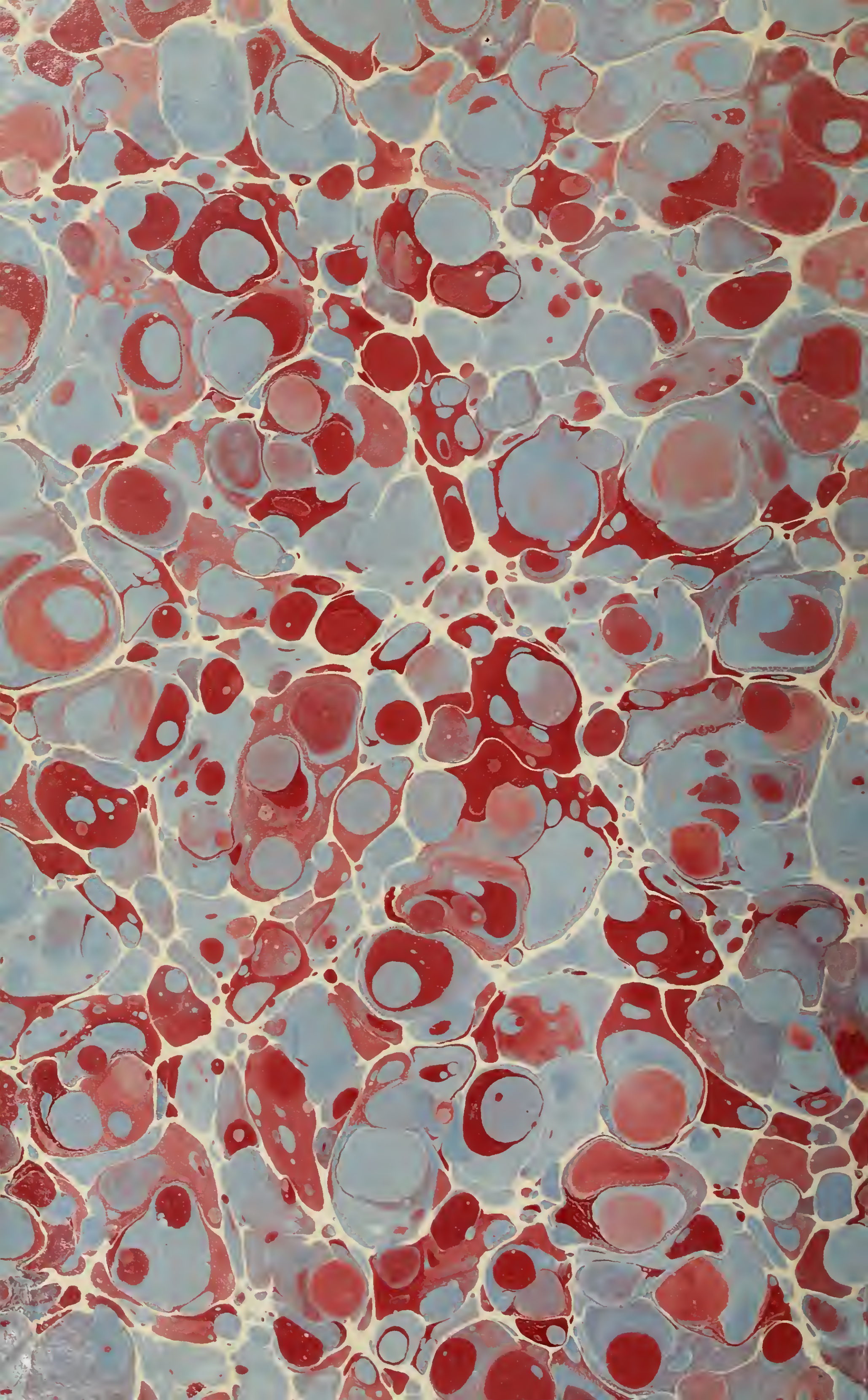
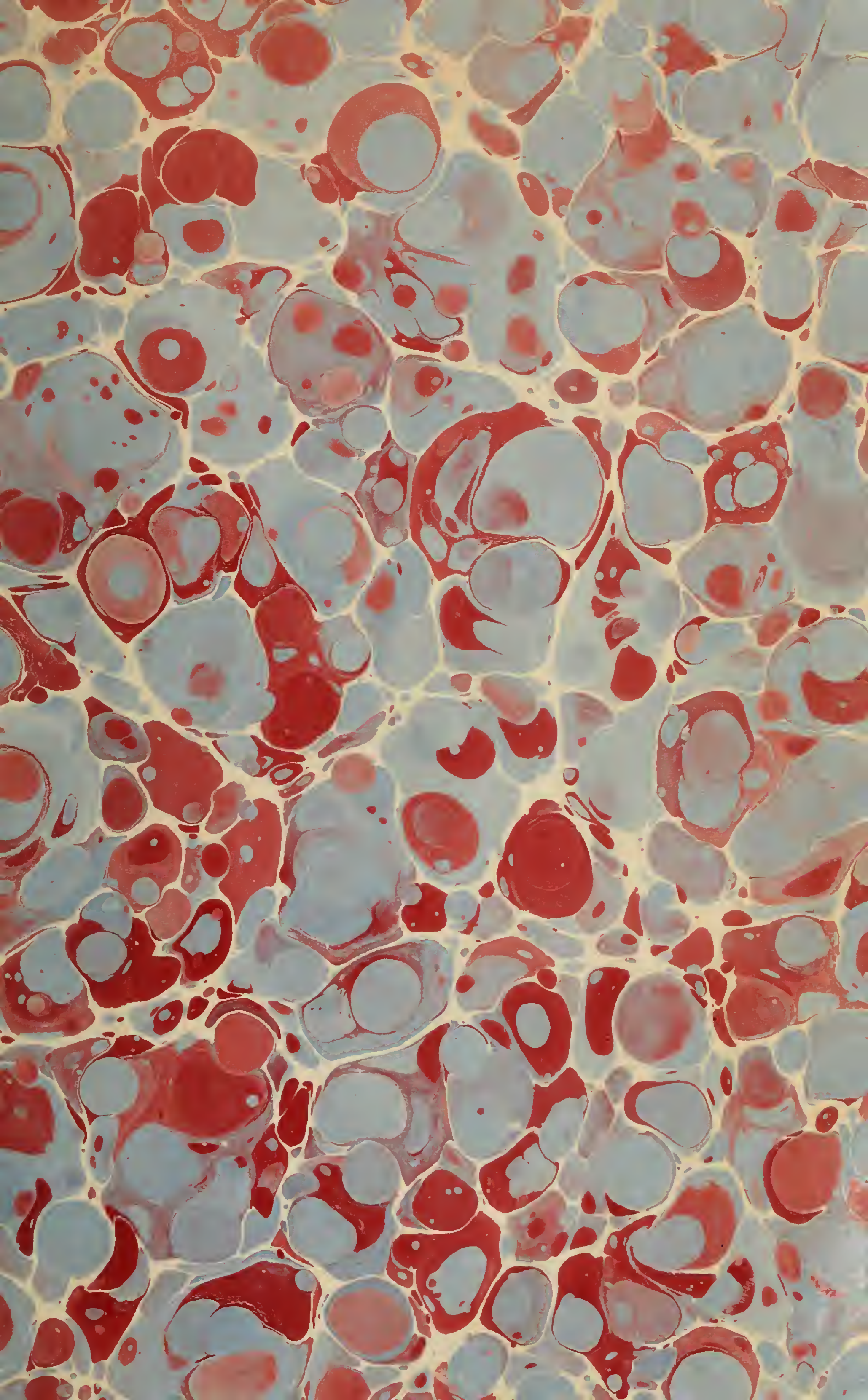

3 1761 06561353 1

SLAGET PAA KOLBERGER HEIDE

1. JULI 1644.

SLAGET

PAA

KOLBERGER HEIDE

DEN 1. JULI 1644

OG DE DEREFTER FØLGENDE BEGIVENHEDER.

ET BIDRAG TIL DEN DANSKE OG SVENSKE SØKRIGSHISTORIE.

MED ET KORT OVER KIELER-BUGT OG KIELER-FJORD.

AF

CHR. BRUUN.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

THIELES BOGTRYKKERI.

1879.

INDLEDNING.

Naar man blandt de Begivenheder, som Christian den Fjerdes lange Regjering er saa rig paa, skal fremhæve en enkelt, om hvilken Mindet især bevares i levende Erindring, kan man ikke let nævne nogen bedre end Søslaget paa Kolberger Heide, der stod den 1. Juli 1644. Den aldrende Konge gav ved denne Lejlighed sine Folk det skjønneste Exempel paa Fædrelandskjærlighed, med Mod og ungdommelig Kamplyst stillede han sit eget Liv i Vove til Forsvar for sin Krone, i Aarhundreder har ingen anden Konge end Christian den Fjerde hejset sit Flag paa et Orlogsskib til Strid for sine Lande. Da Regensens tohundrede Aars Jubelfest skulde fejres 1823, valgtes den 1. Juli til Festens Afholdelse, fordi det var Frederik den Andens Fødselsdag; men det havde ogsaa Indflydelse paa Valget, at »det var Julis første Dag, da vor Konge blødte og da Danmarks Orlogsflag Sejr og Hæder mødte[1].« I Tale og Sang dvæledes ved Christian den Fjerdes Færd i hint Slag, Festen blev paa en Maade ogsaa en Mindefest om det. Fra vor Barndom have vi alle hørt om ham »med det ene Øje,« vi have fordybet os i Skildringerne af hvad der skete ombord paa Trefoldighed og læst de skjønne Sange, som Digterne have skrevet om Kong

[1] *S. Zahle,* Sang ved Regensens Jubelfest 1823. Zahle skrev til denne Fest en anden Sang: Til Christian den Fjerdes Minde.

Christian ved den høje Mast[1]. Af Alt, hvad der paa Rosenborg Slot bevares fra Christian den Fjerdes Levetid, have de blodbestænkte Klæder, som Kongen bar i Slaget, for mangen en Besøgende vist været det mærkeligste, og hvor mange have ikke i højtidelig Stemning betragtet de billedlige Fremstillinger af Slaget, som vore Malere til forskjellige Tider have skabt[2], fremfor alt det udmærkede Billede som smykker den ene Sidevæg i Kapellet i Roskilde Domkirke[3], hvor Kongen hviler[4]. Slaget paa Kolberger Heide betragtes som et Glanspunkt i Christian den Fjerdes Historie og i hans personlige Liv.

Det ligger nær at antage, at, naar Eftertiden, saa længe efter, i saa høj en Grad drager dette Slag og dets Hændelser

---

[1] Saaledes foruden *Ewalds* Vers, Kong Christian stod ved højen Mast, i »den navnkundigste af alle danske Sange«: *Sten Blicher*, Christian den Fjerde i Søslaget ved Femern, Digte, II, 1847, S. 236-39; *F. C. Sibbern*, Slaget paa Kolberger Heide, i Fabricius's Samling af fædrelandshistoriske Digte, Kbh. 1836, S. 166-72.

[2] Malerne *Abildgaard, Lorentzen, Eckersberg, Bendz* have malet Scenen af Slaget, da Christian den Fjerde er bleven saaret, se *N. L. Høyen*, Skrifter, III, S. 204. *P. Weilbach*, Dansk Konstnerlexikon, Kbh. 1877-78, S. 477, 53. *P. Weilbach*, Maleren Eckersbergs Levned og Værker, Kbh. 1872, S. 105, 229. Lorentzens Billede er stukket af *Flint*, Eckersbergs er gjengivet i Lithografi af *A. Kittendorff* i: Billeder efter danske Malere, 4 Hefte, Bl. 19. Af Kobberstikker *N. Truslev* haves et Blad forestillende Christian den Fjerde paa Trefoldigheden.

I Fortegnelsen over *F. S. Bangs* Blade til dansk Historie, Kbh 1877, anføres S. 3, Nr. 39 et Blad: Prælium navale 1644. Det er ikke, som det der antages, Slaget den 1. Juli 1644, som er fremstillet paa dette Blad, men Slaget den 13. Oktober 1644 mellem Pros Mund og Karl Gustav Wrangel. Bladet hører til Theatrum Europæum, V. Del, og har sin Plads mellem S. 584 og 585.

[3] *Marstrands* Billede er gjengivet i Træsnit i Illustreret Tidende, 1867, Nr. 421, d. 20. Oktober, med Beskrivelse (se ogsaa *Steen Friis*, Christian den Fjerdes Gravkapel, Kbh. 1868, S. 48-52); i Lithografi findes det i: Billeder til Norges Historie for Skolen og Hjemmet, udg. af *Asbj. Knutsen*.

[4] Sværdet, som ligger paa Kisten, skal »efter Sagnet« være det, som Christian den Fjerde havde i Slaget ved Lutter am Barenberg, *Steen Friis*, Kong Christian den Fjerdes Gravkapel, S. 38.

frem, da maa Samtiden langt stærkere have følt sig greben af denne Begivenhed, og man kommer let paa den Tro, at der fra dem, der levede den Gang Slaget blev leveret, og fra dem, der levede i den nærmeste Tid, som fulgte, maa være overleveret os fuldstændige, nøjagtige og paalidelige Efterretninger om det og dets Følger, saa at Historikerne have havt rige Kilder at gaa til, naar de vilde give en Skildring af Slaget. Men hvor underligt lyder det da ikke, naar det endnu i Aaret 1875 siges[1], at vi egenlig ikke vide, hvorledes Slaget er forløbet?

Medens jeg arbejdede paa denne Afhandling, faldt nogle Ord af *Macaulay* mig for Øje, hvilke slog mig, thi der var Noget ved dem, som passede saa vel til en Iagttagelse, jeg havde gjort. Medens *Macaulay* var i Indien, læste han flittig de gamle græske og latinske Forfattere, men han læste dem saaledes, at han ikke lod sig standse af Vanskeligheder; dem gik han til Side for og læste rask videre[2], det var ham om at gjøre, at faa et fyldigt Indtryk af Helheden. Men mon det dog ikke er hændet ham, at han er gaaet glip af mere end en Skjønhed hos den gamle Forfatter, fordi han forsmaaede Brugen af Lexikon og Grammatik? Historiske Forfattere bære sig ofte ad som *Macaulay*. Ogsaa de stræbe efter at faa Helheden frem. Naar Kjendsgjerningen og dens Følger ere sikre, holde de sig til Omridsene, uden at bryde sig om, at de ikke ret vide, hvorledes Kjendsgjerningen er bleven til; de forsmaa den grundige Undersøgelse, som kun

---

[1] *J. C. Tuxen,* Den danske og norske Sømagt, Kbh. 1875, S. 268-70: »Hvorledes Kampens Gang har været, have vi kun ringe Efterretning om.« Sml. *W. Graah,* Danmarks Søkrigshistorie, Kbh. 1818, S. 137: »Det har ikke været mig muligt, at finde noget, der kunne oplyse Slagets Gang.«

[2] »I read — as a man of the world. If I do not know a word, I pass it by unless it is important to the sense. If I find, as I have of late often found, a passage which refuses to give up its meaning at the second reading, I let it alone. I have read during the last fortnight, before breakfast, three books of Herodotus, and four plays of Æschylus.« Life and Letters of Lord *Macaulay,* I, S. 428.

kan ske ved et omfattende og dybt indgaaende Studium af de historiske Kildeskrifter, de samtlige Aktstykker og Dokumenter af enhver Art. Og naar en Forfatter, der har Ord for at fortælle nøjagtig, har givet en udførlig Skildring af Kjendsgjerningens Historie, som han paa saadan ufuldkommen Maade har erhvervet sig Kundskab om, saa slutte hans Efterfølgere sig trøstig til ham, gjentage hvad han har sagt, og de tvivle ikke paa, at han har Ret. Men omvendt kan det hændes, at en Historiker virkelig fordyber sig i Studiet af alle de Enkeltheder, der frembragte Kjendsgjerningen, og drager en Mængde Notitser for Dagens Lys, som ikke før have været kjendte; men han forstaar ikke, at sammenstille og ordne sine Notitser, saa at et samlet, klart Billede træder ud deraf for ham. Efterfølgerne benytte Noget af hvad han har oplyst, men have ikke Lyst til at gjøre det Arbejde færdigt, som han har ladet ligge, og saa komme de ikke videre fremad til at faa en rigtig Forestilling om, hvad der skete og hvorledes det skete.

Begge disse Fremgangsmaader ere, tror jeg, blevne fulgte af vore Historieskrivere i deres Fremstillinger af de Begivenheder, jeg her skal dvæle ved, — og mon det Samme ikke gjælder om mange andre Begivenheder i Danmarks nyere Historie? Jeg blev opmærksom herpaa, da jeg for en Del Aar siden ved et Tilfælde kom til at beskjæftige mig med den fra Frederik den Tredies og Christian den Femtes Tid bekjendte Admiral Henrik Bjelkes Historie. Om ham er det blevet sagt, at han var Kapitajn eller Flagkapitajn paa Trefoldighed i dette Slag[1], ja endog, at, da Skibet var kommet paa Grund, »bragte han det midt udi den svenske Flaade lykkelig og tapper derfra,« medens han, som jeg har oplyst[2],

[1] Det er sagt endnu i 1861 af *Garde,* Den danske og norske Sømagts Historie 1535-1700, S. 213.

[2] Danske Samlinger, VI, Kbh. 1870-71, S. 207-8; sml. S. 313-21. — I Tillæget Nr. V har jeg givet nogle flere Oplysninger om Henrik Bjelke.

ikke blot ikke dengang var Søofficer, men Oberst i Landarmeen, og ikke var ombord paa den danske Flaade, men deltog med Hannibal Sehested i Norges Forsvar. Ved denne Lejlighed kom jeg til at se lidt nøjere paa Fortællingen om Christian den Fjerde i Slaget den 1. Juli 1644. Jeg iagttog, at denne Fortælling, saaledes som den fra *Niels Slanges* Tid er fremstillet i vore historiske Skrifter, kunde trænge til at blive prøvet, og min Tanke har siden ofte været dragen hen til en Undersøgelse af Slagets Historie. Den har jeg nu foretagen og fremlægger den her. Men jeg vælger, ikke at fremstille Resultaterne i en fortløbende Skildring. I Haab om, at Læseren ikke vil blive træt af at følge mig, vil jeg gaa temmelig dybt ind i Enkeltheder, og udførlig omtale hvad der meddeles i de forskjellige Kilder, som man har benyttet, eller ikke benyttet paa rette Maade. Og det kan vist være af Interesse, at faa god Besked om, hvad de Kilder indeholde, som nu ere bevarede. Jeg indrømmer gjerne, at Æmnet ikke er saa stort, at det er absolut nødvendigt, at gjøre sig saa megen Umage med at efterspore, hvorledes Fortællingen er dannet om, hvad der i et saa bevæget Aar som 1644 er sket paa et enkelt Sted i en Maanedstid, — thi min Undersøgelse indskrænker sig ikke til Slagdagen alene, men omfatter hele Juli Maaned og slutter med den 31. August, da Peder Galt blev henrettet, dette Tidsrum fandt jeg nemlig ved nærmere Efterforskning at være behandlet meget mangelfuldt. Men Slaget, og hvad der fulgte, indtager en saa mærkelig Plads i vor Søkrigshistorie, at Mange maaske dog ville sætte Pris paa at faa en fuldstændig, om end noget vidtløftig, Oplysning om, hvad vi kunne vide herom. Idet det er mit Ønske, at mine Efterfølgere her kunne finde sikre Efterretninger, er det nødvendigt, at fremkalde hos dem Tillid til mig, og det kan kun ske ved at underkaste mine Forgængere en omhyggelig Prøve; det er en Forpligtelse,

som Historikeren ikke bør unddrage sig. Lidt Polemik kan ikke undgaas, men den vil blive ført moderat[1].

De Kilder, som jeg har benyttet, ere dels trykte, og udkomne forlængst; de have altsaa, for den største Del, været tilgængelige for Alle, det kommer kun an paa at finde dem, og de skulle søges paa mange Steder, i mange Bøger. Dels ere Kilderne utrykte. Disse ere benyttede af mine Forgængere, forsaavidt de ere danske, forsaavidt de ere svenske, have de været benyttede af svenske Forfattere, en enkelt, som jeg har faaet fra Wien, har ikke forhen været benyttet fuldstændig af nogen dansk Forfatter. Alle disse forskjellige Kilder skulle efterhaanden blive omtalte. Det kommer nu an paa at bruge det rige Stof paa rette Maade, med Eftertanke og med Forsigtighed.

[1] Med Forsæt er jeg meget sparsom i at citere nulevende Forfattere.

I.

De nærmeste Begivenheder før Slaget.

Feltmarskalk Lennard Torstenson var i December 1643 marscheret ind i Holsten. I Begyndelsen af 1644 rykkede den svenske Hær op i Sønder- og Nørrejylland, og snart efter var ogsaa Skaane bleven besat af Feltmarskalk Gustav Horns Armé. Angrebet paa Danmark var forberedt med diplomatisk Dygtighed og blev sat i Værk med Kraft. Men Handsken var ikke forinden bleven kastet paa ridderlig Vis, den danske Konge var ikke bleven forberedt paa dette Angreb. Dog, Christian den Fjerde lod sig ikke overmande af den frygtelige Fare, som truede Danmark, han lod ikke Hænderne ligge rolige i Skjødet, han vilde kæmpe for sine Riger og sine Folk[1], han gik selv i Spidsen for dem med en beundringsværdig Iver, og udfoldede en Virksomhed under de fortvivlede Forhold, som aldrig er bleven glemt. Største Delen af Januar Maaned færdedes han i Fyn, for at lede de Forsvarsanstalter, der vare nødvendige, for at hindre Fjenden fra at gaa over Lillebelt. I Februar og Marts var han i

[1] Som et lille Exempel paa, hvorledes Krigsfrygten bemægtigede sig Indvaanerne i Landet, kan følgende nævnes: Pros Mund tog ved Foraarstid et Skib i Sundet, paa hvilket en Del Borgere i Helsingør af Frygt for Fjenden havde bragt deres Gods og Formue ombord, Skibet skulde gaa med det til Danzig. Pros Mund mente, at Skibet med hvad der fandtes i det var god Prise, men Kongen gav Borgerne Godset tilbage, undtagen Guld, Sølv og rede Penge, som skulde holdes igjen, men gives tilbage, naar der kom Fred. Sjællandske Tegnelser, 26. Juni 1644.

Kjøbenhavn, drev her paa Rustningerne til Skaanes Tilbageerobring og af Søforsvaret, og gik saa tilsøs med en Del af Flaaden den 1. April. Næsten hele denne Maaned laa han ved Elfsborg og blokerede Indsejlingen til Götheborg. Saa sejlede han til Vesterhavet, og i Listerdyb tilføjede han den 16. Maj[1] de hollandske af Ludvig de Geer lejede og til Krigsbrug udrustede Skibe anførte af Maerten Thijsen betydelig Skade. Endnu en Tid færdedes Christian den Fjerde i de vestlige og nordlige Farvande, den 22. Juni kom han tilbage til Kjøbenhavn[2].

Skjøndt det ligger noget fjærnt fra det Æmne, som her beskjæftiger os, vil jeg dog meddele, hvorledes Kongen selv havde givet Forskrift om sit Skibs Udrustning og sit Følges Anbringelse ombord paa det; selv under saa truende Forhold maatte hans Lyst til saadan Beskjæftigelse have Luft. I et Brev, som med utvivlsom Ret henføres til Januar 1644, Datering mangler saavel som Adresse, befaler han:

»Naar det Skib Trefoldighed er kjølhalet og hjulpen ved Kjølen som det sig bør, da skal derudi ordineres en Kjælder saa sidt neder i Sogget og saa nær Agterstavnen som ske kan. Det Rum i Sogget, som falder al for svært til at lægge Øl og Vin i, skal bruges til mit Kammertøj. det andet skal deles imellem Vinskjænken og Spise Kjældersvenden, dog skal Enhver have en Dør apart til sin Kjælder.

Fordækket, Agtermasten og Forkastellet skal i al Maade forfærdiges som befalet er, Stykkerne paa samme Steder skal

[1] Se Afhandlingen: Christian den Fjerde i Listerdyb 1644 af *Chr. Bruun*, i Danske Samlinger, VI. Kbh. 1870—71, S. 263—86 og S. 385.

[2] *O. Worm* skriver til Henrik Fuiren i Padua fra Kjøbenhavn 22. Juni 1644: »Hodie ad Serenissimum Regem nostrum, ante paucas horas reducem, vocatus sum.« Epistolæ, I. S. 572. *Worm* omtaler i et Brev til Stephanius i Sorø, at Kongen er vendt tilbage den 22.; men Brevet er i Udgaven af hans Epistolæ, I, S. 254, blevet dateret urigtig, den 25. Juli istedenfor 25. Juni.

med tjenlige Afinter forsørges, at man dem til den Ende kan bruge, saa at man deraf kan have god Tjeneste.

Der skal ingen Dør gaa ind i Forkastellet, men hvem der er befalet at være i Forkastellet, den skal gaa fra oven neder derudi.

Udliggeren skal komme oven over Stykkerne i Forkastellet for Rum Skyld, Fok-Redskaberne skal ogsaa staa sammesteds.

Til 4 Herremænd og Doktoren, og hver en Dreng, skal blive paa Skibet hos mig og tage Kvarter i den store Kahyt.

Udenfor min Kahyt skal gjøres Kvarter til Wibeke og en Dør dertil af min Kahyt paa den højre Haand og paa den anden Side til Kammertjeneren, imellem hvilke der skal gaa en fri Vej henad Mesanen. Til 4 Edelknaber med deres Dreng, item Badskær, Badskærsvend, Kjøkkenskriver, alle selv anden, item Herremændenes Dugsvend, Dugsvend i Borgestuen, Fyrbøder, Wibekes Dreng og Fyrbøder, Bagerne med deres Drenge skal gjøres Kahyter og Sengesteder, hvor det bedst kan skikke sig. Item til sex Trummetere og en Pukenslager, Kokken selv 3, Vinskjænken selv 2, den i Spisekjælderen selv 2, de skal logeres i Kjøkken og Kjælder, som det sig bedst skikke kan. De Baade, som staar under de Hvælvinger, skal være parat, og var det at ønske, at man kunde faa flere af dem. Der vil tænkes itide paa Skuder og Skibe, som kan varte Armeen op i al Tilfælde, som sig tildrage kan.

Der skal gjøres en liden Bagerovn, som man kan flytte hvorhen man begjærer. Samme Bagerovn skal mures af vel brændte Hollands Klinker, en Sjællands Alen vid indeni, og saa tyk af Sten og Ler, som gjøres fornøden at holde Varmen inde, som kan komme af den Ved, som kan faa Rum i Ovnen. Samme Bagerovn skal med Jernskinner rundt om forbindes, saa at man den kan bringe, hvorhen man vil.«

Den 27. Marts skriver Kongen til Rigens Hofmester, Korfits Ulfeld:

»Eftersom Du spurgte mig stakket siden ad, hvor mange Herremænd jeg vilde have med til Skibs, da efterdi Jeg nu haver sluttet hos mig, ingen at have med uden Iver Wind, Marskalken [Knud Ulfeld] og Ebbe [ɔ: Ejler] Ulfeld, som Du i de Maader skal lade forstaa min Mening, og derhos dem lade forstaa, at de imorgen Aften skal være paa Skibet. Skibet skal dog abvarte de andre, indtil de ere klar. Trummeterne alle skal samme Tid med alt mit Folk være paa Skibet saa nær som en af Trummeterne, som skal blive hos Overskjænken til at følge Rytterne ud, naar de skal exerceres, hvorom Overskjænken skal erindres at det skeer uden Ophør i min Absens. Drabanterne skal deles paa Skibene og skal der blive paa mit tredie Parten af dem.«

Medens de Svenske tidlig paa Aaret havde været paa Færde til Lands, saa varede det en Stund, inden deres Flaade viste sig i Østersøen. I den Instruktion, som den svenske Formynderregjering den 30. Maj havde udfærdiget for Admiralen[1], blev det paalagt ham, at søge til Neustadt eller Christianspris, for at arbejde sammen med Torstenson. Admiralen skulde føre Torstensons Soldater ind ad Grønsund og hjælpe ham til at faa fast Fod paa Sjælland; saa skulde han bemægtige sig Kronborg og Indsejlingen til Øresund, og senere vende sin Dessein paa Kjøbenhavn. Han kunde ogsaa gaa til Kjøge Bugt og hjælpe Gustav Horn at komme fra Skaane over til Sjælland. Vare disse Planer lykkets, saa var Danmarks Rige tabt; at forebygge dem, blev en Opgave for den danske Flaade. De Geers hollandske Flaade var tyet hjem, for at faa den Skade bødet, der var bleven tilføjet den ved Vesterhavs-Øerne, og for at blive bedre udrustet.

[1] Instruktionen findes i Gehejme-Archivet i en Protokol, indeholdende Afskrift af officielle svenske Dokumenter under Krigen 1643—45, benævnet: Sverig. Nr. 123, S. 203 ff.

Saasnart den var vendt tilbage og kommen til Østersøen, skulde den forene sig med den svenske Hovedflaade og hjælpe til, at den svenske Armé kunde blive ført over til Sjælland. Det var den anden Opgave, den danske Flaade havde, at hindre Thijsen i at forene sig med den svenske Admiral.

I Sverig satte man stor Lid til Krigsflaaden. Det havde været et af Gustav Adolfs Maal, at bringe den op til en anselig Størrelse, i mange Aar var der med Kraft og Dygtighed arbejdet herpaa, og den Flaade, som nu skulde prøve Styrke med den danske, var i alle Henseender godt udrustet. *Axel Oxenstjerna* skriver om den paa følgende Maade den 7. Juni i et Brev til sin Søn Johan Oxenstjerna i Osnabrück[1]: »Eftersom vor store Flaade nu løber ud til Søs, 40 til 50 Skibe foruden Strudser och Skærbaade, under Hr. Klaes Flemings Konduite, i Intention at rense Søen og befordre begge Feltmarskalkernes Desseiner, dertil Gud give Lykke, saa vil jeg formode, saa fremt Landgangen derude bliver sikker, at Gud beskærer os en sikker Korrespondance-Linje Landene igjennem. Flaaden har krigsdygtige Skibe i et anseligt Tal, vel forsynede med godt Sø- og Krigsfolk. Næstkommanderende er Klaes Bjelkenstjerna. Flaaden bruger Uplands Fodfolk og Nordlandske Regimenter, godt og krigsdygtigt Mandskab. Ellers er Flaaden vel forsynet med Stykker, Ammunition, Proviant saa vel for Knægtene som for Søfolket, saa at ingen Ting mangler, uden at den højeste Gud, som vi inderlig bede og forhaabe, vil give gode og heldbringende Raad og lyksalig Udgang sit Navn til Ære og vort kjære Fædreland til Styrke og Sikkerhed. Thi at tale uden Præsumption, haaber jeg, at den skal være den danske Flaade overlegen, i hvad de ogsaa prale om den.«

---

[1] Bref ifrån *Axel Oxenstjerna* til Johan Oxenstjerna. Utgifne af *C C. Giörwell.* I, Stockh. 1810, S. 131.

Den 1. Juni gik den svenske Flaade til Sejls fra Dalerø, og sejlede gjennem Østersøen ad Pommern til, den havde nogle Dage sin Ankerplads ved Dornbusch. I et Brev til Dronning Christina af 17. Juni fortæller den svenske Admiral[1], at han havde sendt to Skibe, Smålands Lejonet og Draken, til Farvandet imellem Falsterbo og Møn, for at hente Kundskab. Den 12. Juni om Morgenen Kl. 7½ havde de mødt tre danske Skibe og fægtet med dem i otte Timer. Det ene af de danske Skibe var ikke synderlig stort, det havde først begyndt Skydningen, men da Smålands Lejonet svarede med en halv Kartov, vilde det ikke tøve længere, stak op i Vinden og gik derfra. De to andre danske Skibe gjorde deres Bedste, men maatte ligeledes flygte op i Sundet. De svenske Skibe kunde ikke forfølge, da Master, Stænger og Takkelage vare blevne beskadigede, saa at de ikke kunde føre Sejl. Dog nu var Alt i Orden igjen. Han beretter fremdeles, at der i Neustadt var taget et nyt dansk Skib, hvilket var blevet bragt til Wismar. Samme Dag skrev Admiralen et Brev til Axel Oxenstjerna, dateret under Rostock 17. Juni, som hidtil ikke har været trykt, men som i Afskrift er blevet mig meddelt med stor Forekommenhed af Hr. Rigsarchivar *R. M. Bowallius* i Stockholm. I dette Brev læses følgende Beretning om den svenske Flaades Foretagender:

»Den 13. gik jeg til Sejls ad Sundet til[2] baade for at fornemme, om Kongen var kommen did med sin Flaade, eller ogsaa at kunne lokke ham did, saa at de hollandske Skibe kunde faa Luft til at konjungere sig med os og saa meget bedre befordre vort Dessein. Da vi kom derhen, fornam vi, at Kongen med Flaaden ikke var kommen tilbage, idet vi ikke kunde blive mere end 13 Skibe vaer, som

---

[1] *C. C. Giörwell,* Nya svenska Biblioteket, II. Stockh., 1763, S. 424—30.
[2] I det ovenfor nævnte Brev til Dronningen er denne Expedition op imod Dragør kort berørt.

laa strax udenfor Kjøbenhavn; dog berettes, at der inde ved Staden endnu skal ligge 10 eller 12 Defensionsskibe, som ikke ere tilstrækkelig udrustede med Stykker, Folk og andet Tilbehør, thi Kongen fordrer saadant af Stæderne, og de undskylde sig med deres Uformuenhed. Man kunde vel mærke deres Perplexitet paa Sjælland, at, idet jeg sendte ikke mere end to Storbaade i Land, stode alle Baaker langs hele Stranden i Brand. Trommerne rørtes, der blev skudt med Kanoner, som om det havde været vort Alvor at gjøre et Angreb. Men da det ikke var vort Dessein og jeg ikke havde Tid til at tøve længere, gik jeg igaar [altsaa 16. Juni] til Sejls derfra. Jeg skal nu gjøre min højeste Flid at komme afsted til Christianspris, for der videre at overlægge med Feltmarskalken [Torstenson], hvad der er bedst at foretage til Hendes Majestæts og Fædrelandets Tjeneste.«

Fra dansk Side haves ingen udførligere Efterretning om den svenske Flaades Besøg i Sundet. Men fra en anden Kant kan der gives Oplysning herom. Der var nemlig i 1644 en kejserlig Gesandt, *Georg von Plettenberg,* i Kjøbenhavn, hans Depecher bevares i det kejserlig-kongelige Hofarchiv i Wien[1], og Archivaren der, Hr. *Alfred von Arneth,* har med megen Beredvillighed vist mig den Tjeneste, at sende mig flere af dem i Afskrift. I et Brev til Grev Trautmannsdorf, dateret Kjøbenhavn $\frac{2\ \text{Juli}}{22\ \text{Juni}}$ 1644, meddeles Følgende:

»Den fjendlige Flaade, som præsenterede sig den $\frac{25}{15}$ Juni i Sigte fra denne By ved Dragør paa Amager, forblev der uden at kaste Anker indtil den $\frac{26}{16}$ om Aftenen; men da saavel

[1] I det st. kgl. Bibliothek findes, *Allens* Samlinger, Nr. 16, Afskrifter af mange af *Plettenbergs* Depecher og Breve fra denne Tid, hvilke Professor *Allen* bragte tilveje paa sin Udenlandsrejse. Men *Allen* har fornemmelig valgt de Depecher, som ere af politisk Indhold, de, som give Oplysning om Krigsbegivenhederne, har han ikke ladet afskrive. De Afskrifter, som ere blevne sendte mig, indeholde ikke faa Detailler og ere meget vigtige, de ere alle aftrykte i Tillæget, Nr. II.

Ryttere som Fodfolk under personlig Anførsel af Hs. Durchlauchtighed Prinsen viste sig her og der, og Flaaden her havde lagt sig i en fordelagtig Stilling, og Fjenden saaledes hverken fandt det gjørligt at gaa i Land eller trænge igjennem, gik han tilbage, og forsøgte den $\frac{27}{17}$ om Morgenen at landsætte i Baade omtrent 200 Mand ved Klinten, en Mils Vej Syd for Kjøge; men da Alt der var under Vaaben, sejlede han igjen ned i Østersøen, og som Efterretningerne nu ere ankomne, skal Flaaden være sejlet til Kiel, men have efterladt nogle Skibe, som krydse om Travemünde. Man formoder, at det er Planen, at tage Torstensonske Folk ombord og at forsøge et Angreb paa disse Øer, medens Kongen er fraværende, og den kejserlige Succurs endnu er ved Böhmerwald. Men da Hs. Kongl. Majestæt Kl. 3 imorges med god og frisk Helsen igjen er kommen hertil og ikke tillader Nogen at gaa fra Borde, og lader i Hast hele Flaaden forsyne med Alt nødvendigt, saa vil uden Tvivl saadanne Planer blive forstyrrede for Fjenden, og Noget andet om kort Tid blive ham budt; Gud give Lykke dertil . . . . Saa meget man kunde øjne, var der nogle store kostbare Skibe i Fjendens Flaade, men der var ogsaa nogle, der vare daarlige nok og ikke ville kunne staa sig imod de danske. Man ser tre Admiraler, af dem skal Oberst Fleming føre General-Kommandoen; han skal være en Mand af stort Mod, men af daarlig Lykke, thi flere Gange skulle flere Skibe, paa en Gang 11, være strandede for ham paa den livlandske Kyst og være blevne ødelagte.«

Den 26. Juni skrev den svenske Admiral et Brev[1] til Oxenstjerna »fra Rheden for Christianspris[2],« der indeholder

---

[1] Meddelt mig af Hr. Rigsarchivar *Bowallius*.

[2] Anlæget af Fæstningen Christianspris begyndte i August 1631. Christian IV skrev i den Anledning den 18. August til Kansleren Christian Friis: »den alsommægtigste Gud give sin Naade til, at den samme maa være anlagt og begyndt hans allerhelligste Navn til

følgende vigtige Oplysninger om Iværksættelsen af Planen at føre et Armékorps over til Sjælland: »Siden jeg sidst tilskrev Eders Excellence den 17. huius, ankom jeg Dagen derefter her til Christianspris med hele Flaaden og forventede her Feltmarskalken, som ogsaa for tre Dage siden ankom hertil, da vi strax imellem os overlagde, paa hvilken Maade vi bedst kunde gjøre Fjenden Afbræk og befordre Hendes Majestæts Tjeneste. Dog finder jeg i Udførelsen større Diffikultet end jeg havde formodet; thi alle de Skibe og Skuder, som have været brugbare, ere borte, og Resten, som findes her og i omliggende Havne henad Fyn til, har Jyden ruineret, og en Del har han med Forsæt sænket, hvilke jeg med Møje lader tage op og saasnart ske kan reparere, og det som værst er, her findes lidet Redskab og slet ingen Folk, det maa Alt udføres fra Orlogsskibene, og eftersom bemeldte Skuder ikke ville forslaa stort, saa har jeg maattet lade indrette efternævnte Skibe[1]: Bönan, Merewif, Jungfrun, Papegöjan og St. Michael til Heste, saa at vi til Nød kunne indtage 500 Heste, hvilket er altfor Lidt til et stort Dessein. Vi vente altsaa med Længsel, at den hollandske Flaade kan aabne Generalmajor Wrangel Farten fra Nørrejylland med de Fartøjer, som Viceadmiral Blom har samlet der; kunne de snart komme til os, før Kejserens Armé kommer for langt frem, vil man næst Guds Hjælp formode at kunne gaa Jyden paa Siden, saa at han skal kjende det.«

Faren for en Landgang paa Sjælland var altsaa endnu ikke overhængende, og de hollandske Skibe kom først tilbage

Lov, Pris og Ære, og Landene paa begge Sider til Gavn og Gode.« Christian den Fjerdes Breve ved *Molbech*, I, S. 474. Naar Kieler Omslag holdtes, bode Christian den Fjerde ofte i Christianspris for at modtage eller foretage Udbetalinger. Da Torstenson faldt ind i Landet, kommanderedes Christianspris af Generalmajor Axel Urop, som med en svag Besætning modig forsvarede sig; men Fæstningen toges med Storm, Urop maatte overgive sig den 18. December 1643.

[1] Af disse Skibe vare de fire Brandere.

næsten to Maaneder senere. Men det kunde man dels ikke vide, dels ikke forudse i Kjøbenhavn. Tre Dage efter, at det sidst omtalte Brev blev skrevet, landsattes svenske Soldater paa Femern, som blev erobret, og Flaaden lagde sig derpaa for Anker i Beltet imellem Femern og Laaland. Den svenske Admiral havde havt god Tid og Lejlighed til at orientere sig i Farvandene i Kieler Bugt; af et Brev skrevet af ham den 18. Juni[1] til Rigsadmiral Gyldenhjelm ses, at han paa en Maade havde udvalgt sig det Sted, hvor han vilde møde den danske Flaade, nemlig Farvandet Kolberger Heide[2], der »havde en god Beliggenhed til Slag og var ikke langt borte fra Havnene Christianspris, Neustadt, Wismar, ja endog Stralsund, hvor man, hvis en Ulykke hændte, kunde løbe ind og reparere Skibene.«

Den svenske Admiral havde altsaa valgt, ikke at gaa til Neustadt, men at gaa til Kieler-Fjord, hvor han vilde være Torstenson nær, thi denne General havde sit Hovedkvarter ikke langt fra Byen Slesvig. Det er af Vigtighed med Hensyn til de senere Begivenheder at erindre, at den svenske Flaades Hovedstation var Kieler-Fjord, Rheden udenfor Christianspris.

Christian den Fjerde var altsaa vendt tilbage fra sit Togt til Vesterhavet til Kjøbenhavn, hvor der var drevet med Kraft paa at tilendebringe den øvrige Flaades Udrustning. Rigsadmiral Jørgen Wind, som den 1. April var sejlet ud med Kongen nord paa, var den 8. Maj fra Flekkerø bleven

---

[1] *Gjörwell,* Nya svenska Biblioteket, II, S. 430—31.

[2] »Kolberger Heide« er egenlig Navnet paa en Kyststrækning i Provstiet lige Øst for Kieler-Fjord (se Generalstabens Kort over Holsten og Lauenborg, Bl. 2, 1861), som hører under Godset Bramhorst, udenfor Landsbyen Wisch og Barsbecker Binnensee. Før denne Kyst-Sø dannede sig, havde Forlandet langt større Udstrækning. Østersøen nærmest her omkring og langt mod Øst har faaet Navn efter denne Kyst, hvor der endnu i vore Dage paa Havbunden skal findes Spor af gamle Skove. *J. v. Schröder* u. *H. Biernatzki,* Topographie der Herzogth. Holstein u. Lauenburg, 2 Aufl. Oldenburg 1856, I, S. 251.

sendt hjem til Kjøbenhavn for at føre Tilsyn med Udrustningen[1], især af de Handelsskibe som under Navn af Defensionsskibe brugtes i Krig. Sidst i Juni var Alt i Orden og Flaaden stak i Søen. I Danmarks Hovedstad var man ikke mindre end i Sverigs i højeste Grad spændt paa, hvad der nu vilde ske. At et større Søslag vilde blive leveret, var klart. Den franske Gesandt *de la Thuillerie,* der som Fredsmægler opholdt sig i Kjøbenhavn i Juli Maaned, skrev $\frac{15}{5}$ Juli til sin Minister, Grev de Brienne[2]: »Udfaldet af det forestaaende Søslag holder Alle i spændt Forventning; tabe de Svenske, maa de forlade Holsten, sejre de, er dette Rige i en meget slet Forfatning. Baade Kongen af Danmark og hans Rigshofmester Ulfeld have sagt til mig, at deres Frelse eller Undergang beror paa dette Slag.«

Det fortælles, at Kongen den 26. Juni, efterat han havde kaldet sin Søn, den til Efterfølger udvalgte Prins Christian, og Rigsraadet til sig, meddelte dem sin Beslutning, selv at gaa ud med Flaaden, at han derefter tog til Frederiksborg og her nød den hellige Nadver, og at han Dagen efter vendte tilbage til Kjøbenhavn, hvor han strax gik ombord paa Orlogsskibet Trefoldighed[3].

---

[1] Danske Samlinger, VI, S. 265.
[2] *Allens* Samlinger i det store kgl. Bibliothek, Nr. 15.
[3] *Slange,* Kong Christian den Fjerdes Historie, S. 1242. Den franske Beretning i Danske Samlinger, 2 R., I, S. 304.

II.

Flaaderne. Admiraler og Officerer.

SLAGET stod Mandag den 1. Juli. Forinden jeg fortæller om det, maa jeg bringe Klarhed i et vigtigt Forhold, om hvilket der har hersket urigtige Meninger, nemlig den danske Flaades Inddeling. Derefter skal jeg tale om begge Flaaderne og Officererne.

Garde fortæller[1], at den danske Flaade, bestaaende af 39 Skibe, var udrustet i tre Eskadrer, af hvilke den første blev kommanderet af Rigsadmiral Jørgen Wind paa Patientia[2],

---

[1] *H. G. Garde,* Den dansk-norske Sømagts Historie, 1535-1700, Kbh. 1861, S. 194. Dette Skrift vil i det Følgende blive citeret blot ved Forfatterens Navn.

[2] *Garde* fortæller, S. 146-47, at Ove Gedde paa sin Rejse til Ostindien 1619 under det grønne Forbjerg erobrede to franske Fribytterskibe, af hvilke det ene, paa 32 Kanoner, erholdt Navnet Patientia og senere i lang Tid gjorde god Tjeneste i Flaaden. Hvis *Garde* her har tænkt paa Jørgen Winds Admiralskib Patientia, har han vist Uret. Sigvard Grubbe meddeler i sin Dagbog, at den 15. Juni 1616 blev Skibet Charitas sat i Vandet i Kjøbenhavn med stor Højtidelighed. Danske Magazin, 4 R., 4, S. 45. Om dette Skib noterede Christian den Fjerde i sin Skrivkalender den 29. April 1617, at det under en hæftig Storm Natten forinden faldt om paa Siden og at det [sagtens fordi det ikke tog nogen Skade] »efter denne Dag blev kaldet Patientia.« Danske Samlinger, V, S. 52. Den 21. Mai 1617 gav Kongen Ordre til, at Skibet Patientia skulde indtage Proviant for to Maaneder og gjøres sejlfærdig. Christian den Fjerdes Breve, udg. af *Molbech,* I, S. 49. Den 2. Juni »sejlede jeg ud med Patientia fra Kjøbenhavn [til Kronborg] samme Skib at probere,« skriver Kongen, og den 30. Juni optegner han: »Drog jeg fra Frederiksborg til Hørsholm og derfra til Kjøbenhavn. Siden sejlede jeg derfra

den anden af Peder Galt paa Tre Løver, og den tredie af Kongen selv paa Trefoldighed, medens under ham Pros Mund kommanderede. Derefter fremhæver han, at »Flaadens Tredeling brugtes saaledes første Gang hos os i Slaget paa Kolbergerheide«, og dvæler ved denne vigtige Forandring i Søtaktiken, som »var bedre end Herluf Trolles Smaaafdelinger.« *Gardes* Kilde, som han ikke nævner, maa være *Slange*, der anfører[1] de samme Eskadrechefer og de samme Skibe fordelte saaledes, at den første Eskadre talte 14, den anden 13, den tredie 12, i Alt 39, hvoraf 9 vare af første Rang, 20 af anden, 10 vare Fregatter og Galejer. Men *Garde* tilstaar i en Anmærkning, at »vi ikke se os i Stand til at specificere Skibene, hvoraf Flaaden bestod den 30. Juni og og Dagen derefter under Slaget ... Rimeligvis vare de Skibe, Flaaden bestod af den 2. August, de samme, som havde deltaget i Slaget den 1. Juli,« og derefter anfører han Navnene paa 39 Skibe inddelte i tre Eskadrer efter et aldeles paalideligt Aktstykke, dateret 2. August.

Det er besynderligt, at *Garde* et Par Sider længere fremme[2] anfører Indholdet af en »Ordinans hvorledes Admiralerne med deres Trupper skal fægte, naar Svensken kommer ud,« nemlig af Kieler-Fjord, dateret 13. Juli, hvilken maatte have vist ham, at Tredelingen ikke har været fulgt, og at saaledes hans Raisonnement er urigtigt. Det hedder i denne Ordinans, at »den første svenske Truppe, som gaar ud, skal modtages af Peder Galt, og dernæst efterhaanden af Pros Mund og Køn Joachim Grabov;« hertil

---

med Patientia, og gik Masten for Borde, siden sejlede jeg samme Dag med Spes til Kronborg.« D. Saml., V, S. 53-54. Der kan vist ingen Tvivl være om, at det er dette Patientia, som har gjort Tjeneste i Flaaden, og som var med i Slaget paa Kolberger Heide.

[1] *N. Slange,* Kong Christian den Fjerdes Historie, Kbh. 1749, S. 1242. Dette Værk, til hvilket der ofte vil blive henvist i det Følgende, vil da kun blive citeret ved Forfatterens Navn.

[2] *Garde,* S. 199.

knyttes i en Anmærkning de Ord: »disse [ↄ: Mund og Grabov] maa altsaa have kommanderet de to andre Eskadrer.« Saa fortsættes i Ordinansen: »Naar den hele svenske Flaade er kommen ud, ... da ville vi med vores Eskadre komme til Hjælp.« Men saa var der jo ganske tydelig fire Eskadrer, nemlig: Galts, Munds, Grabovs og Kongens. Det var ogsaa Tilfældet. Flaaden var delt i fire Eskadrer, og det lader sig bevise ad forskjellige Veje. Saaledes hedder det i en Relation[1] udkommen i Kjøbenhavn 26. Juli, af Hs. Majestæts Skibsflaade for Christianspris 20. Juli: »Vi ligger her alle fire Admiralskaber.« Den kejserlige Gesandt i Kjøbenhavn, *Georg von Plettenberg*, skriver til sit Hof den $\frac{9. \text{ Juli}}{29. \text{ Juni}}$, at den danske Flaade, som den 9. Juli [n. St.] løb ud, »bestaar af 40 kostelige Skibe og 3 Brandere, Rigsadmiralen fører Avantgarden, ham følger Admiral Grabov, ham Hs. Majestæt og endelig Admiral Pros Mund.« Men det bedste Vidnesbyrd findes i den Beretning om Slaget, som blev trykt i Kjøbenhavn den 12. Juli, thi her er aftrykt en Liste over hele Flaaden, delt i fire Eskadrer. At Listen paa Skibene er rigtig, slutter jeg deraf, at, da Dagen efter Slaget Rigsadmiral Jørgen Wind med Skibet Patientia blev sendt hjem til Kjøbenhavn, fik Peder Galt Ordre til at tage Kommandoen over hans Eskadre, og i Ordren herom nævnes alle Skibene i denne Eskadre, netop de samme Skibe, der ere opførte i den trykte Liste som udgjørende første Eskadre med Undtagelse af Patientia. Og at Eskadreinddelingen er rigtig, kan sluttes af den nævnte Ordre af 13. Juli, Navnene paa Eskadrecheferne stemme med den trykte Liste, kun træder Galt istedenfor Wind.

Jeg maa dog anføre, at det i den svenske Admirals Journal, hvor Slaget omtales, siges, at »Fjenden kom i sin

[1] Relationer fra Glyckstadt, Lybeck, Osnabrygge, Kbh. 26. Juli 1644, tilkjøbs hos Melchior Martzan, 4, 2 Bl.

formerede Batalia og Ordning bestaaende i tre Eskadroner eller Flaader.« Dette er ikke meddelt paa Tryk, før jeg her meddeler det, det har altsaa været ubekjendt baade for *Slange* og for *Garde*. Spørgsmaalet bliver nu, om den svenske Admiral mulig har sluttet fra sin egen Flaades Inddeling til den danske Flaades, eller om den danske Flaades fire Eskadrer virkelig, før Slaget begyndte, ere blevne formerede i tre. Jeg er tilbøjelig til at tro, at den svenske Admiral har Uret. — Paa Togtet imod Hamborgerne 1630 var den danske Flaade ligeledės delt i fire Eskadrer, det vides af Kongens »Instruktion og Ordinans, hvorledes forholdes skal med den Flaade, som skal udsejle«, dateret 27. Juli 1630[1]. I en tydsk Beretning om Sammenstødet paa Elben siges, at den danske Flaade, som den 28. August viste sig for Elben, den 2. September delte sig i tre Skadroner, og i en Befaling af Christian den Fjerde af 29. August nævner Kongen Skibene i tre Dele, betegnede ved Tallene 1. 2. 3. Det kan altsaa se ud, som om Flaaden, da den er naaet til Stedet, hvor der skulde fægtes, er bleven delt i en Tredeling[2]. Men der maa lægges Mærke til, at Kongen i Befalingen af 29. August ikke har nævnet alle Skibene, Navnet paa Rigsadmiralens Skib er saaledes ikke anført; det er muligt, at Flaaden har havt tre Eskadrer til Fægtning, men at der har været holdt en fjerde Eskadre i nogen Afstand til Reserve. — 1640, da der var Udsigt til et Sammenstød med Hollænderne, gav Christian den Fjerde den 7. Maj Rigens Admiral Ordre om, hvorledes Flaaden skulde inddeles, den skulde bestaa af fem Eskadrer[3].

Har Flaaden 1630 virkelig været delt i tre Eskadrer, saa er Tredelingen ikke første Gang bleven anvendt i Slaget paa Kolberger Heide. Men naar Flaaden sejlede ud til dette

[1] Sjællandske Registre.
[2] Christian den Fjerdes Breve ved *C. Molbech*, I, S. 426, 428.
[3] Christian den Fjerdes Breve i Afskrift i det st. kgl. Bibl.

Slag inddelt i fire Eskadrer, synes det mig, at have været noget voveligt, umiddelbart før Slagets Begyndelse at have ladet dem samle sig i tre Eskadrer; hvor let kunde der ikke ske fejle Manøvreringer, og hvorledes kunde god Kommando fra de mange Admiralers Side sikkert gjennemføres? Det forekommer mig, at man maa holde sig til den Eskadreinddeling, som er nævnet i Beretningen om Slaget, hvilken med sin Angivelse af hver Eskadres Stab af Admiral, Viceadmiral og Schoutbynacht har Præg af at støtte sig til en officiel Meddelelse.

Den danske Flaade bestod af 40 Skibe foruden Brandere og Gallioter. Navnene paa Skibene kjendes, ligeledes Navnene paa Admiralerne og de fleste Skibschefer, derimod er det ikke muligt, med Nøjagtighed at angive, hvor stærk Flaaden var med Hensyn til Antal af Kanoner og af Mandskab. I svenske Skrifter anføres to næsten enslydende Lister paa de danske Skibe, den ene paa 40, den anden paa 41, og Antallet af Kanoner er føjet til for hvert Skib. Men disse Lister stemme ikke med den danske Fortegnelse, og kunne altsaa ikke bruges i deres Helhed. Det kan lidet nytte, at laane Efterretninger fra ældre Flaadelister eller Bemandingslister, som ovenikjøbet gjælde for Fredstid, og der bliver saaledes en Mangel i vor Kundskab om den danske Flaades Styrke den 1. Juli 1644. Den ovenfor nævnte danske Flaadeliste — Smaaskibene, som Brandere, Gallioter, Bojerter, ere ikke angivne — aftrykkes nu her med Tilføjelse i Parenthes af Kanonantallet, hvor det omtrentlig vides[1], ganske sikre ere Angivelserne ikke[2].

---

[1] Nemlig fra en Flaadeliste over Pros Munds Eskadre i Oktober 1644, aftrykt hos *Tornquist*, Svenska Flottans Sjö-Tåg, 1, S. 111.

[2] Det maa erindres, at Ove Gedde hele Sommeren med en Eskadre blokerede Götheborg, hele den danske Flaade deltog altsaa ikke i Slaget paa Kolberger Heide. — Nogle af Navnene paa Kapitajnerne har jeg givet en orthografisk Rettelse efter det saakaldte Klædekammer Regnskab (i Ministeriernes Archiv) for 1644. Man vil i det

Fortegnelse paa Kgl. Majt. Skibs-Flaade. med Velbyrdige og Mandhafte Kaptajnernes Navne:

1.

1. Patientia. Gen. Admiral. Velb. Jørgen Wind, og Velb. Erik Ottesen. (48).
2. Oldenborg. Vice Admiral. Velb. Peder Galt. (42).
3. Stormarn. Schoubynacht. Velb. Henrik Mund. (32).
4. Fides. Mandh. Willum Evendsen. (28).
5. Svanen. Mandh. Lucas Henrichsen.
6. Lammet. Mandh. Daniel Husum[1]. (16).
7. Havhesten. Mandh. Werner von Woug[2]. (14).
8. Jomfrusvenden. Mandh. Adser Riis.
9. Ørnen. N.
10. Prinds Christian. Kjøbenhavns Skib.

2.

11. Lindormen. Gen. Vice Admiral. Velb. Køn Joachim Grabov. (38).
12. Tre Løver. Vice Admiral. Velb. Klaus Kaas[3]. (46).
13. Kronet Fisk. Schoubynacht. Mandh. Peter de Fasu. (20).
14. Sorte Bjørn. Velb. Thron Thested.
15. Hvide Bjørn. Mandh. Bastian Fenogsi.
16. Postilionen. Mandh. Povel Michelsen.
17. Emanuel. Kjøbenhavns Skib.
18. Forgyldte Stokfisk. Kjøbenhavns Skib.
19. S. Peter. Nyborg Skib.
20. S. Jacob. Kjøbenhavns Skib.

---

finde Navne paa Admiraler. Kapitajner, Lieutenanter, Skippere, Styrmænd, Arkelimestere, Bøsseskytter, Baadsmænd o.s v., og ved en opmærksom Eftertælling maaske kunne udregne Størrelsen af hele Flaadens Besætning.

[1] Kapitajn 1639. [2] Kapitajn 1636. [3] Kapitajn 1644.

3.

21. Trefoldighed. Admiral. [Aaben Plads til Eskadrechefens Navn: Christian den Fjerde.]
Kapit. Laurids Nielsen[1] og Michel Skouv[2]. (48).
22. Tvende Løver. Vice Admiral. Velb. Staller Kaas. (22).
23. Norske Løve. Schoubynacht. Velb. Stenzel von Jasmund.
24. Sorte Rytter. Velb. Christoffer Mormand.
25. Pelikanen. Velb. Berendt Orning. (36).
26. Graa Ulv. Mandh. Jan Jansen[3].
27. Neptunus. Mandh. Michel Mortensen[4]. (28).
28. Hollandske Fregat. Mandh. Søvren Hansen.
29. Højenhald. Mandh. Joh. Koppen. (8).
30. Josva. Kjøbenhavns Skib.

4.

31. S. Sophia. Qvartal Admiral. Velb. Pros Mund.
32. Tre Kroner. Vice Admiral. Velb. Korfits Ulfeld.
33. Delmenhorst. Schoubynacht. Mandh. Hans Knudsen[5]. (28).
34. Nelleblad. Mandh. Robert Willums [Englænder]. (24).
35. Markatten. Velb. Mourits Bruen. (16).
36. Gak med. Mandh. Jens Nielsen.
37. Samsons Gallej. Mandh. Frands Nielsen.
38. Flyvende Hjort. Mandh. Isak de Voss.
39. Rote Gans. Kjøbenhavns Skib.
40. Unge Ulv. Kjøbenhavns Skib.

I samme lille danske Relation, hvor denne Liste findes, anføres en »Memorial paa Sverigs Flaades Udrustning, enhver antegnet ved deres Navn.« Herefter bestod den svenske Flaade af 42 Skibe, desuden 4 eller 5 Gallejer og andre Smaaskibe. Antallet af Kanoner er føjet til for hvert Skib.

---

[1] Kapitajn 1639. [2] Lieutenant 1636. [3] Kapitajn 1639. [4] Kapitajn 1635. [5] Kapitajn 1628.

Men Listen stemmer ikke overens med den, der anføres af *Tornquist*, hvis Bog om »Svenska Flottans Sjö-Tåg« endnu er Hovedkilden til den svenske Marines Historie, thi han nævner 30 Orlogsskibe og Fregater, dertil 6 Brandere og 2 Gallioter, — men han giver ikke Eskadreinddelingen og ikke Bestykningen.

Listen hos *Tornquist*, hvor alle Skibscheferne ere nævnede, lyder saaledes[1]:

Scepter. Admiral Fleming med Kapitajn de Buir.
Kronan. Admiral Ulfsparre.
Arken. Admiral Lieutenant Bjelkenstjerna.
Swärdet. Major Richard Clerck.

Draken.	Kapitajn	Corneliusson.
Stockholm.	—	Frans Hollænder.
Mars.	—	Ekelöf.
Jupiter.	—	Dan. Stutz.
Samson.	—	Peter Lucifier (født Franskmand).
Nyckeln.	—	Esbjörn Bengtson.
Smålands Lejonet.	—	B. Lampa.
Götheborg.	—	Arvid Jöranson.
Regina.	—	Joh. Foos.
Recompence.	—	Herman Klasson Fleming.
Raphaël.	—	Herman Lambert.
Enhorn.	—	Tornbjörn.
Jägaren.	—	Math. Hessling.
Kattan.	—	Th. Speck.
Andromeda.	—	Pet. Svenske.
Månen.	—	Estienne de Cheuerry.
Westerwik.	—	Joh. Leusich.
Swanen.	—	Tyring Hindrichsen.

[1] *Tornquist*, Swenska Flottans Sjö-Tåg, I, S. 99—100.

Mercurius.	Kapitajn	Zach. Deutsen.
Westerwiks Fortuna.	—	Enoch Marin.
Leopard.	—	Germunds.
Gamla Fortuna.	—	Jacob Barber.
Tiger.	—	Jöran Ossens.
Achilles.	—	Petter Petterson.
Westgöta Lejonet.	—	Gerdt Hinrichson.
Apollo.	—	John Wyn.

Brandere.

Jungfrun, Merewif, St. Michael. Bönan, Merman, Charitas.

Gallioter.

Falken og Salvator.

I denne Liste er ikke nævnet Papegöjan, »et lidet og gammelt Skib«, Gripen, som under Søslaget laa i Femernsund, altsaa ogsaa maa have været et mindre Skib, fremdeles Lambet og Phönix, uden Tvivl Gallioter, og Branderen St. Jacob. Antallet af Skibe i den svenske Flaade paa Slagdagen vil da blive 31 med 7 Brandere og 4 Gallioter.

Admiral Fleming førte »bröstet af Bataglien«, Admiral Ulfsparre højre, Admiral-Lieutenant Bjelkenstjerna venstre Fløj[1].

En nyere svensk Historiker angiver[2] efter archivalske Kilder, at den Flaade, som 1644 stak i Søen under Flemings Kommando, bestod af 39 større og 10 mindre Krigsfartøjer, samt en Skærgaardseskadre paa 68 Fartøjer.« Alle disse Skibe, navnlig alle de sidste, hørte ikke til Østersøflaaden. Den samme Forfatter siger fremdeles, at »i Søkrigen 1644—1645 havde de fire største Skibe en Besætning af omtrent 220 Mand Søfolk og 120 Landsoldater, samt en Bestykning af

[1] (*G. Adlersparre*), Historiska Samlingar, II, Stockh. 1795, S. 150.

[2] *C. T. Odhner*, Sveriges inre Historia under D. Christinas Formyndare, Stockh. 1865, S. 213.

60—75 Kanoner. For hele Flaaden beregnedes at medgaa 1355 Kanoner, hvoraf de fleste vare 12—24 Pundigere og af Kobber, et mindre Antal 48 Pundigere[1].« Den Liste, som meddeles fra dansk Side, angiver et Kanonantal af 1220 Stykker; der nævnes tre Skibe, Kronen, Æblet, Arken, som hvert er paa 68 Stykker, »i det underste Lag halve Kartover, i det andet Lag 12 Punder;« Sceptret er paa 58 Kanoner, ligeledes halve Kartover i det underste Lag. Memoriaen meddeler endelig, at der ombord paa den svenske Flaade var: 34 Kapitajner, 42 Lieutenanter, 44 Skippere, 62 Styrmænd, 24 Konstabler, 20 Arkelimestre. Disse sidste Notitser kunne ikke uden Videre antages som paalidelige.

Vor Kundskab om begge Flaader er altsaa ikke fuldstændig. Jeg tror dog, at Sandheden rammes saa nogenlunde, naar det siges, at begge Flaader vare omtrent ligestore i Antallet af Skibe, (maaske den danske har havt det største Antal), men at den svenske Flaade havde det største Antal Kanoner[2].

Da det kan have Interesse, at erfare Noget om Admiralerne og Officererne, skal jeg give nogle Oplysninger om dem, og først fortælle om dem, som kommanderede i den danske Flaade. Af tretten af de fornemste Officersposter havde Christian den Fjerde forbeholdt sig en, ti vare besatte med danske Adelsmænd, to med Mænd fødte i borgerlig Stand. Af Kapitajner nævnes fire med Titlen Velbyrdig, de vare altsaa Adelsmænd.

Den eneste af de danske Admiraler, om hvis Levnet der

---

[1] *Gunde Rosenkrands* siger i sit Skrift, Soterion etc., som udkom 1644, at den svenske Flaade bestod af 46 Skibe, af hvilke nogle havde 70, nogle 60, nogle 50, 40, 30 Kanoner. Blad H 2.

[2] *Gunde Rosenkrands* siger i sit Skrift, Soterion etc., at Flaaderne var »pares fere viribus,« Bl. L verso. Det er da ganske urigtigt, naar det i *Allens* Haandbog i Fædrelandets Historie siges, at »Christian den Fjerde gik med 30 Skibe imod den svenske Flaade, som bestod af 46 Skibe.« 7. Udg., Khh. 1870, S. 397.

hidtil er fremkommet fuldstændige Efterretninger, er Jørgen Wind til Gundestrup[1]. Han var født i Roskilde den 7. Juli 1593, Faderen var Jacob Wind til Grundet, Moderen hed Else Høeg. Han nød en god Opdragelse, rejste med Broderen Iver i Aaret 1607 udenlands og studerede i Rostock, Wittenberg og Jena. Aaret efter, da Faderen døde, kom de hjem en kort Tid, men drog atter ud samme Aar og rejste i Schweitz og Frankrig under Ledsagelse af Kaspar Bartholin. Vinteren 1609—10 var Jørgen Wind hjemme, men saa tog han atter afsted til Holland, hvor han tjente i to Aar under Prinsen af Oranien i et dansk Kompagni, kommanderet af Otto Brahe. 1612—13 deltog han i Kalmar-Krigen, 1614—16 opholdt han sig i Frankrig, ved sin Hjemkomst fik han Ansættelse i Kongens Kancelli, 1618 sendtes han til Island i Hverv for Kongen. 1620 dimitteredes han af Kancelliet, blev snart efter antagen for en Skibs-Kapitajn, og som saadan gjorde han Rejser til Rusland og til Finland. 1627 udnævntes han til Rentemester, 1640 blev han Rigsraad; 1628 forlenedes han med Herrevad Kloster, 1634 med Romsdal Len, 1641 med Dragsholm Slot. 1640—41 sendtes han som Gesandt til Sverig, 1641 i samme Egenskab med Jørgen Seefeld og Ditlev Reventlow til Stade for at forhandle med Hollænderne, 1643 ligeledes med Ditlev Reventlow til Hertug Frederik af Gottorp. 1643 udnævntes han til Rigens Admiral, han aflagde sin Ed som saadan paa Frederiksborg den 10. April. 1643 førte han en Flaade paa 26 Skibe til Elben mod Hamborgerne. Den 31. Marts 1644 gik han ombord, for med en Del af Flaaden sammen med Christian den Fjerde at gaa mod Götheborg; den 9. Maj fik han Ordre om at vende tilbage til Kjøbenhavn, for at forestaa Udrustningen af Resten af Flaaden og for at holde den i Bered-

---

[1] Nemlig i Ligprædikenen over ham af *Jesper Brochmand.* Kbh. 1645 4.

skab til de senere Togter. Den 12. Maj kom han hjem til Hovedstaden, hvor han fik fuldt op at tage vare. Det var saaledes et ret virksomt Liv Jørgen Wind havde ført, i mere end en Henseende havde han været en af Christian den Fjerdes betroede, om end ikke mest fremragende Mænd. — Jørgen Wind var en anselig, svær Mand, i hans Øjne og Physiognomi læste man Kraft og rolig Besindighed[1]. Han blev 1620 gift med Ingeborg Ulfstand til Bosjø-Kloster: af 11 Børn overlevede syv Faderen, blandt dem var den senere bekjendte Holger Wind.

Om de andre højere Officerer, der havde Kommando i den danske Flaade, har Historien havt Lidet at fortælle, naar undtages Pros Mund. De Oplysninger, som jeg giver om dem, gjør ikke Fordring paa Fuldstændighed, de maa kun betragtes som Bidrag til deres Biografier[2].

Jørgen Winds Admiralskib Patientia kommanderedes af Normanden Erik Ottesen. Han var Adelsmand af Familien Orning, og nævnes til Vatne. Der er Sandsynlighed for, at han har været ældre end Jørgen Wind, thi 1627 og 1629 skaffede gode Mænds Forbøn ham og hans Hustru Karine Mouad Kongens Tilgivelse, fordi de, skjøndt Nærpaarørende, havde giftet sig uden Tilladelse, hvorefter de vare flygtede og havde levet udenlands. Den 11. August 1629 fik han og hans Hustru Tilladelse af Kongen til at bruge Rettens Hjælp, for atter at komme i Besiddelse af Gods, der var blevet dem frarøvet i deres umyndige Aar og i de 18 Aar, de havde været borte fra Norge og levet i fremmede Lande[3]. 1628 blev han som Kapitajnlieutenant sendt til Island med Holger

---

[1] Hans Portrait er stukket af Simon de Pas, det findes i det store kgl. Bibliothek.

[2] Naar ingen Kilde er angiven for de Notitser, jeg meddeler, stamme de fra Protokollerne: Registre og Tegnelser, i det kgl. Gehejme-Archiv.

[3] Norske Rigsregistraturer, V, S. 637 VI. S. 157.

Rosenkrands, og skulde, naar denne var i Land, være Admiral og holde Søen med Orlogsskibene[1]. Den 28. Oktober 1630 udnævntes han til Admiral paa Holmen, han beklædte saaledes et meget vigtigt Embede. Den 7. April 1634 fik han Halsnø Kloster i Len, og den 30. Juni samme Aar tillige Hardanger Len[2]. 1637 kommanderede han en Eskadre paa sex Skibe, som skulde gaa under Norges Kyst fra Stavanger til Nordkap forbi[3]. 1640, da der i Maj blev Tale om Flaadens Udrustning for at møde Hollænderne, var Erik Ottesen bestemt til at kommandere den anden Eskadre som Under-Admiral[4]; i Juni Maaned bestemtes, at han skulde gaa med Patientia og Markatten til Gulland for at hente den svenske Enkedronning[5]. 1641 gjorde Christian den Fjerde en Rejse til Bergen. Han fik paa denne Rejse Anledning til megen Misfornøjelse med den Maade, paa hvilken Holmens Admiral, der i Rigens Admirals Fraværelse skulde have Opsigt med Flaaden. havde sørget for Skibenes Vedligeholdelse og Udrustning. Kongen udtaler sig i sine Breve med megen Vrede imod ham, i et af dem, af 21. Juli 1641, skriver han endog til Ulfeld, at »Erik Ottesen er degraderet.« Aaret efter var han endnu i sin Stilling, men Kongen havde atter Anledning til at udtale sig med Utilfredshed om den Maade, paa hvilken der arbejdedes paa Holmen; der bestilles Intet, og arbejdes der ikke bedre, skriver Kongen den 31. Oktober 1642, »da skal Erik Ottesen Intet forundre sig, om vi ikke forliges længe sammen[6].« Dog maa han være

[1] Norske Rigsregistraturer, VI, S. 32.
[2] Norske Rigsregistraturer, VI, S. 642, 662.
[3] *Slange*, S. 861. — Christian den Fjerde noterede i sin Skrivkalender d. 26. Februar 1639: »Leverede Erik Ottesen 900 Dukater, som han af adskillige Skibe, som sig forset havde, oppebaaret havde.« Danske Sml., V, S. 75.
[4] Christian den Fjerdes utrykte Breve, 7. Maj 1640.
[5] Christian den Fjerdes utrykte Breve, 6. Juni 1640.
[6] Christian den Fjerdes utrykte Breve.

forbleven i sit Embede, thi den 24. Marts 1643 fik han Befaling, som Admiral at føre en Eskadre i Vestersøen, for at iagttage Fribyttere under Norge, og først den 25. Januar 1645 beskikkedes Christoffer Lindenov til Admiral paa Holmen[1]. Erik Ottesen levede endnu 1652[2].

Næstkommanderende i Jørgen Winds Eskadre var Peder Galt. Om hans Liv skal der længere fremme blive givet adskillige Oplysninger. Her skal kun nævnes, at han allerede fra 1628 havde været Kapitajn i den danske Flaade, det er altsaa urigtigt, naar en nyere dansk Historiker har sagt[3], at Galt var bleven »presset« (1644) af Christian den Fjerde til at være Admiral.

Schoutbynachten Henrik Mund var en Slægtning af Pros Mund; han ejede Serridslevgaard i Nebel Sogn, Vor Herred; Altertavlen i Nebel Kirke er 1656 skjænket af ham og hans Hustru Berete Mormand[4]. Om hans Løbebane som Søofficer kan jeg ikke meddele Meget: 22. April 1639 blev Henrik Mund til Tidselholt antagen som Skibskapitajn med 300 Rdl. i Løn og sædvanlig Hofklædning selv anden[5].

Den anden Eskadre kommanderedes af Køn Joachim Grabov. Han fik den 25. Oktober 1625 Befaling om, som Kapitajn at blokere Weser med to Jagter. Den 11. Januar 1628 fik han Bestalling som Kapitajn med en Besoldning af 300 Daler. Han kommanderede et Skib paa Togtet mod

---

[1] *Garde*, S. 165.

[2] *Klevenfelds* Stamtavler i Geh. Archivet.

[3] *F. Richardt* og *T. Becker*, Prospekter af danske Herregaarde, V, Kbh. 1851, Ravnstrup.

[4] *I. P. Trap*, Statist.-topogr. Beskrivelse af Danmark, 2. Udg., VI, S. 162.

[5] Geh. Archivet, Topogr. Samling, Sorø, Nr. 114, 1. — Den 17. November 1645 befalede Christian den Fjerde fra Haderslev Henrik Mund, at indstille sig for Rigens Admiral, Vice-Admiral og de andre Skibs-Officerer i Kjøbenhavn, at svare for det, for hvis han beskyldtes anlangende sin Komportement og Forhold til Skibs. Jydske Tegnelser.

Hamborg 1630. 1633 var han udkommanderet med Skibet Store Lykkepotte. 1639 førte han en Eskadre i Østersøen. Den 14. Maj 1640 blev han forlenet med Jerrested Herred i Skaane. 1642 førte han en Konvoj paa 4 Skibe for Spaniefarere[1]. »Af synderlig Gunst og Naade, for hans Troskab og lange og villige Tjeneste« fik Grabov, Lensmand paa Borreby, og hans Hustru, Anna Steensen, den 21. December 1647 Jerrested paa Livstid, imod at kvitere hvad der tilkom ham af hans aarlige Løn eller af den Forstrækning, som han havde gjort i den sidste Krig[2]. 1652 kommanderede Grabov en Eskadre i Øresund.

Af Officererne i tredie Eskadre var Viceadmiralen Staller Kaas til Rosendal født 1587, han var Søn af Herman Kaas til Skovgaard. Han fik den 7. Maj 1621 Bestalling som Skibskapitajn; 1624 førte han et Skib i en lille Eskadre, som var sendt op under Norge. Ved 1629 nævnes han som Kapitajn for et Skib, der gik til Norge, 1630 var han Viceadmiral i den fjerde Eskadre paa Togtet mod Hamborg[3]. — Schoutbynachten, Stenzel von Jasmund, hørte til en dansk Adelsfamilie, der allerede nævnes i det 14. Aarhundrede. Han udnævntes i Januar 1628 til Lieutenant og fik 28. August 1631 Bestalling som Kapitajn. 1634 førte han paa Lindormen en fransk Ambassadeur til Sverig. 1637 førte han en Eskadre under de preussiske Kyster, for at passe paa polske Smuglere[4].

---

[1] *Slange*, S. 1102.

[2] Skaanske Registre. Borrebygaard var bleven ruineret i Krigen. Den 10. Juni 1647 udstedtes et Kongebrev om, at den, som efter Grabov fik Gaarden, skulde efter Taxation godtgjøre ham og hans Enke og Arvinger Bekostningerne ved dens Reparation. Sk. Registre. Grabov og hans Hustru havde ingen Børn.

[3] Staller Kaas blev 1636 gift med Regitze Bille, de havde ingen Børn. Ved Aar 1637 havde han kjøbt Rosendal af sin Svigerfader Klaus Bille til Vandaas. Skaanske Tegnelser. Staller Kaas døde 1656, hans Hustru 1672, 62 Aar gammel. *F. Richardt* og *G. Ljunggren*, Skånska Herregårdar, I Bd., Rosendal.

[4] *Slange*, S. 885. Stenzel von Jasmund døde ugift.

Admiralen for fjerde Eskadre var Pros Mund. Hans Fader var Niels Mund til Bjerkevold i Eidanger Sogn, Bratsberg Len, hans Moder hed Ingeborg Prosdatter af Familjen Hørby, Datter af Pros Lauridsen; hun antages at have bragt sin Mand den nævnte Gaard, da han selv stammede fra Jylland[1]. Pros Mund har vistnok været udenlands i sine unge Dage, thi 1620 befalede Christian den Fjerde Faderen, at betale en Gjæld, som hans to Sønner havde stiftet hos en Kjøbmand i Arnhem, Henrik Cop, hvilken havde erhvervet Prinsen af Oraniens Anbefaling til Kongen for at faa Gjælden betalt[2]. Den 28. Marts 1627 nævnes han som Skibshøvedsmand og beordres til, som Udligger at gaa med Skibet Haren til Beltet mellem Sjælland og Fyn, »Kronens Told at beobagte og tage Krud fra de lybske og hamborgske Skibe, undtagen hvad de selv næppeligen kunde behøve, og give dem Recepisse til Rente af Kongen.« Den 11. Januar 1628 fik han Bestalling som Kapitajn med 200 Daler i Besoldning, den 30. Marts fik han Befaling om at sænke nogle Skibe ved Indløbet til Rostock Havn, i April samme Aar befaledes han, med et Par Orlogsskibe først at gaa til Wismar og senere at bemægtige sig eller ødelægge nogle Skibe, som vare under Bygning i Greifswalde, og noget senere i samme Aar ødelagde han udenfor Nydyb de Fartøjer, som skulde hindre de Danske i at bringe Stralsund Forstærkning[3]. Han færdedes i dette Aar meget i Østersø-Farvandet og gjorde Fjenden Skade, navnlig tilintetgjorde han nogle Skibe i Wismars Havn og den Transportflaade, som skulde føre Folk til at gjøre Landgang paa Laaland og Falster.

---

[1] Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie, I, S. 377, VI, S. 247. *J. Kraft*, Topogr.-statist. Beskrivelse af Norge, 2. Udg., III, S. 55.

[2] Norske Rigsregistraturer, V, S. 100.

[3] Sml. *Slange*, S. 622, 623, 624, 626, 628. *Schlegels* Oversættelse, II, S. 360.

Den 12. Februar 1629 fik han Kapitajns Bestalling med 300 Daler i Besoldning og sædvanlig Hofklædning selv anden[1]. Samme Aar har han maaske været en Rejse til Island. Den 16. Juli 1631 beordredes han til at gaa som Admiral med Svanen og Gribben til de norske Strømme, opholde sig der til Martini og holde Strømmene ryddede for Fribyttere. 1632 og 1633 laa han med et Vagtskib paa Elben for Glückstadt[2]. Den 27. Februar 1633 beordredes han til Listerdyb, for at konvojere hollandske Øxenskibe til Holland[3]. Den 25. Oktober 1633 fik han Forleningsbrev paa Island, som Befalingsmand over dette Land gjorde han mange Rejser dertil i de følgende Aar, 1638 fulgte hans Hustru med; han roses som en ivrig Embedsmand i denne Stilling[4]. 1634 førte han med Orlogsskibet Oldenborg en polsk Ambassadeur til Danzig. 1644 kommanderede han en af Eskadrerne ved Lister-Dyb. 1638 nævnes Pros Mund som Ejer af Grevensvænge. Han var gift med Edle Urne til Rønnebæksholm, i Rønnebæk Kirke bevares endnu to Messing-Lysestager, som han og hans Hustru skjænkede Kirken 1643[5].

Vice-Admiralen Korfits Ulfeld til Krogsdal, Nørre Felding Sogn, Ulvborg Herred i Jylland, var en Søn af Rigens Admiral, Mogens Ulfeld til Selsø, og en Fætter til Rigshofmesteren Korfits Ulfeld[6]. Han fik den 11. Juli 1633 Bestal-

---

[1] Sjæll. Registre.

[2] *Slange*, S. 768.

[3] Sjællandske Tegnelser.

[4] Norske Rigsregistraturer, VI, S. 540, 600. *Ketilson*, Forordninger for Island, III, S. 369 ff. *J. Espolin*, Íslands Arbœkur, VI, S. 69, 73, 79, 83, 88; S. 112 omtales hans Død ganske kort. *F. Johannæus*, Hist. eccles. Islandiæ, IV, S. 45.

[5] *F. Carlsen*, Rønnebæk Sogn og Rønnebæksholm, Kbh. 1861, S. 150 og 281. Se om Pros Munds Kjøb af Grevensvænge dette anførte Skrift S. 277.

[6] *J. P. Trap*, Statist.-topogr. Beskr. af Danmark, 2. Udg., VI, S. 384. Korfits Ulfeld var gift med Else Thott til Skovgaard. Deres Ægteskab var barnløst. Skovgaard blev efter hendes Død solgt efter kongelig

ling som Skibskapitajn. 1640 var Korfits Ulfeld bestemt til Kvartals-Admiral, hvis Flaaden skulde være udrustet imod Hollænderne. Han blev dødelig saaret i Søslaget den 13. Oktober 1644.

De forskjellige Efterretninger, som her ere meddelte, give vel tildels Oplysning om, hvorledes Admiralerne tidligere ere blevne benyttede, men de ere magre og sige ikke meget andet om dem, end at de i en Række af Aar have færdets til Søs, i Reglen i mindre Kommandoer. Der er ikke bevaret mange Vink om, med hvor stor Dygtighed de have udført de Hverv, som vare dem betroede, med Undtagelse af Pros Mund, som altid har havt et smukt Navn. Naar Christian den Fjerde har stillet dem paa saa vigtige Poster, tør det antages, at de have været de bedste Kræfter, der da fandtes i den danske Marine, og at Kongen har havt Tillid til dem.

Efterretningerne om de svenske Admiraler ere ligesaa sparsomme, eller rettere endnu sparsommere, thi den svenske Søkrigshistorie er saa overmaade ufuldstændig behandlet. En svensk Historiker, med svenske Archiver at granske i, vilde dog vist nok kunne finde Adskilligt at meddele om dem.

Admiralen Klaes Fleming, af en svensk-finsk Slægt, var født 1592 paa Willnäs i Åbo Len, han var altsaa et Aar ældre end Jørgen Wind. 1612 var han med i Krigen mod Rusland og blev Ritmester ved Uplands Fanen [1]. 1619 blev han Under-

---

Befaling for at betale hendes Gjæld. Jydske Tegnelser, 27. Febr. 1652. — Det er besynderligt, at af de Admiraler og høje Officerer, som deltoge i Slaget den 1. Juli, havde fire (Galt, Grabov, Staller Kaas, Ulfeld) ingen Børn i deres Ægteskab, og en (Jasmund) døde ugift.

[1] Christian den Fjerde noterede i sin Skrivkalender for Aaret 1617; »30. November kom en svensk Herremand fra K. Gustavo med Breve ved Navn Klaus Fleming.« Danske Samlinger, V. S. 57. Det er vist den senere Admiral Klaes Fleming, som her maa tænkes paa.

admiral, 1625 Rigsraad, 1629 Admiral og Præsident i »Räknekammaren.« 1634 Overstatholder i Stockholm, 1637 Præsident i Generalkommercekollegiet. Fleming berømmes som en usædvanlig dygtig Mand, hvis Virksomhed strakte sig i mange Retninger, af hvilke her maa fremhæves Flaadens Udvikling, som første Admiralitetsraad høstede han stor Ros for Alt, hvad han udrettede for den. Han havde ved 1621 og de følgende Aar været til Søs[1]. Åke Hansson Ulfsparre var født den 13. April 1597[2]. Han havde udmærket sig i Krigene i Polen, Preussen og Tydskland, 1640 blev han Admiral, og 1642 blev han Rigsadmiralen Gyldenhjelms Medhjælper under Navn af Riks-Adjutant. 1648 blev han Rigsraad, 1653 Friherre, han døde 1657. Klaes Hansson Bjelkenstjerna var født 24. April 1615, hans Fader, Hans Klasson Bjelkenstjerna, døde 1620 som Rigs-Viceadmiral. Sønnen helligede sig til Søvæsenet, blev 1638 Skibskapitajn, 1641 Skibs-Major, 1644 Admiral-Lieutenant; 1652 blev han Friherre, 1654 Admiral og Admiralitetsraad, han døde 1662. Han deltog i Krigen til Søs under Karl Gustav[3].

Af Kapitajnerne maa nævnes: Herman Klaesson Fleming, Admiralens Søn. Han var født 17. September 1619 paa Willnäs, han blev 1637 Student i Upsala. 1640 rejste han udenlands og lagde sig efter Navigation og Skibsbyggeri. 1644 blev han Skibskapitajn og førte Recompence. 1645 blev han Admiral, 1650 Rigs- og Admiralitetsraad, samt Overstatholder i Stockholm, 1653 Præsident i Kammerkollegiet, i hvilken Egenskab han kom til at spille en betydelig Rolle, 1664—1669 Generalgouverneur over Finland; 1651 blev han ophøjet i Friherre-Standen. Han døde 1673[4]. Richard Clerck var født i Happingworth i Skotland den 12. December 1604

[1] *G. Anrep,* Svenska Adelns Ättar-Taflor, I, S. 827.
[2] *G. Anrep,* Svenska Adelns Ättar-Taflor, IV, S. 496.
[3] *G. Anrep,* Svenska Adelns Ättar-Taflor, I, S. 199.
[4] *G. Anrep,* Svenska Adelns Ättar-Taflor, I, S. 829.

Han kom til Sverig, blev Skibskapitajn ved det svenske Admiralitet, Skibs-Major 1651, Admiral-Lieutenant 1654, Holmens Admiral 1655, adledes 1648, og døde 1668[1]. Tønnis Adrianson Speck blev 1653 Major, 1658 Admiral-Lieutenant, han døde 1668[2].

Det kan være noget voveligt, at ville veje de to Flaaders Førere og Officerer imod hverandre, da der i Grunden vides saa Lidt om dem som Sømænd og Søkrigere. De fleste af de danske Admiralers Virksomhed falder før 1644 og afsluttes med dette Aar eller med 1645 (med Undtagelse af Grabov). Flemings Virksomhed var mest af administrativ Karakter, Ulfsparre var vist paa den Tid, her er Tale om, betydeligere end Bjelkenstjerna, som senere fik et Navn.

Det er dog næppe urigtigt at sige, at der paa dansk Side havde været nok saa stor Lejlighed til at øve sig til Søs som paa svensk, og at det derfor kan antages, at der paa dansk Side har været mest Sømandsdygtighed. Et meget vigtigt Forhold maa fremhæves for den danske Flaades Vedkommende. Den Stilling, som Christian den Fjerde indtog i den, er ikke ganske klar. Jørgen Wind førte som General-Admiral[2] den første Eskadre, Avantgarden; som saadan burde han

---

[1] *G. Anrep*, Svenska Adelns Ättar-Taflor, I, S. 452.
[2] *Tornquist*, Svenska Flottans Sjö-Tåg, I, S. 99.
[3] Benævnelsen General-Admiral indførtes med Kurt Adelaer som fast Titel for den øverste Officer i Flaaden. Men den benyttedes allerede 1630 som Titel for den Admiral, der førte første Eskadre, Avantgarden. Titlen fandt kun Anvendelse i Krig. 1630 var saaledes Klaus Daa General-Admiral, men hans rette Titel var Rigens Admiral, derved betegnedes han som Flaadens første Officer ogsaa i Fredstid. Det samme var Tilfældet 1644 med Jørgen Wind. Benævnelsen General-Admiral overførtes ogsaa paa den Øverstkommanderendes Skib. I den Ordinans, som Christian den Fjerde 1630 udstedte om Flaadens Togt, bestemmes, at naar General-Admiralen er borte fra Flaaden, er syg, eller Noget tilstøder ham, saa skal Vice-Admiral-Generalen (ɔ: Chefen for anden Eskadre) tage Kommandoen, efter ham skal den ældste af Kvartals-Admiralerne kommandere Flaa-

betragtes som Flaadens Øverstkommanderende, Navnet General-Admiral siger det tydelig nok. Men Kongen, som faktisk var den Øverstkommanderende, førte tredie Eskadre som Kvartals-Admiral. Denne Fordeling af Kommandoposterne maatte kunne blive mindre heldig, især under kritiske Forhold, idet Ordrer kunde blive udstedte fra det urette Sted. Det Rigtige havde vistnok været, at Kongen selv havde indtaget Pladsen som General-Admiral.

Det var fælles for begge Flaader, at ingen af dem i den nærmeste Fortid havde været i Slag mod en lige stærk Modstander paa aaben Sø. Ingen af Admiralerne havde ført Flaader i rum Sø mod en jævnstærk Modstander, ingen af dem havde kommanderet i Bataille. Det var første Gang siden Herluf Trolles og Otto Ruds Dage, at de to Fjender nu skulde mødes, næsten 80 Aar vare forløbne siden hin Tid[1].

I begge Lande havde man gjort sig Umage, for at udvikle Skibenes Antal og Styrke, men Udviklingen af Officers-Etaten var ikke fulgt med, det var forbeholdt senere Tider, at gjøre Forbedringer i denne Retning. Kom Krig paa, valgtes de bedste Kræfter, man kunde finde; men der var ikke Tid til at indøve Officerer og Mandskab. og Kunsten, at sejle i Eskadrer, øvedes mest paa Haandelav. Det kan let forstaas, at begge Lande vare i spændt Forventning om, hvilket Udfaldet vilde blive af det Slag, som var undgaaeligt og snart kunde ventes.

---

den. Sjæll. Registre. *Garde* siger, S. 179,: »Tilstødte der Generaladmiralen Noget, skulde de andre Admiraler rykke op efter deres Anciennetet,« men det er urigtigt.

[1] I Kalmarkrigen fik de to Flaader ikke Lejlighed til at mødes til noget større Slag.

III.

Kilderne til Slagets Historie. Slaget. Tabet.

NAAR man læser Forfatternes Skildringer af, hvorledes Slaget begyndte, møder man meget forskjellige Paastande. *Slange* siger[1]: »Den svenske Flaade havde Vinden ganske efter Ønske,« *Garde* fortæller[2]: »Vinden var vestlig og de Svenske til Luvart, saa at Angrebet stod til Fleming.« Men af *Fryxell* høre vi[3], at »Kongen havde Vinden for sig.« En større Uoverensstemmelse kan ikke tænkes. Vinden kan ikke paa samme Tid og paa samme Sted baade have været vestlig og østlig. Hvorfra kommer da denne Modsigelse? Det vil være rigtigt, her at omtale, hvorledes det forholder sig med de Kilder, vi have at gaa til, for at kunne fortælle om Slaget, og hvorledes de ere benyttede.

Der findes ikke nogen officiel Rapport fra dansk Side om Slaget. Kongen var jo selv ombord paa Flaaden, og Dagen efter Slaget gik et Skib til Kjøbenhavn, der kunde med det komme mundlige Efterretninger om, hvorledes det var løbet af. Dersom Kongen har sendt Rigsraadet eller Rigshofmesteren, Korfits Ulfeld, et Brev om Kampen, maa dette anses for tabt, Ingen har nogensinde omtalt eller benyttet et saadant. Den tidligste og tillige den udførligste danske

[1] *Slange*, S. 1242.
[2] *Garde*. S. 195.
[3] *Fryxell*. Berättelser ur svenska Historien. VII. S. 273.

Meddelelse om Slaget indeholdes i et lille Flyveblad, som udkom i Kjøbenhavn den 6. Juli. Det har Titlen: »Relation oc visz Beretning om Kon. Mayt. aff Danmarck, Norge, etc. hans Mayt. Tog udi Østersøen, oc Slaug mod dend Suendske Flode. Oc nogit om Christianopel. Tryckt aff Melchior Martzan, 1644, dend 6. Julij.« 2 Blade i 4⁰[1]. Den lille Bog blev optrykt paa Dansk i Stockholm (et og andet Ord er blevet lidt forsvensket) med Overskrift paa Tydsk: »Copia Dänischer Zeitung, ausz Copenhagen von dem 3. Julij, Anno 1644,« 2 Blade i 4⁰[2]. Meddeleren, som ikke har navngivet sig, fortæller i tredie Person. Kort efter udkom den samme Relation med nogle faa Afvigelser, men fortalt i første Person. Titlen er: »Vdførligere oc eygentligere Beretning. Huorledis Kongl. Mayt. oc den Svendske Skibs Flaade vdi Øster Søen hafuer Fichtet oc huad imellem dem ere forløben. Med fortegnelse, paa Kongl. Mayt. paa dette Tog Vdmonterede Skibe, saa vel som paa alle Welb. oc Mandhaffte Capiteiner, som paa forbemelte Skibe Comanderer &. Item de Fornemste aff Svenskens Flode med deris Montering Ombstendligen til Trycken forordenet. Den 12. Julij i Kiøbenhaffn. Hos Jürgen Holst. 1644,» 4 Blade i 4⁰. Dette lille Skrift blev atter optrykt i Kjøbenhavn den 21. Juli.[3] Det udkom ogsaa i tydsk Oversættelse[4]: »Ausführlicher und eygentlicher Bericht etc.« Hvor megen Vægt der skal lægges paa Ordet »forordenet.« om Meningen er, at Regeringen har ladet Relationen trykke, maa staa hen som uvist. Fortælleren har været ombord paa Jørgen Winds Admiralskib Patientia, og For-

---

[1] Et Exemplar i det st. kgl. Bibliothek.

[2] Datoen 3. Juli maa være urigtig. Et Exemplar af denne Pjece findes i det kgl. Bibliothek i Stockholm. Alle de Smaaskrifter om Slaget, som bevares i dette Bibliothek og ikke findes i Kjobenhavn, have med stor Beredvillighed været mig udlaante af Hr. Bibliothekar *G. E. Klemming.*

[3] Et Exemplar af disse to Relationer i det st. kgl. Bibliothek.

[4] I det kgl. Bibliothek i Stockholm.

tællingen drejer sig fornemmelig om, hvorledes det gik dette Skib i Kampen. Dog indeholder Relationen ikke faa Enkeltheder, saa at man af dem kan faa en svag Forestilling om Slagets Gang. Hvorledes have vore Historikere benyttet denne Relation? *Slange* har sikkert ved Siden af skriftlige Optegnelser, som vi nu ikke kjende, brugt denne danske Relation, rigtignok paa en ufuldstændig Maade. Men ingen dansk Historiker, som efter *Slanges* Levetid har fortalt om Slaget, har gjort Brug af denne Kilde. Herom kan der ingen Tvivl være. En Sammenligning mellem deres Skildringer og Relationen vil snart vise det[1]. De to første Udgaver af Relationen findes i den Hielmstierneske Bogsamling (nu i st. kgl. Bibliothek) og ere anførte i Kataloget over den, som udkom 1782[2]; det har altsaa ikke været vanskeligt, at blive bekjendt med dem.

I vore Archiver har jeg søgt efter skrevne Beretninger om Slaget, jeg har kun fundet to. Hans Rantzau skriver den 31. Juli fra Lybek et Brev til Statholder Ditlev Reventlow, Christian den Fjerdes tydske Kansler, og sender ham »beiligende Avisen sogleich von Kiel gekommen,« til hvis Indhold han dog ikke tør fæste Lid. Den ene »Avis« er et tydsk Brev dateret: »Christianspreisz den 4. Julij 1644«, uden Underskrift. Dette Brev stemmer meget nøje overens med et Brev, som Lennard Torstenson den 6. Juli skrev til Oberst Otto Schulmann, Overkommandant i Leipzig, og som findes trykt i »Relationis historicæ semestralis continuatio, Ostermessz 1644 bis auff Herbstmessz,« Frankf. a. M. 1644, S. 63.

---

[1] *Hammerich* citerer rigtignok blandt Kilder, som »ere brugte« »Udførlig Beretning (et Flyveblad)«, men det er aldeles umuligt, af hans Fortælling om Slaget at se, at denne Beretning er »brugt.« Danmark under Adelsvælden, IV, S. 351, Anm. 51.

[2] Hielmstiernes Bogsamling, I, Kbh. 1782, S. 368, Nr. 315, 316. — Sml. *P. A. Stolpe*, Dagspressen i Danmark, I, Kbh. 1878, S. LXIV-V, Nr. 152—154.

Den anden »Avis« er et latinsk Brev dateret fra Hamborg 19. Juli ligeledes uden Underskrift; det haves trykt uden Stedsangivelse (Stockholm) med Underskriften C. H. og med Titel: »Copia epistolæ scriptæ Hamburgo Lipsiam die 9. Julij Anno 1644. Qva continetur brevis enarratio ab initio belli Danici terra marique eousque gestorum[1].« Disse to Bidrag til Oplysning om Slaget ere ikke citerede af nogen dansk Forfatter, og de ere utvivlsomt aldrig blevne benyttede i Danmark.

Da den vidtløftige danske Beretning ikke med Sikkerhed kan kaldes officiel, er det rigtigt, at være varsom i Benyttelsen af den. Men fremfor Alt er det nødvendigt, at sammenligne den med den eller de Beretninger, som ere udkomne fra svensk Side; hvis den stemmer med disse, bliver Tilliden til den større. Hvilke ere nu de svenske Beretninger?

Wilhelm Graah, bekjendt af sin Undersøgelsesrejse til Østkysten af Grønland, udgav som Lieutenant i Søetaten i Aaret 1818 »Udkast til Danmarks Søkrigshistorie.« Han skildrer Slaget og omtaler[2], at den »overalt saa partiske *Tornquist*« har misforstaaet et Brev fra Christian den Fjerde, og faaet ud af det, at den danske Admiral maatte lukke sine Læ-Porte og i 3 Timer ligge i Læ af sin Eskadre. Han tilføjer: »Overalt er denne anførte Forfatters Beretning om dette Slag saa partisk, at jeg ikke har fundet det værdt, at anføre noget af ham, som ogsaa vil paastaa, at den danske Flaade flygtede. Ikke heller har han anført en eneste Citation, hvilket han dog ellers bruger, skjøndt ikke altid overensstemmende med Sandheden.« Den slemme svenske Forfatter er *Carl Gustaf Tornquist*, som 1778 udgav: »Utkast til svenska Flottans Sjö-Tåg«, Stockholm, 2 Dele, et Værk som

[1] Et Exemplar i det kgl. Bibliothek i Stockholm.
[2] *W. Graah*, Danmarks Søkrigshistorie, Kbh. 1818, S. 140.

den Dag idag er et Hovedskrift[1]. Om *Graahs* Omtale af den Maade, paa hvilken *Tornquist* har fortalt om Slaget, har afskrækket danske Historikere fra at benytte ham til deres Skildringer af det, tør jeg ikke paastaa; men vist er det, at de ikke have benyttet ham. Og det er ret beklageligt, eftersom han udtrykkelig har citeret sin Kilde. *Graah* har nemlig fuldstændig Uret i sin Paastand om det Modsatte. *Tornquist* siger[2]: »Denne Relation er tagen af Flemings Søjournal i Örlogsmanna Sällskapets Bibliothek i Karlskrona.« En bedre Kilde end den kommanderende Admirals Journal kan ikke ønskes. Det har været mig magtpaaliggende at kunne benytte denne Journal, og det er lykkets mig ved Bibliothekar *C. G. Styffes* og Lektor *A. N. Hammars* velvillige Bistand, at faa en Afskrift af den[3] for Tidsrummet fra 29. Juni til 5. August, som her behandles. Dette Stykke er aftrykt i Tillæget til dette Skrift, Nr. I. Journalen er jo affattet, for at den svenske Regjering, dersom den ønskede det, kunde faa Underretning om den kommanderende Admirals Konduite, altsaa nærmest beregnet paa at skulle kunne benyttes snart efter, at Togtet var til Ende; den er indholdsrig, men maatte ved en mulig retslig Undersøgelse suppleres ved mundlige Udtalelser af Admiraler og Officerer. Naar den nu, henimod 235 Aar efter Begivenhederne, bruges til at oplyse disse, føles det, at den i mange Enkeltheder, f. Ex. ved Angivelse af Klokkeslet, af hvad Eskadrerne og de enkelte Skibe foretog sig, ved Oplysning om den danske Flaades Virk-

---

[1] *C. A. Gyllengranats* Skrift: Sveriges Sjökrigs-Historia i Sammandrag, Carlskrona, 1840, er for den Krigs Vedkommende, om hvilken her handles, kun en Gjentagelse af *Tornquists* Bog; *Gyllergranats* Fortælling om Begivenhederne sidst i Juli er uklar og urigtig.

[2] *Tornquist*, S. 105*); sml. S. 111*) og S. 113*).

[3] En Afskrift af Journalen bevares i den Nordinske Samling i Upsala; jeg modtog først en Afskrift af den, hvilken derpaa er bleven kollationeret med Originalen i Karlskrona.

somhed, lader os i Uvished. Journalen maa benyttes med Forsigtighed, paa ethvert Punkt vil den dog lade Savnet af en lignende dansk Journal træde ret føleligt frem.

Nitten Aar efter, at *Tornquists* Bog var udkommen, oplæste *Carl Gustaf Nordin* i det svenske Akademi et Mindeskrift over Klaes Fleming i Anledning af, at Akademiet lod præge en Skuepenpe til Erindring om denne Admiral. Dette Mindeskrift blev trykt i Akademiets Handlingar, og *Nordin* tilføjede i en Anmærkning det Stykke af Flemings Journal, som handler om Slaget den 1. Juli[1]. Elleve Aar efter udkom *Nordins* »Minnen öfver namnkunniga svenska män,« og i andet Bind, hvor Biografien af Fleming er trykt, er atter Stykket af Journalen meddelt[2]. Men endnu tidligere findes et vigtigt Aktstykke udgivet. I andet Bind af »Nya svenska Bibliotheket,« udkommet 1763, har Historikeren *Carl Christoffer Giörwell* offenliggjort nogle af Klaes Flemings Breve til Dronning Christina om den svenske Orlogsflaades Expedition 1644, og blandt dem er hans Rapport om Slaget, dateret Christianspris den 5. Juli[3]. Men man kan gaa endnu længere tilbage. Der haves nemlig en i Stockholm trykt »Relation öfwer thet Slagh och den skarpe Rencontre, som emillan Ammiralen Her Clas Flemming och then Swenske, på ene, och Konungen i Danmarck och then Danske Öhrligz-Flottan på andre sijdan, den 1. Julij 1644 vnder Femern vthi Siösz är forlupen och hållen worden,« 2 Blade i 4°. Denne Relation[4] er ikke dateret, men det lader sig bestemme, naar den er udkommen. Den 3. August skrev Dronningen et Brev til Feltmarskalk Gustaf Horn, i hvilket hun siger:

---

[1] Svenska Akademiens Handlingar ifrån år 1796, III, Stockh. 1807, S. 30–40.

[2] *Nordin*, Minnen etc. II., S. 97*)—100.

[3] Nya svenska Bibliotheket, II, S. 434—42.

[4] Titlerne paa en stor Del af Flyvebladene om Slaget ere aftrykte i *G. E. K[lemings]* Förteckning öfver Kongl. Bibliothekets Samling af samtida Berättelser om Sveriges Krig. Stockh. 1867, S. 28—29.

»Iforgaars er en Bojert kommen her i Skærene, som for otte Dage siden løb ud fra Stralsund, med en Brevdrager affærdiget den 5. Juli af Admiralen Klaes Fleming.« altsaa samme Dag som Rapporten er skreven[1]. Relationen slutter med den Bemærkning, at de Danske storligen »upmutza« deres Aktioner, medens det ellers er ringe bevendt med dem, hvorfor man af denne sandfærdige Relation kan dømme, hvorvidt andre udspredte Tidender om Kombaten stemme overens med Sandheden og Forløbet. Det er da rimeligt, at Relationen er trykt i August 1644. Den indeholder for største Delen et Aftryk af Flemings Rapport, og maa da betragtes som et officielt Skrift[2].

Det er saaledes et godt Materiale, der fra svensk Side bydes til en Skildring af Søslaget. Det har dog hidtil slet ikke været benyttet af danske Historikere. Og naar disse kun have gjort liden Brug af de danske og slet ingen Brug gjort af de svenske samtidige Beretninger, saa er det meget forstaaeligt, at det har kunnet siges, at man ikke kjender noget til Slagets Gang. Jeg skal nu forsøge paa at give en Fremstilling af Slaget, men maa først gjøre opmærksom paa Følgende. Den danske Beretning giver ikke noget klart Billede af Gangen i Kampen; den taler mest om Patientia, men nævner dog ogsaa flere af de andre Skibe og dvæler ved flere Enkeltheder. Fleming holder sig nærmest til sit Skib, han nævner i Rapporten ikke noget andet Skib ved Navn, taler ikke om mange Enkeltheder, men tegner i store Linier Flaadens Bevægelser. Det er imidlertid muligt, at forene begge til en sammenhængende Skildring, idet de begge stemme godt med hinanden. Jeg skal, eftersom jeg skrider frem, ved i Parenthes at føje D eller S til, angive, hvad der er taget fra de danske eller de svenske Beretninger. En

---

[1] Geh. Archivet, Sverig, Nr. 123, S. 273.

[2] Et Exemplar af Relationen findes i det kgl. Bibliothek i Stockholm.

enkelt Notits, betegnet med P, er hentet fra *Plettenbergs* Breve. Jeg begynder der, hvor den danske Beretning begynder, nemlig ved Afsejlingen fra Kjøbenhavn.

Onsdagen den 26. Juni Kl. 6 om Aftenen gik Kongen ombord frisk og vel til Mode. Af Mangel paa Vind maatte han vente til Løverdag den 29.[1], da han om Morgenen Kl. 6 hejsede Sejl og lettede Anker (P). Vinden var vestlig (D). Ved Kl. 11 passeredes Dragør (P), derefter blev det stille Vejr. Mod Aften rejste Vinden sig atter svagt, Skibene »hallerede« under Stevns. Gallejen Jomfru-Svenden stødte til Flaaden, den havde været Øster paa efter Kundskab. Efterat der var holdet Chor, blev Vinden let Vest til Nord. Den 30. om Morgenen havde man en Nordvest Kuling, men Avantgarden kunde ikke bruge mange Sejl, da den maatte vente paa General-Vice-Admiralen, den fik Ordre at ankre under Møn. Om Eftermiddagen lettedes igjen, ved Kl. 4 blæste det lidt fra Nord-Vest, man fik da i Sigte to Skibe, som antoges for at være svenske, der vare gaaet paa Kundskab; de gik snart ad Søen til (D). Disse to Skibe, Jägaren og Fortuna, der kom fra Stralsund, havde under Møn taget en hollandsk Galliot, som den danske Konge havde sendt ud, for at erholde Kundskab om Fjenden; af den erfaredes — den 1. Juli —, at Kongen var under Opsejling og om nogle Timer vilde være i Sigte (S). Den 1. Juli var Vinden Ost-Syd-Ost med Regn op ad Dagen (efter Flemings Journal var Vinden »stormende Nordost«); ved Kl. 5 om Morgenen havde den danske Flaade Længden af Gjedsør; efterat der var holdet Chor, fik man Svenskerne i Sigte, de laa da til Ankers i Beltet mellem Femern og Laaland, men

[1] I Ligprædikenen over Jørgen Wind siges S. 42 urigtigt, at Flaaden gik ud den 30. Juni. I Ligprædikenen over Ejler Ulfeld er S. 33 den rigtige Datum, 29. Juni, angivet.

lettede snart og styrede ned ad Heiligenhafen til (D). Den svenske Admiral havde nemlig ved Kanonsignal kaldet Officererne ombord til sig, for at give dem Ordre til at gaa til Sejls og holde sig rede til Slag. Kl. 9 lettedes Anker og Flaaden gik forbi den venstre Huk paa Femern ind paa Kolberger Heide, baade for at kunne faa Luven fra Fjenden. og fordi der ikke var trangt. men et bekvemt Vand at slaas paa. Omtrent Kl. 12 var den danske Flaade nær. Fleming gav nøjagtige Befalinger om, hvorledes hans Skib skulde kommanderes, hvis han selv skulde falde. Da Fleming nu var kommen Vest for Petersdorfs Kirke paa Femern [ɔ: Vest for Flygge Rev], drejede han af mod Fjenden. Vinden gik noget til Syd, det blev smukt Solskinsvejr. Fleming fik Luven og gik frem mod sin Modstander (S)[1]. De Danske havde nærmet sig Fjenden »ret for en Vind« (ɔ: med Vinden agterind) (S). Flaaden fulgte efter den svenske hen ad Heiligenhafen til (D), den kom derved i Læ, og da den svenske Flaade nu vendte (lagde over, D), havde denne Luven. Ved Middagstid (mellem 12 og 1, D, omtrent Kl. 1, S) begyndte Slaget. Patientia var kommen for langt forud, de andre Skibe kunde ikke følge den »saa hastig, som vi gjerne vilde. de skulde have gjort,« Admiralen lagde derfor over saa meget som to Kabellængder. Sophia (Pros Mund) kom til og nu drejede de ned mod Fjenden. Sophia fyrede det første

---

[1] I de biografiske Meddelelser, som findes i *Ol. Laurelius's* Ligprædiken over Fleming, siges, at. »da den salige Herre fik Kundskab om Kongen af Danmarks og den danske Flaades Ankomst, gik han strax til Sejls nærmere hen ad Beltet til for at vinde Søen og Luven fra Fjenden, hvilket ogsaa lykkedes ham, saa at, da Fjenden for fulde Sejl gik paa ham, intet andet anende. end at han vilde retirere, har den salige Herre med Behændighed vundet Luven og Farten fra Fjenden, og saaledes kom det til en haard Fægtning.« Uddrag hos *Nordin,* Minnen, II, S. 101. I Gazette de France, 1644, Nr. 92, 6. August, siges i en Korrespondance-Artikel fra Hamborg af 18. Juli om den svenske Flaade, at den var »divisée en trois escadrons en forme de croissant.«

Skud (D), som besvaredes med sex Skud fra Modstanderen. Fleming gik paa under Trommers og Trompeters Lyd[1]. Under en hæftig Kanonade fra begge Sider passerede den svenske Flaade tværs forbi den danske, saa gjorde den svenske Flaade en Vending (S), Vinden rejste sig »mere Vesterlig forskjød«, som forhindrede den danske Flaade Luven (D), og Fleming gik Luvart an igjen, hans Skibe fulgte godt med i de to Vendinger (S). Det traf sig saaledes, at ved den sidste Vending kom den danske Rigsadmiral med nogle faa Skibe foran den svenske Admirals Boug, idet de, som før vare de forreste, ved Vendingen bleve de bageste, saa at den første kun kunde bruge sine agterste Kanoner, og den sidste kun sine forreste imod hinanden, hvorfor ved hver Salve den første fik sin Fart fremskyndet, den sidste sin standset (S). De to Admiralskibe beskjød altsaa hinanden langskibs; Fleming fik to Skud i Bougen ved Vandgangen og maatte derfor gaa bi de Vind for at stoppe Hullerne (S). Jørgen Winds Skib Patientia blev angrebet af flere svenske Skibe og det kom i svær Fare, men værgede sig paa det ivrigste, uagtet det fik stor Skade paa Folk, Skib og Redskab. Sophia (Pros Mund, fjerde Eskadre) kom mægtig til Hjælp, Stormarn (Schoutbynacht Henrik Mund, første Eskadre) ligeledes, men Faren var stor. Nu kom Hs. Majestæt ansættende med sin Eskadre og »skærmydserede mægtig paa Svensken, som holdt sig vel og i god Orden tilhobe (D).« Patientia fyrede nogle Gange med Kanonerne Skibet rundt, men holdt saa lidet Drejen (D, den danske Admiral holdt Drejen og lukkede sine Stykporte S), for at reparere sin Skade: nogle Steder (5 efter P) havde Skibet faaet Skade i Vandgangen, saa at det ikke kunde blive lens (det havde trukket halvtredie Fod Vand, P), et Merssejl var skudt ned,

---

[1] Dette fortælles i det latinske Brev fra Hamborg.

Rejsningen var skamferet, Storstangen og andet mere var sønderskudt (D). I hele tre Timer drev Patientia udenfor Flaaden, havde de Svenske gjort sig Flid med at omringe Admiralskibet, vilde det være blevet taget (S). Fleming mærkede, at der var indtraadt nogen Usikkerhed i den danske Flaade (S), han sendte sin Jagt ud, for at meddele Officererne paa de Skibe, det kunde komme til Tale, den Befaling, at hele Flaaden skulde dreje midt ned mellem Fjendens Skibe (S). Saasnart Jagten kom tilbage og meldte, at den havde udført sit Ærinde, satte Fleming Kursen lige ind imod den danske Flaade, ikke mange Skibe fulgte ham, de fleste gik Luvart op som før, skjød paa Afstand, kunde tilfældigvis træffe, men gjorde fordetmeste ingen Skade (S). Fjenden »gjorde ud baade Blinder og Bramsejl og gik tilside« (S). Fleming kom bag i Flaaden og indvikledes i Kamp med den danske Viceadmiral og tre andre Skibe, som holdt sig tæt ind til ham og beskjød ham hæftig, Master, Sejl og Takkelage blev forskudt, han fik tre Skud i Vandgangen og blev nødt til at gaa Luvart bort fra Fjenden (S). Hs. Majestæt (formodenlig er det hans Eskadre, som Fleming benævner Viceadmiralen.) forsømte sig ikke, han skærmydserede nogle Gange med Fjenden og blev understøttet af Sophia (Pros Mund, fjerde Eskadre), Norske Løve (Schoutbynacht Stenzel von Jasmund, tredie Eskadre) og Oldenborg (Viceadmiral Peder Galt, første Eskadre) (D); Nellebladet (Kapitajn Robert Willums, fjerde Eskadre) kom en Gang i Fare, idet et svensk Skib (Kattan, Kapitajn Th. Speck, S) forsøgte at entre det: men Entringen blev afslaaet, Svenskerne mistede Bougsprydet og Gallionen, og Hænderne bleve huggede at flere af Mandskabet; Nellebladet erobrede et Flag, som blev sat op paa Gækken (D). Ogsaa Pelikanen (Kapitajn Berendt Orning, tredie Eskadre) kom mægtig til Hjælp (D). Imidlertid var Patientia kommen i Orden, saa at den atter kunde gaa i Ilden, det svenske Admiralskib ligeledes.

Vinden havde forskudt sig, saa at de Svenske tog Luven (D), for fjerde Gang begyndte Kanoneringen i Aftenstunden (D), men Mørket faldt paa; Fleming kunde ikke skjelne, hvem der var Ven og hvem der var Fjende (S), og Fægtningen maatte ophøre paa begge Sider (D S).

Det vil altsaa ses, at det er muligt, at give en Skildring af Gangen i Slaget, om det end skal indrømmes, at Kilderne ikke ere saa fuldstændige, at navnlig de forskjellige Vendinger nøjagtig kunne følges. Vinden var baade østlig og vestlig, men til forskjellige Tider i Løbet af Dagen, den løb rundt, som det hedder, og det maatte være en Opgave for de to Flaaders Førere, at berøve hinanden Fordelen af Vinden. De danske Beretninger stemme godt med de svenske, og der er da Grund til at tro, at den givne Skildring er rigtig. De danske Beretninger fortælle om, hvorledes Patientia blev ramponeret, Fleming fortæller om, hvorledes hans Admiralskib Scepter blev medtaget. Man faar et tydeligt Indtryk af, at begge disse Skibe have været godt med i Ilden, og at man fra begge Sider har bidt ordenlig fra sig. Skal en Dom ganske i Almindelighed fældes om Slaget, maa den vist kunne udtrykkes saaledes: Den danske Flaade, som havde flest Skibe, fik ikke Bugt med den svenske Flaade, som havde flest Kanoner; den Ene holdt Stand imod den Anden, Slagets Udfald var forsaavidt hæderligt for dem begge, ikke mindst for de Danske, som afslog det sidste Angreb af de Svenske, uagtet disse havde Fordelen af Vinden. En væsenlig Indvending vil fra dansk Side kunne rejses imod den Skildring, jeg har givet, den nemlig, at man faar Forestillingen af, at det er Fleming, altsaa de Svenske, som bestemmer Slagets Gang, medens de Danske for det meste maa tage imod Angrebene, og næsten kun en Gang, i den tredie Træfning, selv blive de Angribende. En saadan Indvending er ganske rigtig; men Sagen er, at der fra dansk Side slet

ingen nøjagtig Efterretning foreligger om Ledelsen af Kampen, ingen Journal er bevaret, ingen officiel Meddelelse om Slaget er os bekjendt. Det er mærkeligt, at, medens der haves en Ordinans af Christian den Fjerde om, hvorledes den danske Flaade 1630 skulde angribe Hamborgerne paa Elben, og der ligeledes haves en Ordinans om, hvorledes Angrebet skulde gaa for sig den 16. Maj 1644 i Lister Dyb mod Hollænderne, kjendes ingen lignende udstedt før Slaget den 1. Juli 1644. Er der blevet udstedt nogen, og er den gaaet tabt? Eller er Slaget saa at sige kommet for hurtigt paa Kongen, saa at der ingen Tid har været til at iagttage Fjendens Bevægelser og derefter at udstede Slag-Ordinansen? Dette vil det næppe lykkes at faa opklaret; men det forekommer mig, at der er nogen Grund til at antage det sidste, og det saa meget mere som vi fra den nærmest følgende Tid have ikke saa faa Ordrer og Ordinanser for, hvad der skal foretages til Søs, ligesom der ogsaa haves en Instrux for Pros Munds Expedition i September og Oktober 1644.

Samme Dag, som Christian den Fjerde forlod Kjøbenhavns Rhed, den 29. Juni, gav han den ene af Kapitajnerne paa Trefoldighed, Michel Skouv, Ordre til »strax at begive sig med den hollandske Fregat til Kielerfjord og forfare, om den svenske Flaade der er liggendes, og dersom han dennem fornemmer, da skal han strax ufortøvet sig til Os begive og derom gjøre Os visse Kundskab[1].« Der vides Intet om Kapitajn Skouvs Expedition; er han avanceret hurtigere end Hovedflaaden, har han kunnet melde, at Fjenden laa for Anker under Femern, men næppe, hvorledes Fjenden havde lagt sig hen imod Kolberger Heide, for at tage imod Slaget.

Baade Christian den Fjerde og Fleming vare misfornøjede med den Maade, paa hvilken der fra mange af Ski-

[1]) Sjællandske Registre.

bene var blevet kæmpet. Det er bekjendt fra Kongens Breve, hvor strengt han dømte om dem: »Rigens Admirals Truppe lod ham fægte en god Stund ganske alene. Mig brugte de til et Skærmbrædt mellem dem og Fjenden, en af mine skød mig igjennem Fokken, saa at jeg haver det rette Selskab at drages med (14. Juli);« »Rigens Admiral satte sit Liv til som en ærlig Mand, men hvorledes hans Skadron stod hos ham, det bør de, som den kommanderede, forsvare ... Pros Munds Skadron holdt sig ikke et Haar bedre. De fleste havde mig til et Skærmbrædt imellem sig og Fjenden, der var de, som skød mit Skib igjennem Fokken (26. Juli).« Og dog fremhæver den trykte Beretning flere af Skibene i begge disse Eskadrer. Kongen kaldte sine Admiraler og deres Underofficerer ombord, »gjorde Ordre, hvorledes de skal fægte, naar vi nu skal deran igjen, og gjorde dem stor Fortrøstning paa Stejle og Hjul, om de ikke fægte bedre, end de gjorde sidst (14. Juli).« Dette skete ved en Ordinans af 14. Juli, som længere fremme vil blive meddelt.

Fleming kaldte ogsaa Kapitajnerne ombord til sig, befalede dem, at være mere opmærksomme paa deres Skyldighed, og nævnte følgende Skibe, som havde været efterladende og ikke brugt deres Styrke: Raphael, Leoparden, Stockholm, Tigern, Fortuna, Mercurius, Jägaren, Westervik, Achilles, Westgöta-Lejonet. Götheborg, Draken og Kattan rostes for at have opført sig vel. Kapitajnen paa Kattan fik en Præmie af 40 Daler, fordi han havde forsøgt at entre Nellebladet. Kapitajnerne paa Swärdet og Andromeda fik Lov paa sig for at have fægtet som ærlige Karle. Kapitajnen paa Stockholm søgte forgjæves, at overbevise Admiralen om, at han havde kæmpet ligesaa godt som de andre. Fleming svarede, at han havde fægtet som en gammel Kjælling, og opførte han sig ikke bedre næste Gang, skulde han uden Naade blive hængt. Nogle af Skibene manøvrerede saa slet,

at de sejlede paa hverandre. Paa begge Sider Skuffelse over Slagets Gang, det svarede ikke til de Forhaabninger, de Øverstkommanderende havde gjort sig.

Det er dog ikke saa meget at undres over, at Dommen blev saa skarp, naar det erindres, at mange af Kapitajnerne vistnok for første Gang vare i Slag den 1. Juli 1644, manglede Øvelse i at manøvrere i Eskadrer, og maaske bleve bragte ud af Fatning under den hæftige Kanonade. For den danske Flaades Vedkommende maa mindes om, at der efter Slaget ved Lister Dyb, som leveredes halvanden Maaned tidligere, blev nedsat en Krigsret for at undersøge Kapitajnernes Forhold, som heller ikke der havde været, som det burde sig.

»Folketabet findes intetsteds angivet,« siger *Garde*[1], »men det har sikkert været betydeligt efter en saa langvarig Kamp.« Her er atter et kjedeligt Exempel paa, hvor utilfredsstillende danske Historikere have behandlet disse Begivenheder. Thi allerede 1662 har den svenske Historiker *Johan Loccenius*[2] nævnet baade de Svenskes og de Danskes Tab: de Svenske havde 30 Døde og 50 Saarede, men af dem var ingen af højere Stand; de Danskes Tab angives »ex ipsorum relationibus« ɔ: efter deres egne Meddelelser, til 73 Faldne og 160 Saarede; *Loccenius* nævner Knud og Ejler Ulfeld, og fortæller, at Jørgen Wind døde nogle Dage efter af et Saar i Knæet. Hvilke ere nu de Danskes »egne Meddelelser?« Meddelelsen findes i den ovenfor omtalte Relation, trykt i Kjøbenhavn den 6. Juli 1644. Den indeholder nemlig ogsaa en »Fortegnelse paa de Personer, som ere døde og kvæstede i Flaaden, imedens der med Svensken blev skærmydseret, som man i en Hast erfare kunde.« Fortegnelsen lyder saaledes:

---

[1] *Garde*, S. 196. *Slange* meddeler Intet om Tabet.

[2] *Joh. Loccenius*, Historia Rerum Sveciæ. Upsaliæ 1662, S. 672.

Patientia	Døde	10.	Kvæstede	32.
Norske Løve	—	2.	—	5.
Svanen	—	6.	—	8.
Nellebladet	—	4.	—	10.
Stormarn	—	3.	—	15.
Tre Løver	—	1.	—	2.
Pelikanen	—	2.	—	6.
Sorte Rytter	—	1.	—	2.
Lindormen	—	2.	—	4.
Trefoldighed	—	4.	—	5.
Postilionen	—	1.	—	1.
Havhesten	—	1.	—	1.
S. Sophia berettes skal være Døde og Kvæstede				70.
Summa ...	Døde	37.	Kvæstede	170.[1]

Loccenius har det samme Antal Kvæstede; det Antal, han har af Døde, er urigtigt, det kan være fremkommet ved en skjødesløs nedskreven Notits: 73 for 37[2]. Fortegnelsen nævner kun, hvad man »i Hast« har kunnet erfare, den udgives ikke for at være nøjagtig. At den ikke er det, kan bevises for et Skibs Vedkommende. Den nævner ikke Oldenborg, paa hvilket Skib Peder Galt kommanderede. Den 6. Juli underrettede[3] Christian den Fjerde Befalingsmanden paa Langeland, Christoffer Urne, om, at 11—12 Kvæstede paa Oldenborg vilde blive sendte til Lavindkjøbing (ɔ: Rudkjøbing), hvor der skulde drages Omsorg for deres Pleje og Underhold. *Georg von Plettenberg* fortæller i et Brev til Kejseren af $\frac{16}{6}$ Juli, at der paa dansk Side var 40 Døde og 140 Saarede; i et andet Brev af $\frac{30}{20}$ Juli til Grev Trautmansdorf meddeler han, at under Femern bleve flere saarede, end man hidtil havde vidst. Et trykt Flyveblad[4]: »Extract Schreiben aus Copenhagen von dem 6. Juli 1644,«

---

[1] Disse samme Tal nævnes ogsaa af *Gunde Rosenkrands*, Soterion, Blad M2 verso.

[3] *Loccenius's* Bog er skreven paa Latin, han har da Tallet: LXXIII.

[3] Fynske Tegnelser. — I et utrykt Brev af 28. August 1642 siger Christian den Fjerde om Oldenborg, at det er »et af de bedste Orlogsskibe med tvende Rækker Stykker.«

[4] Et Exemplar i det kgl. Bibliothek i Stockholm.

2 Blade, 4°, angiver Tabet til 52 Døde, 140 Saarede. Endelig maa fra Flemings Journal anføres, at Erik Ottesen blev kvæstet »bag i Lænderne;« det erfarede den svenske Admiral senere af nogle danske Fanger, som bleve bragte ombord paa den svenske Flaade.

Angivelsen af de Svenskes Tab stammer vistnok fra et Brev fra Fleming til Lennard Torstenson, i hvilket han siger, at han ved Erobringen af Femern og i Slaget havde 30 Døde og 50 Saarede[1].

Om den Skade, som blev tilføjet Skibene, lød snart forfærdelige Rygter. *Plettenberg* skriver den $\frac{23}{13}$ Juli til Kejser Ferdinand III.: »den svenske Flaade er efter Aviserne for en stor Del splittet, sex ere komne forbi Bornholm ad Sverig til, 13 ere komne til Wismar, 21 løbne ind under Christianspris, tre ere strandede, tre, som man har set, eller sex, som man haaber, ere sunkne.« I en Beretning fra Hamborg fortælles[2], at af 48 svenske Skibe ere 30 undkomne til Kiel, men saa ødelagte, at det vil vare længe, før de kunne blive reparerede; Kongen har erobret 14, tre ere gaaet under. I en anden Beretning fortælles[3], at nogle af de bedste svenske Skibe bleve skudte i Brand, Viceadmiralen og to andre kom paa Grund, nogle vare retirerede til Wismar og ad Pommern til, de øvrige havde Kongen taget med sig til Kjøbenhavn. Om den danske Flaade fortælles[4], at Kongen var gaaet med den

---

[1] Relationis historiæ semestralis continuatio, Ostermesse bis auff Herbstmesse, Franckf. a M., 1644, S. 64. I et dansk Flyveblad: Relationer fra Glykstad, Lybek, Osnabrück, Kbh. 26. Juli, meddeles fra Lybek 10. Juli, at de Svenske havde 800 Døde, 300 Saarede, samt 19 høje Officerer, som siden ere begravede i Kiel; Generalen over Soldatesken siges, at være bleven skudt tværs over. Dengang bar Fru Fama ogsaa Skipperefterretninger omkring.

[2] Theatrum Europæum, V, S. 445. Sml. Relationer fra Glykstad, Lybek, Osnabrück. Kbh. 26. Juli 4°.

[3] Extract Schreiben von der herlichen Victorie so Gott Ihre Königl. Mayst. verlehnt hefft. 2 Bl. i 4°, uden Trykkested, dateret Aus Lübeck 3. Juli.

[4] Theatrum Europæum, V, S. 445.

til Kjøbenhavn, for at bøde paa Skaden, der var meget større end det først formodedes.

Disse Efterretninger ere dels fuldstændig usande, dels overdrevne. Et Skib af den svenske Flaade, Papegojan, blev sat paa Grund af Kapitajnen, men taget af Grunden af Svenskerne selv. Det danske Admiralskib Patientia blev sendt til Kjøbenhavn, for at repareres der. Ellers indskrænkede Skaden sig til Beskadigelser af Redskab og Skrog, som kunde bødes paa Stedet. Ingen Skibe erobredes paa nogen af Siderne, ingen bleve skudte i Sænk eller i Brand.

Til Fortællingerne om Slaget paa Kolberger Heide knytte sig nogle Sagn. Saaledes fortælles, at en Mand, Povel Bartskjær, som paa Grund af et Mord var flygtet til Sverig, 1643 vendte hjem og Aaret efter kom med paa den danske Flaade, og at, da der ingen Chirurg var ombord paa denne, tilbød han sin Hjælp, dengang Kongen var bleven saaret, hvilken ogsaa blev modtagen. Kongen var tilfreds med hans Bistand, forærede ham en Gaard i Villebøl nær ved Kongeaaen og fritog ham for at betale Skatter af den (*Pontoppidan*, Danske Atlas, VII. Kbh. 1781, S. 166, meddelt af en Pastor *Thun*, da *Jacob Langebek* i Aaret 1768 udsendte en Indbydelse om at faa meddelt historiske Oplysninger til Slesvigs Beskrivelse; Dannevirke 1839, Følgeblad til Nr. 30, af 10. Januar; *K. Müllenhoff*, Sagen, Märchen und Lieder der Herzogth. Schlesw., Holst. u. Lauenb., Kiel 1845, S. 74). — Der fortælles, at, da Kongen besvimet faldt om paa Dækket af Trefoldighed, vilde man stryge Admiralsflaget og sendte en Matros op i Masten for at tage Flaget ned; men Matrosen vilde ikke gjore det og hindrede det, ved at vikle Tougene i hverandre. Kongen kom sig af sin Afmagt og Kampen fortsattes. Christian den Fjerde skal have givet ham en Gaard paa Landet ved Haderslev (Dannevirke, anf. St., *Müllenhoff*, anf St.). Denne Fortælling gives ogsaa med en Variation: den, som havde Omsorg for Flagene, fraraadede at stryge Admiralsflaget, og, for at vanskeliggjøre Befalingens Udførelse, snoede han Flagrebet om sig og forviklede det saaledes, at Flaget ikke strax kunde stryges. Kongen roste Flagmanden og tillod ham, at vælge en Belønning. Han valgte, at faa en Kro i sin Hjemstavn i Nær-

heden af Ribe, den blev givet ham fri for Afgifter. (Meddelt af *Falck* i Kieler Blätter, 1819, 2, S. 313—14. *Falck* havde i sin Ungdom ofte hort dette Sagn fortælle, som var blevet forplantet ved mundlig Overlevering. Sandheden af det, mener han, maatte bekræftes ved nærmere Undersogelse.) — Endelig fortælles det, at en Matros, en Friser fra Ballum, da Kongen var bleven saaret, og Modet faldt hos de Danske, udbrød: »Kongen er jo kun een Mand, og vi ere nok til at slaa Fjenden.« »Da skammede de Danske sig, greb paany til Vaaben og en berømmelig Sejr blev vunden.« Kongen gav Matrosen Privilegium paa at holde Kro i Ballum og en Sum Penge (*Müllenhoff*, anf. St., meddelt af en Skolelærer *Hansen* paa Sild).

Om disse Sagn har jeg Intet fundet i de samtidige eller i andre paalidelige Skrifter. Hvormeget der er sandt i dem, vil vanskelig kunne afgjøres. Paafaldende er det, at de alle dreje sig om Sønderjyder, og at Belønningerne, der gives disse Mænd, have saa megen Lighed med hverandre. Det lyder meget mistænkeligt, at der ingen Chirurg skal været paa den danske Flaade, ligeledes synes det underligt, at Nogen skulde være falden paa, at stryge Flaget paa Trefoldighed, og altsaa overgive Skibet med Kongen ombord til Fjenden. Sagnene ere ret morsomme, men bør ikke holdes for mere end Sagn, indtil troværdigere Oplysninger ere fremkomne.

Ligeoverfor saadanne Sagn bør der gjøres Forsøg paa, at prøve dem og paa at udfinde, om Noget af hvad der er fortalt bevislig er urigtigt. Jeg skal gjøre en saadan Prøve med Fortællingen om, at der ingen Chirurg var paa den danske Flaade.

Det er da en bekjendt Sag, at der altid blev sørget for, at Flaaden var forsynet med Badskære, se hvad herom er meddelt af *D. H. O. Cold*, Lægevæsenet og Lægerne under Christian den Fjerdes Regjering, Kbh. 1858, S. 121—23, *V. Ingerslev*, Danmarks Læger og Lægevæsen til 1800, I, Kbh. 1873, S. 396—97. 1633 befalede Christian den Fjerde i en Ordre om Flaadens Udrustning, at 9 Skibe skulde hvert have en Badskær og en Badskærsvend, 9 Skibe hvert en Badskær, 9 Skibe hvert en Badskærsvend (*C. F Bricka* og *J. A. Fridericia*, Christian den Fjerdes egenhændige Breve, I, S. 95). I det Brev, ved hvilket Christian den Fjerde i Januar 1644 (se ovenfor S. 17) gav Befaling om Udrustningen af Trefoldighed, omtales en Doktor, en Badskær og en Badskærsvend blandt Besætningen. Det er ikke muligt

andet, end at denne Befaling maa være bleven efterfulgt, og Trefoldighed har da været ganske vel forsynet med Lægekyndige. Doktorens Navn findes angivet. Han hed Søren Hofman, var Dr. med. og ansaas for at være en meget dygtig Læge. Hans Sønnesøns Søn, *Tycho de Hofman*, fortæller dette i sit Skrift. Fundationer paa de Legata, som ere stiftede af Peder Lasson, Kbh. 1753, S. 19; han siger, at Kongen ofte brugte Søren Hofmans Hjælp, og at denne »fulgte Hs. Majestæt udi det bekjendte Søslag Aar 1644.«

Den 16. Marts 1644 beskikkede Kongen Dr. med. Niels Wichman til at være Medikus over Skibsflaaden og til at vare paa Skibsflaadens Folk, naar de vare i Søen; han skulde være inden Borde hos Rigens Admiral, naar han udi Søen var, ellers hos den, som Flaaden for Admiral kommanderede; kan skulde bese Badskærenes Kister, naar de til Søs udgjordes etc. (Sjæll. Registre). I Klædekammer Regnskabet for 1644 findes anført, at der er udbetalt Løn til Dr. Nic. Wichman »Chirurgus paa Kgl. Majestæts Skibsflaade,« og i det samme Regnskab nævnes 11 Skibsbadskære[1].

Den Form, i hvilken det førstnævnte Sagn er kommen til os, kan da ikke være rigtig. Men det er jo muligt, at Povel Bartskjær har været ombord paa Trefoldighed.

Paa dette Sted kunne maaske nogle Bemærkninger om Skibet Trefoldigheds Historie finde en Plads.

I en paa Svensk skreven Fortegnelse over den danske Flaade, dateret 12. December 1647, nævnes først Trefoldighed paa 48 Kanoner, om hvilket Skib siges, at det er ungefær 8 Aar gammelt og ikke sejler vel. I en anden paa Svensk skreven Fortegnelse over den danske Flaade fra 1653 siges om Trefoldighed, at det er 10 Aar gammelt, og der gives følgende Beskrivelse af det. Det har 48 Porte, nemlig 22 i det underste Lag, i Forbakken 8, i Agterbakken 8, imellem begge Bakker 6, i Kahyterne 4. Det fører i det underste Lag 4 $^3/_4$ Kartover, 18 halve Kartover, i Bakkerne 22 12 Pundigere, i Kahyterne 4 4 Pundigere, i Alt 48 Stykker. Besætningen var: 200 Officerer og Baadsmænd, 40 Bøsseskytter, 60 Soldater, tilsammen 300

[1] Regnskabet nævner 16 Skibspræster.

Mand. Skibets Dimensioner vare: 71 Alen langt over Stavnen, 8 Alen dybt i Rummet, 18 Alen bredt, $3^1/_4$ Alen højt imellem Overløbet (*C. Bruun*, Curt Sivertsen Adelaer, S. 420, 424). Naar Trefoldighed første Gang har været ude i Søen, vides ikke. I Januar Maaned 1644 gav Christian den Fjerde, som tidligere anført. Befaling om enkelte Arrangementer ombord paa Skibet. den 7. Januar gav han Ordre om. at Trefoldighed skulde kolhales og gjores færdig for ham selv, der skulde bruges huggen Kamp til Ballast, ikke længere end at 4 Karle kunde bære dem. Den 4. Marts gav han Kansleren Christen Thomesen Sehested Ordre om at lade de Højlærde tage under Overvejelse, hvorledes Christi Daab skulde males bag paa Trefoldighed, »enten samme Historia skal males more antiquo, at den Røst af Himmelen hørtes og den Helligaand, som kom i en Dues Lignelse over Christus, saas in ipso actu Baptismatis. eller og den Tid Christus stod op af Vandet og traad paa Landet, som Matthæus i sit 3. Kapitel skriver.« Bestykningen var 1644 næppe saa svær som i 1653. Efter Christian den Fjerdes Tid blev Trefoldighed fremdeles brugt. 1648 og 1656 sejlede Frederik den Tredie ombord paa det til Norge, 1653, 1658, 1659 var det Henrik Bjelkes Admiralskib. I den skaanske Krig blev Skibet ikke brugt. Om dets endelige Skjæbne læses Følgende i Jørgen Gødes Ordinaire Posttidinger. 1676, Nr. 42: „Den 13. (Oktober) er det her paa Rheden liggende ældgamle og til Fægtning ubrugelige Skib Trefoldighed ej vidende af hvad Hændelse bleven opbrændt.« I Daniel Paullis Extraord. maanedl. Relationer, 1676, Oktober, fortælles om den Glæde. der herskede, da Efterretningen kom til Kjøbenhavn om at Karlshamn havde overgivet sig: „Efter Gudstjenesten bleve paa hvert Skib i Flaaden tre Gange 9 Stykker løsnede. Samme Dag kom der uvist af hvad Tilfald Ild i det gamle Krigsskib Trefoldighed (paa hvilket højlovlig Ihukommelse Kong Christanus IV. personlig kommanderede Aar 1644 og med samme alene fægtede mod den ganske svenske Flaade og til Alles højeste Forundring og hans udødelige Ære slog sig berømmelig igjennem). saa det opbrændte.“ Noget Lignende fortælles i *J. J. Winslow's* Dagbog 1676—79 (Samlingar utg. för de skånska landsk. hist. o. ark. fören., I, Lund 1874, S. 79): »Da de i Kjøbenhavn gav Glædesskud for Karlshamns Overgivelse, kom der Ild i det gamle Skib Trefoldigheden, som laa ved Toldboden, saa at det aldeles opbrændte.« Skibet er dog maaske ikke blevet fuldstændig ode-

lagt, thi en fransk Forfatter, som var i Kjobenhavn 1702, fortæller: »Man ser endnu Resterne af et Skib, paa hvilket Christian den Fjerde under Kampen mistede Øjet ved en Splint. Skibets Skrog havde man lagt i Havnen, hvor man bevarer Krigsskibene, for at tjene som Isbryder, før man havde rejst Estakaderne, som nu ere der; man ser endnu dette Skibs Sider helt bedækkede af Mos midt ude i Vandet.« ([*De Vrigny,*] Relation en forme de journal d'un voyage fait en Danemarc, Rotterd. 1707, S. 462.) Meddelt af Cand. mag. *F. C. Krarup.* Er denne sidste Efterretning rigtig — og det er jo tænkeligt, at Branden 1676 ikke har ødelagt Skibet i den Grad, at det er gaaet til Bunds —, kan der maaske drages den Slutning af den, at man med en vis Ærbodighed for det gamle Skribsskrog har stræbt at bevare det saa længe som mulig.

IV.

Christian den Fjerde paa Trefoldigheden.

MEN Jørgen Wind er jo ikke bleven nævnet ved Navn i den ovenfor givne Beskrivelse af Slaget! Navnet »Trefoldighed« er ikke blevet anført! Om Christian den Fjerdes Forhold i Slaget er saagodtsom ikke sagt et Ord! Hvorledes hænger det sammen hermed? Ja, det er underligt at tænke sig, men saaledes forholder det sig: den, som fra Patientia har givet Relationen om Kampen, har ikke fortalt, hvordan General-Admiralens Skjæbne var, at han blev saaret i Knæet og ikke længere kunde føre Kommandoen, men maatte bringes ned under Dækket, og General-Admiralen var jo dog ombord paa Patientia. De udførligere Efterretninger herom maa søges i *Brochmands* Ligtale over Jørgen Wind. Og hvad han har havt at sige om Christian den Fjerde, indskrænker sig til de Ord: »I det samme kom Hans Majt. med Flaaden ansættende,« »disimidlertid forsømmede Hans Majt. sig ikke, men nogle Gange med Fjenderne skærmydserede.« Den bekjendte Episode af Slaget, da Kongen blev saaret, og som nu er omtalt i enhver Danmarks Historie, stor eller lille, den har Fortælleren ikke et Ord om; Navnet »Trefoldighed« anføres slet ikke. Derimod omtaler den ukjendte Forfatter, »at Rasmus Jensens Skib holdt sig temmelig vel udi forskrevne Skærmydsering.« Hvem er denne Mand, hvis Navn altsaa dengang er blevet læst og blevet omtalt? Han hed Rasmus Jen-

sen Hellekande[1], han var en »fornem« Borger i Kjøbenhavn, Handelsmand og Skibsrheder. I »Kjøbenhavns Diplomatarium« ere flere Dokumenter trykte[2], som angaa ham. Han fik 1640 Skøde paa en stor Ejendom paa Christianshavn mellem Strandgade og Kongensgade, og 1646 Skøde paa Kongens Blegdam mellem Vester- og Nørreport langs Stadsgraven og ud til Ladegaarden og Ladegaardsvejen, altsaa den Strækning, hvor nu Vandværket og Jernbanegaarden ligge. Han har forstrakt Kongen med 30,000 Rdlr. Hans Datter Karen var gift med Hans Nansens Søn Mikkel Nansen[3]. Han er død 1649, thi da blev der ifølge hans Testament skjænket til Hjælp for Husarme i Kjøbenhavn 500 enkende Rigsdaler[4]. Hvad hans væbnede Skib hed, ved jeg ikke; Kapitajnen paa det hed Peter Lytzen[5], han nævnes ogsaa i Søkrigshistorien 1657[6].

Denne ansete Kjøbmand er den eneste Person, som er nævnet i Relationen; det var af Vigtighed, at fortælle Kjøbenhavnerne noget om hans Skib. Om Christian den Fjerde ikke et Ord. Men saa maa der vel i andre Skrifter findes Meddelelser om Kongen, Fortællinger om hvad der hændtes ham? Ja lidt, umaadelig lidt. Jeg skal strax sige, hvilket Forholdet er. Medens Eftertiden har meget at fortælle om Christian den Fjerde, men lidet om Slaget, har Samtiden havt meget at fortælle i trykte Skrifter om Slaget, men lidet om Christian den Fjerde; Slaget synes i den Grad, at have fængslet Interessen, at Kongen næsten kan siges at være bleven borte.

---

[1] En Anders Jensen Hellekande var 1636 Tolder i Throndhjem. Norske Rigsregistraturer, VII, S. 235.

[2] *O. Nielsen*, Kjøbenhavns Diplomatarium, III, S. 211, 229, 265. Blegdammen havde Christian den Fjerde den 3. Novemb. 1641 givet Rentemestrene Ordre at sælge til hvem, der vilde give Penninge for den. Chr. IV's utrykte Breve.

[3] *F. Hammerich*, Histor. Tidsskr., III R. 1, S. 240; 2, S. 84.

[4] *O. Nielsen*, Kjøbenh. Diplom., III, S. 792. S. 805 nævnes ved 1650: Karen, sal. Rasmus Jensens. Sml. iøvrig I, S. 663, 667.

[5] Sjællandske Tegnelser, 27. Juli 1644.

[6] *Garde*, S. 225.

Slange fortæller om den bekjendte Episode paa følgende Maade[1]:

»Han med sit Skib fægtede en lang Tid alene, og var i den stærkeste Ild mere end de andre, staaende bestandigen med Sværdet i Haanden og kommanderende sit Folk; indtil at Hans egen Høje Person blev træffet, saa han faldt omkuld, og Blodet af hans Øje, Øre og Mund strømmede hans Ansigt og Klæder over[2] .... Han holdt ud, indtil at Slaget endtes og Fjenden var gaaen sin Kaas. Hvilket af en Herre, der nu var over sine 67 Aar, efter saa store forhen i al sin Tid beviste Tapperheds Prøver til Lands og Vands, findes vel ikke mange Exempler paa i Historierne. Hvad nu angaar det ulykkelige Skud, hvoraf Hans Majest. blev træffet og hans højre Øje, samt nogle Tænder af hans Mund udslagen, og det venstre Øre splittet, da skete det derved, at en fjendlig Styk-Kugle træffede paa Fænghul-Dækkelet (som man kalder Delfinen) af en Kanon i Skibet, hvoraf Dækkelet slog sig i Stykker, og slog andet, hvad det træffede omkring sig, i Splinter. Deraf fik Kongen sin Skade. De tvende Ulfelder, Rigens Hofmesters Brødre, Knud Ulfeld, Kongens Hofmarskalk, og Ejler, som havde været Resident i Spanien, bleve ogsaa træffede. Styk-Kuglen foer ind i Ejler Ulfelds Liv, saa han blev skudt ved Kongens Side, og med sit Fald slog Kongen omkuld ned paa Skandsen under sig. Knud Ulfeld fik sin ene Arm saaledes sønderslagen af den foromtalte Delfin, at han siden, efter lang udstanden Pine, maatte deraf dø.«

Saaledes lød Fortællingen 1749; hvorledes lød den 1644?

Hverken de tidligste trykte danske, svenske eller tydske Beretninger eller Meddelelser omtale Kongen. I Juli eller August 1644 holdt Biskop *Brochmand* i Helliggejstes Kirke Ligtalen over Jørgen Wind, som den 17. Juli var død som Følge af sit Saar; Biskopen talte om Rigsadmiralens Færd, men han nævnede ikke Kongen. Den 23. Juli holdt Hofprædikanten *Jacob Matthisen* i Nikolai Kirke Ligtalen over Ejler Ulfeld,

---

[1] *Slange*, S. 1243.

[2] Her er udeladt Fortællingen om Mandskabets Forfærdelse over Kongens Fald og Kongens Ord, da han havde rejst sig, hvilket vil blive omtalt senere.

som blev dræbt paa Stedet ved Kongens Side, men han nævnede ikke Kongen. I en »Relation[1] fra Fyn, Lybek og fra Christianstad,« prentet i Kjøbenhavn den 19. August, læses allersidst en lille Meddelelse om Kongens Hjemkomst, hvor det hedder: »I Torsdags silde er Hs. Kongl. Majt. vor allernaadigste Herre igjen lykkelig og vel tilpas til os hjemkommen.« I et Brev, skrevet omtrent paa samme Tid af Kongens tydske Kansler *Ditlev Reventlow,* som senere flere Gange vil blive citeret, siges paa lignende Maade, at Christian den Fjerde er kommen hjem »frisch und gesund.« Den 4., 5. og 6. November holdtes der Bededage i »Jylland og Holsten:« Biskop *Brochmand* udgav en Forklaring over de Bønner og Lektier[2], som skulde benyttes; Bønnerne for Kongen ere aftrykte, i dem tales der Intet om, at Kongen havde været i Fare eller var bleven saaret. I September[3] 1644 udkom et latinsk Skrift af *Gunde Rosenkrands* med Titel: »Soterion qvod Christiano IV pro salute et restitutione Patriæ ... offert Gundæus Rosencrantzius.« I dette meget patriotiske Skrift, som er affattet i en panegyrisk Form, er bredt anlagt og deklamatorisk i sin Stil, fortæller han[4] om Knud Ulfelds Saar[5], Ejler Ulfelds Død, om Jørgen Winds Saar og Død, og fortsætter: »Da Ulfelderne vare faldne og Alt paa Grund af de hyppige Skud var indhyllet i Røg, saa at man Intet kunde se, og Du selv midt iblandt dem var tilsølet af Blod, opstod Raabet: Kongen er død, Fædrelandets Fader er falden, vor

[1] Denne Pjece er i 4⁰, 2 Blade. Et Exemplar i det st. kgl. Bibliothek.

[2] De trende almindelige Bededags Bønner og Lektier — 4., 5. og 6. Novemb. i Jylland og Holsten 1644. Kbh. Melch. Martzan. 8⁰. Et Exemplar i det st. kgl. Bibliothek.

[3] *O. Worm,* Epistolæ, I, S. 257.

[4] *G. Rosenkrands,* Soterion, Bl. N verso.

[5] Knud Ulfeld døde den 3. Juni 1646, efter Indskriften over ham i Kværndrup Kirke i Fyn. (Geh.-Arch., Geneal.-herald. Archiv, Specialia: Ulfeld. Meddelt af Cand. mag. *F. C. Krarup.*) Broderen Ejler ligger begravet sammesteds. *Trap,* Statist.-topogr. Beskrivelse af Danmark, 2. Udg., IV, S. 243.

Frelse er tabt, det er forbi med os, vi gaa Alle under, da ilede Du til med uforskrækket Mod og sagde: »»Jeg lever, og er der end tilstødt mig Noget....;«« hvad Kongen videre sagde, skal blive omtalt længere fremme, men Intet mere er sagt om Kongens Saar. En Student, *Christen Andersen Mylius,* udgav omtrent paa samme Tid en lille latinsk Lykønskningstale[1] i Anledning af Kongens Hjemkomst fra Søkrigen, hvilken Forfatteren dedicerede til Christen Thomesen Sehested. I denne Tale er der ikke et Ord at finde om, at Kongen er bleven saaret; der siges, at han har overvundet de alvorligste Farer (»gravissima pericula superata«), men ellers er Talen uden faktisk Indhold. Aaret efter, 1645, udgav *Gunde Rosenkrands* et andet patriotisk Skrift paa Latin: »Corona amoris et obedientiæ qvam in Regis Christiani IV laudes offerunt servati cives.« Her dvæler han[2] ved samme Begivenhed, nævner ikke Kongens Saar, men lader ham udbryde: »Kom, og I skal se, at jeg endnu ikke er svag, men i Behold; I vil finde, at jeg er ligesaa lidt bøjet paa Legeme som paa Sjæl.« Den 14. April 1646 holdt Biskop *Peder Winstrup* en Synodaltale i Lund, som udkom med Titel: »Belli Svecico-Danici Θαυμασια«. I denne Tale omtalte[3] han Slaget, hvorledes store Helte faldt ved Kongens Side og udgød deres Blod for Fædrelandets Hæder; men midt imellem dem stod Kongen overstænket af deres Blod, og »si non omnino sospes, tamen superstes man-

---

[1] *Christiani Andreæ M(ylii),* Oratio gratulatoria in reditum Christiani IV, pro gravissimis propulsandæ injuriæ, et tranquillandæ Patriæ susceptis partimqve feliciter superatis laboribus. Anno 1644. 8°. 4 Bl. I Forordet tales om »tertium jam prælium navale,« ved hvilket der sigtes til Sammenstødet i Øresund den 10. August imellem Kongen og Louis de Geers Flaade; Talen er altsaa skreven efter Slaget paa Kolberger Heide.

[2] *G. Rosenkrands,* Corona amoris, Bl. 2 verso. »Accedite, nondum vergentem, sed adhuc in statu videbitis, et tam rectum corpore quam animo reperietis.«

[3] *P. Winstrup,* Belli svecico-danici Θαυμασια, Oratio synodalis 14. April 1646 habita. Hafn. 1646. Bl. C 2 verso.

sit,« hvilke Ord i den danske Oversættelse af *Peder Hermansen,* Rektor i Malmø, som udkom 1647[1], lyde saaledes: »skjøndt ikke aldeles uskadt, dog alligevel blev han i Live og lider Gud ske Lov vel i denne Dag.« 1645 udkom et Poem af *Hans Jensen Viborg* i Anledning af Fredsslutningen: »Pax redux,« Kongen omtales ikke i dette Digt[2].

Christian den Fjerde døde 1648. I Anledning af hans Jordefærd bleve flere Ligprædikener holdte, som udkom i Trykken, i ingen af dem omtales Kongens Saar i Slaget den 1. Juli 1644. Hofprædikanten *Laurids Jacobsen* sagde[3] i sin Tale i Frue Kirke den 18. November: »Den almægtige Gud haver hannem sin ganske Livs Tid underligen ført og beskærmet, at endog han vel haver været udi store og utallige mange Fægtninger til Lands og Vands, mere end maaske nogen anden, ikke alene af den høje Stand, men endog af langt ringere Kondition, hvor han haver set ligesom den visse Død for Øjne, da haver dog den gode Gud hannem ofte underligen der af udfriet og reddet.« Biskop *Brochmand* sagde i sin latinske Tale[4], efter at have berørt Kongens Gudsfrygt, og hvorledes Gud derfor havde været med ham: »Thi udsat i mangfoldige Slag, til Lands og til Vands, for frygtelige, ja for Livs Farer, vilde han ikke været sluppen frelst ud af dem, hvis Gud ikke forunderlig havde dækket ham med sin Haand. Thi medens i den grumme Kamps Rasen til Søs og til Lands mangfoldige faldt paa hans højre og hans venstre Side for Sværd og Kugle, mærkede Kongen til sit store Held, at den højeste Hersker, Gud, sagde til ham: Om Tusinde falde ved din Side, og ti Tusinde ved din højre

[1] *P. Winstrup*, Svensk-danske Krigs Under, Kbh. 1647, S. 16.

[2] *Joh. Janus Viburgius,* Pax redux post ultimum bellum svecicum. Hafn. 1645, Folio, 4 Blade.

[3] *Laur. Jacobsen*, Ligtale over Christian IV. med Titel: Fyrstelig Levnets og Døds Spejl, Kbh. 1649, S. Fiij.

[4] *J. Brochmand,* Oratio, qua Christiani IV pietas, charitas, heroica fortitudo etc. commemorantur. Hafn. 1649, S. 33.

Haand, skal det dog ikke komme Dig nær (Psalm. 91, v. 7)[1].« I *Peder Winstrups* Tale i Lund, i *Laurids Scavenius's* og *Berthel Bartholins* Taler paa Universitetet, i *Niels Aagaards* Tale paa Sorø Akademi, i *Rasmus Brochmands* Tale i Leiden er der paa samme Maade dvælet ved de Farer, Kongen havde været udsat for i Krig, men i ingen af dem berøres den mærkelige Episode i Slaget paa Kolberger Heide. Der blev ogsaa udgivet flere latinske Poemer over Christian den Fjerde, og i et af dem, af Provst ved Kommunitetet *Christian Aagaard*, siges[2]: »Sorger, Farer, Kampe, Saar lider Du for os. Fædrelandet er Dig kjærere end Dine hellige Øjne, og Du vil gjerne miste Brugen af det dyrebare Syn, dersom Du saaledes kan frelse Dine ulykkelige Undersaatter og vende Krigen bort fra Dine Riger.« I et andet Sørgedigt, af Magister *Christen Andersen Mylius*, udkommet i Rostock 1648, hedder det[3]:

Was Du hast für Uns gewagt,
    Zeugen deine grosse Wunden,
    So Du in dem Krieg empfunden,
Richtig ist es uns besagt
    Was dein kühner Arm gethan
Auf der blauen Wasser-Bahn.

Disse to Digtere have da ligesom Gunde Rosenkrands og Peder Winstrup løselig berørt Kongens Saar.

Men har man da ingen Optegnelser af Mænd, som vare ombord paa Trefoldigheden den 1. Juli 1644? Jo, vistnok; men disse Optegnelser ere først blevne trykte i dette Aarhundrede. 1868 udgav *Anton Petersen* Levnetsoptegnelser af *Iver Wind* til Nørholm, som var Christian den Fjerdes Oversekre-

---

[1] Den Oversættelse, jeg har givet af Psalmeverset, er tagen fra den nu gjældende Bibel. I *Jens Lauridsen Wolf's* Diarium seu Calendarium, Kbh. 1648, som indeholder en dansk Chronologi, omtales S. 598 Slaget den 1. Juli 1644, men om Christian den Fjerde siges Intet.

[2] *Christ. Aagaard*, Threni hyperborei sive Exsequiæ Christiani IV; aftrykt af *Fr. Rostgaard* i Deliciæ Poetarum Danorum, I, S. 457.

[3] *Chr. Andreæ Mylii* Threni in obitum Christiani IV. Rostochii 1648.

tær. Denne skriver[1]: »Den 1. Juli samme Aar (1644) var jeg med K. M. paa samme Skib Trefoldighed, der H. M. sloges med den svenske Flaade for Femern, og K. M. beholdt der og Pladsen, Gud være lovet, og den svenske Flaade maatte fly og siden lagde sig ind for Christianspris, paa hvilken Dag blev skudt af Trefoldighed 315 Skud, de ringeste halve Kartover,« — ikke et Ord om Kongen. Den anden Optegnelse er af *Hans Rostgaard*, den findes blandt »Uddrag« af hans Tegnebog, som *N. M. Petersen* lod trykke 1843. Her hedder det[2]: »Ao 1644 da vores allernaadigste Herre Kong Christian blev skudt i Øster Søen paa Trefoldighed af et Skud, de Svenske skød med en Kugle, som træffede paa »Fentholsz dekkel« paa vores Stykke, hvor baade den Kugle saavelsom Dækkelet slog sig i smaa Stykker, og derforuden slog om sig meget Splinter. Af samme Skud mistede Hans Majt. sit højre Øje, saa og nogle Tænder af Munden. Af samme Skud blev jeg underdanigst skudt og kvæstet i mit venstre Knæ af en Splint, som slog sig i Stykker. Og blev jeg ikke hel paa Skibet, men H. M. som en naadig Herre lod mig læge i Kjøbenhavn af M. Christian Balberer i Tugthuset[3].«

Men vi vende tilbage til 1644. Den første trykte Meddelelse om, at Kongen blev saaret, har jeg fundet paa et Sted, hvor man maaske ikke let vilde falde paa at søge den. Det er i den franske Avis: *Gazette de France*. I Aargangen for 1644, Nr. 94, udkommen i Paris 13. August (n. S.) findes en Korrespondance-Artikel fra Helsingør, dateret 9. Juli, i hvilken

---

[1] Danske Samlinger, IV, S. 10.

[2] Danske Magazin, 3. R., I, S. 257—58. Benyttet af *L. Thura* i hans Bog: Hans Rostgaards Liv og Levnet, Kbh. 1728, S. 40.

[3] Mon det er Hans Rostgaard, der er tænkt paa i et Brev, som Christian den Fjerde skrev til Borgemester og Raad i Svendborg, dateret fra Christianspris, 18. Juli 1644; med Brevet fremskikkes »en vores Lakaj, som her paa Skibet er bleven ilde tilpas;« der skal gives ham Logemente, nødtørftig Underholdning og Tilsyn paa nogle Dages Tid, indtil han kan komme til Rette igjen og komme paa Vejen til Kjøbenhavn. Fynske Tegnelser.

der fortælles: »Le Roi de Danemark a été légérement blessé au visage dans le dernier combat naval, d'un éclat du mât de son vaisseau, causé par un coup de canon; duquel un jeune seigneur qui était à coté de lui fut tué, et un autre périlleusement blessé; comme l'a aussi été d'un autre coup au même combat, l'Amiral George Wind.« Denne Notits er senere bleven benyttet i *Mercure Français,* années 1643 & 1644, hvor Slaget omtales og der siges[1]: »le Roi de Danemark fut blessé au visage d'un éclat du mât de son vaisseau emporté par un coup de canon.« I femte Del af *Theatrum Europæum,* som udkom 1647, anføres[2] af et Brev, dateret Leipzig 21. Juli 1644, ligeledes ganske kort, at »Kongen selv er saaret;« i en Dagbog, trykt i samme Skrift, omtales[3], at Kongen vilde stille en Kanon, denne blev ramt af et Skud fra de Svenske, og han blev saaret i Ansigtet af en Splint. Den første trykte Meddelelse om, at Kongens Øje er blevet ramt, har jeg fundet i et latinsk Lykønskningsskrift, forfattet i Anledning af, at Dronning Christina den 8. December 1644 blev myndig og selv overtog Regjeringen. Forfatteren hedder *Jakob Strypman*, han var »Secretarius Status« i Forpommern. Han fortæller[4] om de forskjellige Kampe tilsøs i Aaret 1644, om Slaget den 1. Juli, og siger: »I dette Slag faldt Iver Wind, Flaadens Øverstkommanderende, Ulfeld hans Næstkommanderende, og den kongelige Hofmarskalk af samme Navn, ikke faa Søfolk og Soldater, medens Kongen blev saaret i Øjet.« Af *Loccenius* fortælles derpaa[5]: »Kongen selv blev saaret i det ene Øje ved en

[1] Mercure Français, 1643 & 1644, Paris 1648, S. 335.
[2] Theatrum Europæum, V, S. 445.
[3] Theatrum Europæum, V, S. 629.
[4] *J. Strypman*, Gratulatio panegyrica ad Dom. Christinam, reginam etc. de felici novi regiminis auspicio et prima triumphati maris victoria ductu caroli Gustavi Wrangeli. Gryphisw. 1645. Folio. Blad H. verso. Skriftet blev senere udgivet med Titel: Mare Balticum liberatum, hoc est nova vera et perspicua belli sveco-danici narratio, s. l., 1649. i 12°. Det anførte Sted er her Blad B 12 verso.
[5] *J. Loccenius,* Historia rerum svecicarum libri novem, S. 672.

Splint af Masten, han mistede Brugen af det for Eftertiden,« og omtrent paa samme Maade lyder Meddelelsen hos *Boecler*[1]: »Kongen fik en Træsplint i Ansigtet, og mistede for Eftertiden Brugen af det ene Øje.«

Jeg har gjort mig Umage for, i Skrifter fra en noget senere Tid, udkomne i Danmark eller udgaaede fra Danmark, at finde en udførligere Fortælling om, hvorledes det gik Christian den Fjerde personlig i Slaget. Først i en anonym Bog, udkommen i Aaret 1710, har jeg truffet en saadan Fortælling. Bogen er forfattet af *Christopher Henrik Amthor,* som faa Aar efter blev dansk Historiograf, og har Titlen: »Historische Einleitung zu dem jetzigen Krieg in Norden.« Forfatteren omtaler de tidligere Krige imellem Danmark og Sverig, og fortæller om Slaget den 1. Juli 1644[2]: »Kongen gjorde Underværker, og opmuntrede ved sit Exempel sine Soldater til den hæftigste Modstand; dog maatte han lide en stor Ulykke. Thi en svær Kugle slog ind i hans Skib og sønderslog Træværket saaledes, at 12 til 13 Personer dels bleve dræbte, dels saarede af de omkring flyvende Stykker. Foruden forskjellige Slag paa Kroppen fik Kongen et Saar i det venstre Øre og mistede ganske det højre Øje ved en Splint. Tiltrods for at han saaledes var saaret, gik Kongen ganske blodig op paa Overløbet, havde en rød Hue paa Hovedet og et Sværd i Haanden, og uden at sky Faren gjorde han en Kapitajns Tjeneste i Kommandoen og simpel Matros-Tjeneste i Fægtningen.« *Andreas Hojer* fortæller ganske kort i sin Dänemarkische Geschichte, 1718[3], at Christian den Fjerde selv blev saaret paa det venstre Øre og ved en stor Splint mistede sit højre Øje og blev kvæstet paa Hovedet; men vedblev hele

[1] *J. H. Boecler,* Historia belli Danici 1643—1645. Stockh. 1666. S. 197.
[2] *(C. H. Amthor),* Histor. Einleit. zu dem jetz. Krieg in Norden. Franckf. u. Leipz. S. 68.
[3] *A. Hojer,* Kurtzgefasste Dänemarckische Geschichte. Flensb. 1718, S. 345. *Hojer* citerer *Amthors* Skrift.

Tiden at kommandere med en rød Hue paa.« Derefter maa nævnes *Ludvig Holberg,* som i sit Skrift: Danmarks og Norges Beskrivelse, der udkom 1729, gjennemgaar Christian den Fjerdes Historie, og fortæller[1] Følgende om den Episode, som her beskæftiger os: »Hans Majestæt, da han paa sit Skib, kaldet Trefoldighed, opmuntrede sine Folk til en tapper Modstand, kom der af de fjendlige Skibe en Styk-Kugle, hvilken traf Skibet med saadan Forcé og splittede Træet saaledes, at af de mangfoldige Træstykker, som førtes i Luften, 12 eller 13, som stode ved Kongens Side, omkom eller bleve saarede. Samme Kugle bar og ingen større Respekt for den Kongelige Person, hvilken bekom henved 23 Blessurer og mistede sit højre Øje. Af denne ulykkelige Hændelse lod den store Helt sig ikke forskrække, men ganske blodig og saaret lod sig se, hvor Ilden og Røgen var tykkest, med en rød Hue paa Hovedet, og sit blottede Sværd udi Haanden, og, som en fremmed Skribent siger, med en Tapperhed, som aldrig tilforn er set, kontinuerede endda Træfningen udi nogle Timer indtil om Natten.« Ordret paa samme Maade fortæller[2] *Holberg* Begivenheden i sin Danmarks Riges Historie, udkommen 1733. Endelig træffe vi hos *Niels Slange*[3] Fortællingen i den Form, i hvilken den i Eftertiden er bleven optagen i mangfoldige danske Skrifter.

Hverken *Amthor, Hojer* eller *Slange* nævne nogen Kilde, men det gjør *Holberg,* og ved den føres vi langt tilbage i det 17. Aarhundrede — og langt bort fra Danmark. Kilden er en italiensk Forfatter, *Vittorio Siri.* Han var født i Parma 1608, og døde 1685 i Paris. Han havde vundet Yndest hos Mazarin, som skaffede ham Pension og Titler, blandt dem Titlen af Kongens Historiograf. Han skrev et stort Værk over sin Tids Historie, som udkom i femten Bind fra 1644 til 1682

[1] *L. Holberg,* Danmarks og Norges Beskrivelse. Kbh. 1729, S. 304—5.
[2] *L. Holberg,* Dannemarks Riges Historie. II. Kbh. 1733, S. 856—57.
[3] *Slange,* S. 1243.

under Titlen: »Il Mercurio ovvero historia de' correnti tempi.« *Siri* nyder ikke stor Anseelse som Skribent, han er ordrig og kejtet i sin Stil; heller ikke som Historiker indtager han nogen høj Rang, men hans Værk indeholder mange Enkeltheder og er derfor dog af Betydning. Det er i fjerde Binds anden Del, der udkom 1652 i Cassale, at han skriver[1] om Begivenhederne i Norden og om Slaget paa Kolberger Heide. Jeg skal her paa Dansk gjengive det Stykke, som vedkommer os; det vil af den deklamatoriske Form mærkes, at det er en Sydbo, som taler. Hans Skildring lyder saaledes:

»Kampen blev begyndt fra det danske Skib Patientia, paa hvilket Admiralen var; det angreb hæftig de svenske Skibe med Understøttelse af Kongens Eskadre og senere af de to andre Eskadrer under Kommando af Prosmund og »Ghed« (ɔ: Galt), idet de alle deltoge i denne grumme Strid, der medførte forfærdelige Ulykker ved Jern, Vand og Ild. Uforfærdet forblev Kongen paa det lavere Batteri af sit Skib, kaldet Trefoldighed, for at beskyde de fjendlige Skibe, da der netop under Kampens største Hede og under Kanonsalvernes mest døvende Larm fra den svenske Flaades Malmkanoner udsendtes en Kugle, der ramte Delfinerne paa den Kanon, som Kongen just satte i Sigte, og hvoraf Stumperne ramte og dræbte tolv eller tretten Personer, som omgave Kongen, blandt dem to fornemme Herrer ved Navn Ulfeld, Brødre til Danmarks Riges Hofmester. Skudet viste ikke mere Ærbødighed for selve Kongens Person, som blev ramt fra Brystet opad og fik tretten (tredici) Saar, af hvilke et gik midt igjennem det højre Øje (li fendeva l'occhio destro per mezzo), foruden at det venstre Øre blev kløvet. Han forfærdedes imidlertid

[1] *V. Siri*, Mercurio, IV, 2, S 111—12. For Fuldstændigheds Skyld maa jeg nævne, at *Hiob. Ludolf* i et stort Værk: Allgemeine Schaubühne der Welt, II, Franckf. a. M. 1701, S. 1157, fortæller, hvad der hændtes Christian den Fjerde i Slaget, og citerer *Siri's* Mercurio som sin Kilde.

slet ikke over denne saa skrækkelige og sørgelige Hændelse, men blev trods Blodtabet og Saarene endnu vildere end før, stod der med blodigt Ansigt og blodige Klæder, skrækkelig paa Skibets Dæk, der var en Skive for Fjendens Kugler og Ild, med sin røde Barret (la beretta rosa) paa Hovedet og sit Sværd i Haanden, idet han vedblev at kæmpe med en aldrig forhen set Tapperhed og Uforfærdethed adskillige Timer igjennem, uden at bryde sig det mindste om, at sætte tilligemed Riget sit Liv paa Spil, naar blot hans Fjender faldt for hans Vaabens Ild.« Derefter fortælles, hvorledes Skibet havde lidt, Patientia var bleven ramponeret; ved disse Uheld og ved Kommandeurernes og Officerernes, ikke mindre end ved Kongens Saar svækkedes de Danskes Mod lidt efter lidt, medens det syntes ganske overført paa Hans Majestæt, »der ikke aflod med hæftig at kæmpe, indtil Natten kom paa, meget heldig for de Svenske, som begunstigede af den havde rig Plads til at trække sig tilbage i Behold til Bugten ved Christianspris, uden at der paa den ene eller anden Side tabtes Skibe, hvorfor begge Riger tilegnede sig Æren for Sejren, der festligholdtes med Jubel.«

Det er en snurrig Omstændighed, at *Siri* nævner, at Kongen fik 13 Saar, medens *Holberg*, der har *Siri* til Kilde, nævner 23. Her maa der være en Trykfejl hos *Holberg*, eller ogsaa har han gjort sig skyldig i en Skjødesløshed. Men dette Tal 23 er gjennem *Holberg* gaaet over i den følgende Literatur, den danske saavelsom den svenske; alle senere Forfattere, med Undtagelse af *Slange*, nævne det, selv en nyere dansk Historiker, der dog anfører[1] *Siri* som sin Kilde. Med *Siris* Beretning stemmer *Slanges*; denne har utvivlsomt benyttet hins Skrift, skjøndt han ikke paa dette Sted citerer det[2]. Men *Slange* er lidt omstændeligere; han fortæller saa-

[1] *F. Hammerich*, Danmark under Adelsvælden, IV, S. 70, 351, Anm. 51.

[2] *Slange* har kjendt og benyttet *Siris* Værk, hvilket han f. Ex. citerer S. 1339. S. 1372 taler *Slange* om Fredsunderhandlingerne i Brøm-

ledes, at Kongen fik nogle Tænder udslagne, og berører et Punkt, som lidt længere fremme skal blive omtalt; derimod nævner han ikke, at Kongen netop stillede en Kanon.

Men hvorledes gaar det til, at den tidligste udførlige Meddelelse om Kongens Færd findes hos en italiensk Forfatter? og hvilken Kilde har *Siri* havt? Det kan vistnok eftervises. *Siri* fik sine Efterretninger fra pavelige Nuntier, forskjellige Rigers Ambassadeurer og den franske Konges Ministre. Nu var *De la Thuillerie* i 1644 sendt som fransk Gesandt til Danmark og Sverig som Fredsmægler imellem disse to Lande, og det er vistnok fra ham eller en af hans Gesandtskabs Personale, at *Siri* har faaet en Meddelelse om Slaget. Det slutter jeg af Følgende. I Aaret 1870 udgav Cand. mag. *Fr. Krarup* i Danske Samlinger[1] et Bidrag til Danmarks Historie 1644, nemlig et Uddrag af et Haandskrift, som bevares i det kongelige Bibliothek i Brüssel, indeholdende en Skildring af det franske Gesandtskabs Rejse til de to nordiske Lande. Der findes i dette Uddrag flere Meddelelser om Slaget, som vel ikke helt stemme med *Siris* Beskrivelse, men som gjøre det meget sandsynligt, at det er en Beretning fra den franske Gesandt, som har ligget for den italienske Forfatter og franske Historiograf. Hvem der er Forfatter til hin Skildring, vides ikke. Han fortæller[2], at Kongen den 15. September havde tre Plastre i Ansigtet, da han i Søslaget havde faaet fem Saar, idet en svensk Kugle havde ramt Delfinen (l'orillon, Hanken) paa en Kanon, som Kongen selv affyrede, og var sprungen itu. Af de to Stykker havde den ene dræbt Hofmarsken, den anden saaret . . . . (Navnet eller Personen staar in blanco), der var hos

sebro og siger her: »Denne Fortælling findes og, med alle de nu anførte Omstændigheder, hos den italienske Historieskriver Vittorio Siri, der haver, som bekjendt er, sine fleste Materialier af de kongelige franske Ministrers Relationer til deres Hof.«

[1] Danske Samlinger, 2 R., III, S. 300 ff.

[2] Anf. St., S. 307. Han føjer denne Meddelelse til hvad han nedskriver om en Audiens hos Kongen den 15. September.

Kongen, som blev kastet til Jorden. — I en Depeche fra *De la Thuillerie* af $\frac{15}{5}$ Juli siges om Kongen: »l'on dit être égratigné à la joue;« i en anden Depeche af $\frac{11}{1}$ September skriver han, at »le Roi de Danemark est blessé à la tête en cinq endroits, mais assez légérement[1].«

Der er endnu tre hidtil utrykte Meddelelser, der maa fremdrages. Den første er interessant, fordi den, saaledes som Kilderne nu foreligge, bliver den tidligste, vi have, og stammer fra en Mand, der opholdt sig i Kjøbenhavn paa den Tid, og var venligsindet mod Danmark. *Georg von Plettenberg* skriver i et Brev til Kejseren den $\frac{16}{6}$ Juli: »Af Døde har man omtrent 40, deriblandt Hilarius Ulfeld, som har været kongelig Resident i Spanien. Blandt de Saarede, 140, er Rigsadmiralen Wind og Canutus Ulfeld, Hs. Majestæts Hofmarskalk; begge Ulfelderne ere Brødre til Rigshofmesteren. De stod ved en Kanon, som blev stillet, og ved Kongens Side, saa bleve de ramte af et Skud, ved hvilket Hs. Majestæt og tre andre bleve kastede til Jorden, men Hs. Majestæt rejste sig hurtig op og gav sig til Arbejdet, han havde Ansigtet fuldt af Blod, og var strejfet over Øjenbrynene, paa Læberne og ved det ene Øre, som det synes saaret ved Træsplinter (den fjendlige Kugle ramte Kanonen og sprang, saa at Stykkerne dræbte Hilarius og fem Haandlangere, Hs. Majestæt og Canutus saaredes, og med Undtagelse af dette Skud er ikke et eneste mere gaaet gjennem Kongens Skib), men han har uden Hindring mandig opmuntret til at fægte og har bestandig holdt fast ved, at ville dø eller sejre fuldstændig.« Denne Meddelelse er altsaa kun af anden Haand, men den er af Vigtighed som Vidnesbyrd om, hvad der i de højere Kredse er blevet fortalt i Dagene, da Patientia kom til Kjøbenhavn med de Døde og Saarede, og bragte de første Efterretninger om Slaget.

---

[1] Depecherne i det franske Udenrigsministeriums Archiv.

Den anden Beretning findes i et Brev, skrevet af en dansk Lærd, *Hans Rode*, som i mange Aar levede i Padua, hvor han fik at se mangfoldige Danske, Adelsmænd og Borgersønner, der paa deres Udenlandsrejser gjæstede denne By. Skjøndt levende fjærnt fra sit Fædreland vedligeholdt han Forbindelsen med det ved Korrespondance med sine Venner. En stor Mængde Breve fra ham til en Magnat og Mæcenas i Rom, Cassiano dal Pozzo, er endnu bevaret[1], og i et af disse, dateret 30. September 1644, skriver han Følgende:

»Hjemmefra har jeg den Efterretning, at Hs. Majestæt i Træfningen den 12. Juli [n. St.] under Femern kun mistede tre Personer af ringere Stand med Undtagelse af Hr. Ejler Ulfeld, en Søn af Hr. Jacob Ulfeld, Rigets Storkansler, og en Herre af de sjældneste Egenskaber, navnlig paa Grund af den Erfaring, han paa mange Rejser i Europa og Asien og ved mange Studier og forskjellige Ambassader havde erhvervet sig. For otte Aar siden drog bemeldte Hr. Ulfeld til Spanien, og efter sin Tilbagekomst derfra var han i fire Aar Gesandt hos Hs. katholske Majestæt. Da dette Hverv var tilendebragt, vendte han i Foraaret tilbage til sit Fædreland[2], og medens han, følgende sin Lykkes Bane, tilligemed Hofmarskalken, sin Broder Knud, stod ved Kongens Side, fløj en Kugle ind igjennem et Skydehul paa Kongens Skib og slyngede en afreven Kanonhank imod Hr. Ejler, som, idet han styrtede død om, kastede Kongen omkuld, hvorved denne fik Kinden let saaret, medens Broderen fik Armen og Laaret brækket[3] og i Faldet

[1] De originale Breve bevares i Turin i Archivio della Cisterna, som ejes af Prinds Amadeo, Hertug af Aosta; en Afskrift af Rodes Breve er i min Besiddelse, jeg har Archivarerne Hr *B Cecchetti* i Venedig og Hr. *Nicomede Bianchi* i Turin at takke for den.

[2] Dette er urigtigt; i *Jacob Matthisens* Ligprædiken over Ejler Ulfeld siges S. 21, at han kom hjem til Danmark i December 1643.

[3] Denne Meddelelse er urigtig. Knud Ulfeld fik kun Armen saaret. — Hans Rode havde for mange Aar siden staaet i Forhold til Ulfelderne, og bevarede dem bestandig i venlig Erindring. Knud Ulfeld var hos ham i Padua 1625, Ejler Ulfeld 1636.

Skulderen af Led og Brystet haardt kvæstet. Dog næres der Haab om hans Liv. Da Admiral Jørgen Wind med sit Skib Patientia tvende Gange passerede den fjendlige Flaade, fik han et Skud i Laaret, hvoraf han døde i Kjøbenhavn den 27. Juli [n. St.] paa sin Lykkes højeste Tinde.« Ogsaa dette Brev tjener til Vidnesbyrd om, hvilke Efterretninger der udbredte sig i Danmark om Christian den Fjerde i Slaget. Men Vidnesbyrdet er atter af anden Haand og maa altsaa bruges med Varsomhed.

Den tredie Beretning har til Hjemmelsmand Lægen *Otto Sperling*. I sin paa Tydsk skrevne Autobiografi fortæller han[1] om disse Begivenheder, men det mærkes godt, at han har optegnet sine Erindringer i en høj Alder, da Hukommelsen ikke længere stod ham bi. Side 307 omtaler han Søslaget paa Kolberger Heide og siger meget bestemt: »Kongen var da ikke selv med.« Side 308 dvæler han ved Fredsunderhandlingerne i Brømsebro, og siger: »Medens man drev paa disse Traktater i Brømsebro, agerede Kongen i egen Person med sin Flaade imod de Svenske, i hvilken Aktion fra svensk Side en Kugle kom flyvende ind igjennem Kanonporten og stødte paa Delfinen ved Fænghullet paa Kanonen, ved hvilken Kongen stod, og Metal-Splinter sprang op i Kongens venstre Øje, saa at Øjet senere helt gik tabt (davon Ihm das Auge hernacher gantz ausgegangen). Kuglen foer midt ind i Livet paa Hr. Ejler Ulfeld, som nylig var kommen tilbage fra Spanien som Resident og stod ved Kongens Side, men hans Broder Canut Ulfeld, som var Hofmarskalk, fik sin Arm knust af Delfinen, saa at han døde af dette Saar efter lang udstanden Pine.« Her er en Urigtighed med Hensyn til, i hvilket Slag det var, at Kongen blev saaret; en anden Unøjagtighed skal strax blive fremhævet; det er urigtigt, at Kongen fik det venstre Øje beskadiget, men vigtig er Beretningen af den Grund,

[1] St. kgl. Bibliothek. Gl. kgl. Samling, 4°, Nr. 3094, S. 308—9.

at *Slange* vistnok har benyttet den: Udtrykkene om Knud Ulfelds Død ere de samme hos begge.

Der er nu et Par Spørgsmaal, som det kan være ønskeligt at faa klaret. Paa hvilket Tidspunkt af Slaget indtraf Begivenheden? Som *Holberg* fortæller den, maa den være hændet flere (nogle) Timer, før Slaget ophørte. Det er dog tvivlsomt, om dette er det rigtige. *Slange* siger, at Ejler Ulfeld blev skudt ved Kongens Side og med sit Fald slog Kongen omkuld ned paa Skandsen under sig, og til noget saadant sigter ogsaa *Plettenbergs* Brev. Men nu staar der i *Jacob Matthisens* Ligprædiken over Ejler Ulfeld[1], at Træfningen »varede fra Klokken var to om Eftermiddagen indtil om Aftenen Klokken var ti, og paa det allersidste der af Fjenderne paa Hs. Majestæts eget Skib blev skudt, da er han af et Kanonskud bleven dræbt, saa han strax paa Stedet er død.« Er denne Angivelse nøjagtig, saa maa Begivenheden altsaa være indtruffen kort før Slagets Ophør. Andensteds har jeg ikke fundet noget Tidspunkt angivet.

Hvad foraarsagede Katastrofen? *Slange* siger[2], at »en fjendlig Styk-Kugle træffede paa Fænghul-Dækkelet (som man kalder Delfinen) af en Kanon i Skibet, hvoraf Dækkelet slog sig i Stykker og slog andet, hvad det træffede omkring sig i i Splinter.« *Slange* har ikke skaffet sig ret Kundskab om Delene af en Kanon; han kan have fulgt *Sperling*, der paa lignende Maade taler om »Delfinen ved Fænghullet.« Paa hans Tid brugtes ikke noget Dæksel over Fænghullet, derimod brugtes endnu »Delfiner«, med hvilket Navn man betegnede de to Hanke, som vare anbragte midt paa Kanonens Overside og i Reglen havde Form af springende Delfiner. Dækselet blev afskaffet ved 1670. Hvorledes et saadant Dæksel saa ud, kan iagttages ved den store Feltslange »Samson,« der nu ligger i Tøjhusgaarden tilhøjre, inderst i Krogen, naar man

[1] *Jacob Matthisens* Ligprædiken over Ejler Ulfeld, S. 33.
[2] *Slange*, S. 1243.

er kommen igjennem Porten ved Tøjhusgaden. Det er et Laag, som med to Tapper griber i to Øskener; skulde der fyres, blev Laaget lukket op tilvenstre, og stak altsaa skarpt frem. Paa Kanoner fra gammel Tid, f. Ex. en med Aarstallet 1644, der ligger tæt ved Samson, er Hængslet mejslet bort, men Sporet af det er tydeligt. Det rette Navn for Dækselet er »Panden.« *Garde* siger[1], at den fjendlige Kugle knuste »Træpandedækselet paa en af Skandsekanonerne.« Hvilken Meningen er med dette Ord, er ikke godt at forstaa. Ordet »Pande« brugtes i Fortidens Artilleri ogsaa i en anden Betydning. »Underpanden« var det Jernbeslag, hvormed Tappelejet i en Rapert var udforet, og »Overpanden« den flade Jernskinne, der laa henover Kanonens Tap, for at holde denne fast. Men Panden og Skinnen vare begge af Jern, ikke af Træ[2]. Hvorfra har *Garde* det løjerlige Ord: Træpandedækselet? Jeg er frygtsom for, at denne Forfatter paa en noget uforsigtig Maade har brugt et Ord, der findes i den lille Notits af *Hans Rostgaard*, »Fentholszdækkel.« Mon ikke *Garde* har læst den anden Stavelse som det tydske Ord »Holz,« Træ, medens den ikke meget skrivekyndige *Rostgaard* har tænkt paa »huls« og altsaa egenlig skulde have skrevet: »Fænghulsdæksel?«

De forskjellige Beretninger, sammenholdte med *Hans Rostgaards*, give en ganske god Forklaring. Kuglen slog imod en af Delfinerne eller kom paa tværs og ramte dem begge; ved det voldsomme Slag blev Kuglen slaaet i mangfoldige Stykker, Delfinen eller Delfinerne sprængtes itu, Dækselet, Panden rammtes ogsaa, Stumperne, store og smaa, fløj til alle Sider, Knud Ulfeld fik Armen saaret, Ejler Ulfeld dræbtes paa Stedet, i sit Fald væltede han Kongen[3], som blev overstænket af hans

[1] *Garde*, S. 195.
[2] Efter velvillig Meddelelse af Kapitajn *O. Blom*.
[3] *Slange* fortæller, at »Kongens egen høje Person blev træffet, saa han faldt omkuld,« men han fortæller ogsaa, at Ejler Ulfeld »blev skudt ved Kongens Side, og med sit Fald slog Kongen omkuld.« S. 1243.

Blod; Stumperne ramte Træværk og splintrede det, Splinterne røg omkring og tilføjede Saar og Skrammer. Kongen blev saaret af forskjellige af disse Dele af Metal og Træ.

Efter hvad jeg har fortalt, har altsaa den nærmeste Samtid herhjemme været langt mere sparsom, end man dog vist i vore Dage vilde antage for muligt, med at berøre den Episode af Slaget, som hidtil i Fortællingerne om det næsten har indtaget Hovedinteressen. Det maa vist indrømmes, at der hersker en forunderlig Taushed herom. Jeg tror dog, at denne Taushed kan forklares, og at Forholdet i Virkeligheden har været noget anderledes end man sædvanlig har ment. Min Forklaring er den, at Kongens Saar ikke har havt saa meget at sige, som man senere forestillede sig, og at de derfor ikke have gjort et saa stort Indtryk paa Samtiden. Denne hørte strax efter Slaget ikke andet om Kongen end idel Virksomhed og Travlhed, den hørte ikke Tale om Sygdom. Kongen havde faaet en hel Del Skrammer; nogle alvorlige Slag havde ramt hans Hoved, men det hindrede ham ikke i, vedblivende at færdes til Søs. Der haves ikke faa Breve, som Christian den Fjerde har skrevet i Juli Maaned, især til Korfits Ulfeld, det tidligste er af 5. Juli; der findes ikke et eneste Ord i dem om, at han føler Smerter, er lidende, ikke en eneste Klage, i det Hele Intet om ham selv, det er som om Alt er i bedste Orden med ham. *Plettenberg* skriver hjem til Wien den $\frac{30}{20}$ Juli og den $\frac{13}{3}$ August: »Ihre kön. Maytt. schreiben das sie wohl auf sein,« »Ihre kön. Maytt. sollen sehr wohl auf sein.« Da Korfits Ulfeld havde modtaget Underretning om, hvilket Udfaldet var blevet af Slaget, sendte han to Adelsmænd over til Kongen for at være om ham istedenfor sine egne Brødre. Kongen skrev saa til Rigshofmesteren den 12. Juli: »Din Skrivelse haver jeg af Overskjænken [Henrik Blome] empfangen og deraf forstanden, til hvad Ende du hannem og den Lindenow haver hidsendt. Saa forholder jeg derpaa Intet, at jeg med deres Opvartning intet er tjent, men det er bedst, at

Overskjænken varer det, han haver at vare der hjemme, og den anden ligesaa.« Den $\frac{30}{20}$ Juli skriver *Plettenberg* til Kejseren: »To andre Adelsmænd, som skulde opvarte i Ulfeldernes Sted, har Hs. Majestæt igjen sendt hertil og meldt, at de kunde vel udrette Noget ved Hof-Etaten, som de høre til, men slet Intet paa Skibet. De fortælle, at Hs. Majestæt er bleven truffen mere end forhen var mig bekjendt, idet hans Bryst og Skulder endnu er blaat og sort af Stødet af Kanonen, som gik tilbage, da den fjendlige Kugle ramte den; ogsaa sidder der endnu et lille Metalkorn i Panden; dog alt det agter han ikke for Noget (so Sie doch alles nichts achten) og dertil befinder han sig vel.« Den 1. Juli stod Slaget, først den 13. August kom Kongen hjem til Kjøbenhavn »lykkelig og vel tilpas,« som det før er omtalt. Ikke længe efter er Christian den Fjerde ved Armeen i Skaane. Hans Tid har været i højeste Grad optagen; Ingen har kunnet mærke Noget til, at Kongen havde tagen Skade i Søslaget, de tilføjede Saar have slet ikke havt nogen Indflydelse paa ham, med Hensyn til at skulle holde sig i Ro, være forsigtig, ikke udsætte sig for Luftens og Vejrligets Paavirkninger o. s. v. Er det da at undres over, hvis Samtiden ikke har tagen videre Notits af Kongens Saar og kun har optegnet saa lidet derom?

Man kunde nu tænke sig, at Christian den Fjerde med sin stærke Natur har kunnet, trods sin Alder af 67 Aar, overvinde Pine og Smerter, og at den nærmeste Tid efter Slaget svandt hen, uden at det mærkedes, at han var lidende, men at, da Spændingen var forbi, Følgerne af Saar og Svie kom til Udbrud. Men vilde der ikke da være endnu mere Anledning til at fortælle derom? Og det er ikke sket. Thi vel ser jeg mig i Aaret 1879 istand til at fremdrage et lille Brev, der melder om saadanne Følger; men, efterat det havde udrettet sin. Bestemmelse i 1644, er det aldrig blevet omtalt, saavidt mig bekjendt; kun en eneste Gang er det berørt, nem-

lig af *Garde* 1861[1], som Vidnesbyrd om, at Kongen »var lidende af det i Slaget paa Kolbergheide erholdte Saar i Hovedet,« saaledes lyde *Gardes* Ord. Jeg skal meddele dette lille Brev, som er holdt i den ligefremme, djærve Tone, som er ejendommelig for Christian den Fjerdes Stil. Det lyder saaledes:

»Rigens Hofmester til Hande.

Du skal lade kalde for Dig alle Doctores Medicinæ og dennom befale, at de skal stikke Hovederne sammen og konsultere, Hvad Jeg skal bruge, at Jeg kan blive restitueret i mit Hoved, hvorudi jeg kontinuerlig haver været besværet som jeg altid var drukken, siden den Tid mit Øre blev slagen isønder, den Tid din Broder Knud blev skamferet og Ejler blev død, af hvilket Slag det højre Øje fik Skade, at Jeg ser Intet dermed, der dog Øjestenen ingen Skade fik. Om Natten kan Jeg, Gud være lovet, vel sove paa 4 Timers Tid, og naar Jeg da staar op og bliver en Time eller to oppe, da kan Jeg siden sove en Time eller to igjen. Om Eftermiddagen ved tre slet indtil flux ud paa Aftenen er Jeg saa søvnig, at Jeg næppeligen kan holde mine Øjne aaben. Dog naar Jeg sætter mig lidt neder at sove, da forgaar det mig udi et Kvarter og ringere.

Vale af Frederiksborg den 24. Decem. Ano. 1644.

Christian.«

Her have vi da et Vidnesbyrd fra Kongen selv om, hvilke Følgerne vare af Saarene eller Slagene eller Stødene, som han fik i Slaget. Hvad sagde saa Lægerne? Deres Erklæring er endnu bevaret[2]. Korfits Ulfeld har snart ladet dem træde

---

[1] *Garde*, S. 205.

[2] Geh. Archivet, Danske Kongers Historie, Nr. 102. Erklæringen, som er aftrykt i *Th. Bartholins* Cista medica Hafniensis, Hafn. 1662, S. 458—61, er udgiven paany i Tillæg Nr. III til dette Skrift. — Sammesteds i Geh. Arch. bevares fire Erklæringer om Christian den Fjerdes Befindende i September 1645, udfærdigede af Helvig Dieterich, Simon Paulli, Esbern Nielsen og Christian Fabricius. Kongen led af

sammen, den 28. December udfærdigede de deres Responsum. Det er undertegnet af *Thomas Finke, Jakob Fabricius, Ole Worm, Esbern Nielsen, Niels Foss, Otto Sperling, Simon Paulli, Christian Stougaard*, *Niels Wichman*, alle have underskrevet »manu propria.« Erklæringen er skreven paa Latin. Begyndelsen lyder i dansk Oversættelse saaledes: »Aar 1644, den 28. December, ere vi underskrevne Læger mødte i Konsistorium paa Universitetet for at raadslaa om Hs. Majestæts Lidelse (affectus), som den er fremsat i hans Brev, hvilken, som Kongens Ord lyde, ligner en vedvarende drukken Tilstand, og er opstaaet af en forudgaaen Kontusion, først af Forhovedet og det højre Øre[1], fulgt af Blindhed paa det højre Øje. Hs. Majestæt klager desuden over, at der ved Kl. 3 om Eftermiddagen overfalder ham en utidig Søvnighed, af hvilken han i det samme Brev tilstaar at han bliver befriet, naar han har sovet et Kvarterstid.« Betænkningen begynder ganske paa forretningsmæssig Maade; Indholdet af Kongens Brev rekapituleres, derefter gaa Lægerne over til at tale om de Midler, Kongen skal bruge for at komme sig. Det synes at fremgaa heraf, at Lægerne ikke have undersøgt Kongen personlig. Lægerne udtale sig slet ikke om, hvilke Aarsagerne ere til, at Kongen befinder sig ilde, de holde sig strengt til hvad der er forlangt af dem. De have raadslaaet og fremsætte deres Raad i Enstemmighed. De have Raad nok at give: først et godt rensende Universal-Medikament, som vinum cephalicum med Tilsætning af herbæ cephalicæ, Aareladning, Blodkopper, Klysterer, Slim afsondrende Midler, Midler til at styrke Hjernen, Badning af Hovedet med Urtevand, Fodbad, passende Levemaade, ikke for stærk Kakkelovnsvarme, ikke oppustende

Smerter i Hovedet (nonnulli capitis dolores potissimum a pastu), hvilke allerede for et Aar siden havde plaget ham. Det antoges, at de foraarsagedes af daarlig Fordøjelse; de Raad, som bleve givne, vare fornemmelig af diætetisk Natur.

[1] Efter *Slange* var det det venstre Øre, som blev kvæstet, det siger ogsaa *Siri*.

Spiser, efter Maaltidet et Pulver til at hjælpe paa Fordøjelsen; Kongen maa derhos undgaa Sindsbevægelser, som kunne hidse Vædskerne. Søvnigheden er ikke farlig, ikke unaturlig, den synes ikke at behøve nogen Lægekur.

Saa nær ere vi altsaa ved at erfare noget Sikkert om Christian den Fjerdes Saar. Men vi kunne komme endnu videre. I sin utrykte Autobiografi omtaler Lægen *Otto Sperling*[1] (han var med Ole Worm og Livmedikus Fabricius tilstede ved Dødslejet) Kongens Død, og hvorledes Leonora Christina var hos sin Fader, da han døde. Sperling har nedskrevet[2] følgende Bemærkning: »Seine liebe Tochter, Fräunlein Leonora drückte Ihm das rechte Auge zu, denn das linke[3] war nicht nöthig zu gedrucken, weil es in dem Seegefecht ausgegangen, und das Augenlied sich selber geschlossen hatte.« Lægges denne Oplysning ved Siden af Kongens før omtalte Brev, er det muligt at paavise, med stor Sandsynlighed, hvilken Skade det højre Øje havde faaet. Hr. Dr. med. *H. Philipsen* har paa min Anmodning overvejet denne Sag; han har været saa venlig at meddele mig følgende Responsum[3] med Tilladelse til at offenliggjøre det:

»Efter min Anskuelse stemme i Grunden alle Beretningerne overens i det Væsenlige. Kong Christian den Fjerde har i Slaget faaet en betydelig Kontusion af højre Øje, der rimeligvis har fremkaldt en stærk Blødning i Øjets Indre, hvorved han strax har mistet Synssandsen. Hertil har der saa senere sluttet sig sekundære betændelsesagtige Forandringer i Øjets Indre, hvorved dette delvis er atrofieret og formindsket i alle sine Diametre. Dette fremgaar af hans egen Udtalelse, at »han Intet ser dermed, der dog Øjestenen ingen Skade fik.« Sperlings Udtalelse, at Øjelaagene ved

---

[1] St. kgl. Bibliothek, Gl. kongelige Samling, 4⁰, Nr. 3094, S. 325. Meddelt mig af Hr *S. B. Smith*.

[2] *Sperling* har atter taget Fejl af det højre og det venstre Øje; — atter her bruger han Udtrykket, at Øjet var »ausgegangen.«

[3] Det er dateret 4. September 1878.

Kongens Død havde lukket sig over det syge Øje, stemmer godt hermed, idet de naturligvis maatte falde lettere sammen over det paa Grund af Atrofien formindskede Øje end over det venstre Øje, der som normalt af Størrelse udøvede det normale Tryk paa Øjelaagene. Kongens egen Ytring, at »Øjestenen ingen Skade fik,« synes ogsaa at antyde, at det ikke har været nogen akut Betændelse, der har angrebet Øjet i dets Helhed (saakaldt Panophthalmitis), da denne Sygdom altid medfører en saa betydelig Reduktion af Øjets Størrelse, at det saa at sige næsten forsvinder i Øjehulen, og Grændsen imellem Hornhinden (Cornea) og den hvide Senehinde (Sclerotica) ganske forsvinder. Snarere antager jeg, at det har været en kronisk Betændelse af Øjets Aarehinde og Regnbuehinde (saakaldt Iridocyklitis), da denne kun medfører en ringe Formindskelse af Øjets Størrelse, og Hornhinden holder sig klar og skarpt begrændset af Senehinden, saa at Øjet har et relativt normalt Udseende.«

Efterat Dr. *Philipsen* havde givet mig denne Forklaring, var jeg bleven istand til at give ham endnu en lille Oplysning. *Plettenberg* skriver i sit Brev til Trautmansdorf den $\frac{30}{20}$ Juli: »To Adelsmænd [Blome og Lindenow] fortælle, at der endnu sad et lille Stykke Metal i Kongens Pande, et andet blev taget ud af Øjet af Barberen.« Hr. *Philipsen* har mundlig udtalt for mig, at det sidstnævnte Metalstykke godt kan have fremkaldt den senere paafulgte Betændelse i Øjet.

Af Forklaringen skal jeg fremhæve Ordet »Kontusion« af højre Øje, hvilket samme Ord 1644 ogsaa er brugt af de ni Læger[1], der ikke tale om, at Øjet udvortes er blevet læderet. Endvidere skal jeg gjøre opmærksom paa, at *Sperling*, hvor han taler om Kongens Saar, udtrykkelig siger, at Øjet er »hernachher gantz ausgegangen;« den egenlige Svækkelse i

---

[1] Hr. Dr. *Philipsen* kjendte ikke Lægernes Erklæring, da han gav mig sit Responsum.

Øjet er fulgt en Tid lang efter Slaget. Da Kongens Saar i Ansigtet og paa det ene Øre vare helt lægte, bar Kongen ikke noget synligt Spor af at være bleven saaret, alle, som saa ham og ikke meget nøje iagttog det højre Øjes Størrelse, have ikke faaet noget Indtryk af, at Øjet fejlede noget. Men Synsevnen i Øjet var gaaet tabt. Hvis man af Fortællingerne i vore Skrifter om, at Øjet blev »udskudt« eller »udslaget«, har draget den Slutning, at hele det legemlige Øje var gaaet tabt, var blevet revet ud, og Mange have vist staaet i den Tro, naar de have læst Udtrykket »ham med det ene Øje,« da maa den Forestilling forkastes. Naar det siges, at Kongen mistede »Øjet«, at Øjet er »ausgegangen«, saa betyder det, at Kongen tabte Brugen af Øjet[1]. Saavidt mig bekjendt, findes der intet Portrait af Christian den Fjerde, hvor ikke begge Øjne ere afbildede hele og uskadte.

Slange fortæller[2], at, da Kongen blev kastet omkuld, »raabte Folkene med bedrøvet Skrig: Ak! Kongen er skudt; da stod han strax op, frem for dem, lod sig to og forbinde i deres Paasyn, tog sit Sværd igjen i Haanden og sagde med majestætisk Røst, at »»var han end truffet af et Skud, saa var det dog ikke farligt, og den højeste Gud havde endnu sparet ham Liv, Styrke og Mod nok, til at staa sit Folk bi, saalænge enhver af dem vilde gjøre deres Pligt.««

Det er Skade, at *Slange* er saa sparsom med at nævne sine Kilder; thi det vilde være interessant at erfare, hvorledes Efterretningen om disse Kongens Ord er bleven bevaret til hans Dage. Der foreligger nemlig andre Meddelelser om, hvad Kongen sagde. *Gunde Rosenkrands* anfører 1644 hans

[1] Saaledes ogsaa naar det siges, at Jørgen Wind i Slaget mistede Benet (f. Ex. hos *Sperling:* der Reichsadmiral Jörgen Wind verlohr sein Bein. Autobiografi, anf. St. S. 309), da betyder det, at han mistede Brugen af Benet; han blev saaret i Knæet, men Benet blev ikke sat af, det fortælles der da ingensteds Noget om.

[2] *Slange*, S. 1243.

Ord saaledes (paa Latin)[1]: »Se jeg lever, og er der end hændet mig noget menneskeligt [ɔ: er jeg end bleven saaret], saa maa I tænke paa Fædrelandets Fare, og kæmpe tappert for Hus og Arne.« I samme Retning gaar et Referat af Biskop *Peder Winstrup*[2]: »Kongen forkyndte med egen Røst, at han var i Live, og opmuntrede til modig Kamp for det i Fare stedte Fædreland.« Og i den omtalte franske Skildring hedder det[3], at »endog Kongen var saaret, skal han have opfordret Alle til at gjøre deres Pligt mod Kronen, selv om han skulde dø.«

Det er muligt, at Kongen kan have sagt baade det, som *Slange* refererer, og det, som *Rosenkrands* anfører. Begge Udsagn ere smukke. Der er dog den Forskjæl, at Kongen ved de Ord, han efter *Slanges* Beretning skal have udtalt, pointerer sig selv noget mere end ved de Ord, *Rosenkrands* lægger ham i Munden, idet han her lader Tanken paa Fædrelandets Fare træde stærkt frem.

Endnu skal jeg blot meddele et Par Linier af det Brev, som *Plettenberg* skrev til Grev Trautmansdorf den $\frac{30}{20}$ Juli: »Huen, som han bar paa Hovedet, blev skudt igjennem, saa at man kunde stikke mere end tre Fingre i Hullet; desuagtet vilde han ikke leve eller redelig hævne sig paa de Svenske.« I de danske Kongers kronologiske Samling paa Rosenborg bevares, som bekjendt, flere af de Klædningsstykker, som Christian den Fjerde bar paa Slagdagen. Iblandt disse er Huen, der ikke, som *Siri* fortæller, er rød. Det er en lille, foret Hue af sort Atlask med indvævede Mønstre af Guld- og Sølv-Traad samt forskjellig farvet Silke (hvidt, grønt, rødt), Kanten er besat med en bred Knipling. Paa Forsiden af Foret er syet Kongens Navnetræk og Aaret 1642; Foret er navnlig ned om Panden stærkt plettet af Blod. Paa

---

[1] *G. Rosenkrands,* Soterion, Bl. N verso—Nb.

[2] *P. Winstrup,* Belli svecico-danici *Θαυμάσια*, Bl. C 2 verso.

[3] Danske Samlinger, 2. R., I, S. 307.

højre Side, over Øret, er der et Hul, gjennem hvilket jeg har kunnet stikke to Fingre; dette Hul har, efter mit Skjøn, nærmest Udseende af at være fremkommet ved at en Splint har sønderrevet Tøjet; der er ingen Spor af Blod umiddelbart omkring Hullet. Fremdeles er bevaret: Skjorten, hvis Linning foran paa højre Side er blodig, Kraven, besat med en bred Knipling, blodig paa samme Side og samme Sted, en Manchet med Knipling om, og et med Knipling besat Lommetørklæde, paa hvilket er syet Kongens Navnetræk og Aaret 1644, begge ligeledes blodige. Den blaa Fløjels Trøje eller Vams, som Kongen var iført, er ligeledes bevaret: oventil paa højre Ærme er der to mindre Huller; foran paa højre Bryst synes der at være Mærker af Blod. Det er naturligvis umuligt, nu at sige Noget om, hvorvidt Blodpletterne paa disse Stykker Tøj alene hidrøre fra Blodet af Kongens Saar, eller tillige fra Blodet af Ejler Ulfelds Saar, hvilket er flydt ud over Kongen, da han blev kastet omkuld og Ulfeld faldt ovenpaa ham.

V.

Den svenske og den danske Flaade ved Kieler Fjord.

Peder Galt.

Forinden jeg giver min egen Fremstilling af Begivenhederne ved Kieler Fjord i Juli Maaned, burde jeg maaske anføre nogle Uddrag af nyere danske Skrifter, som kunde vise, hvorledes disses Forfattere have fortalt om dem. Det vilde dog blive temmelig vidtløftigt. Men man vilde let faa at se, at der ved Siden af nogen Overensstemmelse hersker en Del Uoverensstemmelse, man vilde faa et Indtryk af, at Kundskaben om hvad der skete er paafaldende usikker. Man læser f. Ex., at Christian den Fjerde nogle Uger efter Slaget rejste til Kjøbenhavn, men snart efter kom tilbage til Kieler Fjord — hele Tidsrummet, vi skulle bevæge os i, er kun fire Uger —, men man læser ogsaa, at »det ørkesløse Liv trættede« Kongen, at han derfor mod Slutningen af Juli rejste til Kjøbenhavn, og at man saa ikke mere hører Tale om ham ved Kieler Fjord. Man vil finde fortalt et Sted, at den svenske Flaade sejlede ud af Kieler Fjord Natten til den 28. Juli, et andet Sted, at det var Natten imellem den 31. Juli og 1. August, og atter igjen, at det var den 1. August. Gjennem alle Skildringer føres man ved nøjere Eftersyn tilbage til en Hovedkilde, nemlig *Niels Slanges* Christian den Fjerdes Historie.

Fortalen til dette Skrift skrev *Slange* 1732. Han undersøger her Historikerens Opgave, og udtaler den rigtige Sætning: »Sandheden er den største Dyd, som hos en Historie bør at findes, og bliver Sandhed derudi sparet, da er den ikke andet

end Snak og Fabel.« Det er denne Historieforskningens evige Lov, som enhver Historiker siger, at han følger, og som enhver grundig historisk Forfatter ogsaa mener, at have adlydt. Fremdeles siger *Slange*: »det er en Grund Regel, at jo nærmere Historier skrives efter den Tid, som skal beskrives, jo fastere Tro og Tillid til dem kan fæstes.« Denne Mening kan være rigtig, men den kan ogsaa være falsk. Thi det er Noget, som Enhver oplever, der vil behandle hvad man kalder sin Tids Historie, at, naar man ikke med den største Omhu tager Tidsfølgen i Agt, kommer man meget let til at henføre Begivenheder til urette Tider, og navnlig kommer man let til at forkorte Begivenhederne, idet disse drage sig sammen for Erindringen, og et Sammenhæng dannes, der ikke passer til Begivenhedernes sande Udvikling Uge for Uge, Dag for Dag, Time for Time. Er saa en Skildring fremkommen, der stammer fra en Kilde, som anses for paalidelig, kan det hænde sig, at den vinder Tiltro og ikke blot bliver fulgt af følgende Forfattere, men ogsaa gaar fuldstændig over i den almindelige Viden. *Slange* hævder endvidere de Historier Troværdighed, der blive skrevne lang Tid efter, at Begivenhederne have fundet Sted, naar de ere forfattede uden Had og Avind, med Maade og Beskedenhed, »hvortil hjælper, naar der søges i gamle og troværdige Skrifter, som have været forvarede i Archiver eller i Bibliotheker.« *Slange* har altsaa tænkt alvorlig over sin Opgave som Historiker og stræbt at gjøre sit Bedste. Hans Værk har da ogsaa nydt Tiltro, saa meget mere som en anden Historiker, om hvis Paalidelighed og Grundighed der kun hersker en Mening, *Hans Gram*, har gjennemgaaet og rettet paa *Slanges* Arbejde, endog i den Grad, at de sidste Afsnit af Christian den Fjerdes Regjeringstid næsten betragtes som hans Værk. Jeg har ikke havt Lejlighed til, i større Omfang at undersøge *Slanges* og *Grams* Nøjagtighed i denne store Bog, og jeg skal ikke udtale nogen Mening om den i sin Helhed. Men jeg har undersøgt ved Hjælp af

danske Aktstykker og Breve, hvis Værd som historisk Kilde er af den mest utvivlsomme Karakter, hvad han meddeler om Begivenhederne tilsøs i Juli Maaned 1644, og mit Resultat er, at hans Fortælling om dem er i højeste Grad fejlagtig; hvis det ikke var altfor strengt, vilde jeg anvende hans egne Ord: Snak og Fabel, paa den. Det er muligt, at *Slanges* Hjælpemidler have været urigtige og ufuldstændige, saa at han ikke med sin gode Vilje er kommen til at begaa de mange Fejl; men en Kjendsgjerning er det, at Fejlene findes i hans Værk, og at han derved har ført sine Efterfølgere vild[1]. Meget af hvad jeg vil fortælle, er ikke noget Nyt, thi det er fremdraget tidligere. Kommandeur *H. G. Garde* har i Aaret 1861 i sit Skrift om den dansk-norske Sømagt 1535—1700 anført vigtige Uddrag af disse samme Aktstykker og Breve; kun er hans Fremstilling noget mangelfuld, idet han ikke overalt skarpt nok har udhævet det, hvori han afviger fra *Slange*, og ikke har ladet Modsætningen mellem det Rigtige og Urigtige træde tydelig frem. Jeg har ikke benyttet mange andre af denne Slags Kilder end dem, han har gjennemgaaet[2]; her i en Monografi er der dog bedre Lejlighed til at brede sig, end der var for ham i hans saa stort et Tidsrum omfattende Skrift. Men det maa beklages, at de, som siden 1861 have skrevet om Begivenhederne i Juli-August 1644, saagodtsom have ignoreret *Gardes* Bog. En Fejl har denne flittige Forfatter gjort sig skyldig i, og den Fejl deler han med næsten alle andre danske Historikere, de svenske historiske Skrifter og Kilder ere ikke blevne benyttede af ham.

Hvem sejrede i Slaget paa Kolberger Heide, de Danske eller de Svenske? *Slange* siger, at »Kongen tilegnede sig med

[1] *Slange* siger S. 10: »Falde Verdens Domme [om hans Værk] ud til det Gode, skal de have Tak, falde de tværtimod ud til det Onde, da skal dog derfor ingen Utak opbæres. Thi Intet under Solen findes, som er fuldkomment.«

[2] Herfra maa kun undtages de fynske og smaalandske Tegnelser og Registre i Geheimearchivet.

al Billighed Sejren, helst Svensken tog Flugten.« En nyere Forfatter siger: »Den Flaade, som søgte Ly i Fjorden, var ikke den sejrende: den derimod, som blokerede sin Fjende og beholdt Herredømmet i Østersøen, maa efter alle Krigsregler kaldes Sejrherre.«

I et Skrift i det tydske Sprog, som udkom 1646 med Titlen »Diarium Tychopolitanum,« og indeholder en Dagbog, ført i Glykstad, hvilken Fæstning den svenske Armé ikke havde indtaget, læses Følgende[1]: »1. Juli er der efter ankomne Efterretninger holdt det store Søslag mellem Hs. kgl. Majestæt og den svenske Flaade, i hvilket de Svenske have trukket det kortere Straa og de have maattet krybe ind i Kielerfjord. 7. Juli. Da Efterretningerne vedblev at komme fra forskjellige Steder, blev der derefter holdt en Takkefest, Kanonerne affyredes paa Voldene og Musketterne paa Torvet, og om Aftenen blev der afbrændt et Fyrværkeri.« I et andet Skrift fortælles: »Søndag den 16. August strax efter at Prædikenen var endt, blev i Kjøbenhavn alle Kanonerne rundt om Byen saavelsom paa Bolværkerne ved St. Anne Bro affyrede, og ligesaamange Gange blev der givet Salve af Musketterne for de trende priselige Viktorier, som Gud naadeligen havde forlent Hs. Majestæt tilsøs imod sine og Rigets ubillige og hovmodige Fjender, de Svenske, den første i Vestersøen ved Sild den 16. Maj, den anden paa Kolberger Heide mellem Holsten og Laaland, den tredie strax udenfor Amager den 10. August[2].« Det er tydelige Vidnesbyrd om, hvorledes man fra dansk Side opfattede Situationen[3].

---

[1] Diarium Tychopolitanum, Bl. C iij.

[2] Relation fra Fyn, Lybek og fra Christianstad. prentet i Kbh. 19. August 1644. 4°. 2 Bl.

[3] Paa et Kobberstik af Jørgen Winds Portrait af Simon de Pas læses følgende Vers af *Jesper Brochmand*:

Heroas jactent priscos Græci atqve Latini,
Qvi patriæ proprio servarunt sangvine vitam:

Men de Svenske tilskrev sig ogsaa Sejren og holdt Takkefest. Dronning Christina skrev den 3. August fra Stockholm til Feltmarskalk Gustav Horn[1]: »Eftersom Kongen af Danmark, dengang han løb ind i Østersøen, lod spørge et saadant Haab, som havde han allerede Sejren i Hænde, saa have vi stor Aarsag til højlig at takke Gud for, at hans indbildte og utidige Haab saa vidt er slaaet ham fejl, at han med Tab paa Folk og lidt Skade paa sine Skibe har maattet retirere med hele sin Flaade, og har overladt vor Flaade Pladsen, hvor Kombaten blev holden.« I et lille svensk Flyveblad[2]: »Extract Skrifwelse ifrån Christianspris den 4. Juli« fortælles, at der blev kæmpet fra Middag til det blev ganske mørkt, Fleming fik Overhaand og »kjørte hele den danske Flaade paa Flugten.«

Hvorledes skal der skiftes Ret imellem de to Modstandere?

Paa hvilket Tidspunkt afgjøres det, om et Slag er vundet eller tabt? strax efter at Slaget er standset, eller tre, fem, sex Dage senere?

Naar to fjendlige Hære have kæmpet med hinanden i ti Timer, Kampen standser, fordi Mørket falder paa, de trække sig begge tilbage fra Valpladsen, de føre begge deres Døde og Saarede med sig, ingen Fanger tages paa nogen af Siderne, ingen Kanon, ingen Fane erobres, saa maa det vistnok indrømmes, at Slagets Udfald har staaet lige, at ingen af dem har sejret. Naar nu nogle Dage efter Hærene ved deres Bevægelser fremkalde en Situation, som bliver i høj Grad farefuld for den enes Stilling, saa er Situationen dog en Følge af de foretagne Bevægelser, og man kan ikke sige, at denne Hær er bleven besejret i det Slag, som stod nogle

Nos te, Windi heros, colimus coeloqve locamus,
Qvi moreris victor disjecta classe Svecorum.

A. Strunk, Catalog over Portraiter af Danske etc. Kbh. 1865, S. 713.

[1] Gehejme-Archivet, Sverig, Nr. 123, S. 273.

[2] Flyvebladet er i 4°, 2 Blade. Exemplar i det kgl. Bibliothek i Stockholm.

Dage tidligere. Det, synes jeg, maa være klart. Men netop saaledes gik det efter Slaget paa Kolberger Heide. Intet Skib blev erobret eller opbrændt eller skudt i Sænk (Svenskerne satte et Skib paa Grund, men tog det selv senere af Grunden), ingen Fanger bleve tagne, Mørket skildte Flaaderne ad. Først fem—sex Dage efter forandredes Situationen, saa laa den svenske Flaade for Anker i Kielerfjord, den danske sejlede op og lagde sig udenfor Fjorden og blokerede den. Det forekommer mig da, at man maa sige, at selve Slaget ikke førte til noget endeligt Resultat, at Sejren blev uafgjort. Den nye Situation, som Flaaderne fem—sex Dage efter indtog mod hinanden, hidførtes ikke som en Følge af Slagets Udfald, men som en Følge af de Bevægelser, Flaaderne senere foretog. Nyere svenske Historikere sige[1], at »begge de Stridende tilskrev sig Sejren,«

---

[1] *E. G. Geijer,* Svenska folkets historia: »Man tilskref sig segern å ömse sidor;« Saml. Skrifter, VI. Stockh. 1874, S. 274. *C. T. Odhner,* Lärobok i fäderneslandets historia, Stockh. 1870, S. 98: »Mörkret åtskilde de stridande, hvilka båda tilskrefvo sig segern.« Som Modsætning kan nævnes *Fryxell,* som siger: »fälttåget 1644, kanske det mest ärorike Sverge någonsin fört, med segrarna vid Femern och Jüterbock [23. Novbr.] på samma blad.« Berättelser etc. V., S. 293. *De la Thuillerie* skrev hjem fra Kjøbenhavn den 15. Juli: »Det er let at se, at de Danskes Fordel ikke kan have været stor, da Admiralen er kommen tilbage saaret paa sit Skib, et af de største i Flaaden. — Ingen af Flaaderne har saavidt man ved, havt en afgjørende Fordel.« *Plettenberg* fortalte Kejseren i et Brev af $\frac{30}{20}$ Juli, at man af Breve fra Skaane, som vare blevne opsnappede, erfarede, at de la Thuillerie havde refereret Fægtningen, som Hs. Majestæt havde leveret den svenske Flaade ved Femern, meget partisk, og at derved stor Jubel var opstaaet hos de Svenske, men Bedrøvelse hos de tro Indvaanere i Skaane. I et andet Brev til Kejseren, skrevet den $\frac{\text{6. August}}{\text{27. Juli}}$, siger *Plettenberg*: »Fra Sverig har man Efterretning om, at Kansleren der ovre har paabudt en offenlig Takkefest til Gud for den herlige Viktorie, som deres Flaade har erholdt ved Femern over Kongen af Danmark, medens det dog er bekjendt over al Verden, at den svenske Flaade er bleven ruineret, og at man i denne Time maa frygte for dens fuldstændige Undergang.« *De la Thuilleries* Brev i Afskrift i kgl. Bibl., *Allens* Samlinger, Nr. 15; *Plettenbergs* første Brev smst., Nr. 16; det andet Brev er meddelt i Tillæget, Nr. II.

hos enkelte nyere danske Forfattere findes Ytringer som: »Kampen var ikke afgjørende for nogen af Parterne.«

Lad os nu følge Begivenhederne.

Den danske Relation om Slaget meddeler, at »vi maatte formedelst Nattens Paakommelse slaa os til Rolighed, men 16 af Svenskens havde alt tilforn skuret deres Gat og paa Valstedet ej vilde forvagte, de andre strax efter. Vore Skibe lidet derefter gav sig for Anker og oversaa, hvad Skade de havde bekommet.« Her mangler en temmelig vigtig Angivelse, nemlig af Stedet, hvor den danske Flaade ankrede op. I Flemings Journal skrives Følgende (efterat det er omtalt, at man paa Grund af Mørket »paa begge Sider maatte ophøre med Fægtningen«): »Eftersom Hs. Excel. Admiralen da befandt sig med Flaaden paa grundt Vand og nær Landet, fandt han det ræsonabelt, at gaa noget lidet derfra; lod derfor sætte Lys [»eld«] i Lanternen, for at Flaaden kunde holde sammen, og gik ved Pas 3 Glas fra Landet; Fjenden førte ingen Lanterne, men forføjede sig stiltiende sin Vej. Ved Midnatstid vendte Hs. Excel. tilbage med Flaaden der, hvor Kombaten var forløben, og om Morgenen, som var den 2., præsenterede sig med hele Flaaden til Slag igjen; da kunde man ikke fornemme noget Skib uden vore egne, og den danske Flaade var gaaet bort, efterladende os Pladsen og Valstedet. Hs. Excel. loverede med Flaaden der fast hele Dagen, men kunde ikke fornemme, hvor Fjenden var bleven af, og kunde derfor ikke resolvere, enten han skulde søge ham ad Beltet eller ogsaa ad Sundet til.« Det Samme siges i Flemings Rapport til Dronning Christina, dateret Christianspris den 5. Juli; her læses[1], at »saasom ingen Fjende præsenterede sig, og jeg nødvendigvis maatte reparere den paa Skibene tagne Skade, saa har jeg anset det for godt, at begive mig hid ind til Christianspris, saa længe til der er bødet paa Skibene.« Han

[1] Nya svenska Bibliotheket, II, S. 439—41.

meddeler fremdeles, at Kombaten løb af »uden notabel eller mærkelig Skade. Nogle Personer ere paa et og andet Skib saarede og døde, dog ikke saa mange, som det kunde ventes;« Papegöjan var sat paa Land, men i et Postscriptum tilføjes, at en Galliot er sendt hen, for at hente Kanonerne og andet Redskab; den har taget selve Skibet med sig, som dog til ingen Ting duer. Skibet Gripen fulgte med tilbage til Hovedflaaden. Lambet og Phönix vare sendte til Wismar, »tvivler ikke, at de jo tage sig i Vare for at komme Fjenden i Munden; og kan han [ɔ: Fjenden] med Sandhed ikke berømme sig af at have faaet den ringeste Baad. meget mindre noget andet.« Af et Brev fra *Lennard Torstenson* til Oberst Otto Schulmann i Leipzig, dateret 6. Juli[1], erfares, at Fleming ankom for Christianspris »den tredie Dag,« og det bekræftes af Flemings Journal. Er der nogen Grund, til, ikke at fæste Lid til disse Meddelelser, der skrive sig fra den svenske kommanderende Admiral og General? Som tidligere berørt var Kieler Fjord Admiral Flemings Station.

Hvor var den danske Flaade den 2. Juli? Den laa for Anker under Femern. Det vides af en Ordre, udstedt af Christian den Fjerde, som strax vil blive meddelt: Rigtigheden af dens Datering lader sig ikke betvivle. Den 3. Juli laa Flaaden paa samme Sted, den 4. Juli begynder en Eskadre at nærme sig Kieler Fjord, men først den 7. Juli er hele Flaaden samlet ved denne Fjord. Det i Sammenligning med Nutidens Maade at føre Krig paa forunderlige Tilfælde er dengang sket, at to Flaader i de nærmeste Dage efter en haardnakket Kamp ikke vide, hvor Modstanderen er bleven af. De Svenske mene, at de Danske have søgt til Beltet eller Sundet, ja til Kjøbenhavn, de Danske formode, at de Svenske have søgt ad Ekernførde Fjord til; der er intet Vidnesbyrd om, at der den 2. og 3. Juli fra nogen af Siderne er sendt Krydsere ud for at skaffe Oplysning om, hvor Fjenden opholdt sig, —

[1] Relationes historicæ, Ostermesse-Herbstmesse 1644, Frankf. a. M. 1644, S. 63.

og de laa dog ikke 10 Mile fra hinanden. Da det oplyses, hvor den svenske Flaade er sejlet hen, begynder den danske Flaade at nærme sig Stedet, og Blokaden begynder. En hel ny Situation er skabt, men ikke som en aldeles umiddelbar Følge af Slagets Udfald. Naar man derfor har sagt, at den danske Flaade har jaget den svenske ind i Kieler-Fjord, da er der brugt et fejlagtigt Udtryk[1], og, som jeg før bemærkede, Begivenhedernes Tidsfølge er bleven forkortet; et Par Dage ere saa at sige blevne strøgne, medens det, der skete før dem, og det, der skete efter dem, er sat i umiddelbar Forbindelse[2].

Det vil da være rigtigt, at fortælle saaledes: Da Slaget den 1. Juli paa Grund af Mørket standsede, uden at Sejren havde erklæret sig for Nogen af de Kæmpende, gik Flaaderne hver til sin Side. Et Par Dage efter lagde den svenske Flaade sig i Kieler-Fjord paa Rheden ved Christianspris, dels for at bøde paa den lidte Skade paa en rolig Ankerplads, dels fordi dens Station var der, og igjen nogle Dage senere begyndte den danske Flaade, som for en Del under Anker ved Femern havde benyttet den mellemliggende Tid til at bringe sine Skibe og sit Mandskab i Orden, at lægge sig foran Kieler Fjord, og fra den 7. Juli tog Blokeringen af den svenske Flaade sin Begyndelse, hvilken varede i lidt over tre Uger[3].

[1] Udtrykket er brugt meget tidlig, nemlig i: Relationer fra Glykstad, Lybek, Osnabrück, Kbh. 26. Juli, 4°, 2 Bl. I en Korrespondance fra Glykstad af 11. Juli siges her: »Eftersom den svenske Flaade ved Guds Bistand er af Hans K. Majt. i samme Havn [Kiel] indjaget.«

[2] *Gunde Rosenkrands* fortæller, at Kongen Dagen efter Slaget iagttog, at Fleming med sine sønderskudte Skibe havde trukket sig ind i Kieler Fjord, at han ved Flugt var tyet derhen. Soterion, Bl. M og M verso.

[3] Det franske Gesandtskabs-Medlem fortæller i sin Dagbog, at han, da han i Slutningen af September rejste hjem ad Frankrig til over Falster og Femern, passerede Valpladsen for Søkampen, »og her fik man at vide, at Natten havde skildt Flaaderne fra hinanden, og Svenskerne vare da gaaede til Kiel, medens Kongen forblev ved Femern og derfra i 8 Dage havde søgt Fjenden.« Danske Samlinger, 2. R., I, S. 308.

Jeg skal nu fortælle om hvad den danske Flaade foretog sig i den nærmest følgende Tid efter Slaget, men maa begynde med at omtale, fra hvilke Kilder vi have at hente vor Kundskab. De ere først de samtidige trykte Skrifter, Beretninger, Relationer, Korrespondancer og Avisartikler; de fleste kunne kaldes herreløse, forsaavidt som det ikke lader sig paavise, hvem det er, som har skrevet dem. De have dog Betydning som de tidligste Meddelelser, der ere blevne spredte blandt det store Publikum, de maa bruges med Forsigtighed, og maa helst søges bekræftede fra den anden Række Kilder, de utrykte. Disse ere først Christian den Fjerdes egenhændige Breve til Rigshofmesteren, Korfits Ulfeld, skrevne i Juli 1644. Alle disse ere ikke bevarede, vi kjende kun otte; selve de originale Breve findes ikke mere i Danmark, men i det kongelige Gehejmearchiv og det store kongelige Bibliothek findes paalidelige Afskrifter af dem. Fremdeles have vi et originalt Brev fra Christian den Fjerde fra samme Maaned til Kansler Christen Thomesen Sehested. Dernæst haves der en Række af kongelige Befalinger, som ere indførte i Kancelliprotokollerne, der bevares i det kongelige Gehejmearchiv. Disse Protokoller ere af største Vigtighed, idet de i mange Retninger danne Grundlaget, hvorpaa Danmarks indre Historie maa bygges; de træde istedenfor selve de Breve, ved hvilke Kongens Befalinger ere bragte til de Vedkommende, naar de originale Breve ikke ere bevarede, hvilket de sjelden ere. Det træffer sig nu saa heldigt, at vi vide, at Oversekretæren i Kongens Kancelli, Iver Wind[1], Broder til General-Admiralen Jørgen Wind, hele

[1] Jeg maa her rette en slem Fejl, som jeg har begaaet tidligere. I min Fremstilling af Begivenhederne for Lister Dyb i Maj 1644 har jeg efter en trykt samtidig Relation sagt (Danske Samlinger, VI, S. 264), at Iver Wind var Kapitajn paa Trefoldighed, Knud Ulfeld paa Tre Løver, Ejler Ulfeld paa Lindormen.

I Relationen staar der saaledes:

Trefoldighed, H. Kon. M. { Velb. Iver Wind,
Velb. Knud Ulfeld,
Velb. Ejler Ulfeld,
og Kapitajnerne.

Tiden var ombord paa Trefoldigheden; vi have saaledes en Hjemmelsmand at holde os til med Hensyn til Udfærdigelsen og Expeditionen af Kongens forskjellige Befalinger[1]. Med Undtagelse af hvad der findes i disse Kancelli-Protokoller og nogle Regnskabsbøger (fra Klædekammeret) ere ingen Archivalier bevarede for Marinen i Aaret 1644, i intet af vore Archiver har jeg været i Stand til at finde blot en lille Rest af dem reddet.

For Sverigs Vedkommende er Hovedkilden Flemings og Wrangels Journal; den er for første Gang udførlig bleven benyttet i denne Afhandling, men *Tornquist* har allerede 1788 gjort Brug af den. Jeg kan ikke nok fremhæve Betydningen af dette Kildeskrift, uden det vilde vi næsten være uvidende om, hvad der gik for sig ved Kieler-Fjord, især i de vigtige Dage i Slutningen af Juli. Da et lignende Kildeskrift, saaledes som jeg har gjort opmærksom paa, mangler fra dansk Side, kan det ikke undgaas, at den svenske Journals Oplysninger fremtræde med en betydelig Overvægt fremfor dem, som vi hente fra Christian den Fjerdes Breve og Befalinger.

Saa gode Kilderne end ere, ere de ikke fuldstændige eller gode nok. Resultatet, som vindes ved at benytte dem, maa

De tre Adelsmænd ere nævnede som Kongens Følge eller hans Kavalerer, Kapitajnerne ere ikke navngivne, de have vel været de samme som i Slaget paa Kolberger-Heide.

[1] Der kan ved Indførelsen i Kancelliets Protokoller af de kongelige Ordrer indløbe Fejl, navnlig ved Brevenes Datering og ved Angivelse af Stedet, hvorfra Ordren er given. Saaledes er der i Norske Tegnelser indført følgende Ordre til Palle Rosenkrands: »V. G. T. Eftersom den Sognepræst ved vor Befæstning Christiansø udi vores Paahør gjorde nogen Forandring paa Fader Vor, idet han sagde for og efter Prædikenen: ske din Vilje i Himmelen som paa Jorden, saa ville Vi, at du hemmelig og flittig skal forfare, om samme Præst saaledes plejer læse Fader Vor, og dersom det befindes, da ham derfor at tiltale. Trefoldighed for Christiansø 27. Juni 1644.« Den Dag laa Kongen paa Kjøbenhavns Rhed. Christiansø Fæstning laa paa Gammelø ved Yttre-Flekkerø i Norge; Fæstningen der blev anlagt 1635. *J. Kraft*, Topogr.-stat. Beskrivelse af Norge, 2 Udg., III, Chrsand., 1838, S. 308.

staa i Forhold til deres Udførlighed og Paalidelighed. Deraf følger, at nye Fund af faktiske Oplysninger maa kunne give Resultatet en anden Skikkelse. Det er en Omstændighed, som Historikeren saa ofte erfarer. Den bringer ham til at erindre, at hans Kritik og hans Dom, hvor sikker han ogsaa tror at kunne fremsætte den, og hvor rigtig den ogsaa kan synes at være, dog maa være nogen Tvivl underkastet.

Slange fortæller[1], at »den 2. Juli, der Svensken sig ikke videre lod se, haver Jørgen Wind, endskjønt han laa til Sengs af sit Saar i stor Pine, ladet, efter Kongens Befaling, alle Kapitajnerne komme om Borde til sig, til at erfare hvad Skade enhver havde bekommet, og som det befandtes, at Patientia, hvorpaa Wind selv var, havde stor Skade paa Redskab og Vandgangen, befalede Kongen, at Wind skulde forføje sig hjem til Kjøbenhavn med bemeldte Skib og lade det reparere, samt indtage med sig alle de døde og kvæstede Officerer og Folk. Skibet kom til Kjøbenhavn den 4. Juli.«

Denne Fortælling har *Slange* vistnok laant fra Ligprædikenen over Jørgen Wind, hvor det samme næsten ordret fortælles. Den kan bekræftes fra Sjællandske Registre[2], i hvilken Protokol der er indført en Ordre dateret Trefoldighed »for Femern 2. Juli 1644:« det befales Erik Ottesen, Pros Mund, Køn Joachim Grabov, Staller Kaas, Stenzel von Jasmund og Laurids Nielsen, at bese Skibene »her ere liggendes,« hvad Enhver har bekommet, hvormed de kunne hjælpes, hvormange der kunne gjøre Tjeneste. Det er Næstkommanderende paa General-Admiralens Skib, Patientia, Cheferne for fjerde og anden Eskadre, Viceadmiralen og Schoutbynachten for tredie (Kongens) Eskadre samt den første Kapitajn paa Trefoldighed, som befales at træde sammen. Resultatet af Raadslagningen blev, at de Døde og Saarede bragtes ombord paa det forskudte

---

[1] *Slange* S. 1243.

[2] Sjællandske Registre, 2. Juli 1644.

Patientia, og det Vovestykke blev gjort, at sende det med dem til Kjøbenhavn. Her ankom det den 4. Juli. Man kan vel tænke sig, hvilket Indtryk det gjorde i Kjøbenhavn, da Skibet kom dertil, og hvilken Jammer der brød frem, da de Døde og Saarede bleve bragte iland. Jørgen Wind døde den 17. Juli Kl. 2 om Eftermiddagen. *Plettenberg* melder i et Brev til Kejseren af $\frac{30}{20}$ Juli, at han døde af »Accidentien so zum Schusz (ge)kommen.« Winds Jordefærd samlede et stort Følge i Helliggejstes-Kirke, Sjællands Biskop, Dr. Jesper Brochmand, talte ved Rigsadmiralens Baare[1].

Erik Ottesen, der selv var saaret, førte Patientia til Kjøbenhavn, der høres i lang Tid Intet om ham ved Kieler Fjord.

Den samme 2. Juli skete en Forandring i Kommandoposterne[2]. Kongen udstedte nemlig en Befaling, i hvilken det hedder, at, eftersom Patientia, Admiral for den første Eskadron, har faaet Ordre at begive sig hjem til Kjøbenhavn, saa skal »Oldenborg, hvorpaa Peder Galt er, være Admiral for samme Eskadron, Stormarn være Viceadmiral, Fides Schoutbynacht,« de andre Skibe i Eskadren skulle være Svanen, Lammet, Havhesten, Jomfrusvenden, Ørnen, Prins Christian. Denne Befaling er allerede tidligere bleven omtalt.

Jeg maa nu anføre et Citat fra *Slange*[3], for at det kan staa klart, hvormeget min (og *Gardes*) Fremstilling af Begivenhederne ved Kieler Fjord i Juli Maaned kommer til at afvige lige fra Begyndelsen af fra *Slanges* og den sædvanlig antagne. *Slange* fortæller, at det var Kongen magtpaaliggende, at hindre den forventede hollandske Louis de Geers Flaades Forening med Fleming; han sejlede derfor selv op imellem

---

[1] Jørgen Winds Lig blev nedsat i en Begravelse i Frue Kirke, som hans Enke Fru Ingeborg Ulfstand 1645 kjøbte af Universitetet for 400 Rdlr. *O. Nielsen,* Kjøbenhavns Diplomatarium. III, S 266-67. Gravskriften over ham er aftrykt i *Pontoppidans* Marmora Danica, I, S. 53. Ingeborg Ulfstand døde den 21. August 1652.

[2] Sjællandske Registre.

[3] *Slange,* S. 1244.

Øerne og udsendte Fartøjer, for at indhente Kundskaber om den hollandske Flaade, og, fortsættes der: »»De andre tvende Eskadrer bleve befalede at gaa højere op i Østersøen og krydse imellem Sverig, Gulland og Bornholm. Naar den ene Eskadre løb hen ad, skulde den anden løbe hid, og gjøre Flaaden al mulig Afbræk. Formærkedes den svenske Flaade igjen at samles, da skulde begge disse danske Eskadrer, som vare ialt 26 Skibe, gjøre en Flaade tilsammen indtil videre Ordre.« Saaledes lød Instruxen til Peder Galt af 4. Juli, thi endnu vidste Kongen ikke, hvor Klaes Fleming med sin underhavende Flaade var kommen hen, efterat den havde retireret sig. Men kort efter spurgte man, at bemeldte svenske Admiral var løben ind ved Christiansprises og Kieler Havn med alle sine Skibe. Hvorfor Kongen strax ved en anden Ordre kaldte Galt tilbage og beordrede ham, at lægge sig udenfor Indløbet og belejre dem.«

I *Slanges* Fortælling er der en Fejl i Tidsfølgen, idet Ordren, som siges at være given Peder Galt den 4. Juli, er udstedt den 2. August; den er ikke given Peder Galt, men er en almindelig »Ordinans hvorledes forholdes skal med vores Skibsflaade som nu er i Østersøen,« vel at mærke, efterat den svenske Flaade var sluppen ud af Kieler Fjord og var paa Vejen hjemad. Tidsfølgen er altsaa hos *Slange* bleven fuldstændig forrykket. Kongen har ganske vist givet Peder Galt en Ordre af 4. Juli[1], af Trefoldighed »for Femern,« men den gaar ud paa, at Galt skal med sin Eskadron begive sig herfra (fra Femern) og til vor Fæstning Christianspris, og »dersom han fornemmer Fjenden at ligge for Anker for Christianspris, skal han ogsaa kaste Anker udenfor dem, og ikke nærmere end han næppelig kan se dem, og strax komme ombord til Os og hente videre Ordre. Men dersom Fjenden er under Sejl og søger ham, da skal han gjøre sit Bedste.«

[1] Sjællandske Registre.

Samme Dag, fra samme Sted, udstedte Kongen fremdeles en »Aaben Befaling til Kapitajnerne at fægte som ærlige Karle,« saaledes lydende[1]:

»C. IV. gjør alle vitterligt: at, eftersom vi med vores Flaade var den 1. Juli sidst forleden i Slag med den svenske Flaade, og det befandtes; at Rigens Admiral og Patientia udi lang Tid, uden synderlig Hjælp af de Skibe under hans Eskadron, at have fægtet med de Svenske, og derover saaledes bleven tilredt, at han maatte begive sig hjem, og Vi desligeste med over Skib Trefoldighed at have fægtet alene en Tid lang uden Hjælp, uanset mange af vore Skibe laa udi Læ hos os og vel havde kunnet komme os til Undsætning, da ville Vi hermed have befalet og alvorligen befaler Vores tilforordnede Admiraler og Viceadmiraler, at de holder hver sin underhavende Eskadron hos sig samlet og søger Fjenden, hvor og naar fornøden gjøres, og secunderer hverandre og fægte som ærlige Karle egner og bør. Saafremt nogen findes sig ikke at forholde efter den Ed, de os soret haver, da at straffes som vedbør, uden al Naade, hvorefter Enhver, som vedkommer, haver sig at rette og forholde, at tage vare. Givet af vort Orlogsskib Trefoldighed ved Femern den 4. Juli A. 1644.«

Denne Befaling maa da være bleven kundgjort for alle Admiralerne og alle Kapitajnerne. Det er en meget alvorlig Reprimande, Kongen uddeler, og det maa have været overmaade ubehageligt, at modtage den. Der mangler Beretninger fra Eskadrecheferne om, hvorledes deres Eskadrer havde holdt sig, og det er derfor ikke muligt at afgjøre, om Kongen har havt tilstækkelig Grund til at udtale sig saa strengt. I den ovenfor givne Beskrivelse af Slaget kunde der dog nævnes flere Skibe, som tog god Del i Kampen, og af Ordren udstedt 6. Juli fik vi at vide, at Oldenborg havde

[1] Sjællandske Registre.

11—12 Saarede. En Daddel er udtalt i den aabne Befaling, som synes lidt besynderlig, den, at mange af Skibene laa i Læ, men dog burde være komne Kongen til Undsætning. Laa Skibene i Læ, maatte de gaa op imod Vinden, for at komme til Hjælp, de maatte krydse for at komme hen til Kongen, men saa var det dog vist ikke saa let at bringe Undsætning[1].

Fra den 5. Juli have vi det første Brev til Korfits Ulfeld, som er bevaret fra Juli Maaned[2], skrevet under Femern. Kongen meddeler heri: »jeg gaar nu lige paa Fjenden igjen, som siges at være paa Kieler Fjord, hvorom jeg haaber at have Vished med Guds Hjælp, inden jeg sover.« Dette Brev er vistnok afsendt snart efter, thi der haves en Befaling[3] dateret »Trefoldighed ved Femern 5. Juli« til Frederik Pappenheim paa Laaland, om at drage Omsorg for, at nogle Breve, »hvorpaa stor Vægt ligger,« skal sendes ufortøvet Nat og Dag til Kjøbenhavn til Rigshofmester Korfits Ulfeld; et af Brevene er vist det her citerede. Christian den Fjerde har ganske rigtig modtaget den Underretning, han ventede, forinden han gav sig hen til Nattens Hvile, thi vi have fra samme 5. Juli en Ordre til Peder Galt, saaledes lydende[4]:

»Vi bede Dig og naadigst ville, at Du med din Eskadron Skibe sætter det næste hos vor Befæstning Christianspris muligt ske kan, dog saa langt derfra, at de ingen Skade kan gjøre Dig af Fæstningen eller Skanserne. Og at Du lader befale dine underhavende Skibe, at de lægger dem en efter anden langs hen »Neue Bülck«[5].«

---

[1] *J. C. Tuxen* siger: »De danske Skibe, som laa i Læ, havde ikke nogen heldig Stilling, idet det var vanskeligt for dem at arbejde sig op imod Fjenden.« Den danske og norske Sømagt, Kbh. 1875, S. 270.

[2] Men ikke det første, som er skrevet, thi Brevet begynder med de Ord: »Siden jeg skrev sidst.«

[3] Smaalandske Tegnelser.

[4] Sjællandske Registre.

[5] »Neue Bülck« er Navnet paa en Herregaard, som ligger noget over en halv Mil Vest for Bülck-Huk, inde i Landet. Det er ikke let at

Denne Ordre har Galt vel udført den næste Dag, og den 6. Juli er da den første Eskadre af den danske Flaade, Avantgarden ført af General-Admiral Peder Galt, kommen til Kieler Fjord. Den 6. Juli træffe vi Kongen »for Langeland.« Dette erfares af en Ordre til Frederik Pappenheim[1] om, at 600 Mand af det gevorbene Folk paa Laaland skulle sendes »til os for vor Fæstning Christianspris,« og om, at Christoffer Steensen til Grinsted, Oberst over det lollandske Regiment Knægte, skal kompletere Antallet til 1000 Mand, og af en anden Ordre[2] til Christoffer Urne, om at der paa Langeland er antaget nogle Dragoner, som skulle sendes til Kongen for Christianspris. Den 7. Juli træffe vi Kongen »under Laaland;« den Dag befaler han[3] Kapitajn Georg Justus von Steen, at han skal lade fordre til sig til Nakskov de 80 Mand, som ligge paa Femern af hans Kompagni. og ved en anden Ordre[4] befaler han Borgemester og Raad i Nakskov, at sende Skuder til Femern efter de 80 Mand. Men den samme 7. Juli er Kongen kommen til Kieler Fjord, thi i et Brev skrevet »af mit Skib Trefoldighed« til Korfits Ulfeld siger han: »Siden jeg skrev sidst, da er jeg efter den Allerhøjestes Velbehag kommen med Flaaden hid paa Fjorden ved Christianspris, og endog jeg vel havde forment, at have funden Fjenden her, saa haver det dog behaget den Allerhøjeste, at deres store »Coraiisi« haver jaget dem indenfor Christianspris, Vejen op til Kiel, hvilket kommer vel tilpas, efterdi jeg nu intet behøver at lede efter dem i Søen.« Ved Siden af dette Brev kan lægges et fra *Torstenson* til Johan Oxenstierna i Osnabrück, givet i Feltlejren ved Slesvig $\frac{1}{2}\frac{4}{4}$ Juli[5], hvori

forstaa, hvorledes Skibene skulde kunne lægge sig »langs hen Neue Bülck.« Men Ordren er forøvrig tydelig nok.

[1] Smaalandske Tegnelser.

[2] Fynske Tegnelser.

[3] Smaalandske Tegnelser.

[4] Smst.

[5] *Londorp,* Acta publica, 5 Th. (Continuatio 1), Franckf. a. M. 1668, S. 877.

han siger: »Den 7. kom Kongen af Danmarks Flaade til Christianspris og kastede Anker halvanden Mil derfra. Fleming var gjerne gaaet imod ham, men Vinden var kontrær, og han blev liggende under Skanserne.« I Flemings Journal læses, at den 6. Juli bleve Skibene Smålands Lejonet, Jägaren og Gamla Fortuna affærdigede til Stralsund, for at hente Skibsøl og forrette nogle Ærinder, men den 7. Juli »om Morgenen kom de tre Skibe tilbage og i Hælene paa dem Kongen af Danmark med hele sin Skibsflaade, som kastede Anker ude paa Rheden for Christianspris.« Der er altsaa, som jeg tidligere har fremhævet, forløbet sex Dage efter Slagdagen, før den danske Flaade er begyndt paa en fuldstændig Blokering af den nu indespærrede svenske.

Det Brev, som Christian den Fjerde den 5. Juli skrev til Ulfeld, begynder med de Ord: »Siden jeg skrev sidst om de Spir og Vanger til at hjælpe Flaaden med, haver Gud i Himlen hjulpen, at jeg med det jeg havde ved Haanden haver bragt Flaaden saa vidt tilrette igjen ..... Saa tidlig jeg kommer did [til Kieler Fjord], da vil jeg lade Dig videre forstaa min Mening om hvis der skal sendes frem til Flaadens Fornødenhed. Krud vil sendes til Flaaden, havde jeg intet havt det Krud. der blev forordnet til de fire halve Kartover, da havde jeg intet kunnet gjort dette Tog.« Den 12. Juli skriver han fra »Rheden udenfor Christianspris« til Ulfeld om Flaadens Reparation, at et Skib er kommet med Materialier, men Skibene ere allerede reparerede. Det er vist ikke en altfor løs Slutning, jeg drager af disse Breve, naar jeg antager, at den danske Flaade med Undtagelse af Patientia ikke har lidt saa særdeles meget i Slaget, eftersom Skaden kunde udbedres paa Søen med hvad der havdes ombord. Muligt er det jo, at Kongen fra Langeland eller Laaland har modtaget Materialier, men derom vides Intet. Kongen sluttede sit Brev af 5. Juli med de Ord: »Man kan intet dømme om de Svenskes Sundhed, men jeg haaber med Guds Hjælp, at

de haver saa vel Hjælp Behov som Vi haver. Vor Herre veed bedst, hvad Os tjenligst er.« Disse Linier tyde paa, at Tilstanden paa den danske Flaade kunde have været bedre.

Idet jeg er kommen til det Øjeblik, da begge Flaaderne ligge tæt ved hinanden, og Stilhed og Hvile indtræder for et Par Uger, vil jeg gjerne gjøre et Spring til Side og meddele nogle biografiske Oplysninger[1] om den Mand, som nu var den danske Flaades General-Admiral og laa yderst mod Fjenden.

Peder Nielsen Galt hørte til en gammel jydsk Adelsslægt, »de gilde Galter[2],« som dog ikke har frembragt mange Mænd, hvis Navne have faaet Plads i den danske Historie. Slægten uddøde 1698[3]. Herregaarden Tyrrestrup i Søvind Sogn, Vor Herred, Nord for Horsens Fjord, tilhørte denne Slægt fra c. 1400 til c. 1600, i Søvind Kirke findes en stor og smuk Ligsten over Peder Ebbesen Galt til Birkelse, der døde 1548, han var Lensmand paa Lundenæs og Rigsraad[4]. Hans Søn var Niels Pedersen Galt, der var forlenet med Sandby Len og var gift med Lisbed Hvitfeld, Datter af Christoffer Hvitfeld til Berritzgaard og yngste Søster til Historieskriveren Arild Hvitfeld[5]. Deres Søn var Peder Nielsen Galt. Det vides ikke med Sikkerhed, naar han er født. *Nyerup* nævner i sit Litteraturlexikon 1574 som hans Fødselsaar[6]; men det er vistnok en Gisning opstaaet af, at det almindelig siges,

[1] For nogle af disse Oplysninger har jeg en venlig Tak at bringe til DHr. *C. F. Bricka* og *F. Krarup*.

[2] *Suhms* Samlinger til den danske Historie, I, 2, S. 111 d.

[3] Tyrrestrup ved *H. Brøchner*, i Jydske Samlinger, IV, Aalborg 1872-73, S. 47 ff.

[4] *J. Trap*, Statist. topogr. Beskrivelse af Danmark, 2 Udg., VI. S. 164.

[5] *Willichius Westhof* skrev et Digt til P. Galt i Anledning af hans Morbroders Død 1609, Poemata, II, Rost. 1621, S. 17-19.

[6] *Nyerup* og *Kraft*, Litteraturlexikon, S. 185. I første Udgave af *N. M. Petersens* Bidrag til den danske Litteraturs Historie anføres III, S. 356, 1574 som Galts Fødselsaar, i anden Udgave, III, S. 274, anføres 1581. Med hvilken Hjemmel denne Rettelse er sket, vides ikke.

at Peder Galt, da han døde i Aaret 1644, var nær ved 70 Aar gammel[1]. I *Klevenfelds* Stamtavler i Geheimearchivet anføres efter et samtidigt Haandskrift, at Forældrenes Bryllup stod i Malmø den 11. September 1580. Er dette rigtigt, kan Peder Galt være født 1581, saa at han 1644 var 63 Aar gammel. 1632 omtaler han selv, at han begynder at blive en gammel Mand (»ad senium vergens ingenium nostrum«). Om hans tidligste Ungdom vides ikke Noget[2]. Første Gang hans Navn findes paa Prent, er i et lille latinsk Skrift af filosofisk Indhold forfattet af Magister *Karl Jørgensen Bang*, som rejste udenlands med Christoffer Ulfeld til Svenstrup. 1599 udgav *Bang* i Wittenberg: »Epitome scientiæ moralis ex libris Ethicorum Aristotelis et aliis repetita,« hvilken Bog han dedicerede til flere unge danske Adelsmænd, og blandt dem forekommer Peder Galt, Hr. Niels Galts Søn af Ingelstad i Skaane; han har vist da studeret i Wittenberg[3]. 1602 har han studeret ved Universitetet i Herborn i Nassau, en Tale af ham: »de nobilitate gentis et mentis,« blev trykt i denne By[4]. Den 28. Maj 1604 fik han Ansættelse i Kancelliet, men traadte allerede af den 7. November 1605[5], idet han fik Orlov for at rejse til Frankrig, hvor han vilde sætte sig grundig ind i det franske Sprog. Dette sidste erfares af et

---

[1] *Slange* siger S. 1246, at han var i sin Alders ikke langt fra 70 Aar.

[2] I en dansk Visebog, der bevares i det kongelige Bibliothek i Stockholm og som har tilhørt Beate Urne og Magdalene Bonde har Peder Galt skrevet: »Thu ting ey for gett, Frøcte gud giør rett Peder Galth med egen handt.« Aarstal er ikke tilføjet. Danske Samlinger, II, S. 256.

[3] *Suhms* Samlinger til den danske Historie, I, 3. S. 127. Bogen findes i det st. kgl. Bibliothek. Se om den *H. F. Rørdam*, Kjobenhavns Universitet. III, S. 363-64. Naar det her siges, at de unge Adelsmænd skulde være Respondentes. saa kan det ikke være rigtigt efter hvad *Bang* ytrer i Fortalen.

[4] P. Resens Bibliotheks-Katalog, S. 325, Nr. 46, 4. Bogen findes ikke i det st. kgl. Bibliothek, heller ikke i Universitetsbliotheket i Kjøbenhavn.

[5] *J. Grundtvig,* Meddelelser fra Rentekammerarchivet, 1872. S. 160.

Brev, Peder Galt skrev fra Orleans til Jonas Charisius den 25. August 1607[1]. Da han for to Aar siden, skriver han, »ex mandato meorum« vilde rejse til Frankrig for at lære det franske Sprog, var det hans Plan, at opholde sig der i halvandet Aar; Tiden er snart udløben, han beder Charisius om at udvirke, at han faar Lov til at blive, hvor han er, saa længe som mulig, et eller halvandet Aar, anmoder ham om at henvende sig til begge Kanslerne herom, og forsikrer, at han skal gjøre sig Umage for, at de ikke paa nogen Maade skulle komme til at beklage sig over den Bekostning, de have anvendt paa ham. Der forekommer i Brevet nogle Udtryk, som synes at tyde paa, at Kanslerne have med Urette rejst en Beskyldning imod ham, som de derefter have villet gjøre god igjen, og at Peder Galt mener, at han maaske endnu kan gjøre Krav paa deres Imødekommen (»velis si apud utrumque veteris criminis resident expiandæ reliqviæ, meo nomine qvam diligentissime litare, exhinc tempus qvam poteris longissimum heic commorandi impetrare«)[2]. I Resens Bibliothek bevaredes[3] i Haandskrift »Petri Galthenii Dani Discursus de bello civili,« Aarstallet 1606 var føjet til, denne Tale maa da være holdt et Sted paa hans anden Udenlandsrejse. Den 7. Juni 1609 traadte han paany ind i Kancelliet[4] og var Sekretær her til den 1. September 1612. Da han kom hjem, fandt han sine Forhold meget forandrede. Af en Rigens Dom, dateret 8. April 1609, erfares, at begge Forældrene vare døde under meget mislige pekuniære Omstændigheder. Faderen havde maattet pantsætte sin Gaard Ingelstad, og den 14. Juni 1609 udstedte Peder Galt et Brev, i hvilket der staar, at han har ladet afsige sig Arv og Gjæld ved Skaane

[1] Jonas Charisius's Breve i st. kgl. Bibliothek, ny kgl. Saml., Folio, Nr. 1305.
[2] Hvis det ikke er et Forhold mellem Charisius og Kanslerne, der sigtes til.
[3] Resens Bibliotheca. S. 250. Nr. 55, 11.
[4] *Grundtvig,* anf. St. S. 160.

Bything og Landsthing[1]. Den 27. April 1612 fik Peder Galt »kongelig Majestæts Sekreterer« Brev paa et Kannikedømme i Roskilde efter Christian Barnekow og at beholde det ad gratiam[2]. Dette Præbende beholdt han til 1618, da det den 29. August[3] blev givet til Jørgen Schulte, Prins Frederiks Kammerjunker. Galt fik istedenfor den 13. November 1618 et Kannikedømme i Lund[4], hvilket han endnu besad ved sin Død. Han synes ikke at have gjort Brug af en Tilladelse, der blev given ham den 25. Marts 1642, da Kongen gav Konfirmation paa et Mageskifte mellem Peder Galt, »vor Mand og Tjener,« og Biskopen i Ribe, Dr. Johan Borchardsen, som afstod den Præbende og Kannikedom, som han var forlenet med ved Ribe Kapitel, mod det Vikariat i Lunde Kapitel, som kaldtes Altare beatæ Virginis in medio pavimenti, hvormed Peder Galt naadigst var forlenet[5]. Nogle Aar efter optraadte Peder Galt som Diplomat. *Slange* fortæller[6], at Christian den Fjerde vilde have en Betjent ved det svenske Hof, som kunde forrette de mellem begge Riger forefaldende Sager og indhente Oplysninger enten i Danmark eller Sverig, naar de krævedes, og »til saadan Forretning fandt Hs. Kgl. Majestæt for godt en Adelsmand ved Navn Peder Galt, som

---

[1] Der opstod en Retssag imellem Børge Rosenkrands til Ørup, som havde lagt Penge ud for Niels Pedersen Galt, og Hans Lindenov til Ørslev, der havde udpantet Niels Galt og i flere Aar havde havt Ingelstad i rolig Pant og Besiddelse. Den 11. Juni 1613 faldt der Dom i denne Sag. Se Herredags Dombog Nr. XXIII, Fol. 149 ff., i Geh. Arch

[2] Sjællandske Registre.

[3] Sjællandske Registre: »efterdi der nu vacerer og ledigt er et Kannikedømme udi Roskilde efter Os Elskel. Peder Galt til Tidselholt etc.« Den 27. Marts 1618 fik Peder Galt Befaling om at indgive en Erklæring til Kancelliet over en Klage, som Kanniketjenere paa Gleno havde rejst imod ham over at han vilde afthinge dem Penge for »en forfulet Eg,« som Skovfogden havde udvist dem til Ildebrand. Sjæll. Tegnelser.

[4] Skaanske Registre.

[5] Jydske Registre.

[6] *Slange* S. 472. *I. H. Boecler,* Historia belli danici 1643-45. S. 39-40.

ved lang Tjeneste udi Kancelliet, saa og ved en og anden Erfaring om Flaaden og udi Søsager dertil var bekvem, at opsende til Stockholm.« Galt skulde opholde sig der ved Hoffet som Resident. Han blev stedet til Forhør for Gustav Adolf og antagen til denne Forretning. Galts Instrux er dateret den 7. November 1621, og af samme Dato er den Missive for »Os Elskelige Peder Galt til Tidselholt vor tilforordnede Agent,« som blev given ham med til Kongen af Sverig[1]. Det, som Peder Galt navnlig skulde tage sig af, var »nogle vore Besværinger, særdeles om den Tolds Opbergelse, som under Kjøb udgives af vore Undersaatter, om Laplands Afredelse [ɔ: Afstaaelse] i den sidste Fred, om vore øselske Fanger.« Den 30. Marts 1622 udfærdigedes et Pas til Sverig for Peder Galt; det hedder heri: at Peder Galt til Tidselholt er sendt som Agent til Sverig, der sammesteds nogle vore Bestillinger at skulle traktere, og ellers udi andre Maader vore Undersaatter, som der kunne have Noget at fordre, til Rette at forhjælpe; det forfares, at »han foraarsages til Markeder og andensteds der udi Sverig med vore Kjøbmænd at forrejse,« og der udtales i Passet Ønske om, at man »i Sverig vil være ham behjælpelig.« Et lignende Pas udfærdigedes for ham den 12. Juni 1623. Den 30. Marts 1622 udfærdigedes et Pas for Peder Galts Tjener, »at gaa frem og tilbage imellem Stockholm og Kjøbenhavn[2].« Den 21. April 1624 fik Peder Galt Befaling at indtræffe den 20. Maj til et Møde paa Grænsen ved Knærød, og at tage med sig de Akter og Dokumenter, som han kunde have hos sig og som til samme Møde kunde bruges[3]. Galts Lønning udrededes ved Kontributioner, der paalagdes Kjøbenhavn og Kjøbstæderne, eftersom hans Virksomhed var »til Gavn og Beførelse for vore Undersaatter, som handle i Sverig[4].«

---

[1] Svenske Acta, XXI, Nr. 198, Fol. 99 ff., i Geh.-Arch.
[2] Sjællandske Registre.
[3] Sjællandske Tegnelser. Om Knærød-Mødet 1624 se *Slange*, S. 511 ff.
[4] Sjællandske Tegnelser, 26. Oktober 1622. Sverig til 1630, i Geh.-

Nogle Aar efter hjemkaldtes Galt, da Kongen af Sverig mistænkte ham for at staa i Brevvexling med Kongen af Polen: saaledes fortæller *Slange*, der lader Hjemkaldelsen finde Sted 1625[1]. Maaske er han bleven kaldt hjem sidst i 1624, og først vendt tilbage til Kjøbenhavn 1625[2]. *Holberg* fortæller, at han har set adskillige Relationer skrevne med Chiffre, som Galt sendte hjem 1622, 1623 og 1624[3]. I Oktober 1625 fortæller Sigvart Grubbe, at han var i Lund i kongelig Kommission for Peder Galt, som blev indført i noget af Lage Urnes Gods[4]. Den 22. December 1627 undertegnede Peder Galt med 58 andre Adelsmænd en Forestilling til Christian den Fjerde om Rigens Marsk og dennes Sæde i Rigsraadet[5]. Den 9. Juli 1628 fik Peder Galt Bestalling paa at være Kapitajn til Lands og Vands, hvor han blev tilsagt; hans Løn blev (som sædvanlig) sat til 300 Kurant Daler og Hofklædning selv anden[6]. Den 14. Maj 1629 fik han Pas til som Skibshøvedsmand paa Orlogsskibet Rafael at holde det gaaende under jydske Kysten, for at passe paa Fjenden[7]. Paa Christian den Fjerdes Togt mod Hamborg i Aaret 1630 var Galt Viceadmiral i General-Admiralen Klaus Daas Eskadre

---

Arch. Den 11. Juni 1623 sendtes der Galt fra Kjøbenhavn 200 Specier, og 100 Specier, som vare spenderede paa Bud at forskikke. Der var Sygdom i Sverig, Galt havde ikke kunnet faa sin Besoldning. Sjæll. Tegnelser.

[1] *Slange*, S. 519.

[2] I *J. Grundtvigs* Meddelelser fra Rentekammeret, 1872, S. 177, anføres, at Galt ikke har erholdt Lønning som Agent i Stockholm efter den 7. November 1624.

[3] *Holberg*, Dannemarks Riges Historie, II, S. 581 (Levins Udg.). Endnu 1811 skal der i Kancelliets Archiv have været bevaret 32 Breve fra Galt til Kansler Christian Friis, skrevne 1622—24, men de synes nu at være gaaet tabt.

[4] Danske Magazin, IV. R., 4, S. 70.

[5] Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udg. af *C. Molbech*, I, Kbh. 1848, S. 293, sml. S. 486.

[6] Skaanske Registre.

[7] Sjællandske Registre.

(Avantgarden); han førte Skibet Spes[1], Christian den Fjerde hejsede Kongeflaget paa dette Skib, ikke faa Breve fra Kongen ere bevarede, udstedte herfra[2]. Den 27. November 1630 fik han Pas og Instrux om, som Admiral paa Havhesten at føre en Eskadre paa sex Skibe og to Gallejer i Østersøen[3]. I de følgende Aar høres der Intet om ham i Kongens Tjeneste[4]. Formodenlig har han levet af sit Kannikedømme indtil 1644, da hele Flaaden skulde rustes til Krig, og Christian den Fjerde har da kaldet ham til atter at overtage en høj Kommando i den.

Peder Galt var gift med Birgitte Baad, Datter af Jens Baad til Tidselholt[5] og Karen Akeleyes Datter; hun havde tidligere været gift med Frederik Godske, Kannik i Roskilde. Ligesom det ikke var godt fat med Peder Galts Forældres Formuesomstændigheder, saaledes stod det sig ogsaa daarligt i hans Hustrus Familie. Hans Urne til Tidselholt, som var gift med Inger Baad, yngre Søster til Birgitte Baad, maatte 1625 afstaa Halvparten af Tidselholt Gaard og Grund til Fru Karen Sparre, der havde den i Pant, og som samme Aar afstod sin Ret til Peder Galt[6]. Naar denne ægtede sin Hustru, vides ikke (i *Klevenfelds* Stamtavler nævnes Aaret 1626); Birgitte døde den 18. Maj 1630, hun efterlod sig ingen Børn, og med hende uddøde Slægten Baad.

Peder Galt nævnes et Sted[7] som et meget stort Talent

---

[1] Sjællandske Registre, XVIII, S. 498.

[2] *C. Molbech,* Kong Christian den Fjerdes Breve, I, S. 422—434.

[3] Sjællandske Registre.

[4] I et Brev fra Christian den Fjerde af 7. Maj 1640 nævnes Skibene i den danske Flaade med Admiralerne; Galt forekommer ikke blandt dem. Afskrift af Brevet i st. kgl. Bibl.

[5] I det forhen nævnte Digt af *W. Westhof* til P. Galt, skrevet 1609, kalder han ham til Tidselholt, og i Beskikkelsen til Galt om at gaa til Stockholm 1621 kaldes han ogsaa til Tidselholt. Maaske har Peder Galt boet paa denne Gaard.

[6] *H. Matzen,* Den danske Panterets Historie. S. 265.

[7] *Ludv. Pontoppidan,* Theatrum nobilitatis Daniæ, Haandskrift i den Thottske Samling, Fol. Nr. 1072, første Bind, S. 189.

(»admirandum ingenium«), han var Digter og Retskyndig, 1628 fungerede han i en Sag som Landsdommer i Skaane[1]. Han var ogsaa Forfatter, men det eneste Skrift af ham, som er bevaret, findes kun i Haandskrift, det blev aldrig udgivet[2]. Det er forfattet paa Latin og har Titlen: »De jure Danorum liber, continens initia, progressus et incrementa gentis et jurium eorundem.« Efter Ordet liber har der fra først af staaet: primus, men dette Tal er overstreget. Dette Arbejde er dediceret til Christian den Fjerde; Dedikationen, undertegnet: IV. Calendis Januarii 1632, er skreven med Lune. Galt mener, at han nok er Opgaven voxen, men han har arbejdet under uheldige Forhold, nemlig naar han blandt de andre Officerer paa den kongelige Flaade var fri for at være til Søs; Bogen lugter maaske noget af Fartøjet; han vilde dog gjerne have, at hans Forbindelse med Muserne ikke skulde være uden Frugt, og han har derfor skyndt sig, for ikke at dø uden Arving. Paa Bjørnens Vis har han slikket sit Barn, for at faa det smukt, men det gaar gjerne saaledes, at naar gamle Mænd gifte sig, saa blive Børnene svage. Han ønsker at dedicere denne Bog til Kongen, blandt hvis Tjenere han allerede i mange Aar gavmildt er bleven opfødt. Afhandlingen er forfattet med Lærdom og vidner om stor Læsning. Den første Halvdel er

[1] *Vedel Simonsen*, Elvedgaard, 1, S. 123—24. — I et Brev af 30. April 1632 nævnes Peder Galt som Formynder for Holger Gagges Børn. *Suhms* Samlinger til den danske Hist., I, 3, S. 127.

[2] Arnamagnæanske Samling, Folio, Nr. 289. *Willichius Westhovius* har skrevet sit Navn paa Titelbladet. Et Exemplar af dette Skrift fandtes i Peder Resens Bibliothek (S. 194, Nr. 49); det brændte 1728. Her fandtes ogsaa et andet, nu tabt, Skrift af Peder Galt (S. 180, Nr. 15, 13): »Vaticinium Petri Galtii de regno Svecico.« Galt nævnedes ogsaa som Forfatter til et Skrift: »de perfidia Svecorum, 4°«; men *Ole Worm* skriver til Henrik Motzfeld i Wittenberg den 24. Marts 1645, at dette Skrift ikke er af Peder Galt, men af en anden Adelsmand, hvis Navn han ikke vil betro et Brev, da han er hans Ven, endnu lever og tænker paa flere Skrifter af den Art. *Worm*, Epistolæ, II, S. 875. Det er *Gunde Rosenkrands*, som er Forfatter til Skriftet: »Dania ad exteros de perfidia Svecorum anno 1643.« 4°.

en Kritik af de forskjellige Hypotheser om, hvorfra de Danske stamme, og om de gamle danske Konger. Meget af hvad der fortælles om disse og navnlig om deres Chronologi, mener han er Digt; selv antager han, at de Danske stamme fra Asien, fra Partherne, og at de, da de kom til Danmark, her traf Slaver og Finner, som bleve fortrængte. I den anden Halvdel »opbyder han alle sine Kræfter for at bevise, at de danske Love ere aldeles originale og ej laante af Fremmede. Undersøgelsen vidner om Lærdom og nøje Bekjendtskab ej alene med Fædrelandets, men endog med de fremmede Love, han sammenligner dem med[1].« — Hans Digte ere mest skrevne paa Latin og ere spredte i forskjellige Bøger. I Tillæget til dette Skrift har jeg meddelt tre latinske Digte, det ene skrevet 1612 til Niels Jørgensen, Rektor i Sorø, som da var Lærer for Christian den Fjerdes ældste Søn, det andet skrevet 1639 i Anledning af Kansler Christian Friis til Kragerups Død, det tredie samt et paa Dansk, begge skrevne 1633 til Præsten Niels Michelsen Aalborgs Lægebog. Peder Galt var en god Ven af en af Tidens berømte latinske Digtere, Willichius Westhof, i dennes Digtsamlinger findes adskillige Epigrammer skrevne til ham[2]. Westhof levede i Lund; det synes, at han har havt at gjøre med Bestyrelsen af Galts Kanonikat der[3]. Ligeledes var Galt Ven af Ole Worm[4].

Saadanne vare denne Mands Levnetsomstændigheder. Da hans Hoved var faldet for Bødlens Sværd, blev det sagt, at han agtedes for at være bedre Lærd end Soldat[5]; »han

[1] *J. F. W. Schlegel* i *Kofod-Anchers* samlede juridiske Skrifter, I, S. XIII, Anm. ***).

[2] *Willichii Westhovii* Epigrammata, Portuæ Danorum 1637, Bl. 14, 21. II, Bl. 8. III, 1638, Bl. 5. IV, 1639, Bl 4, 14. V, 1640, Bl. 4: »In opus Petri Galtii, de antiqvo jure & legibus Danorum,« 5.

[3] *O. Worm,* Epistolæ, I, S. 537, II, 638, S. 639—40.

[4] *O. Worm* slutter 1638 et Brev til Westhof med de Ord: »Nobilissimo Galtio amicissimam a me nuncia salutem.« Epistolæ, II, S. 638.

[5] *V. Siri,* Mercurio, IV, 2, S. 114.

var,« siger *Holberg,* »Jurist og ikke mindre Poet, og hvis han havde været lige saa stor Admiral, havde denne Krig maaske faaet et andet Udfald[1].« Hans Dygtighed som Sømand vides der Intet om; det er muligt, at de Begivenheder. som senere indtraf og som fremkaldte hans Dødsdom, egenlig ikke indeholde Beviser for, at han, som det almindelig antages, var uduelig. Der findes, saavidt mig er bekjendt, fra Tiden, som gaar forud, ingen Vidnesbyrd, der bestemt udtale Ros eller Daddel over ham som Sømand. Men det forekommer mig, at, naar Christian den Fjerde 1630 gjorde ham til Vice-Admiral under General-Admiralen og valgte at følge med Flaaden ombord paa hans Skib, og naar han 1644 først satte ham til atter at være General-Admiralens Viceadmiral og dernæst udnævnte ham til General-Admiral, saa maa deri kunne søges Støtte for den Mening, at Peder Galt ikke har været nogen helt uduelig Mand, og at Kongen har havt Tillid til ham.

Begivenhederne faldt saaledes, at Peder Galt i Aaret 1644 egenlig kun paa en eneste Dag ret kom til at træde frem som handlende, eller ikke handlende, som det blev sagt. Fra den Dag, han kastede Anker i Kieler Fjord, og til den 30. Juli laa han omtrent paa samme Plet med sine Skibe. Den 30. Juli rørte han sig, men den Bevægelse, han foretog, bragte ham Dødsdommen.

Det synes at fremgaa af nogle Ordrer, at Kongen, endnu før han selv lagde sig foran Kieler Fjord, har lagt en Plan om at samle Soldater, for at tage Femern tilbage: den 6. Juli nævnes[2], at der paa Langeland er antaget nogle Dragoner, som skulle sendes til Kongen for Christianspris, den 11. Juli omtales i en anden Ordre[3], at Kommandanten i Svendborg

---

[1] *Holberg,* Dannemarks Riges Historie, II, S. 581 (Levins Udgave).
[2] Fynske Tegnelser.
[3] Fynske Tegnelser.

skal begive sig med sine underhavende gevorbene Folk til Kongen for Christianspris. Nogle Dage efter, den 15. Juli, hører man[1], at to Flensborger Skuder, der skulde føre Dragonerne til Femern, paa Grund af kontrær Vind ikke kunde naa dertil, og de beordres derfor at gaa til »vort Land Lavind, til god Vind blæser.« Men derefter bliver det atter stille. De fleste Efterretninger, som haves fra disse Uger, stamme fra Christian den Fjerdes Breve til Korfits Ulfeld. Den 12. Juli skriver han saaledes »af mit Skib Trefoldighed ude paa Rheden for Christianspris:« »Jeg sætter min Sag til den retfærdige Dommer i Himmelen, som veed mig ingen Aarsag at have given til dette Værk. Hans Retfærdighed haver ogsaa jaget de Skjelmer i et Hul, saa at man intet, efter menneskelig Fornuft, kan anderledes dømme, at, inden vi skilles her ad, maa endeligen en af os bukke. Det kommer mig Gud være lovet tilpas, at Udfarten er saa snever, at der kan ikkun et Skib gaa derud paa Gangen. Vil Gud i Himmelen, at jeg kan holde dem en Tid lang derinde, da faa de vist Mangel paa Alt det de skal leve af.«

Dagen efter, den 13. Juli, udstedtes følgende »Ordinans, hvorledes Admiralerne med deres Trupper skal fægte, naar Svensken kommer ud[2]:«

»1. Den første svenske Truppe, som gaar ud, skal af Os Elskel. Peder Galt empfanges, hvilket efterhaanden af Os Elskel. Pros Mund og Køn Joachim Grabov ogsaa skal ske; naar nu den svenske Flaade er ganske kommen her ud, og Vi mærke, at det er Fjendens Alvor at bie, da ville Vi med Vores Eskadron komme den af Admiralerne til Hjælp, som det bedst Behov haver.

2. Saafremt Fjenden sender de smaa Skibe foran i den Mening, at man paa dennem skulle løse Stykkerne, paa det de kunne gaa fri, naar de kommer med de store, da skal

[1] Fynske Tegnelser.

[2] Sjællandske Registre.

vores intet kære sig om de smaa Skibe, enten de kommer først eller sidst, men ikkun passe paa de store.

3. Skulde det ogsaa drage sig til, at Fjenden skulde sætte paa Sejlene, om han kan dermed Os undkomme, da skal han eftersættes, saa vidt ske kan under Sejl, og Skade tilføjes, men ingen af dem begære at erobre.

Saafremt den svenske Flaade sætter sin Kaas hen ad Wismar, da skal Ingen følge den did hen, medens de, som tage deres Kaas henad Boringholm, dem skal de følge, og siden tage videre Ordre, hvad de skal gjøre. Givet paa vort Skib Trefoldighed for Christianspris den 13. Juli Anno 1644.«

Denne Ordinans forudsætter, at Kongen havde gjort sig det klart, at den svenske Flaade vilde gjøre Forsøg paa at sejle ud, og at den ogsaa kunde komme igjennem eller forbi den danske. Den første Paragraf siger tydelig, at det er Kongens Ønske, at de svenske Skibe da skulle ruineres saa meget som mulig, den svenske Flaade skal tages imod ɔ: beskydes, den skal ligesom løbe Spidsrod forbi den danske; dennes tre nærmeste Eskadrer skulle følge med, til Fjenden er kommen helt ud, saa vil Kongen, som ligger længere borte, ude i Kieler Bugt, komme til Hjælp, og et formeligt Slag vil maaske da blive leveret. Men kunne de Svenske sejle de Danske helt forbi, da skulle disse forfølge Fjenden for at passe paa, at han ikke gaar op i Store Belt eller op i Sundet; de maa tilføje ham al den Skade, de kunne, men de maa ingen Skibe erobre. Til denne Ordre maa føjes det lidet hyggelige, tidligere berørte, Brev fra Kongen til Ulfeld, skrevet Dagen efter, den 14. Juli, »af mit Skib Trefoldighed uden for Christianspris[1]:« »Den Tid Overskjænken var her, da laa vi smukt nær Fjenden. Men nu ere vi hinanden saa nær, at de intet kan røre sig, at man det jo

[1] Brevet begynder med de Ord: »Endog Jeg igaar skrev Dig til med Overskjænken om vores Tilstand, da haver Jeg dog nu villet skrive med Jomfru Elisabeth Sophies Dreng, som førte en Æske Kyssebær hid en Finger lang.«

kan se. Jeg havde mine Admiraler og deres Underofficerer omborde og gjorde Ordre, hvorledes de skal fægte, naar vi nu skal deran igjen, og gjorde dem stor Fortrøstning paa Stejle og Hjul, om de ikke fægter bedre end de gjorde sidst .... Naar Vinden springer om, da faar jeg mine Naboer til Gjæst. Gud give Lykke dertil, at Vi kan traktere dem efter som forskyldt er.« I et Brev, skrevet den 23. Juli, i hvilket der tales om Mangel paa Levnetsmidler hos Torstensons Soldater og ombord paa den svenske Flaade, siger Kongen: »Flaaden vil staa en stor Eventyr ud, førend den naar Sverig igjen. Den Allerhøjeste, som haver jaget de Skjelmer i dette Hul, han veed bedst hvad dem frem i bedre mest tjenligt er. Bekommer den svenske Flaade her et Stød, som den med Guds Hjælp gjør, da vil der tænkes paa Middel til Proviant, at man herfra kan med nogle Tusinde Mand gaa lige ind ad de svenske Skær, hvorom jeg Dig tilforn haver skrevet. Der haver vel intet i nogle Hundrede Aar ligget tvende Potentaters Flaader, som Fjender var, saa nær hos hinanden som disse gjør. Havde al Verden villet sagt mig, at de Bärenhäuter havde skullet løbe i det Hul, da havde jeg det intet kunnet indbilde mig sligt.« Den 25. Juli skriver Kongen: »Efterdi den retfærdige Gud haver jaget de skjelmske Svenske ind i det Hul, de ligger i, og jeg nu i Nat med det gevorben Folk af Laaland haver fattet en Plads paa det faste Land, tvært over fra Christianspris, fra hvilken jeg forhaabes at kanonere samme Flaade, saa at de Skjelmer med Guds Hjælp skal faa det, de bør at have ....[1] Den svenske Admiral maatte give en af sine Fingre dertil, at han intet faaet i Sinde at plyndre Femern og Laaland, thi det bragte ham i denne Labyrinth.«

---

[1] Eftersætningen er: »da skal Du med stor Flid være derom, at de Huse, som bag min Stald i Kjøbenhavn er opsat, kan blive færdig, saa at man dem paa andre Steder kan forflytte, og mig lade vide, ved hvad Middel Jeg kan faa samme Huse paa de Steder til Vands, som Jeg dem begærer.«

For at kunne forstaa, hvorledes Flaadernes Stilling var ligeoverfor hinanden, skal jeg kort omtale Skuepladsen for Begivenhederne. Hele Farvandet imellem Femern, Holsten, Slesvig, Langeland og Laaland kaldes Kieler Bugt. Herfra skærer Kieler Fjord sig to Mile ind i sydvestlig Retning. Kieler Fjord bestaar af to Dele, af hvilke den yderste nu (og allerede 1650) kaldes Christianshavn, den inderste nu kaldes Kieler Fjord. Grænsen mellem disse to Dele dannes ved det fremspringende Hjørne, hvor i 1644 Fæstningen Christianspris, det senere Frederiksort, med en lille Skibshavn laa; Afstanden herfra til Kysten ligeoverfor er 2,200 Alen; Farvandet indsnævres endda ved en Grund, som skyder sig ud fra Christianspris-Siden. Længere inde udvider Fjorden sig til 4,000 Alens Bredde. Den yderste Del af Fjorden, Christianshavn, har fra Bülck Huk paa slesvigsk Side til Schäferhuk paa holstensk Kyst en Brede af 1¼ Mil. Afstanden fra Bülck til Christianspris er 1 Mil. Et vigtigt Punkt paa den holstenske Kyst er Labø (nu med Lodsstation). Afstanden fra Bülck til Labø er ¾ Mil, Afstanden fra Labø til Indsejlingen forbi Christianspris er 4,000 Alen. Kysten langs Slesvig og Holsten er grundet.

Christian den Fjerde skriver sine Breve og Ordrer liggende »for« eller »paa Rheden for Christianspris.« Dette maa ikke forstaas bogstavelig, thi han selv laa helt udenfor Kieler Fjord, udenfor Bülck. Kongen siger, at den svenske Flaade den 7. Juli laa indenfor Christianspris, Vejen op til Kiel; den 12. Juli skriver han, at de svenske Skibe kun kunde komme ud en ad Gangen, og at de Svenske laa saa nær, »at Fjenden kan høre min Klokke slaa;« den 29. Juli taler han om, at den svenske Flaade var krøben bag Christianspris. Men dette kan ikke være rigtigt. I Flemings Journal siges, at Flaaden den 3. Juli lagde sig paa Rheden udenfor Christianspris; det omtales ikke senere i den, at Flaaden gik bag Fæstningen, Vest for den. Flere Gange nævnes »Havnen«, men det kan ikke være Kieler Havn der menes, det maa være Farvandet umiddelbart

Øst for Christianspris, der betegnes saaledes. Journalen omtaler slet ingen Forandring af Ankerplads for Flaaden indtil den 28. Juli. Kongen anlagde, som det snart vil blive fortalt, en Skanse paa den holstenske Kyst, for at beskyde den svenske Flaade; denne laa da, hvor den hele Tiden havde ligget, Øst for Christianspris. Hvad Journalen kalder »Havnen,« er det samme, som Kongen kalder »Hullet«, nemlig den inderste Del af den forreste Del af Kieler Fjord eller nu Christianshavn[1]. Paa det lille Kort over Kieler Fjord, som ledsager denne Afhandling, er Flaadernes Plads angivet omtrent saaledes, som jeg antager, at den har været.

Den svenske Flaades Stilling var, som man vel kan tænke sig, højst pinlig. Den var indespærret i et snævert Farvand og af Forholdene fordømt til Uvirksomhed. Medens den danske Flaade havde Ryggen fri, kunde sende alle Saarede og Syge bort, kunde blive forsynet med Alt baade til Skibenes Behov og til Mandskabets Underhold, maatte den svenske hurtig føle, hvad det vil sige, at lide Mangel i disse Retninger, thi den kunde enten slet ikke eller snart kun i utilfredsstillende Grad blive forsynet. Af Flemings Journal giver jeg følgende Uddrag, som vise, hvorledes Admiralen tog Sagerne.

Da Flaaden den 3. Juli lagde sig i Kieler Fjord, maatte den paa Grund af en stærk Vestenvind kaste Anker i en Afstand fra Christianspris. Fleming havde nok at tage vare de første

---

[1] Se Journalen for 22., 25., 26, 27., 28. Juli. Den eneste Efterretning paa Prent om den danske Flaades Ankerplads i denne Tid, som jeg er truffen paa, findes i et lille Flyveblad: Relationer fra Glykstad, Lybek, Osnabrück og Kgl. Majts. Skibsflaade. Kbh. 26. Juli. 4°. 2 Bl. Fra Glykstad skrives den 11. Juli: »Kgl. Majts Skibe ligge imellem Bülck og Labø i Provstiet.« Det kan ikke være hele den danske Flaade, som indtog denne Linie; en Del af den maa sikkert have ligget helt udenfor Kieler Fjord. Fra kgl. Majts Skibsflaade for Christianspris den 20. Juli skrives: »Vi ligge her alle 4 Admiralskaber digt under Fæstningen, saa nær de svenske Skibe, at vi kan se og tælle dem.« Dette maa ikke forstaas bogstavelig; Ordene »digt (ɔ: tæt) under Fæstningen« maa ganske i Almindelighed betegne, at Flaaden laa hen ad Christianspris til, og ikke ude i Kieler Bugt.

Dage. Den 4. havde han i Fæstningen Christianspris en Sammenkomst med Feltmarskalk Torstenson; Breve og Depecher afsendtes til Stockholm og til Admiralen for Louis de Geers Skibe, og denne opfordredes til at fremskynde sin Rejse saa meget som muligt; den Galliot, som var bleven tagen den 30. Juni, affærdigedes til Maerten Thijsen. Den 6. Juli holdtes Krigsraad paa Scepter, der blev udstedt Ordrer om Skibenes Reparation, om at landsætte de Syge og Kvæstede; Kapitajnerne, som ikke havde opført sig paa tilfredsstillende Maade i Slaget, bleve irettesatte. Dagen efter, da den danske Flaade havde lagt sig udenfor Fjorden, holdtes atter Krigsraad: hver Nat skulde 12 Storbaade holde Vagt, saalænge Fjenden laa udenfor: »næste Dag skulde Alt gjøres klart paa hele Flaaden, og saasnart Hollænderne ere komne forbi Aalborg og man faar Kundskab derom, da ville vi Alle i Herrens Navn gaa imod Fjenden.« Den 10. Juli holdtes atter Krigsraad: Fleming mente, at, skulde man vente længe, vilde de Syges Antal voxe: han holdt det for bedst, med den første gode Vind at gaa paa Fjenden. Slaglinien skulde indrettes til Angreb i tre Kolonner med tolv Skibe i Breden, de største i Fronten: ingen maatte gaa ud af sin Række, men saasnart han kom op med Fjenden, skulde han vende Siden til Fjenden og derpaa lægge om Borde. Branderne skulde agte paa, »naar noget af vore Skibe lægger af, som har været om Borde, »och är uthmartladt.«« Fleming holdt fremdeles paa, at man, saasnart Alt var færdigt, skulde gaa løs paa Fjenden og ikke vente paa Hollænderne, — Alt tyder paa, at heller ikke de svenske Skibe havde lidt større Skade, end at den uden stor Vanskelighed kunde afhjælpes ved den Forsyning, der fra Stockholm var medgiven Flaaden. Torstenson rejste den 11. Juli til Rensborg. Fleming holdt derefter jævnlig Raad med sine Admiraler: han fastholdt sin Mening, at gaa imod Fjenden. Torstenson skrev flere Gange til ham og raadede ham at blive liggende og vente paa Thijsen; han underrettede Johan Oxen-

stierna den 14. Juli[1] om, at han havde faaet Brev fra Fleming af 12. Juli: Admiralen meldte, at den danske Konge den Dag havde lettet Anker — dette anføres ogsaa i Journalen ved denne Dag — og var løbet længere ind »und langs dem Fahrwasser gesetzet:« Fleming lod sine Skibe varpe med Baade, for desto hurtigere at blive sejlfærdig og at kunne gaa ud. Den 16. Juli gik Vinden til Syd, medens den lige siden den 7. havde været østlig; den holdt sig ikke længe i denne Retning, men slog atter om til Øst. Den 19. Juli kom Generalmajor Karl Gustaf Wrangel til Christianspris: det synes, at han er forbleven her de nærmeste Dage. To Dage efter skrev *Torstenson* et Brev til Wrangel, dateret »ved Slesvig 21. Juli[2],« i hvilket han omtalte, at General-Proviantmesteren skulde sørge for, at afhjælpe den Mangel paa Proviant, hvoraf Flaaden led; Torstenson vilde gjerne sende de begærede Folk, men han kunde ikke sende dem strax: Wrangel skulde sige det til Admiral Fleming, og bede ham at have Taalmodighed.

Situationen blev farligere og farligere for den svenske Flaade, thi den kejserlige General Gallas nærmede sig med den af Danmark længselsfuldt ventede Undsætning. Den 21. Juli om Aftenen kom der Tidender om, at Kejserlige vare sete mellem Kiel og Christianspris; de Syge, som vare lagte ind i »Tegelladan,« bleve da bragte ombord. Vinden gik til Syd og Vest, men om Natten forandrede den sig atter og gik til Øst. Dagen efter bleve de mest Angrebne sendte ind til Kiel. Om Aftenen kom Tidender, at Gallas stod to Mil fra Kiel. Der raadsloges om, hvorledes Flaaden skulde lægges paa den fordelagtigste Maade, da der var Udsigt til, at de Kejserlige nu vilde kanonere paa den fra Land, og at Kongen af Danmark, som hele Tiden havde havt Østenvind, vilde løbe ind paa den. Fleming fastsatte i Admiralerne Ulfsparres, Bjel-

[1] *Londorp*, Acta publica, V, S. 877.
[2] Handlingar rörande Skandinaviens Historia, V, Stockh. 1818, S. 96—98.

kenstjernas og Major Klercks Nærværelse, hvilken Plads ethvert Skib skulde indtage. Den 23. meddelte Fleming Postforvalteren i Hamborg, Hendrich Schütte, »at man nu ligger færdig at gaa paa Fjenden og alene venter paa Vind.« Den 24. fik Flaaden at mærke, at Fjenden til Lands var nær, et Parti Kejserlige faldt ind i Kiel og nedhuggede nogle af de der indkvarterede Syge[1]. Den 25. gik Wrangel i Land ved Neumühlen for at rekognoscere; han traf Stedet besat af Danske, blev angreben af dem og maatte gaa tilbage med Tab paa Officerer og Mandskab[2]. Neumühlen var et meget vigtigt Provianteringssted for den svenske Flaade; der fandtes her store Møller, som dreves af Schwentines Vand, og store Bagerier[3].

Paa samme Tid havde nemlig Christian den Fjerde forberedt et Angreb fra Landsiden paa den svenske Flaade. Herom fortæller *Slange*[4]: »Hs. Majestæt lod samle en Del Krigsfolk fra Fyn og Langeland, henved 2,000 Mand, som bleve overførte til den holstenske Kyst og i Land satte hen ved Bülck. Disse opkastede en Skanse ikke langt fra Christianspris og plantede derpaa en Hob grove Kartover, hvormed de strax, da Skansen var færdig, den 25. Juli begyndte at beskyde den svenske Flaade. Hvorfor de Svenske gjorde deres Bedste at varpe deres Skibe, det længste muligt var, fra samme Side af Landet.« Dette er dels rigtigt, dels galt eller idetmindste utydeligt. Af Kancelliprotokollen Fynske Tegnelser kan eftervises, at Rigens Marsk Anders Bille fik Befaling[5] at sende 1000 Mand til Svendborg, hvorfra de paa Skuder skulde sendes til Kongen for Christianspris. Et lignende Korps paa

---

[1] Den 26. Juli skriver Kongen til Ulfeld: »der var et Parti [af Gallas's Armé] igaar Nat i Kiel og plyndrede Byen.«

[2] I det samme Brev skriver Kongen: »Af de Fanger, vi fik i Nat, formenes, at Major Wrangel blev [ɔ: faldt] med dem, som ville til Vands undsætte Nymøllen.«

[3] Den Dag idag er Neumühlen bekjendt for sine overordenlig store Mølleetablissementer og Bagerier. Flensborg Avis, 1877, Nr. 240.

[4] *Slange*, S. 1244.

[5] Fynske Tegnelser, 18. Juli.

1000 Mand er det tidligere omtalt, at Kongen allerede den 6. Juli havde befalet skulde sendes til ham for Christianspris fra Laaland. Om selve Skansens Beliggenhed have Forfatterne været meget i Vilderede, nærmest paa Grund af Utydeligheden hos *Slange,* der jo lægger Bülck paa holstensk Side, hvis Ordet holstensk ikke efter gammel Brug her skal betyde slesvigsk. *Garde* mener, at Skansen blev kastet op ved Bülck, og at man herfra skjød paa den svenske Flaade, — som laa omtrent 1 Mil borte. *Hammerich* slutter af, at Kongen i et Brev siger, at han har taget Neumühlen ind, at Skansen var der. Neumühlen ligger ved den lille Flod Schwentine, ikke langt fra dens Udløb i Kieler Fjord, nær ved Kiel, i en Afstand af henimod 1 Mil fra Christianspris. Det rigtige er, at Skansen blev lagt ved Labø[1] paa den holstenske Kyst, noget østen for Christianspris. Det var den 24. Juli, at der blev gjort Landgang og Skansen blev anlagt. Fra den 24. Juli haves flere Befalinger i den Anledning, udstedte af Kongen[2]: Peder Galt skulde lade Kapitajnen paa et af de smaa Skibe begive sig under den holstenske Kyst, det nærmeste muligt var, paa den søndre Side hen imod Christianspris, for at dække Soldateskens Landgang; Galt skulde lade Skytterne i sin Eskadron gaa ombord paa de Skuder og Krejerter, som vare komne fra Laaland, og føre Soldaterne til det holstenske Land. Lignende Ordre fik Pros Mund og Staller Kaas; af dennes Eskadre skulde Højenhald lægge sig under Landet. Kapitajnen paa Rasmus Jensen Hellekandes Skib, Peder Lytzen, skulde afgive to smaa Metalkanoner med Ammunition til Kapitajn Fritz Friese. Iver Børgesen skulde skaffe »de tvende andre Feltstykker« i Land og bringe dem paa bekvemme Steder, for at gjøre de svenske Skibe Afbræk. Staller Kaas skulde »med nærværende Baad« forskikke tvende Bøsseskytter i Land til Iver Børgesen.

---

[1] Relationer fra Glykstad, Lybek og Hs. kongl. M. Skibsflaade, Kbh. 1644. 8. Aug. 4°. 2 Blade. Fra Flaaden skrives 2. August: »Vore Soldater, som bleve trennede ved Labø, hvor det oprettede Batteri var etc.«

[2] Sjællandske Tegnelser.

Den 26. Juli skriver Kongen til Ulfeld, at en Del af General Gallas's Armé ligger i Pretz, 2 Mil derfra. »Samme Armé kan nu bedst gjøre Svensken Afbræk her i Landet, thi her kan de slaas med Hunger, isynderlighed Flaaden, som ikke har en Tønde Øl. Kjød har de havt hidindtil af Landet, men lidet Brød, hvilket nu vil blive ringere, naar de Kejserlige komme nærmere. I Nat fik jeg Nymøllen ved Kiel ind, saa at de ikke kan faa enten Mel eller Malt malet. Jeg haver ogsaa bekommen den Proviant, som Bønderne skulle give til Flaaden. Af det Batteri jeg skrev om igaar ved den Drabanter, som jeg lod lægge tvært over fra Christianspris, er den svenske Admiral excellent tilrettet, saa at han med Flaaden er lagt ind ad Kieler Fjord, hvor han med Guds Hjælp ikke heller skal blive glemt.... Paa det Du desto bedre kan rette i mit Forehavende, da haver jeg villet lade Dig vide, min Mening at være, at, om Gud i Himmelen vil give mig Lykke til, at jeg kan ruinere den svenske Flaade, da vil jeg gaa lige hen ad Sverig og bemægtige mig Elfsnabben, som ligger aller fremmest i Skærene, der som man løber hen ad Stockholm.«

Den 25. Juli om Aftenen begyndte Kanonerne at spille fra Labø-Skansen, men den Dag blev der ikke tilføjet Fjendens Skibe nogen videre Skade. Den 26. Juli fik Peder Galt Ordre om[1] at befale Kapitajnerne paa Fides og Svanen, at begive sig strax ind imod Fæstningen og skyde paa to svenske Skibe, »som ligge paa denne Side Befæstningen og gjøre deres Bedste at jage dem ind i Gabet til de Andre, men ikke komme Fæstningen eller Skansen for nær.« Ordet »Befæstningen« maa vist her tages i samme Betydning som »Skansen.« og Meningen maa da være, at de to svenske Skibe, som have ligget paa Udkig udenfor, østen for Labø-Skansen, skulle jages længere ind imod Christianspris; de maatte da passere Skansen og vilde maaske kunne blive skudte i Sænk.

[1] Sjællandske Tegnelser.

Samme Dag, den 26. om Morgenen, blev Småländska Lejonet, som laa yderst i den ene Linie næst foran det svenske Admiralskib Scepter, stærkt beskudt fra Batteriet ved Labø: det halede derfor »lidt længere ind i Havnen.« Nu rettedes Kanonerne imod Scepter, og Kl. 6 om Morgenen foer en Ricochet-Kugle ind i Kahytten paa dette Skib, slog Laaret over paa Admiral Fleming, der netop stod og vadskede sine Hænder, og dræbte Betjenten, som holdt Vadskefadet. Fleming døde Klokken halv Otte[1]. Denne Hændelse gav en Forandring i Sagernes Stilling.

Før sin Død havde Fleming modtaget Alterens Sakrament, taget Afsked med sine Folk og formanet dem at stride mandelig, saa at Hendes Majestæts Flaade kunde vende hjem frelst, og han havde bedet Generalmajor Wrangel om at gaa ombord paa Scepter, føre det vel igjennem og tage sig af Flaadens Konservation. Ved Middagstid samledes Wrangel ombord paa Arken med Ulfsparre og Bjelkenstjerna, Flemings Instruktion blev oplæst, for at de alle kunde blive bekjendte med dens Indhold. Klokken 5 holdtes Krigsraad: alle Kapitajner skulde forsyne sig med frisk Vand og holde Alting færdigt til at gaa under Sejl næste Morgen; Vinden var nu Nord til Vest. Dog skulde man først afvente Svar fra Torstenson, som var bleven underrettet om hvad der var sket. Mod Aften gik Vinden atter i Øst, og det var umuligt at komme ud.

Torstenson havde snart faaet Melding om, at Admiral Fleming var bleven saaret. Han lod øjeblikkelig gaa Brev til Flaaden og udtalte, at, hvis Gud undte Admiralen Livet endnu, skulde han bestemme, hvem der skulde tage Kommandoen. Ikke længe efter fik Torstenson Bud om, at Fleming var død, og han skrev da et Brev til Generalmajor Wrangel af følgende Indhold: Da Gud har kaldet Admiralen bort, og det vil gaa

---

[1] Klaes Fleming ligger begravet i Wermdö Kirke i Stockholms Len. Et smukt Marmor-Epitafium staar over Graven.

langsomt med Resolutionen [om hvem der skulde tage Kommandoen], beder han Wrangel om, »med de andre Admiraler at fatte den Beslutning, som er nyttigst for vort Fædreland og reputerlig for alle os Svenske, og gaa i Jesu Navn til Søs, eftersom Gud nu giver Vinden; thi om Vinden nu forsømmes, vil det aldrig være forsvarligt hverken for Gud eller Mennesker. Hr. General-Major, gaa med i Jesu Navn og komporter Eder med hverandre til Kronens Tjeneste. Hvad Tjeneste Hr. General-Majoren saa vel som alle I samtlige nu kunne gjøre Sverigs Krone, det henstiller jeg til Eders eget Judicium. Adieu, haster til Søs, hils Admiralerne med min Tjeneste og kommunicer dem mine Tanker. Jeg vilde gjerne skrive dem samtlige til, men Tiden vil ikke tillade det. Guds Aand bevare Eder alle. Lennard Torstenson.«

Dette stemningsfulde Brev, der er saa let at forstaa, er dog blevet misforstaaet af en dansk Forfatter, der meget godt forstod det svenske Sprog, og hans Misforstaaelse er gaaet over i andre danske Forfatteres Skrifter. Fortællingen er kommen til at lyde saaledes[1]: »Generalmajor Karl Gustaf Wrangel overtog Befalingen efter ham [Fleming], men Faren for Flaaden blev altid mere overhængende. Dog, just ved denne Tid springer Vinden om til Vester og aabner Udsigt til at slippe bort. Gallas stod stille og vedblev at staa stille, Torstenson derimod lod ham staa, hastede ned til Kysten med sine Ryttere, gav sig end ikke Tid til at vente paa Fodfolket, men stormede og tog Skanserne ved Neumühlen, ved hvilken Lejlighed en stor Del Danske bleve nedhuggede. Han gik derefter ombord: »og nu til Søs i Jesu Navn!« udbrød han, saasnart han havde mønstret Skibene. Befalingen udførtes

---

[1] *Fr. Hammerich,* Danmark under Adelsvælden, IV, S. 74. Det maa være *Fryxell,* som har været *Hammerichs* Kilde, thi han fortæller ganske det samme; han anfører den 28. Juli som den Dag, da Svenskerne sejlede ud, men han henviser ikke til Torstensons Brev. *Fryxell,* Berättelser, V, S. 277, 278.

med alt Held; Natten til den 28. lod Flaaden staa udad under en frisk Kuling og undslap Fælden.« Hertil citeres som Kilde det samme Brev, jeg ovenfor har gjengivet.

Den Mand, som nu skulde kommandere den svenske Flaade, Karl Gustaf Wrangel, havde ikke forhen været til Søs, men han skal i Holland 1629 have lagt sig efter Skibsbyggeri og »Seglation[1].« Han var født i December 1613, var altsaa nu 30 Aar gammel, men var allerede 1638 naaet at blive Generalmajor i Kavalleriet. Han var en berømt Kriger, udmærkede sig ved Hurtighed, Uforfærdethed og Energi. En mere skikket Mand end ham til at føre den svenske Flaade ud af Klemmen, havde Torstenson[2] ikke let kunnet finde.

Den 27. Juli holdtes Krigsraad i Christianspris. Det blev besluttet, at man ikke længere skulde vente paa god Vind, men, saasnart Mørket faldt paa, enten varpe eller buxere sig ud. Nøjagtige Bestemmelser bleve givne om, hvorledes Flaaden skulde avancere: Skibene skulde gaa ud to og to; »de, som kom først ud, skulde vente paa de andre ude paa Pladsen imellem den yderste Huk,« ɔ: ude imod Linjen fra Bülck til Schäferhuk paa den holstenske Kyst. Tidlig om Morgenen den 28. Juli lettede Flaaden fra Havnen ved Christianspris; den blev hæftig kanoneret fra den danske Skanse. Skibet Achilles fik Skade paa sin Stormast; Flaaden maatte da vente paa Rheden, til Skaden kunde blive repareret. Torstenson tog Skansen, og kom nu ombord paa Scepter, hvor et Krigsraad blev holdt: »saasnart som Vinden føjede sig, skulde man attakere den danske Flaade (som, da den saa, at de svenske Skibe vare under Sejl fra Havnen, gik til Side, men laverede op i Højden mod Vinden for at vinde Luven). De Øverste skulde være Generalmajor Wrangel paa Scepter, Ulfsparre paa Rikskronan, Bjelkenstjerna paa Arken; om nogen Forrang

[1] Biografiskt Lexicon öfver namnkunnige svenska män, XXI, Örebro 1855, S. 135. Sml. *Anrep*, Svenska Adelns Ättar-Taflor, IV, S. 647.
[2] Torstenson var født 1603, altsaa nu 41 Aar gammel.

imellem dem, skulde der, som Ulfsparre sagde, ikke være Tale; men Alle maatte være skyldige, at kooperere til Kronens Tjeneste og gjøre Fjenden Afbræk.«

Den svenske Flaade kom altsaa den 28. Juli kun længere ud østen for Fæstningen; den løb ikke ud af hele Kieler Fjord, den kom endnu mindre ud i Østersøen.

Nu kunde Skansen maaske have tilføjet den svenske Flaade endnu mere Skade[1], hvis den var vedbleven at være i de Danskes Magt, men den 28. var den, som sagt, bleven tagen af Torstenson. De udførligste Meddelelser herom findes i en Dagbog (Diarium), som er forfattet af en »fornem Kavaller,« som personlig fulgte med Torstenson og har »Alles in genaue Ansicht genommen;« denne Dagbog er trykt i Theatrum Europæum, femte Bind, som udkom 1647[2], og beretter Følgende: Skansen laa paa en Høj ligeoverfor Christianspris. Torstenson gik med nogle Regimenter til Hest, Dragoner, Musketerer og Kanoner forbi Kiel. Overgangsstedet over Schwentine ved Neumühlen havde Christian den Fjerde ladet besætte af nogle Hundrede Mand. Torstenson sendte Oberst Sack med 500 Ryttere længere op langs Floden, for at han kunde gaa over den ved Rosenfeld og tage den danske Forpost i Ryggen. Dette skete

[1] Christian den Fjerde havde det Uheld med denne Skanse, at den ikke var bleven færdig i rette Tid; de Officerer, som han havde sendt til Labø, for at forestaa Anlægget af den, lode flere Dage gaa hen uden at røre sig. Det fortæller Kongen i et Brev til Christen Thomesen Sehested, dateret 29. Juli (aftrykt hos *Garde*, S. 202). *Hans Gram* skriver den 30. Juli 1744 i et Brev til Gehejmeraad Plessen, at »de Danske havde en altfor ringe Magt til at kanonere og ødelægge den svenske Flaade, som formedelst stærk Modvind laa indeklemt i Kielerhavn og ved Christianspris, hvor Torstenson kom over og slog de faa Danske, før Gallas havde faaet uddrukket og afdisputeret (han laa i Oldeslo, aad, drak, skændte og disputerede med Grev Pentz og Key Ahlefeld). Christian den Fjerde sagde, at Gallas's Kok og Kjældersvend havde gjort Danmark større Ulykke end de 10,000 [kejserlige Hjælpetropper] siden kunde oprette.« Nye Samlinger til den danske Historie, IV, 1, S. 144.

[2] Theatrum Europæum, V, S. 629 ff. Dagbogen er vistnok benyttet af *J. H. Boecler*, Historia belli danici 1643—45, S. 224—26.

ogsaa. Da de Danske saa, at de vare omgaaede og at svenske Dragoner nærmede sig, forlod de Stillingen, men de bleve for en stor Del indhentede og nedhuggede. Torstenson gik nu forbi Neumühlen, og Sack skyndte sig at afskære de Danske fra at naa til »Løen« (ɔ: Labø) og Skibene. Soldaterne maa altsaa have posteret sig vestlig for Skansen for at dække den. Da Sack kom dem ind paa Livet, stillede de sig op og gav en stærk Salve paa Oberstens Soldater, derpaa bleve de haardt angrebne, mange bleve dræbte («man talte 1300 Døde«), nogle druknede. Oberst Sack selv faldt, de danske Majorer med nogle Officerer bleve fangne. Skansen blev tagen, fire halve Kartover og to trepundige Kanoner bleve bragte ind til Christianspris. Hvor stort de Danskes Tab var, vides ikke med Sikkerhed. Fra svensk Side angives det, som anført, meget stort, i Journalen endog til henimod 1500 Mand; i en Meddelelse fra Hs. Majestæts Flaade, dateret 2. August, som er trykt den 8. August i et i Kjøbenhavn udkommet Flyveskrift[1], siges: »Vore Soldater, som bleve trennede ved Labø, hvor det oprettede Batteri var, ere meste Parten kommen til os igjen, saa at 100 deraf ikke savnes.«

Vi ere her komne til et Punkt, hvor *Slange* har begaaet meget slemme Fejl; jeg maa anføre et Citat af hans Skrift[2]:

»Just den samme 26. Juli,« siger *Slange,* »som Klaes Fleming var bleven skudt, gik Kongen med sit Skib derfra, for at sejle højere op i Østersøen, og efterlod en skriftlig Ordre til Peder Galt, »at han med sine underhavende Skibe skulde strax lette Anker, uden Skyden og et Skib efter andet udi god Orden sejle nærmere imod Christiansprises Indløb, ja det nærmeste som muligt var mod den svenske Flaade, og først give den et helt Lag af den [ene] Sides Kanoner, siden ligeledes af den anden Side, hvilket og alle de Skibe skulde gjøre, som

[1] Relationer fra Glykstad, Lybek og H. K. Ma. Skibs-Flaade. Kbh. 8. Aug. 1644. 2 Bl. i 4°.

[2] *Slange,* S. 1245.

i Flaaden under hans Befaling vare. Ellers skulde han nu og siden forholde sig efter forrige Ordre. Dog ingen at begive sig ind i Hullet til de Svenske.« Dette var Kongens sidste Ordre til bemeldte sin Admiral. Men den sidste Punkt i Ordren gjorde, at den forrige lod sig ikke saaledes i Værk sætte. Thi de Svenske trækkede sig Dagen derefter saa dybt ind i Hullet, imellem Christianspris og Kiel, at de Danske ikke kunde naa dem med Kanoner, med mindre de skulde gaaet ind til dem. Derfor blev ogsaa Galt liggende hvor han laa.«

Ved denne Fortælling er Følgende at bemærke: Christian den Fjerde sejlede ikke bort den 26. Juli, han blev fremdeles ved Kieler Fjord, uafbrudt lige til den 2. August. Den Befaling, som Kongen skal have givet Galt, blev ikke udstedt den 26. Juli, men den 29. Juli. De Svenske trak sig ikke tilbage imellem Christianspris og Kiel, de gik netop længere ud Øst for Christianspris.

Jeg skal nu gjennemgaa de følgende Dages Begivenheder i det Enkelte.

Fra den 29. Juli haves en Ordre[1] til »Os Elskel. Peder Galt« om at dele den Proviant, »som var paa de Skuder, der kom fra Laaland med Majorens Folk, eftersom enhver Eskadron kunde have fornødent, efterdi Folkene bleve fordelte paa Skibene.«

Den 29. Juli skrev Christian den Fjerde et Brev til Christen Thomesen Sehested, hvori han siger: »Det staar her Gud være lovet endnu vel til, den svenske Flaade haver endnu intet kunnet komme herud. Nu forsøger de at varpe sig ud, formenendes at faa Luven fra os. Hvad nu derimod ske kan, det skal med Guds Hjælp intet blive forsømt. Samme Flaade haver mange Syge og Lidet at æde til dem, som tilpas ere.« I Slutningen af Brevet omtaler Kongen, at Skansen tværs over for Christianspris er bleven tagen.

[1] Sjællandske Tegnelser.

Om Situationen for den svenske Flaade den 29. Juli meddeles Følgende i Wrangels Journal:

»Den 29. om Morgenen var det ganske stille Vejr, dog Sydvest og favorabelt for Flaaden; da det var betænkeligt, at lette Anker ved et saadant Stille, ventede man paa en Kuling, indtil Vinden ved Middagstid imod vort Ønske gik til Øst og os imod, saa søgte Fjenden atter at lægge sig paa den østre Side af Rheden, for at kunne beholde Luven; om Aftenen stillede Vejret helt af.«

Formodenlig for at gjøre Gjengjæld for Erobringen af Skansen ved Labø, og tillige for at benytte den østlige Vind, besluttede Christian den Fjerde, at et Forsøg, det første til Søs siden Udsejlingen blev spærret for de Svenske, skulde gjøres paa at beskyde den svenske Flaade fra Søsiden. Følgende Ordre udfærdigedes herom den 29. Juli til Peder Galt, af »Trefoldighed for Christianspris,« hvilken er indført i Kancelliprotokollen[1] med Overskriften: »Peder Galt fik Ordre at skulle lette Anker og søge Fjenden som han ligger:«

»Skal Os Elsk. Peder Galt strax lette Anker uden Skyden, og gaa til Skibs en efter anden udi god Ordre neder det nærmest muligt er imod den svenske Flaade, og først give den den ene Side og siden den anden, hvilket alle Skibene skal gjøre udi Flaaden er, og ellers nu og siden forholde sig efter forrige Ordre; dog skal ingen af Skibene begive sig ind i Hullet efter dennem.«

Det er denne Ordre, som *Slange* fortæller, at Kongen, før han sejlede bort den 26. Juli, efterlod til Galt. *Slange* har gjengivet Ordren temmelig nøjagtig; kun har han, for at Meningen kunde komme til at staa ganske klar, forandret lidt paa Ordene paa et enkelt Sted og sagt, at der først skulde gives den svenske Flaade et helt Lag af den ene Sides Kanoner, og siden ligeledes af den anden Side; ligeledes ere Or-

---

[1] Sjællandske Registre.

dene: »alle Skibene udi Flaaden er« hos ham rettede til: »alle Skibene, som i Flaaden under hans Befaling vare.« Den første Forandring er uvæsenlig, men den anden har mere at betyde; thi der er stor Forskjel paa at sige: alle Skibene udi Flaaden er, hvilket jo maa betyde: samtlige Eskadrer, og paa at sige: alle Skibene i Flaaden under hans ɔ: Galts Befaling, hvilket maa betyde: alle de Skibe i Flaaden, som høre til den ene Eskadre, for hvilken Galt er Chef. *Slange* maa have følt, at der her er en Utydelighed tilstede i Ordren. Men den sidste Sætning af Ordren maa vistnok ogsaa have kunnet give Anledning til Misforstaaelse. Ordene: ellers, nu og siden, forrige Ordre, staa saa underlig uklare. Jeg synes, at Meningen af denne Tilføjelse kun kan være den, at Galt maa tage Situationen i Agt, huske paa den Ordre, som tidligere er given ham, og handle efter Konduite.

Den danske Flaade, det vil sige Galts Eskadre, lagde sig, som den svenske Journal meddeler, den 29. over mod den holstenske Kyst for at have Luven. Men, da det mod Aften blev stille Vejr, fandt intet Sammenstød Sted mellem de to Fjender den Dag; man maatte oppebie den næste Dag og afvente, hvorledes Forholdene da stillede sig.

Fra dansk Side haves ingen anden Efterretning om, hvad der skete den 30. Juli, eller hvorledes Vindforholdene vare, end den[1], at den danske Flaade havde Luven, men at Galt ikke angreb Fjenden. I Wrangels Journal læses Følgende:

»Den 30. Juli om Morgenen var Vinden Sydvest, da lettede Flaaden Anker omtrent Klokken 6 og gik imod den danske, som imidlertid sejlede sin Kaas ad Femern til: nogle Timer efter blev det helt stille Vejr, saa at Flaaderne ikke kunde komme hinanden tillivs.

Imellem Kl. 12 og 1 begyndte en ringe østlig Kuling, og omsider fra Sydost; da gik den danske Flaade og søgte at

---

[1] Referatet af Dommen over Galt, som vil blive meddelt længere fremme.

vinde Luven fra os, idet den avancerede langs Landet sydpaa; vi gik ogsaa ligeledes sønden ad, for at kæmpe med ham om bemeldte Luv; vor Flaade gjorde fra Middag til Aften nogle Vendinger, i Haab om at kunne arbejde sig Luven til, men formaaede det ikke. Skjøndt den danske Flaade den halve Dag gik Luvarts og havde god Kans [ɔ: chance] til at gaa paa os, gjorde den det dog ikke, eller kom os saa nær, at man kunde slaas med ham.

Om Aftenen Kl. 7 gik Vinden i Sydvest og vi fik altsaa Luven; men da Mørket faldt paa, kunde man ikke avancere videre paa Fjenden end at han blev kjørt til at gaa til Søs fra os.«

Paa dette Sted føles i høj Grad, at den svenske Journal, saa oplysende den er, dog ikke er oplysende nok. Den fortæller os ikke, hvad der skal forstaas ved Ordene: »den danske Flaade,« om der sigtes til dennes samtlige Eskadrer, eller blot til Peder Galts. For at kunne bedømme med Sikkerhed, hvorledes Manøvrene bleve foretagne den 30. Juli, den mest spændende Dag under denne Belejring til Søs, maatte man vide nøjagtig, hvorledes Grabovs, Christian den Fjerdes og Pros Munds Eskadrer toge Del i Vendingerne, og hvorledes de posterede sig. Men hverken fra danske eller svenske Kilder vides Noget herom; man kan altsaa kun tale om disse Forhold med Forbehold. Den svenske Flaade maa utvivlsomt om Morgenen være kommen et godt Stykke ud i Kieler Bugt. De Danske, vistnok kun Galts Eskadre, ere sejlede foran den, henad Kolberger Heide til. Da Vinden gaar i Øst, ligger Galt til Luvart, de Svenske i Læ. De andre danske Eskadrer have vistnok ligget længere mod Nord, ligeledes til Luvart, og den hele danske Flaade har altsaa dannet til en vis Grad en Linie udenom de Svenske, som disse ikke kunde komme igjennem, især da Vinden var dem imod.

Resultatet blev altsaa, at det ikke lykkedes den svenske Flaade at slippe bort.

Men Galt udførte ikke den Ordre, han havde modtagen den forrige Dag; han sejlede ikke ned mod den svenske Flaade. han gav den ikke Laget først fra den ene Side, derpaa fra den anden Side. Heri samstemmer den danske og den svenske Efterretning; i den svenske udtales næsten en Forundring over, at et Angreb udeblev. Til sit Forsvar anførte Galt, at han trode, at han ikke skulde angribe. Hvorledes kommer han til den Tro? Jeg formoder, at Sagens Sammenhæng er følgende: Ordren af 29. Juli er given under Forudsætning af, at den svenske Flaade ligger for Anker paa Rheden udfor Christianspris. Havde den svenske Flaade ligget for Anker paa samme Sted den 30. Juli og Vinden været østlig, da vilde der ingen Usikkerhed have været om den Fremgangsmaade, den danske Admiral havde at følge: med gunstig Vind var han sejlet ned mod den svenske Flaade, ved Manøvrering vilde han have kunnet beskyde Fjenden, som laa i to lange Linier, først med den ene Sides Kanoner, derefter med den anden Sides, og idetmindste de forreste af Fjendens Skibe vilde han have kunnet tilføje Skade. Men i Slutningen af Ordren staar der: »og ellers nu og siden forholde sig efter forrige Ordre.« Den forrige Ordre kan ikke være nogen anden end den forhen omtalte Ordinans af 13. Juli[1], som foreskriver, hvorledes de danske Admiraler skulle tage imod den svenske Flaade, naar den »kommer ud.« Det hedder i den, at den første svenske Trup skal »empfanges« af Peder Galt. Den 30. Juli forsøger nu hele den svenske Flaade paa at komme ud, den er under Sejl, Vinden har vendt sig og er den gunstig. Situationen har helt forandret sig fra den foregaaende Dag. Galt ser dette, han beslutter at følge den »forrige« Ordre, han vil lade de Svenske komme tilstrækkelig langt ud, for at han og de andre danske Eskadrer kunne have Plads i rum Sø til at »empfange« dem.

---

[1] Se Side 135—36.

Vi have fra denne samme 30. Juli et Brev fra Christian den Fjerde til Korfits Ulfeld, i hvilket han skriver: »Vi ere nu til Værks med den svenske Flaade at konvojere den henad Boringholm. Naar det er sket, da vil jeg med en Parti af mine Skibe med Guds Hjælp gaa imod de Geers Flaade, saa at det med Jesu Hjælp ingen Nød skal have.« Her møde vi netop den Tanke, som er udtalt i Ordinansen af 13. Juli, at den svenske Flaade, naar den kom helt ud af Kieler Fjord, vilde sætte Kurs ad Bornholm til. Kongen maa dog vist, da han skrev sit Brev den 30. Juli, have havt denne Ordinans i Erindring. Efter min Opfattelse er det netop denne Ordinans, som Galt valgte at følge; der stod ikke udtrykkelig i den, at han skulde angribe Fjenden, han var beredt paa at »tage imod Fjenden[1];« men den Stilling, i hvilken han havde lagt sine Skibe, var saa fordelagtig, og Vinden var ham senere paa Dagen saa gunstig, at Wrangel ikke kunde indlade sig paa en Kamp, skjøndt han ligeoverfor Galt var den stærkeste.

Det var denne Forseelse, ikke at skyde paa de svenske Skibe den 30. Juli, som kostede Galt Livet.

Dagen efter, den 31. Juli, foregik et Skifte i en af de øverste Kommandoposter paa den danske Flaade. Christian den Fjerde udstedte nemlig da af »Trefoldighed for Christianspris« følgende Befaling[2]:

»Skal Os Elskelige Erik Ottesen, som er paa vort Skib Patientia, være General-Admiral og rette sig efter vores forrige udgangne Ordre, og skal Os Elsk. Peder Galt indtil videre Besked være Vice-Admiral under den første Eskadron, og Henrik Mund Schoutbynacht.«

---

[1] Det synes mig tydeligt, at Galt maa have gjort Forskjel paa »at empfange,« det vil sige, at tage imod et Angreb, og at »antaste,« det vil sige, selv at angribe. Dette Ord »antaste« er ikke nævnet i nogen Ordre til Galt.

[2] Sjællandske Tegnelser.

Ordene »indtil videre Besked« kunne tyde paa, at der er Noget, Kongen er misfornøjet med; dog synes dette ikke at have været af stor Betydning, da Galt ikke bliver afskediget, men rykker ned til samme Plads som Vice-Admiral i den første Eskadre, hvilken han havde, da Flaaden gik ud fra Kjøbenhavn og da Slaget stod den 1. Juli paa Kolberger Heide. Det siges ikke udtrykkelig, at Erik Ottesen er paa Stedet med Patientia; men at dette maa have været Tilfældet, synes mig at ligge i hele Sammenhænget[1]. I et Brev, som *Georg von Plettenberg* den $\frac{30}{20}$ Juli skrev til Kejseren, hedder det: »Rigs-Admiralen [Jørgen Wind] er død her; hans Vice-Admiral er atter frisk og i Søen med Skibet.« Dette Skib kan ikke være noget andet end Patientia, som altsaa senest den 20. Juli er gaaet fra Kjøbenhavn; det maa, især da Vinden saa længe var østlig, være naaet til den danske Flaade før den 31. Juli. Viceadmiralen kan ingen anden være end Erik Ottesen. Galt er altsaa ikke mere Eskadrechef, Erik Ottesen fører Avantgarden den 31. Juli og 1. August.

Den anførte Ordre er den eneste Meddelelse, som fra dansk Side haves om Sagernes Stilling den 31. Juli. Vi maa atter ty til Wrangels Journal, for at høre noget nærmere om hvad der skete den Dag. Her hedder det:

»Den 31. Juli om Morgenen blev Vinden ligeledes Sydvest, da var Fjenden saa langt fra os, at vi næppe kunde se ham; ikke desto mindre gik Flaaden der hen ad, hvor han viste sig. Vinden stillede mere og mere af, ved Kl. 1 Eftermiddag forandrede den sig igjen til Øst med en lille Kuling, da vor Flaade avancerede noget mod Rheden for Christianspris, for at faa mere Proviant, navnlig Brød og Skibsøl, som var bestilt i Kiel og Skansen [ɔ: Christianspris] og da meget mang-

[1] Sammenlign Udtrykket i Ordren af 2. Juli (ovenfor S. 119) om, at Skibet Oldenborg, »hvorpaa Peder Galt er,« skal være Admiral for Eskadren. Oldenborg og Galt vare da paa Stedet, hvor Ordren blev udstedt.

lede i Flaaden; men da den danske Flaade saa det, gjorde han baade store og smaa Sejl ud og satte strax efter, saa at han tilsidst var ganske tæt paa os; da vendte hele vor Flaade om inde paa Rheden, før han [ↄ: den danske Flaade] kastede Anker og gik lige ind paa den danske; da han saa det, lagde han over Stag og gjorde sin Flid at komme ud til Søs. Vor Flaade, som for Nattens og Mørkets Skyld ikke kunde gaa efter Fjenden, vendte tilbage og kastede Anker inde paa Rheden omtrent Kl. 8 om Aftenen.« Wrangel er altsaa nu atter inde i Kieler Fjord.

Heller ikke fra 1. August have vi nogen Efterretning fra dansk Side. I Wrangels Journal fortælles:

»Den 1. August sendtès Gallioten Fortunan og Bojerten Postfärdt ind til Kiel og Skansen Christianspris, for at hente baade Øl og Brød til Flaaden. Ligeledes Espingerne [ↄ: Storbaadene] i Land efter fersk Vand.

Efter Middag blev der holdt Krigsraad paa Scepter i General-Majorens, Admiralernes, Majorernes og en Del af Kapitajnernes Nærværelse, og blev besluttet først, at eftersom General Gallas er ved Kiel og uden Tvivl bemægtiger sig det Sted, saa at Flaaden herefter ikke mere kan vente sig nogen Drikke eller Proviant. 2. kan Gallas kanonere os her, vi ligge paa Rheden, og altsaa gjøre nogle Skibe ubrugelige, og Kongen tillige sætte ind paa os. 3. er her nu hverken Forraad paa Drikke eller Proviant, og skulde Flaaden ved at dvæle eller tøve længere paa disse Steder (hvor Fjenden viser sig om os paa alle Sider paa Landet[1] og udenfor til Søs med hele den danske Flaade) udstaa stor Perikel. Derfor fandtes for godt, at man i den kommende Aften, saasnart det blev

[1] Den 29. Juli skriver Christian den Fjerde til Christen Thomesen Sehested, at »Oberstlieutenant Poul Sehested i disse Dage haver havt god Lykke i Neustadt, hvor han haver okkuperet Byen og Skansen og bekommet alt det, som Fjenden derudi havde samlet af Proviant og Munition.«

mørkt, skulde lette Anker og gaa forbi den danske Flaade, noget til Siden ad Femern til og siden til de svenske Skær. Vil Fjenden følge, kan man lade ham det frit for; faar vor Flaade kontræer Vind paa Vejen, og Fjenden følger os i Hælene, have vi saa meget bedre Kans, idet Luven bliver paa vor Side, saa at vi kunne attakere ham med Fordel. Derpaa gaves alle Kapitajnerne det Tegn, som de ved Nattetid skulle have at rette sig efter, saafremt Fjenden følger efter os, nemlig, den, som bliver noget Skib vaer den første Nat, skal han tilraabe: van war to Schip? den anden svare: van Penemünde. Om han spørger igjen, van war v. Schip? R. [ɔ: Svar]: van Upsala. I den anden Nat skal man nævne: Riga og Pillow. Den tredie Nat: Reval og Narven; derpaa kan man kjende, om det er vore Skibe. Omtrent Kl. 10 gik Flaaden med Sydvest-Vind og Kuling til Søs.

Den 2. August tidlig om Morgenen havde vi Femern paa Styrbords-Siden og strax efter agterud, idet vi med en Sydvest-Vind gik hen ad Bornholm til.«

Den sædvanlige Beretning i nyere danske Skrifter om, hvorledes den svenske Flaade sejlede ud fra Kieler Fjord, skriver sig fra *Slange*. Han omtaler[1], at de Svenske led Mangel paa Proviant, havde brakket Vand, at Antallet af Syge og Døde var stort, at der herskede stor Nød, og han fortæller saa: »Svenskens Flaade havde været forloren, hvis dette skulde varet længe. Altsaa drev Nøden dem til, at de om Natte-Tider imellem den sidste Juli og 1. August ved en saa god Sønden-Vind, som de kunde ønske sig, lettede Anker og satte Sejl til, og gik hver og en ud af Havnen udi Søen, førend at Peder Galt, som en Del have villet sige, blev det vaer. Og den 5. August var samme deres Flaade alt hjemme og ankommen til Elfsnabben. De Svenske skrive[2], at saasnart Galt fik at se, at de vare under Sejl og vilde gaa ud, lettede

[1] *Slange*, S. 1245.
[2] F. Ex. *J. H. Boecler*: Historia belli danici 1643—45, S. 200.

han Anker og gjorde færdig at gaa efter dem, for desbedre at kunne slaas i aaben Sø. Men i hvad end hans Mening og Forsæt var, saa burde ingen Ting have bragt ham til at vige fra sin første Ordre, som var at holde de Svenske indelukte i Hullet og passe paa, at ikke noget deres Skib slap ud. Og selvsamme Befaling var jo ogsaa bekræftiget i den anden Ordre.«

Det er let at se, hvormeget *Slanges* Fortælling afviger fra de virkelige Begivenheder. Han har Intet kjendt til Flaadernes Manøvreringer i de nærmeste Dage forinden, han har ikke vidst, at Galt ingen Kommando havde som Eskadrechef, da de Svenske sejlede bort, han har taget Fejl af Tiden og af Ordrerne, han har ikke kjendt den rette Dag, da den svenske Flaade slap bort. Meddelelsen hos *Slange* fra svensk Kilde om, at Galt lettede Anker og stod til Søs, for desbedre at slaas i aaben Sø, passer til hvad der virkelig skete den 30. Juli.

Den tidligste Meddelelse fra dansk Side om, at de Svenske gik ud fra Kieler Fjord, findes i et lille Flyveskrift: »Relationer fra Glykstad, Lybek og Hs. Kongl. Majest. Skibs-Flaade tilkjendegivende, hvordan Tilstanden nu er i Holsten, og hvorledes den hovmodige svenske Flaade haver skammeligen maattet tage Flugten og undvige. Prentet i Kjøbenhavn anno 1644, den 8. Augusti, og findes hos Joachim Moltken, Boghandler.« (2 Bl. i 4°.) Her læses følgende Meddelelse, »Af Kongl. Majt. Flaade 2. Augusti:«

»Igaar ere de svenske Skibe med en durchstaaendes Vind, efterat de havde draget alle Stykkerne ind, og dikt tættet Portene, for fulde Sejl bortløben. Hs. Kongl. Majt. gjorde sit Bedste dem at komme om Borde, men blev forhindret formedelst den store Storm og Uvejrlig, som der var. Maa derfor lade Gud raade, hvilken vi have billig Aarsag til at takke af ganske Hjerte for den første Victoria i Østersøen, som vi have faaet over dem, saa at de hovmodige og menedige Fjenders (som mod Pagt og Forbund ikke længe siden

braverede saa saare for Kjøbenhavn) stolte og store Mod saaledes er dæmpet, at de med største Haanhed og Skam og Spot maatte undvige og tage Flugten; deraf den ganske Verden skal vide at sige, hos hvilken de beholde en Flik paa deres Ære og Redelighed. Hs. Kgl. Majestæt haver kommanderet et stort Parti Skibe efter dem, saa at, dersom de ikke have langet Skærene, førend de naar til dem, da haaber jeg, at de endnu skal faa deres fuldkomne rette fortjente Løn. Imidlertid forvarter Hs. Kgl. Majestæt endnu en Tid lang her under Laaland til at passe paa de svenske Hollænders Skibe, som have i Sinde at gaa igjennem Beltet.«

Denne Meddelelse samstemmer altsaa med Wrangels Journal i[1], at det var den 1. August, at den svenske Flaade sejlede ud. Det er værdt at lægge Mærke til, at der i Meddelelsen Intet siges om de danske Admiraler, navnlig Intet om Galt, den taler kun om Kongen. Hvad den siger om ham, er dog maaske tildels urigtigt. Jeg sigter til de Ord, at Kongen gjorde sit Bedste, for at komme den svenske Flaade om Borde. Der haves nemlig en Ordre, udstedt af Christian den Fjerde, dateret: »Trefoldighed for Christianspris 2. August 1644,« saaledes lydende[2]:

»Efterdi Vi forfare, at den svenske Flaade nu i Nat haver sejlet Os forbi, da befales Os Elskel. Erik Ottesen at gjøre Sejl og gaa strax lige ad Femern, og der lade flittig forfare, hvor den svenske Flaade er hengangen. Og naar han haver bekommet visse Kundskaber derom, skal han gjøre sit Bedste og gaa lige efter hvor de findes.«

---

[1] I et svensk Flyveblad: »Kort Relation öfwer Landt Femerns Intagande,... item om Riksens stoore Skeppsflottes lyckelige Hemkompst i Stockholms Skären. Tryckt i Stockholm deu 12. August 1644,« 4°, 4 Bl., siges rigtigt, at Flaaden den 1. August med en god Vind gik til Søs. *Jens Lauridsen Wolf* siger i sin Bog: Diarium sive Calendarium, Kbh. 1648, S. 598, at den svenske Flaade holdt sig ved Christianspris »indtil den 2. Aug., da den i en Storm . . . med en durchstaaende Vind om Natten er bortrømt til Sverig «

[2] Sjællandske Tegnelser.

Dette Aktstykke godtgjør atter, at det var Natten mellem 1. og 2. August og ikke Natten mellem 31. Juli og 1. August, at den svenske Flaade sejlede ud. Dernæst peger det hen paa, at Christian den Fjerde, Flaadens Øverstkommanderende, maa have ligget ved Kieler Fjord, da den svenske Flaade sejlede forbi ham. Endelig synes det mig at bevise, at Kongen, da den svenske Flaade sejlede ud, ikke har forsøgt at angribe den; havde han gjort det, vilde det, saaledes forekommer det mig, være meningsløst at sige: »Vi forfare, at den svenske Flaade er sejlet Os forbi.« Havde »Hs. Kongl. Majst. gjort sit Bedste dem at komme om Borde,« maatte han jo selv have set dem under Sejl. Kunne de anførte Ord forstaas paa anden Maade, end at Ordren er bleven udstedt til Erik Ottesen snart efter, at Meldingen er indløben om, at Fjenden er sejlet forbi den danske Flaade?

Med afgjort Vished kan jeg ikke sige, at Christian den Fjerde den 1. August selv laa med Trefoldighed »paa Rheden udenfor Christianspris;« thi jeg har ikke kunnet finde noget Brev eller nogen Ordre udstedt af ham paa denne Dag. Det tør dog vist antages for aldeles umuligt, at han skulde have ligget der den 31. Juli og den 2. August[1], men være sejlet bort netop den 1. August. Forholdene havde udviklet sig saaledes i de sidste Dage af Juli, at det maatte slaa klart, at deres endelige Løsning aldeles sikkert nærmede sig. Den danske Flaades Chef kan ikke have forladt det Farvand, hvor han i tre Uger havde ligget for at iagttage sin Modstander, han kan ikke have forladt sin Post.

Der er en Bemærkning, man uvilkaarlig kommer til at gjøre ved at følge disse Begivenheder, det er den: hvad har Kongen, Flaadens Øverstkommanderende, selv foretaget sig?

[1] Fra den 2. August kjendes tre Ordrer, den ene udstedt »for Christianspris,« de to andre »for Femern;« der kan næppe være nogen Tvivl om, at den førstnævnte er udstedt tidligere paa Dagen end de to andre.

Vi læse hans Breve, vi blive bekjendte med hans Befalinger, men der fortælles ingensteds Noget om, hvad han selv foretager sig, og der mærkes Intet dertil. Her kommer jeg tilbage til hvad jeg allerede tidligere har fremhævet, den underlige Stilling Christian den Fjerde indtog i Flaaden som Øverstkommanderende og som Eskadrechef, men ikke som Eskadrechef for Avantgarden, ikke som General-Admiral. Det synes mig, at der i de vigtige Dage fra 29. Juli til 1. August viser sig en Løshed i Ledelsen af Flaadens Bevægelser, som maa have været til Skade; der savnes en Leder og Styrer. Det hjælper ikke, at Peder Galt bliver sat fra Posten som General-Admiral, og at Erik Ottesen bliver hans Efterfølger: den 31. Juli udrettes der ikke mere end den 30., heller ikke den 1. August. Og da saa den svenske Flaade sejler bort om Aftenen, hvorfor følger den danske da idetmindste ikke efter? Kunde de Svenske sejle ud i Mørket om Aftenen og fortsætte Rejsen hele Natten, saa maa de Danske ogsaa have kunnet gjøre det, de skulde begge følge den samme Kurs. Det ser ud, som om der er passet daarlig paa den Aften fra den danske Flaades Side. Men hvem kommanderede egenlig dengang den danske Flaade, hvem bar Ansvaret?

Svaret herpaa har hidtil været let at give: thi *Slange* har jo fortalt, at Kongen den 26. Juli sejlede hjem til Kjøbenhavn; det er gjentaget næsten af Alle, som siden have skrevet om denne Begivenhed, og Opfattelsen har da været den, at Peder Galt bar Ansvaret. Men som Forholdet nu (og allerede af *Garde*[1]) er oplyst at have været, vil det være umuligt, at fritage Kongen for idetmindste at dele Ansvaret med sine Admiraler. Mærkeligt er det, at *Andreas Hojer* 1718 har

[1] *F. Hammerich* har i Slutningen af fjerde Del af Danmark under Adelsvælden, S. 351, Anm. 53, altsaa paa et Sted, hvor det let overses, bemærket, at »Kongen var selv tilstede paa Flaaden, da Svenskerne undslap fra Kiel.« Efter hvad *Hammerich* ytrer i samme Anmærkning lige i Forvejen, maa *Garde* vist have givet ham denne Oplysning.

fortalt[1], at »de Svenske sejlede ud midt igjennem de danske Eskadrer, som Kongen selv og Rigs-Admiral Peder Galt kommanderede.... hvorfor Galt blev halshugget, fordi han uden skriftlig Ordre var retireret og havde ladet Pladsen aaben for de Svenske.« *Hojers* Censorer (*Frederik Rostgaard* og *Johan Konrad Wolfen*) gjorde en Udsættelse paa dette Sted, idet de mente, at det ikke var passende, at nævne Kongen og Admiralen som staaende jævnsides. De sagde[2]: »det lyder bedre: »som Kongen selv og under ham Rigs-Admiral Galt kommanderede.«« Uden vist at tænke over det, ere Censorerne komne til at udhæve Kongens Stilling som Øverstkommanderende endnu stærkere, end *Hojer* har gjort det. 1747, to Aar før *Slanges* Christian den Fjerdes Historie udkom, fortaltes i en dansk Oversættelse af et tydsk historisk Værk af *Joh. Hübner*[3]: »Den svenske Flaade echapperede med en god Vind uden nogen Skade midt igjennem de danske Eskadrer, som Kongen selv og Rigets Admiral Peder Galt kommanderede.«

Gunde Rosenkrands fortæller[4], at de Svenske, efterat en Maanedstid var forløben, som de anvendte til at reparere deres sønderskudte Skibe, endelig under en Sydvest-Vind, om Natten, uden Larm, med tillukkede Stykporte, efterat Signal var givet ved to Geværskud, men ingen Kanon var løsnet, »for at Vore ikke skulde mærke Flugten, som de i Hemmelighed forberedte,« satte Sejl til og sejlede ud af den snævre Fjord. Han har ikke et Ord om Galt, han nævner ham ikke, han antyder ikke, at der fra dansk Side skete nogen Forsømmelse. Og hans Bog er udkommen i September 1644.

---

[1] *A. Hojer*, Kurtzgef. Dännemarckische Geschichte, Flensb. 1718, S. 346.

[2] Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 835.

[3] *J. Hübner*, Korte Spørgsmaal af den politiske Historie, III, Kbh. 1747, S. 617. Til Danmarks Historie, som indeholdes i dette Bind, er fornemmelig benyttet *Holberg*, men ogsaa andre »indfødte Forfattere,« — paa det her citerede Sted aabenbart *Hojer*.

[4] *G. Rosenkrands*, Soterion etc. Blad N 2 verso.

Jens Lauridsen Wolf siger 1648[1], at »Hans Majestæt gav dem Plads at komme ud til videre Fægtning. Hs. Majestæt om Morgenen efter gjorde sit Bedste dem at opnaa, men til forgjæves.«

Den eneste samtidige Kritik over den danske Flaades Forhold til den svenske, da denne sejlede ud, som jeg er stødt paa, findes i *Gazette de France*, 1644, Nr. 105, 3. September. Her læses S. 723 i en Korrespondance fra Lybek af 16. August, at Flaaden sejlede ud af Kieler Fjord og naade aaben Sø »avant qu'elle eut été appercue de l'armée danoise, qui n'est pas maintenant à se repentir de n'avoir pas fait meilleure garde (car elle eut vraisemblablement emporté un grand avantage sur les Suédois, si elle eut attaqué leur flotte pendant son passage) et de n'avoir pas mis en meilleur état son fort duquel on battait la flotte suédoise.« Hvor nøje Korrespondenten har kjendt til Forholdene, som de vare, da Svenskerne sejlede bort, er ikke let at sige; Kundskaben synes at have været mangelfuld.

Erik Ottesen sejlede altsaa den 2. August hen ad Femern til, og op ad Dagen er Kongen med hele Resten af Flaaden kommen herhen. Det kan paavises af forskjellige Ordrer, som Kongen udstedte den 2. August. Jeg skal anføre følgende[2] »Ordinans, hvorledes forholdes skal med vores Skibs-Flaade, som nu er i Østersøen:

1. Patientia, General-Admiral.	8. Gak med.
2. Norske Løve, Vice-Admiral.	9. Markatten.
3. Fides.	10. Havhesten.
4. Svanen.	11. Jomfrusvenden.
5. Lammet.	12. Ørnen.
6. De to Løver.	13. Prins Christian.
7. Delmenhorst.	14. Flyvende Hjort.

1. S. Sophia, General-Vice-Admiral.	3. Oldenborg.
2. De tre Løver, Vice-Admiral.	4. Hvide Bjørn.

[1] *J. L. Wolf*, Calendarium etc. Kbh. 1648, S. 598.
[2] Sjællandske Registre.

5. Den sorte Bjorn.	10. S. Jacob af Kjøbenhavn.
6. Postilionen.	11. Neptunus.
7 Snarensvend.	12. Josva af Kjøbenhavn.
8. Forgyldte Stokfisk.	13. Rote Gans, Kjøbenhavns Skib.
9. S. Peder af Nyborg.	

Forskrevne vore Admiraler skal begive dem strax udi Østersøen og der krydse imellem Sverig, Gulland og Bornholm, og naar den ene Eskadron løber hen ad, skal den anden løbe hid, og gjøre alle de Svenske, han kan antræffe, al mulig Afbræk, og dersom de formærker, at Svenskens Flaade sig igjen samler, skal de gjøre en Flaade tilsammen indtil videre Ordre. Af Trefoldighed for Femern den 2. August 1644.

1. Trefoldighed, Admiral.	5. Den kronede Fisk.	9. Nellebladet.
2 Lindormen, Vice-Admiral.	6. Sorte Rytter.	10. Hollandske Fregat.
3. Tre Løver.	7. Pelikanen.	11. Højenhald.
4. Stormarn.	8. Graa Ulv.	12. Samson, Gallej.

Af Trefoldighed for Femern den 2. August 1644.«

Det er denne Ordinans, som *Slange* har henført til 4. Juli, og som han siger, var given Peder Galt. Den tredie Eskadre er Kongens egen. Her have vi den tidligere omtalte Tredeling af den danske Flaade, men ikke til Slag. Eskadrernes Antal formindskes, men Skibenes Antal forøges i hver Eskadre, fordi disse nu skulle sejle hver for sig, og derfor maa være stærkere for det Tilfælde, at en af dem skulde støde paa Fjenden.

Til Oplysning om den danske Flaades Bevægelser i den nærmest følgende Tid meddeles følgende Befalinger:

Den 6. August skriver Kongen »under Femern« til Erik Ottesen om Manglen paa Proviant i hans Eskadre; han kan faa den fra Kjøbenhavn; han skal sætte under Stevns; møder han Skuderne med Proviant, da skal han tage den og fordele den, ellers skal han affordre den af Os Elskel. Korfits Ulfeld, og siden efterkomme den Ordre, som er given.

Den 7. August skriver Kongen atter »under Femern« til

Erik Ottesen, at han skal tage sex Skibe af de to Eskadrer, han kommanderer, som ere forsynede med Proviant og Andet, og strax begive sig til Ystad, og sin yderste Flid anvende, at han ved et eller andet Middel kan ruinere de svenske Strutzer og Skærbaade og Skuder der ere beliggende. Resten skal blive liggende ved Stevns, indtil de ere provianterede.

Den 8. August skriver Kongen »under Møn« til Erik Ottesen, at han skal med de Skibe udi de tvende Eskadroner løbe under Stevns Klinten, og der forblive under Anker til videre Ordre; med dette Bud skal han lade Kongen vide, hvad Mangel der er paa Flaaden, at derpaa itide kan raades Bod.

Tilsidst maa nævnes følgende »Instruktion for Erik Ottesen at gaa under Laalands Albue med mere[1]:«

»1. Ville Vi, at vore Skibe, som nu ere under de tvende Eskadroner, han haver hos sig, skal gaa under en Admiral, en Under-Admiral og Under-Admirals-Maat, under hvilke Flaaden skal deles.

2. Borgerskibene skal gaa hen ad vor Kjøbsted Kjøbenhavn, hvorpaa alle de Syge, som paa hans underhavende Skibe findes, skal sættes og did føres.

3. Naar sligt sket er, da skal Flaaden først gaa hen ad Laalands Albue, Wismar Plade forbi, og der lade Under-Admirals-Maat med trende Skibe, indtil han erfarer, hvor Louis de Geers Flaade er; fornemmer han, at de tager Vejen gjennem Belt, da skal han tage de trende Skibe til sig og holde sig op med den ganske Flaade under Laaland, og den saavidt mulig ruinere.

4. Fornemmer han, at der Intet er forhaanden, da skal han søge Østersøen og derudi holde gaaendes, som altid sædvanligt været haver.

5. Hans Forfriskning skal han bekomme udi Slie Havn under vort Land Gulland.

Givet Trefoldighed under Mon den 9. Aug. Anno 1644.«

[1] Sjællandske Registre.

Christian den Fjerde nærmede sig sin Hovedstad, forsigtig spejdende efter Louis de Geers Flaade. Vistnok imod Forventning mødte han den i Sundet den 10. August. Noget Syd for Dragør kom det til et Sammenstød imellem Kongens Eskadre og de hollandske Skibe, hvilket fra dansk Side blev udlagt som en »Viktorie[1],« idet Kongen »haver ilde tilredet Fjenden adskillige Skibe og dem forjaget.« Resultatet af Sammenstødet blev, at intet hollandsk Skib erobredes; den Skade, som tilføjedes Hollænderne, havde ikke meget at sige, og Forjagningen bestod i, at Hollænderne vedblivende, netop efter Ønske, kunde styre deres Kurs ud i Østersøen. Denne Begivenhed kom for Samtiden, navnlig for Indbyggerne i Kjøbenhavn, der fra Byens Taarne kunde se Fægtningen, til at staa som noget Betydeligt, vel især fordi Kongen atter satte sit Liv i Vove og kom i god Behold derfra. Den 13. August[2] ankom Christian den Fjerde til Kjøbenhavn, hvor han blev modtagen med en Jubel, som maaske ingensinde ellers er bleven en dansk Konge til Del ved Hjemkomsten til sin Hovedstad. *Gunde Rosenkrands* fortæller ret udførlig herom, men

---

[1] Relation fra Fyn, Lybek, Christianstad. Prentet i Kjøbenh. den 19. August 1644. *G. Rosenkrands*, Soterion, Bl. O verso. *O. Worm*, Epistolæ, I, S. 255—56.

[2] Efterretningerne om Dagen, da Kongen kom hjem, ere afvigende. I »Relation fra Fyn, Lybek og Christianstad. Prentet i Kjøbenhavn den 19. August 1644,« en Mandag, siges i en Efterskrift, at Kongen er kommen hjem »i Torsdags silde,« altsaa den 15. August. Der siges fremdeles: »igaar den 16. August, strax Prædiken var endt,« ere alle Stykker blevne tre Gange affyrede, altsaa om Fredagen. I et Brev, skrevet til Stephanius i Sorø den 14. August, siger *Ole Worm*, at Kongen er vendt tilbage »heri vesperi,« igaar Aftes, altsaa den 13. August. Epistolæ, I, S. 255—56 (Datoen 14. August staar under Brevet i *Worms* Brev-Kopi- eller Klade-Bog i gl. kgl. Saml. 4°, Nr. 3119 a). *Jens Lauridsen Wolf* siger, at Kongen kom hjem den 16. August. Calendarium, S. 598. I et Brev fra *Ditlev Reventlow* til Hans Leonhard Klein, skrevet i Kjøbenhavn den 18. August, siges, at Kongen er hjemkommen »gestern,« altsaa den 17. August. Der anføres saaledes fire forskjellige Dage for Kongens Hjemkomst. Jeg har holdt mig til *Worm*.

hans latinske Sprog er saa deklamatorisk og opskruet, at jeg ikke tør gjengive hans Skildring paa Dansk, hvor smuk den end er[1]. Den 16. August blev der efter Prædikenen affyret Glædessalver i Anledning af de vundne Sejre til Søs.

Ogsaa i sin Fortælling om Sammenstødet i Sundet mellem de danske og hollandske Skibe har *Slange* taget helt fejl[2]; men det er en Følge af hans urigtige Fremstilling af de foregaaende Begivenheder. Efter den er nemlig Kongen for længe siden vendt tilbage til Kjøbenhavn, og det er følgelig ikke Kongen, der med sin Eskadre kæmper med Maerten Thijsen, men det er nogle af Skibene fra Erik Ottesens Eskadrer, medens de øvrige ligge ved Møn. »Kongen kaldede Admiralen Erik Ottesen hjem igjen og var ikke vel tilfreds med hans Opførsel i dette Tog,« fortæller *Slange.*

For at der ingen Tvivl skal være om, at Kongen virkelig fægtede med de Geers Flaade i Øresund, skal jeg anføre to Beviser. *Iver Wind* skriver i sine Optegnelser[3]: »Den 10. August var jeg med K. M. paa samme Skib [ɔ: Trefoldighed], der de svenske Hollænder, 22 Skibe stærke, mødte K. M. for Dragør, og K. M. havde ikkun 9 Skibe hos sig, og de svenske Hollænder prisede Vinden og undsejlede, og K. M. forfulgte dem til Boringholm, hvor de kom os af Sigte.« *Georg von Plettenberg* skrev den $\frac{27}{17}$ August til Kejseren: »Den hollandsk-svenske Flaade, som 28 Skibe stærk for otte Dage siden passerede her forbi og hæftig blev angreben af 9 kongelige Skibe, paa hvilke Hs. Majestæt selv var, og blev forfulgt, er undvegen.«

Men jeg kan ogsaa anføre et Brudstykke af et Brev som Vidnesbyrd om, at urigtige Beretninger ere blevne udbredte

---

[1] *G. Rosenkrands,* Soterion, Bl. O verso. *O. Worm* siger, Epistolæ, I, S. 257, at Rosenkrands i dette Skrift »triplicem navalem victoriam multis exaggerat.«

[2] *Slange,* S 1262. *Hammerich* har slet Intet at sige om Sammenstødet i Øresund.

[3] Danske Samlinger, IV, S. 10.

om denne Kamp. Christian den Fjerdes tydske Kansler, *Ditlev Reventlow*, skriver fra Kjøbenhavn den 11. August Følgende til Hans Leonhard Klein, en af Christian den Fjerdes Sekretærer, der dengang deltog i Forhandlingerne i Osnabrück[1]: »Efter at vore Skibe, som vare sendte op mod Skærene, havde set, at Svenskerne vare in salvo, ere nogle Skibe blevne tilbage for at iagttage Skærene; de øvrige ere dels komne til to Mil herfra. Pros Mund er iforgaars Nat med sin Eskadron paa 9 Skibe kommen til en halv Mil fra de udlagte Pramme; netop iforgaars kom 24 af Louis de Geers Skibe i Sundet, løb langs den skaanske Kyst, passerede igaar her forbi igjennem Prammene, men saa traf de paa den nævnte Admiral med sine 9 Skibe; de fægtede med hinanden en Time, saa sejlede de Svenske for fuld Vind til Søs; vore ledsagede dem med Kanonerne, og da endnu flere af de kongelige Skibe laa to Mil derfra, hvilke Dagen forinden vare blevne underrettede om hines Ankomst, og Hs. Majestæt laa med Resten af Skibene under Møn, saa vil jeg haabe, at de endnu ville faa Noget at gjøre.« Denne Efterretning er hel urigtig, thi Pros Mund laa med Erik Ottesen ved Møn; Kongen var ved Dragør med de 9 Skibe, og ikke ved Møn. Dersom det forholder sig saaledes, at der Dagen forinden var sendt Melding til Flaaden om de hollandske Skibes Ankomst, saa kan der maaske heri søges en Begrundelse for, at Kongen afskedigede Erik Ottesen, idet denne ikke i Tide havde truffet Foranstaltninger til at spærre Vejen for dem.

Nu var Krigen til Søs i Østersøen foreløbig til Ende. Opgaven, at hindre den svenske Flaade i at føre Tropper over til Sjælland, kan paa en Maade siges at være lykkets ved at Fjenden, hvad vist Ingen i Kjøbenhavn havde tænkt sig, blev spærret inde i Kieler Fjord. Men den nye Opgave, som denne Begivenhed stillede, at hindre Fjenden fra at slippe bort, lyk-

[1] Brevet findes i Gehejme-Archivet, Obergerichts-Archiv, Alliancen. Det er mig velvillig meddelt af Hr. Dr. phil. *J. A. Fridericia*.

kedes ikke, og Opgaven, at hindre den hollandske Hjælpeflaade i at forene sig med den svenske Flaade, lykkedes heller ikke. Først i September og Oktober høres atter om Begivenheder til Søs, meget sørgelige for den danske Flaade. Den 13. Oktober blev Pros Munds Eskadre angreben af en overlegen svensk Flaade mellem Laaland og Femern, og trods al heltemodig Modstand blev der tilføjet den et fuldstændigt Nederlag. I dette Slag faldt General-Admiral Pros Mund, Vice-Admiralen Korfits Ulfeld døde tredie Dagen efter af et svært Saar, Admiral Grabov og Vice-Admiral Stenzel von Jasmund bleve tagne til Fange. Af de erobrede Skibe førtes Patientia og Oldenborg til Stockholm. Med 60 danske Flag slæbende efter sig i Vandet sejlede de ind i Havnen, hvor de modtoges med Jubel. Dronningen aflagde et Besøg ombord paa Skibene, en kostbart udstyret Bro var lagt ud til dem, et stort Følge ledsagede hende[1]. Patientia havde en særegen Interesse for de Svenske, fordi Gustav Adolfs Enkedronning Maria Eleonora 1640 ombord paa det var flygtet til Danmark[2].

Paa denne Tid vare af de højere Officerer, som havde været paa den danske Flaade i Slaget paa Kolberger Heide, tre døde af deres Saar, to vare fangne, en var kasseret, en havde lidt en vanærende Død ved Bødlens Sværd efter fældet Dom, det var Peder Galt. Vi skulle nu følge ham i hans sidste Levedage.

---

[1] Theatrum Europæum, V, S. 602, 635.

[2] *L. Engelstoft* paastaar, at Enkedronningen ikke flygtede ombord paa Patientia. Skandinav. Literaturselsk. Skrifter, VII Aarg., 1811, S. 23 *). Men af Christian den Fjerdes utrykte Breve fra 1640 ses, at Erik Ottesen blev sendt med Skibene Patientia og Markatten hen ad Østersøen for at tage Enkedronningen ombord; hun er naturligvis gaaet ombord paa det største Skib; se f. Ex. Brevet af 6. Juni.

VI.

Peder Galts Proces og Dom.

Det fortælles[1] af *Slange,* at Galt begik den vigtigste Forseelse i den hele Krig. »Saasnart vare de Svenske ej bortslupne, førend han kjendte sin Fejl og hvor ilde han havde gjort. Skrev saa Kongen til og bad om Naade. Men Hs. Majestæt lod ham siden ved Sekreterer Iver Wind tiltale og dømme fra Livet. Hvorpaa han blev halshuggen paa Slotspladsen i Kjøbenhavn den 31. August i sin Alder ikke langt fra 70 Aar. Han tilstod baade for Retten og da han gik til Døden meget væmodigen sin Forseelse.«

Mon *Slange* har læst det Brev, som Galt skrev til Kongen? eller har han hørt fortælle, at Galt har skrevet det? Brevet kjendes ikke, det omtales kun af *Slange.* Af hvad der tidligere er meddelt af denne Forfatters Skrift vil det erindres, at Brøden, som han lægger Galt til Last, er den, at han ikke stansede den svenske Flaade, da den sejlede ud af Kieler Fjord, — efter hans Beretning Natten mellem den 31. Juli og 1. August. Men det er, som det vil blive vist, urigtigt. Ligeledes er det urigtigt af *Slange* at sige, at Kongen »lod Galt dømme fra Livet;« det kunde Kongen ikke »lade« gjøre, og han har heller ikke gjort det. Ligesaa urigtigt er det, naar det i nyere danske Skrifter siges, at Galt blev dømt af en Krigsret.

---

[1] *Slange,* S. 1245—46.

Da Christian den Fjerde den 2. August havde forladt sin Station udenfor Kieler Fjord, udstedte han samme Dag »af Trefoldighed ved Femern« følgende Ordre til Galt[1]:

»Vor Gunst tilforn. Vid, at vi ikke er til Sinds dig længere at bruge paa vores Skibsflaade, men at du med det første Lejlighed dig til vor Kjøbsted Kjøbenhavn skal begive.«

Det er en kort, skarpt affattet Ordre, som ikke varsler noget godt. Men Galt blev dog ikke arresteret paa Flaaden. Hvad der skete ligestrax derpaa, kjendes ikke. En Uge senere kom Kongen tilbage til Kjøbenhavn, ti Dage efter udfærdigedes følgende Ordre til Iver Wind[2]:

»Christian IV etc. gjør vitterligt, at eftersom Peder Galt den 30. Juli sidst forleden for Christianspris sig ikke haver forholdet efter den Ordre, hannem af Os given var, at antaste den svenske Flaade, og Vi er foraarsaget hannem derfor ved Retten at lade tiltale, da haver Vi Fuldmagt givet, saa og hermed Fuldmagt giver Os Elskelige Iver Wind etc. hannem paa Vore Vegne at tiltale og hente Dom, om han ikke for samme Forseelse bør at lide paa Ære og Liv. Givet Hafniæ den 23. August 1644.«

Af dette vigtige Aktstykke fremgaar det klart, at Anklagen mod Galt ikke er rejst, fordi han den 1. August lod den svenske Flaade slippe ud af Kieler Fjord, uden at have forsøgt paa at stanse den. Forseelsen er en anden. Det er Kongen selv, som har fastslaaet den til den 30. Juli; hans Ord maa gives Tiltro, hvad der saa siges af alle andre. Selve Procesakterne i denne Sag ere desværre ikke bevarede; der haves kun følgende Aktstykke, som giver et Résumé af Processen og Dommen[3]. Aktstykket er første Gang fremdraget og benyttet af

---

[1] Sjællandske Tegnelser.

[2] Sjællandske Registre.

[3] Geh.-Archivet, Danske Samlinger, Nr. 69 b. Domme Herredags Nr. 67 fasc. 2 fra 1640 til 1653.

Garde[1]. Det er skrevet paa et løst Blad i Folio med en noget skjødesløs Haandskrift, som om det er en Klade eller en hurtig nedskreven Extrakt; det har ingen Underskrift og ingen Datering. Trods denne mindre tilfredsstillende Form, er der vist Intet at indvende imod, at Aktstykket tillægges Værd som fuldgyldigt historisk Vidnesbyrd; alle Hovedpunkter ere nævnte, om end meget kort og noget uklart. Dets Indhold er følgende:

»Iver Wind paa K. M. Vegne citat Peder Galt.

Eftersom han den 3. [ɔ: 4.] Juli var befalet at være General-Admiral over K. M. Skibsflaade og da ikke holdt sig som han burde, idet han havde Luven fra Flaaden [ɔ: Fjenden] og derforuden K. M. Befaling at antaste hannem, hvilket han dog ikke gjorde, formener hannem derfore andre til Exempel at burde straffes paa Liv eller Ære, hvilket er indsat til Kongen og Rigens Raad, for de Admiralitets-Dommere paa Bremer-Holm formente, at de ikke kunde dømme derudi, efterdi det var en Adelsmands Liv og Ære angaaende.

Hvor til han svarede, at han ikke anderledes forstod K. M. Ordre, end at han skulde beholde Luven og ikke antaste Fjenden, der til med kunde han ikke heller samle sin Skadron saa snart som han vilde.

Vota.

H. Hofmester, H. Kansler, Rigens Kansler, J. Seefeld, G. Krabbe, H. Lindenow stemme alle overens, at Peder Galt ej haver efterkommet sin Ordre som han burde, og derfore billigen burde at straffes, med mindre Hs. M. hannem vilde benaade, hvor om de alle underdanigst ombade.

Sententia.

Efterdi P. G. ikke haver efterkommet sin Ordre og angrebet Fjenden, han ogsaa havde Luven fra Fjenden og anden Fordel, saa er her saaledes for Retten afsagt, at Peder Galt for samme sin Forseelses Skyld skal miste Livet.«

[1]. *Garde*, S. 202.

Ved Kundgjørelse af 16. December 1643[1] bleve de almindelige Herredage indkaldte til den 6. Maj 1644. Men Krigen udbrød, der blev i dette Aar ingen Herredag holdt. Sagen imod Galt blev afgjort som en extraordinær Sag (saaledes synes Tilfældet at have været) og den blev afgjort strax.

Udførlige Efterretninger fra officielle Kilder om Processens Gang mangle altsaa ganske. *Georg von Plettenberg* giver dog en interessant Oplysning om den i et Brev til Grev Trautmansdorf, dateret Kjøbenhavn $\frac{3. \text{ September}}{24 \text{ August}}$. Han skriver saaledes: »Hs. Kongl. Majestæt inculperer meget hæftig nogle fornemme Skibe [Schiffe, ɔ: Skibschefer]; over en Kapitajn, som ellers har staaet i Anseelse, har han ladet holde Standret, selv rettet Klagen og stærkt trængt paa Dom. Men da den Anklagede er en dansk Adelsmand, have Dommerne, som for største Delen ere af den Stand, undskyldt sig med det Foregivende, at juxta leges regni kunne kun Kongen og Rigsraaderne dømme om en Adelsmands Liv eller være hans Dommere. Om nu end Hs. Majestæt replicerede derimod og indstændig vilde, at de skulde efter deres Profession ifølge Artikul-Brevet udtale, om den Anklagede havde holdt sig som en ærlig Mand eller havde begaaet Fejl imod sin Skyldighed, saa var dog Alt omsonst, og Hs. Majestæt maatte med Utaalmodighed trække sig tilbage.« *Plettenberg* føjer til: »Om Hs. Majestæt nu med saa priviligerede Kapitajner mere vil begive sig i Fare, det vil man faa at se; man haaber, at han vil forblive den øvrige Tid her paa Stedet, for at træffe Anordninger i alle Henseender.«

Der kan ingen Tvivl være om, at det er Galt, der sigtes til ved denne Kapitajn, som er dansk Adelsmand. Rigtigheden af *Plettenbergs* Meddelelse bestyrkes ved hvad der siges i Extrakten af Proces-Akterne, at Galts Sag havde været for Retten paa Bremerholm, som afviste den, fordi den angik en

[1] Sjællandske Tegnelser.

Adelsmands Ære eller Liv. De »leges regni,« der sigtes til i *Plettenbergs* Brev, maa sikkert være Christian den Fjerdes Haandfæstning, i hvilken der i § 13 staar: »dog skal hver Mand [ɔ: Riddermandsmand] være pligtig at stande til Rette for Os og Danmarks Riges Raad for hvis Nogen haver hannem til at tale med Rette[1].« »Artikul-Brevet,« som Kongen skal have beraabt sig paa, er vistnok Christian den Fjerdes Skibs-Artikler af 8. Maj 1625[2], hvor det i § 37 siges: »Paa de Misgjerninger, som ikke findes iblandt de, som udi disse for- eller efterskrevne Artikler opregnede og forbudne ere, skal vor Admiral i Flaaden og Skibs-Høvidsmændene udi Skibet med de fornemste Officerer i Flaaden eller Skibet dømme og straffe efter Lov, Ret, Skibsbrug og som Sagen er til.«

De, der »efter deres Profession,« som *Plettenberg* siger, skulde have undersøgt Galts Forhold, viste altsaa Sagen fra sig, og det var Rigsraadet, som dømte Peder Galt til Døden, nemlig Rigsraaderne: Rigens Hofmester Korfits Ulfeld, Kongens Kansler Christian Thomesen Sehested til Stougaard, Rigens Kansler Just Høeg til Gjorslev, Jørgen Seefeld til Refsnæs, Gregers Krabbe til Torstedlund, Hans Lindenow til Hundslund. Ingen af disse Mænd havde nogensinde havt Kommando til Søs, eller, som man siger, været til Søs; de maa antages, at have været ganske ukjendte med Søvæsenet og med Søtaktiken. Men det synes, at der for Rigsraadet ved denne Proces ikke har været Spørgsmaal om Taktik eller Navigering,

---

[1] Aarsberetninger fra det kgl. Gehejmearchiv, II, S. 105. Sml. *Kolderup Rosenvinge,* Grundrids af den danske Retshistorie, 3. Opl., Kbh. 1860, S. 84: »Rigens Raad blev under Christian I de Adeliges Værneting i Æressager og siden i alle Sager, som Kongen lod anlægge imod dem;« S. 374: »Kongen og Rigens Raad var første Instans for Adelsmænd i Æressager og i enhver Sag, som Kongen lod anlægge imod dem.«

[2] Disse Skibs-Artikler bleve trykte 1625 (Bibliotheca Danica, I, S. 678); *Garde* har ikke kjendt denne Udgave af dem; han omtaler i Efterretninger om den danske og norske Sømagt. I, S. 97—126, Artiklerne efter et Manuskript i Geh.-Archivet.

men om der ganske i Almindelighed var begaaet en Insubordinations-Fejl, om Peder Galt havde udført Kongens Befaling eller ikke. Brøden var den, at Galt havde siddet Kongens Bud overhørig. At gjøre sig skyldig i en saadan Forseelse i Krigstid, maatte medføre streng Straf, og Galt kunde dømmes, om ikke efter andre Love, saa efter den Ordinans, Kongen udstedte den 4. Juli, ved hvilken han befalede Admiralerne og Vice-Admiralerne, »at holde hver sin underhavende Eskadre hos sig samlet og søge Fjenden efter den Ed, de os soret haver,« eller »at straffes som vedbør, uden al Naade.« Saaledes som Sagen blev lagt for Rigsraadet til Dom, kunde det næppe dømme anderledes end det gjorde, thi den Befaling, som Kongen den 29. Juli havde givet Galt om at skyde paa Fjenden, havde Admiralen ikke udført, det tilstod han selv. Der kan anføres et Vidnesbyrd for, at Sagen er bleven taget fra den Side. Den franske Gesandt *de la Thuillerie* skrev til sin Minister i Paris den $\frac{15}{5}$ September: »Kongen af Danmark belønner og straffer dem, som have baaret sig godt eller daarlig ad; han har ladet Hovedet hugge af en af sine Vice-Admiraler ved Navn Galtz for ikke punktlig at have adlydt den Befaling, han havde givet ham (pour n'avoir point ponctuellement obéi à ce qu'il lui avait commandé)[1].«

Men hvorfor rejste Kongen en Anklage paa Livet imod Galt? Hvorfor rejstes der ingen Klage mod Erik Ottesen, der fik Kommandoen efter Galt, eller mod nogen anden af Admiralerne, da Katastrofen endelig var sket? Jeg tænker mig, at Kongen, efterat Fjenden, som hvis Overmand han betragtede sig, var undsluppen, har undersøgt, hvor Fejlen laa, og at han er kommen til det Resultat, at, dersom Galt den 30. Juli havde »antastet« Fjendens Flaade, vilde der være blevet tilføjet den en saadan Skade, at den næppe mere havde turdet søge aaben Sø og snart efter maatte have overgivet sig. En saa-

---

[1] Brevet i det franske Udenrigsministeriums Archiv.

dan Tanke kan jeg godt forstaa: men jeg kan ikke forstaa, hvorfor det, som skete den 30. Juli, skal medføre en saa overordenlig haard Straf, medens det, som skete den 31. Juli, som lignede hint saa meget, og det, som skete den 1. August, ingen Straf skal medføre.

Jo mere jeg har sat mig ind i disse Forhold og tænkt over dem, jo stærkere er den Forestilling bleven hos mig. at Kongen er gaaet frem med for stor Strenghed imod Peder Galt. Havde Christian den Fjerde blot forandret sin Klage og givet den en saadan Form, at den sagkyndige Domstol paa Bremerholm kunde undersøge Forholdene »som Sagen var til« og fælde Dom om Realiteten[1], saa at Kongen derefter kunde tage Beslutning, om han vilde føre en ny Klage imod Galt frem for Rigsraadet, saa havde det Hele faaet Præg af en rolig, vel overlagt Fremgangsmaade, og den endelige Dom vilde have faaet et bredere Grundlag end det mere formelle, som jeg tror har været det afgjørende hos Rigsraadet, saaledes som Sagen blev det forelagt. Det forekommer mig, at der er noget forceret i Kongens Fremgangsmaade, jeg synes, at der er, som man siger, gjort kort Proces med Galt. Der er en Betragtning. som næsten trænger sig frem af sig selv. Nu, saa mange Tider efter, læse vi alle disse Breve og Befalinger og søge at forstaa og fortolke dem paa rette Maade. Men for at faa Begivenhederne til at staa klare for os, hører det til, at vi ligesom kunne føle og mærke den Stemning, som herskede hos Kongen — hos Kongen, som endnu den 26. Juli var saa vis paa, at kunne ruinere den svenske Flaade, at han atter skrev til Ulfeld om sin Plan, at lægge sig i Skærgaarden udenfor Stockholm — Rigsraadet, Admiralerne, Flaadens Besætning, hos Alle, da det blev bekjendt, at Fjenden var undsluppen. Skuffelsen har vist været umaadelig stor,

[1] Saaledes som Kongen Aaret efter lod Admiraler og Officerer undersøge Schoutbynacht Henrik Munds »Komportement og Forhold til Skibs.« Se ovenfor S. 42, Anm. 5.

Harmen giver sig Luft i de Haansord, som forekomme i den tidligere nævnte Skrivelse fra Flaaden, afsendt den 2. August. Men Forbitrelsen synes mig ret at have faaet en Udtalelse i Dødsdommen over Peder Galt.

Det vilde have været overordenlig interessant, dersom der var bevaret samtidige Optegnelser eller Breve fra dansk Side, i hvilke der sagdes noget om, hvorledes man tænkte og talte om Galt og om hans Domfældelse. Jeg kjender ingen saadanne, jeg har kun fundet en eneste lille Ytring. *Henrik Motzfeldt* skriver fra Wittenberg den 15. Februar 1645 til Ole Worm om Peder Galts Skrift »De perfidia Svecorum«: »Det er sørgeligt, at dette Skrifts Forfatter, Peder Galt, har faaet en saa elendig Udgang paa sit Liv, fordi han paa en noget uforsigtig Maade (imprudentius) har ledet Sagerne med den Flaade, han kommanderede[1].« Kilderne ere saa fattige og saa tause, Peder Galt og hans Forhold omtales næsten slet ikke, der fulgte andre Begivenheder, som stillede ham og hans Skæbne i Skygge. *Danckwerth* fortæller 1655 ganske kort[2], hvorledes den svenske Flaade sejlede ud og naade aaben Sø, og han tilføjer: »Welches Peter Galt sein Kopf kostete, der ihm zu Copenhagen durch Urtheil und Recht, weil er der königlichen Ordre nicht nachgekommen, abgeschlagen ward.« Derimod er jeg stødt paa en mærkelig Dom over Galts Død hos en Forfatter, som maa regnes for en Svensker, altsaa for en Fjende, og hvis Opfattelse man derfor fra dansk Side vil kunne sige er ensidig. Det er den tidligere nævnte *Jakob Strypman.* I sit Lykønskningsskrift til Dronning Christina taler han om Pros Munds Kamp den 13. Oktober. Han lader denne Admiral, før han sejler ud, anstille forskjellige Betragtninger i Anledning af det forestaaende Togt, en hel Monolog, og han

[1] *O. Worm,* Epistolæ, II, S. 874. Sml. ovenfor S. 132, Anm. 2.
[2] *C. Danckwerth,* Neue Landesbeschreibung der zwei Herzogthümer Schleswich u. Holstein, Husum 1650, S. 155.

lægger ham da følgende Ord i Munden[1]: »Det er en almindelig Skik hos Herskere, at tilskrive sig hvad der er udført godt, men Anførerne hvad der er udført daarligt. Et sørgeligt Bevis herpaa har Peder Galt givet for nogle Uger siden. Selve Alderen havde kunnet frikjende den 80aarige Mand og Olding, hvis ikke Kongens hidsige Sind havde villet søge en hæslig Trøst ved den dræbte og mere ulykkelige end brødefulde Mands Blod.« Denne overordenlig strenge Dom findes i en Bog, som er trykt i Aaret 1645. I sin Dannemarks Riges Historie, hvor *Holberg* har givet en Karakteristik af Christian den Fjerde, fortæller han, at der tillagdes ham »en Slags Hastighed og Overilelse.« Han nævner nogle Exempler og siger[2]: »Hans Majestæt hørte særdeles ilde hos Adelen, formedelst den Exekution, som skete paa Admiral Peder Galt;« som en Slags Undskyldning føjer han til: »Men man kan sige, at saasom adskillige af Kongens Ordres bleve slet exekverede udi den sidste Krig mod Sverig, saa var det fornødent engang exemplariter at straffe.«

Hvorledes er det gaaet til, at den Opfattelse i saa mange Tider har været som fastslaaet, at Galt blev dømt til Døden, fordi han, da den svenske Flaade sejlede bort fra Kieler Fjord, veg tilside og ikke stansede den? Jeg tror, at Forklaringen ligger nær. Her er atter sket en Forkortning, som jeg vil kalde det. 48 Timer ere saa at sige slettede ud; hvad der gik forud, og hvad der fulgte efter, blev slaaet sammen til et Moment. Galt havde Kommando, — hvilken Dag siges ikke;

---

[1] *Jac Stryppman*, Gratulatio panegyrica ad Dom Christinam. Gryphisw. 1645, Fol. K verso. I Optrykket: Mare Balticum liberatum, 1649, Fol. C 6 verso.

[2] *Holberg*, Dannemarks Riges Historie, II, S. 581 (Levins Udgave). Holberg skriver, at den svenske Flaade næppe »skulde have undgaaet, dersom den kejserlige General Gallas havde været saa god udi Gjerning som udi Ord og havde bemægtiget sig Kiel, medens de Svenske endda laae udi Havnen, og dersom Vice-Admiralen havde forrettet sit Embede saa vel som han burde, hvorfor han blev fordret til Regnskab ... og maatte miste sit Hoved.«

den svenske Flaade sejlede bort, — Dagen anføres urigtig; Galt blev anklaget, dømt og halshugget, hvorfor? fordi det var ham, som lod den svenske Flaade sejle bort. Man hørte Tale om en Ordre, som Galt havde faaet og ikke bragt til Udførelse, men man fik ikke at vide, paa hvilken Dag Ordren var bleven udstedt; man hørte Tale om et Angreb, men fik ikke bestemt Underretning om, paa hvilken Dag Angrebet skulde finde Sted; man hørte Tale om en Anklage, men fik ikke dens Ordlyd at vide. Hovedbegivenhederne kjendte man: Fjenden blev frelst, Galt blev henrettet, og som der staar i Sangen: »Denne Vise har gjort sig selv,« saaledes gjorde Historien om Galt sig selv. Ingen fik de vigtige Aktstykker at læse, og skjøndt *Garde* 1861 oplyste, hvad der stod i dem, saa brød man sig ikke om, hvad han sagde. Den upaalidelige Tradition var bleven til en paalidelig historisk Beretning.

Det er forøvrig muligt, at føre den almindelige Opfattelse eller idetmindste Noget af den meget langt tilbage. *Ditler Reventlow* fortæller i det tidligere berørte Brev til Hans Leonhard Klein, skrevet fra Kjøbenhavn den 11. August 1644: ».... Siden er den svenske Flaade, som saa længe har været indesluttet, desværre echapperet, og det ved en Forseelse af Hs. Kgl. Majestæts Admiral Peder Galt, som lod den gaa væk fra sig om Natten, saa at den, idet den i Stilhed benyttede sig af den stærke Blæst (sich des durchstehenden Windes bedienende) er naaet til Skærene, uagtet Kongen sendte 26 af sine Skibe efter den.« Da dette Brev blev skrevet, var Kongen endnu ikke kommen tilbage til Kjøbenhavn; Galt var rimeligvis allerede den Dag i Hovedstaden, men Sagen imod ham næppe endnu rejst. Jeg tager Reventlows Ord som et mærkeligt Vidnesbyrd om, hvorledes man selv i de høje Regjerings-Kredse i Kjøbenhavn næsten to Uger efter, at de Svenske vare undslupne, ikke kjendte Begivenhederne i alle Enkeltheder. Det er da forklarligt (og undskyldeligt), at urig-

tige Efterretninger om den mærkelige Hændelse hurtig have udbredt sig og slaaet dyb Rod.

I samtidige trykte danske Beretninger har jeg Intet fundet anført om Galts Henrettelse. Derimod har jeg fundet et Par Notitser i *Gazette de France*, som jeg skal anføre. Fra Hamborg skrives den 20. September[1]: »Man erfarer her, at Kongen af Danmark har ladet Hovedet hugge af to Skibskapitajner, af hvilke den ene var Vice-Admiral ved Navn Glatz, omtrent 80 Aar gammel, for ikke at have passet paa ved Christianspris, og ikke at have givet det sædvanlige Signal af to Kanonskud, da den svenske Flaade stak i Søen.« Fra Lybek skrives den 22. September[2]: »Siden den 10. i denne Maaned [ɔ: ny Stil], da Vice-Admiral Peder Glatz blev halshugget i Kjøbenhavn paa Slotspladsen, for at have ladet den svenske Flaade gaa ud af Kieler Havn uden at angribe den, har man ogsaa arresteret to Skibs-Kapitajner, af hvilke den ene er bleven dømt til at hænges, men endnu ikke er bleven exekveret, den anden er bleven forvist paa Livstid; fire andre have faaet Lov til at retfærdiggjøre sig.« En Notits lig den sidst anførte findes i *Theatrum Europæum*[3]: »Efterat Galt var bleven halshugget paa Slotspladsen, fordi han imod den kongelige Befaling havde ladet den svenske Flaade sejle ud af Kieler Havn uangreben, ere paa Kongens Befaling fem eller sex andre Skibs-Kapitajner blevne anklagede for Skibsretten paa Holmen for deres slette Forhold; en er bleven dømt til at hænges, men er dog endnu ikke bleven hængt, en anden er paa Livstid bleven forvist fra Riget; de andre beraabte sig paa Vidner, og det vil bero paa disses Udsagn, hvad Udfaldet vil blive.«

I *Theatrum Europæum* findes et Par andre Notitser, som

[1] Gazette de France, 1644, Nr. 124, 8. Oktober, S. 864.
[2] Gazette de France, 1644, Nr. 127, 15. Oktober, S. 882.
[3] Theatrum Europæum, V, S. 557.

jeg for Fuldstændigheds Skyld skal anføre. Der fortælles[1], at den 10. [September, n. St.] Kl. 5 om Morgenen blev Admiral Galt henrettet paa Kjøbenhavns Slot, fordi han havde ladet de Svenske løbe ud af Kieler Havn, »og var der ikke blevet taget Hensyn til hans høje Alder, eftersom han var over 70 Aar gammel, og han desuden var en fornem dansk Adelsmand, havde han maaske maattet lide en endnu mere foragtelig Død.« Endvidere fortælles[2], at Tycho Brahe havde forudsagt Galt, at han vilde blive halshugget, og Galt havde ytret, at »nu saa og erfarede han virkelig, at det, som for mange Aar siden var blevet ham prognosticeret, i hans høje Alder hændte ham; han havde aldrig i sine Levedage ventet, at det skulde gaa ham saaledes. Men naar den Allerhøjeste (som berøvede Heltene Modet) saaledes beredte det, maatte han være tilfreds og taalmodig finde sig deri. Han holdt fast paa, at, hvis der ikke snart blev Fred, saa kunde det samme ogsaa hænde andre, hvilket den vidtberømte Astronom Tycho Brahe dengang havde profeteret.«

Jens Lauridsen Wolf siger 1648[3], at »Peder Galt, Vice-Admiral paa Oldenborg, for ikke at have efterkommen sin Ordre, blev rettet paa Slotspladsen i Kjøbenhavn den 31. August,« det er meget kort, korrekt, men dog uklart fortalt.

Amthor omtaler (1710) Sagen paa følgende Maade[4]: »De Danske vilde ikke komme nærmere, for ikke at sætte sig i den øjensynlige Fare at lide et Tab, naar de Svenske løb ud af Havnen, og de Svenske vilde ikke ud i aaben Sø. Saaledes forløb en hel Maaned. Endelig undkom de Svenske om Natten, begunstigede af en stærk Vind, og lod de Danske se til. Den danske Flaade maatte altsaa ogsaa gaa bort: de,

---

[1] Theatrum Europæum, V, S. 555.
[2] Smst., S. 573—74.
[3] *Jens Lauridsen Wolf*, Calendarium, Kbh. 1648, S. 599.
[4] *(Amthor)*, Historische Einleitung zu dem jetzigen Krieg in Norden, S. 68—69.

som vare satte i Land mistede Livet og maatte lade fire Kanoner i Stikken. En saadan Fejghed opbragte Kongen i den Grad, at han strax lod sin Admiral arrestere og halshugge efter en ordenlig formeret Proces.« Denne Fortælling er meget fejlagtig.

Fremdeles skal jeg anføre følgende Udtog af den Franskmands Dagbog, ført under de la Thuilleries Gesandtskabsrejse, som jeg tidligere har nævnet[1]. Forfatteren var i Kjøbenhavn paa denne Tid, han taler som Øjenvidne. Der fortælles Følgende:

»Løverdagen den 10. [September, n. St.], Kl. 6 om Morgenen blev Admiral Galt halshugget, — en hædret og kundskabsrig Mand (de qualité et fort savant), men meget gammel, over 60 Aar. T. Brahe havde fordum opfordret ham til, at passe vel paa sit Hoved paa sine gamle Dage. Om Onsdagen var han bleven domfældt af Rigsraadet, hvor kun Prinsen var tilstede, da Kongen ikke vilde deltage i Dommen, eftersom han selv anklagede ham. for ikke at have lystret Ordre til med sine 11 Skibe at angribe (assagier) den tilbagevendende svenske Flaade. Efter Domfældelsen kastede han sig for Kongens Fødder, idet han sagde, at han ikke gjorde dette, for at frelse et bedaget Liv, men for at undskylde sig i Anledning af to forskjellige Ordrer, som han sagde sig at have faaet. Men Kongen kaldte ham en gammel Nar (un vieux fou) og ønskede aldrig at have set ham for sine Øjne, hvorefter han endnu domfældte to Skibs-Kapitajner. Vice-Admiralen blev henrettet ligeoverfor Slottet i Daggry.« Forfatteren var selv tilstede og saa, at Kongen nogle Gange kom hen til Vinduet i Frisørkappe (en peignoir) med Kammen i Haanden. »Galt døde med stor Ligegyldighed.« Denne Forfatter har aabenbart vidst bedre Besked om Forholdene end de andre, som have fortalt om Sagen. Det, som Galt anklage-

[1] Danske Samlinger, 2. R., I, S. 307—8.

des for, er rigtig antydet, og det er værdt at lægge Mærke til, hvad der her er sagt om »de to forskjellige Ordrer;« jeg har tidligere omtalt dem.

Siri fortæller (1656)[1], at Kongen »fuld af Misfornøjelse og Forbitrelse over sine Folks Fejghed og Uduelighed, idet de ikke havde kæmpet med Wrangel, da han præsenterede sig til Bataille, og ikke havde set sig istand til at forhindre Udfarten, lod Admiral »Ghed« sætte i Arrest. og efter faa Maaneders Forløb straffe ved at halshugges som en Poltron.« *Siri* omtaler ogsaa Tycho Brahes Spaadom.

Disse Notitser, som næsten alle ere fra fremmede Kilder, udfylde for en Del den beklagelige Taushed, som hersker i de danske Kilder om Galts sidste Levedage. De oplyse meget, men som tildels fremmede maa de benyttes med Varsomhed.

Galt blev henrettet Løverdagen den 31. August. Allerede den 2. September udfærdigedes et Brev fra Kancelliet til Hofprædikanten, Dr. Jakob Matthisen, der begynder saaledes: »Chr. IV. G. A. V. Eftersom der nu vacerer och ledig er et Vikarie udi Lunde Domkirke efter afgangne Peder Galt,« saa blev det nu overdraget Matthisen[2].

Peder Galts Lig blev nedlagt i en Stenkiste i et Kapel paa Sydsiden af Hagested Kirke i Sjælland. *Thomas Bartholin*, som ejede Hagestedgaard, satte ham 1666 i Kirken følgende Epitafium[3]:

Illustri Canonico
PETRO GALTIO
Poetæ & Juris Consulto nobili
Qui
In navibus Regiis
Quibus infeliciter præerat

[1] *V. Siri*, Mercurio, IV, 2, S. 114.
[2] Sjællandske Registre. Sml. Danske Magazin, I, S. 220.
[3] *Th. Bartholin*, Carmina, Hafn. 1669, S. 47. *E. Pontoppidan*, Marmora Danica, S. 204. *Holbergs* Dannemarks Riges Historie, II, S. 581 (Levins Udg.).

Felicitatis naufragium faciens.
Elemento mutato, mutavit fortunam
Jure Canonico in Oceano uti nesciens
Maris delictum in terra luit
Ad extremum ut disceret
Quod neglexerat
Juris Regii rubrica. Senex occubuit.
M. H. P. C.
TH. BARTHOLINVS
CIƆIƆCLXVI.
Omnia cum juveni terræ Tibi jura paterent.
Restabat demum discere jura maris.

Hvor mange have vel ikke, naar de læste denne Gravskrift, smilet ad Bartholins Vittighed om den lovkyndige Admiral Peder Galt, der ikke forstod, at bruge den Kanon-iske Ret til Søs? For omtrent et halvt hundrede Aar siden blev Kapellet nedrevet, og Kisten blev da nedsænket paa Kirkegaarden[1]. Intet Mindetegn blev her sat over den Døde, Ingen ved nu, hvor paa Kirkegaarden hans Grav skal søges[2].

---

[1] *J. P. Trap*, Stat.-topogr. Beskrivelse af Kongeriget Danmark, 2. Udg., III, S. 268—69.
[2] Efter velvillig Meddelelse af den nuværende Sognepræst til Hagested og Gislinge, Pastor *H. L. Lange.*

VII.

Slutning.

Endelig er jeg kommen til Slutningen af denne lange Undersøgelse. Men i Haab om, at Læserens Taalmodighed ikke er bleven sat altfor meget paa Prøve, ønsker jeg endnu, at gjøre Regning paa den, idet jeg gjerne vil knytte nogle Bemærkninger til, hvad jeg har meddelt. Det var Opgaven for mig at prøve, hvor paalidelige og hvor vel begrundede de Fortællinger ere, som hidtil have været de almindelig antagne om de Begivenheder, der her ere blevne gjennemgaaede. Opgaven er løst saaledes, at Læseren selv ved Hjælp af de mange Ordrer, Befalinger, Breve etc., som dels ere meddelte fuldstændig dels i Udtog, kan prøve Rigtigheden af min Skildring. Som Resultat skulde efter min Mening være vundet: en tydeligere Forestilling om Slaget paa Kolberger Heide den 1. Juli 1644, en mere bestemt Opfattelse af dette Slags Udfald og Betydning, et sikrere Syn paa hvad der hændte Christian den Fjerde i Slaget, fremdeles, med *Garde* som Forgænger, en langt fuldstændigere og rigtigere Skildring af de Begivenheder, som fulgte efter Slaget indtil den 1. August, end den, som hidtil er bleven givet og som væsenlig skyldes *Slanges* saa utilfredsstillende Beretning, samt en nøjagtigere Meddelelse om Peder Galts Proces og Dom.

Det vil kunne mærkes paa flere af mine Ytringer, at jeg nærer nogen Tvivl, om Christian den Fjerde paa en heldig Maade ledede den danske Flaades Foretagender i hele den

Tid, her er Tale om. Jeg kommer derved lidt i Strid med en gammel, rodfæstet Dom over Christian den Fjerdes Dygtighed som Admiral. Jeg skal anføre nogle Exempler paa, hvorledes denne Dom er udtalt. *Slange* siger[1], at det »er af vores saavelsom af fremmedes Historier og Vidnesbyrd vitterligt, at Hans Majestæt var holdet for den største Admiral og Søhelt, og viste deraf Prøver.« Hos *Allen* hedder det[2], at Christian den Fjerde var »en dygtig Hærfører og en endnu større Admiral.« *Fr. Hammerich* udtaler sig[3] paa følgende Maade om Kongen, at han »var begavet baade som Bygmester, Kunstkjender, Ingeniør, Statsmand, General, Admiral, i hvilken Henseende han staar ene i sit Slags; Ingen uden han har forenet Kongen og Admiralen i en Person.« Beundringen af Christian den Fjerde som Admiral kulminerer hos *Ludvig Holberg*. Han sammenligner i en af sine Epistler[4] Gustav Adolf med Christian den Fjerde, og dømmer saaledes: »Den svenske Konge var større General, den danske derimod større Admiral: Det var paa en Flaade, hvor fornemmeligen hans militære Kvaliteter skinnede, thi han kjendte alle Nordiske Søer og Havne, forstod udi Fuldkommenhed at rangere en Flaade med Fordel, vidste ikke alene, hvorledes et Skib skulde føres, men endogsaa, hvorledes det skulde bygges, og vare hans Raad og Betænkende udi Søen som Orakler for alle hans underhavende Sø-Mænd. Saa at det er troligt, at, hvis han ikke havde været Konge, alle Europæiske Sø-Potentater vilde have anmodet ham om deres Sø-Magts Anførsel.«

Ere disse Domme rigtige, maatte man da ikke vente, at

---

[1] *Slange* (1749), S. 1480.

[2] *C. F. Allen*, Haandbog i Fædrelandets Historie, 7. Udg. Kbh. 1870. S. 402.

[3] *Fr. Hammerich*, Danmark under Adelsvælden, III. Kbh 1856, S. 5.

[4] *L. Holberg*, Epistler, III (1750), Nr. 222. I sin Dannemarks Riges Historie, II, S. 622, (Levins Udg.) udtaler *Holberg* sig saaledes: Christian IV. lod sig se »som en stor General, som en stor Konge, som en stor Stats-Mand, som en stor Sø-Mand og en habil Dommer.«

de støtte sig blandt Andet paa en utvivlsom og afgjørende Sejr i Slaget paa Kolberger Heide, og paa at den i Kieler Fjord indespærrede svenske Flaade maatte overgive sig til ham?

At Christian den Fjerde har været virksom for at udvikle sin Flaade, at han har været kyndig i Søvæsenet, at han har færdets meget til Søs, at han var en modig og uforfærdet Søkriger, det er vist. Men han havde i Virkeligheden ikke stor Lejlighed til at øve sig som Admiral, til at føre Flaaden i Krig imod en jævnbyrdig Modstander. Hamborgernes Flaade paa Elben 1630, de Geers Flaade ved List 1644 vare dog Intet at regne imod den svenske Flaade i Juli 1644. Det maa vist indrømmes, at Slaget paa Kolberger Heide er det eneste rigtige Søslag, Christian den Fjerde har tagen Del i, at det kun er i dette Slag, i den ene Maaned, som fulgte derefter, at han har havt Lejlighed til at vise, om han var Admiral, dette Ord taget saa skarpt som mulig i sin Betydning af Fører af en Krigsflaade i Krig, og det er en Kjendsgjerning, at Resultatet ikke faldt ud til Fordel for Danmark, det indrømmede ogsaa *Gunde Rosenkrands* Aaret efter[1]. Hvis man vil sige, at Kongen ikke var Skyld deri, men hans Admiraler, der ikke paa rette Maade udførte hans Befalinger, saa maa det dog erindres, at Kongen hele Tiden i Juli Maaned var sammen med sine Admiraler, og at han som Over-Admiral, eller med hvilket Navn man vil betegne hans Stilling, kunde træde til, saasnart han saa, at Sagerne ikke gik som han ønskede det. Kongen maa bære sin Del af Ansvaret, med sine Admiraler maa han dele Ros og Daddel for hvad der skete.

Disse Bemærkninger forekomme mig ikke ganske at kunne overses, naar man vil danne sig en rigtig Forestilling om

[1] *G Rosenkrands,* Carona amoris et obedientiæ, Bl. D 2: »Herren daarede vore Planer og gjorde vore Bestræbelser til Intet. Fjenden slap ud af Gallas's Kløer i Holsten, 42 Skibe slap ud af dine Hænder, Kong Christian, ved Kieler Fjord. 22 Skibe ved Listerdyb.« Det kunde være tilføjet, at 24 Skibe undslap Kongen i Øresund.

Kongens og hans Flaades Forhold i dette Tidsrum. Pros Munds og hans Eskadres Skjæbne i Oktober kom for en Del som en Følge af den Maade, paa hvilken Opgaven blev løst ved Kieler Fjord i Juli. Den svenske Flaade undslap, kun et eneste Skib var blevet ubrugeligt. Efterat Rigens Admiral Jørgen Wind var død, blev der ikke før i Marts 1645 udnævnt nogen Efterfølger, nemlig Ove Gedde. I Mellemtiden styrede Korfits Ulfeld som Rigshofmester Flaadens Økonomi; Kongen ledede fremdeles i 1644 dens Foretagender til Søs, fra anden Halvdel af August ikke længere ombord paa Flaaden, men enten fra Kjøbenhavn eller fra Lejren i Skaane. Den 13. Oktober angreb Wrangel med 42 Skibe[1] og slog totalt Pros Munds Eskadre paa 17 Skibe, Resten af Østersøflaaden var lagt op; kun 2 Skibe vendte frelste hjem. *Slange* fortæller, at man i Kjøbenhavn »om Wrangels store Flaade var udi den falske Indbildning, at den ikke skulde komme ud mere i Høst, ja ikke førend ad Aare. Hvilken Tanke og Indbildning var for største Delen Aarsagen til den Ulykke, som paakom.« Er dette sandt, da er det Vidnesbyrd om, at Ledelsen af Flaadens Foretagender ikke har været god.

Det er en Kjendsgjerning, at Christian den Fjerde i det sørgelige Aar 1644 ved den Iver og Kraft, med hvilken han gik Farerne imøde og virkede til Landets Forsvar, vakte

[1] Endnu i 1870 læses i *Allens* Haandbog i Fædrelandets Historie, 7. Udg., S. 398, at Fjendens Flaade bestod af 64 Skibe. Den svenske Flaade talte 18 Skibe, den hollandske 24; se *Tornquist*, Utkast til svenska Flottans Sjö-Tåg, I, S. 109—10. — I *Hammerichs* Skrift, Danmark under Adelsvælden, IV, S. 77, fortælles, at Wrangel før Slaget nærmede sig Kjøbenhavn, og at man fra Byens Taarne talte 42 Skibe. Det er underligt, at noget saadant har kunnet siges. Wrangel kom dengang ikke højere op ad Sundet til end til Møn, den 7. Oktober. Wrangels Rapport til Dronning Christina om Slaget den 13. Oktober, i hvilken dette meddeles, er fuldstændig aftrykt hos *Tornquist* som Bilag Lit. C til første Del af hans ovennævnte Bog, rigtignok med en Trykfejl 1664 for 1644; men ingen dansk Forfatter har benyttet denne Rapport. *Boecler* fortæller, at Wrangel efter Slaget sejlede ad Kjøbenhavn til. Historia belli Danici 1643—45, S. 298.

Alles Beundring. Jeg skal anføre et Par samtidige Vidnesbyrd paa, hvorledes man dømte om ham[1]. *Ole Worm* skriver den 22. Juni til Henrik Fuiren i Padua[2]: »Idag blev jeg for faa Timer siden kaldet til Hs. Majestæt, som er vendt tilbage fra sin herlige Sejr til Søs; jeg kan ikke tilstrækkelig fortælle, hvilken Sjæls Styrke, hvilken Standhaftighed i at ville forsvare Fædrelandet, jeg har fundet hos denne udmærkede gamle Mand. O! lignede mange af vore yngre Kæmper (athletæ) ham i Mod, da vilde Alt snart gaa efter Ønske. Gud bevare ham! og give os naadelig den ønskede Fred.« *De la Thuillerie* skriver den 15. Juli (n. St.), efter at have sagt, at Kongen i Slaget paa Kolberger Heide havde faaet en Rift i Kinden ved et Skud: »Denne Fyrstes Mandhaftighed er beundringsværdig, og dette Rige vilde være uovervindeligt, hvis han blev tilbørlig understøttet; men kun faa af hans Omgivende ere af samme Malm (de sa trempe).« *Georg von Plettenberg* skriver den 3. September (n. St.) til Grev Trautmansdorf: »Jeg er næsten af den Mening, som Prinsen en Gang udtalte for mig, at uden Hs. Majestæts personlige Nærværelse vilde Intet blive foretaget.« Men mon ikke Beundringen af disse saa priselige Egenskaber hos Christian den Fjerde, som den Dag idag med Rette berømmes ligesaa meget som i 1644, ere blevne fremhævede vel ensidig? Ere ikke Lyspartierne i det Billede, man har dannet sig af denne mærkelige Konge, i nogle Retninger holdte for stærke? Det er et Spørgsmaal, som vistnok fortjener at overvejes og prøves. Men til hvilket Resultat man end da vil komme, altid vil dog det Moment: Christian den Fjerde paa Trefoldigheden i Slaget paa Kolberger Heide den 1. Juli 1644, staa som et af de smukkeste i Kongens Liv.

[1] Sml. *Slanges* Fortælling, S. 1200, om hvorledes Christian den Fjerdes Optræden bidrog til, at man i Danmark snart kom sig efter den første Forskrækkelse, efterat Torstenson og Horn vare faldne ind i Landet.

[2] *O. Worm*, Epistolæ, I, S. 572.

TILLÆG.

I.

Admiral Flemings og Admiral Wrangels Journal.

Diarium öfver det som wedh Kongl. Mayts. wår Allernådigste Drottnings sampt Rijkzsens Örligsflotta uti denne förleedne Sommarreesa under Hs. Excell[e] Ammiralen wälborne Herr Claes Flemmings Conduite förnembligast passerat och föreluppit är. Anno 1644. d. 22. Maij.

— — — — — — — — — — —

Den 29. Junii om morgonen war flottan under Femmern, Hs. Exl. Feldtm. giek då föruth medh Postpärdt [ɔ: Postfärdt], recognoscerandes huar bäst skulle wara komma nära åth landet.

Och efter Hs. Exl. Hr. Ammiralen så af Feldt-Marskalkens uthskickade General Qvartermästare Conrad v. Massberg som elliest af medhhafwande Piloth ifrån Kijl Paste Schröder, tillförnde hadhe förnummit, det wedh den Nordre Huken af landet skulle wara godh redd, gick Hs. Exl. Ammiralen något nähra der in till, och der satte med flottan. Alt folket som war på landet församblade sigh uthi dhe skantzar och bröstwärn som der uprättade wore, och såsom skeppen Kattan och Falken hade fått ordre at lofwera af och an och skiuta in på fienden, altså ginge dhe så nära in på landet, som dhe kunne, och cannonerade bet[e] fiendens skantzar och brystwärn, skedde och af dhe andre skeppen både stoore och små månge skått in till dem; doch ehuruwäll man esomoftast kunne see at fienden fick skada och miste folk, blefwe de doch stedze in om sine fördeler och braverade.

Klock. 7 wedh pass om aftonen gick Hs. Exl. Feldtmarskalken medh alle espinger och det tyske footfolket på flottan war, sampt några swänske uthcommenderadhe soldater par force åth landet; Fienden lopp då hoopetaals honom emot, och emedan oppå 12 espinger wore sex- och tre - pundige stycker, förlopp een stark schermützel, doch sedan wåre wore kombne på landet blef fienden slagen på flychten, och dem aftagne både schantzer, stycker och trenne fahnor, månge wordo nederhuggne, enkannerligen bönderne, Män det som öfwerblefuit war af dhe tyske wärfwade soldaterne, huilke i förstonne wore 450. man, stälte sigh under; Ryttarne blefue och strax satte i landh och komme til häst, General Major Mortaigne, commenderades af Feltmarskalken, at gå efter dhe som förluppne och undkombne wore, såsom och at inkrachta alle dhe andre skantzerne och landet tillfyllest. Hs. Exl. Feldtmarsk. begaf sigh om afftonen in på boijorten igen.

Hr. Ammiralens Excell. som och war medh in åth landet lät wedh sin igenkompst skrifua till Skeps-Capitainen Regert Staffert, at han medh skeppet Grijpen skulle se till om giörligit wore komme in igenom Femmersundh åt Lemkerhagen, Solderperorth och Bürgerdiep, der uptaga alle dhe skutor, som till rytteriets öfuerförssel tjänlige wara kunne.

Och efter Lieutenanten Regert Larsson i dagh medh galleoten Fortunan till flottan ankommen war, befalte Hs. Exc. at han skulle lembna be^te^ galleoth under skepparens deroppå conduite. och han Rigert Larsson begifua sigh åth be^te^ orter på Femmern til at promovera alle tjenlige skutor under skeppet Grijpens convoij, öfuer åth Christianprijs, såsom detta alt är at see af brefwet till Rigert Staffert och memorialens för Rigert Larsson concepter.

D. 1 Julii om morgonen war af stormächtigt noordoost wäder; då kom Jägaren och Gamble Fortunan ifrån Strahlsundh, medhbringandes een Hollandsk Galleoth, som Kongen i Danmark hade uthsändt, till at kundskapa huar wår flotta skulle wara. Skepparen deruppå, så wäll som och capitainerne Math. Hessling och Jacob Barber, som på bem^te^ Jägaren och Fortunan commenderade, wijste till berätta, att dhe afftonen tillförnde hade sedt Kongen medh sin flotta, af ohngefehr fyratijo skepp stoore och små, kommandes ifrån Möön, dragandes för een windh. Strax beskickade Hs. Exc. Amiralerne Åke Hansson Ulfsparre och Bielkenstierna, at dhe skulle giöra sigh färdige, lät och skiuta et skått,

och slogh uth compans-flaggan; Därmedh kommo alle capitainerne om bordh, och finge ordre at gå till segels. När man då omsijder wedh pass Kl. 9 blef fienden ansichtig, lät Hans Exc. lyfta ankar, sammaledes och dhe andre skeppen hwar efter andre, gåendes uth medh landet åth den wänstre huken af Femmern in på Kåhlberger-Heijde, både derföre at man kunde få lofwen af fienden, och elliest war dersammastädes intet så trångt, utan et beqwembt watten at slås uppå.

Klockan 12 wedh pass war fienden oss något nähra, och kom utj sin formerade batalia och ordning beståendes i trenne Esqvadroner eller flottar. Hans Exc. kallade in i kaijutan alle officerarne på skeppet Sceptor, förmahnandes dem till manligheet och et redeligit förhållande. Och om han det förnumme, wille han om Gudh spaar hälsan och lijfuet, när han kommer till Swerige, således recommendera huar och een hoos Hennes Kongl. Maijt., at dhe derföre icke skola blifwa obelöhnte, dhe lofuade alle samptligen, at dhe skulle stå hoos Hs. Excell. som redelige karlar bij, Hs. Exc. sadhe till skeps Capitainen Jacob Johansson de Buer, at så frampt Gud skulle behaga at kalla Hs. Exc. sielf i denne occasionen, då öfuerantwardades honom skeppet at commendera, förfächta, förswara, och hålla Hs. Kongl. Maijt. tillhanda. Der och han sammaledes afginge, skall Lieutenanten Bockhorn wedertaga commendet; huar och denne i lijka måtto worde affallandes, då skole Meles Wellamsson föra skeppet, och efter honom skepparne och styrmännen. Dermedh lät Hs. Exc. kommandes wästan för Pettersdorpp kyrkia på landt Femmern läggia öfuer åth fienden, gick och äfuen då winden något til söders, och blef wackert soolskijns wäder, fick altså Hs. Exc. honom lofuen uthaf, och avancerade åth honom.

Wedh pass Kl. 1 efter middagen begynte danske Rijks-Ammiralen at skjuta på oss, och blef honom dicht swarat igen; Och gick drabbningen dermedh skarpt an; Och som Hs. Exc. medh flottan war gången honom den reesan medh starkt cannonerande förbij, wände Hs. Exc. om, och gick honom åther lofwartz an igen, följde och dhe andre skeppen desse twenne wänningar efter; Hs. Exc. fick denna reesan den danske Rijkz Ammiralen medh några få skepp som hoos honom wistades (huilke tilförnde wore dhe främbste, och i wänningen blefue efter) framför sin bogh, då Hs. Exc. med flijt sökte at giöra honom afbräck och komman om

bordh, Män han war något lijtet föruth, och skyndade sigh som bäst han kunde, undan, brukandes sine stycker achter uth, och Hs. Exc. honom intet mehr än medh dhe frembste styckerne på bogen cannonera kunde, huarmedh Hs. Exc. skiöt honom långz skeppet och förtogh Hans Exc. medh hwart skott fahrten, och han som skoth achter ut, wann dergenom så mycket mehra fortgång, och kom sin koos skiutandes Hans Exc. twenne skott i bogen iempte wattnet, huarigenom Hs. Excell. Ammiralen nödgades gå bij een windh, och stoppa igen hohlen; Bem[te] Danske Ammiral hölt dermedh drägen, hade igen alle sine skottportar, så at han föga wärn giöra kunno, hadhe dhe andre Hennes Kongl. Maijtts. skepp, som komme honom emoth, gjordt sin flijt at tasta honom an, skulle kan strax hafua warit i wåre händer. Denne låg och wrook i heele tree tijmar och hölt i lää neder om den danske flottan, uthan twifwel och at reparera sin undfångne skada. Mädan Hs. Exc. nu sågh at fiendens flotta begynte något branslera, då skickade Hs. Excell. sin Jacht uth och gaf ordre till någre Officerare på the skepp, som den beroo och tilltaals medh komma kunne, det Hs. Exc. medh heele flottan skole hålla dreijen mit igenom fiendens flotta; Hs. Exc. uthskickade kom medh samme Jacht om een stundh tillbaka, medh förmälande at förrättad wor huadh honom befalt blef. Derföre lät Hs. Exc. tredie reesan sätta sin cours rätt åth fiendens flotta. då befans intet månge Hs. Kongl. Maijts. skepp som stälte sigh till at föllia Hs. Exc. efter, mästedeelen ginge lofwartz up som för, skuhte fuller fierran efter, sambt kunne till äfuentyrs drabba, och mästedeels ringa skada gjöra; i begynnelsen af denne drabbning giorde fienden uth bådhe blinder och bramsegel, gåendes undan; Hs. Exc. kom då bak i flottan och råkade ihoop medh vice-Ammiralen sampt tre andre skepp, som hölle sigh näst in till honom, huilke alle häftigt skutte på Hs. Exc. så at både master, stänger, seegel och tackel mechta ting blefue beskadde, och fick Hs. Exc. tillijka tree skott å nyo under wattnet, så at Hs. Exc. i längden eij uthhålla kunde, uthan måste hålla bij och reparera desse skader. Dhe andre skeppen som Hs. Exc. Ammiralen hade följt efter, thee wore fåå, måste och gå lofwartz ifrån fienden, huarigenom han fick rådruum at grijpa ståndh; Men enär Hs. Exc. den fierde gången avancerade på fienden, zackade han så småningom undan, och omsijder förtoog natten och mörkret så wijda actionen, at Hs. Exc. icke wiste,

huilken som war wän eller fiende, och wij fördenskuldh å begge sijdor måste uphöra medh fächtandet.

Mädan Hs. Excell. Ammiralen och då medh flottan war stadd uppå grundt wattn och nära landet, fan Hs. Exc. raisonable, at gå något lijtet derifrån, lät fördenskuldh sättia eld i laternen, på det flottan kunne hållas tillhopa, och gick wedh pass tree glas ifrån landet, fienden förde ingen laterna, uthan förfogade sigh still tijgande sin wägh.

Wedh midnadz tijdh wände Hs. Excell. medh flottan tillbaka, dijt som combatter föreluppen war; och om morgonen som war den andre dito præsenterade medh heele flottan sigh till slagz igen, då kunne man intet förnimma något skepp uthan wåre egne. och war då den danske flottan bårtgången, lembnandes oss platzen eller wallstaden, Hans Exc. lofwerade med flottan der omtrent fast heele dagen, men intet kunne förnimma. huar fienden war blefuen, kunde fördenskuldh intet resolvera, antingen man skulle sökia honom efter åth Bält eller och Sundet.

Huarföre och såsom på ett skepp och annat war skedd någon skada på masten, stängier, segel och wandt sampt annat tackelwärk, enkannerligen wore seglen på Ammiralskeppet heelt sönderskutne; dij resolverade Hs. Exc. at gå till Christianprijs, så länge slijkt repareres.

D. 3 Julii ankom Hans Exc. medh flottan på redden uthan för Christianprijs, och war då et starkt wästanwäder, så at H. Exc. intet kunne gå derin, derföre måste Hs. Exc. där låta fälla ankar.

D. 4 Julii reeste Hs. Exc. medh sin Jacht ifrån flottan till Feldtmarskalken Hr. Lenardt Torstensson i skantzen Christianprijs, efter skedd relation om förloppet af combatten, skrefz till Ammiralen Mårten Thiesson, af den Holländske flottan, at han wille skynda sigh hijt åth så hastigt möijeligen är.

D. 5 Julij skreefz till Hennes Kongl. Maijt. een uthförlig relation, huruledes som combatten afluppen war emellan begge flottarne.

Sammaledes och til Rijkz Ammiralen om berörde combat och elliest andre ährender, eenkannerligen påmintes om proviantets tijdige fortskickande till flottan. Medh desse så wäll som och Feldtmarskalkens breef åth Swerige, affärdades posten Matz Erichs-

son, och gafs honom een memorial, huru han sin reesa anställa och fortsättia skulle.

Denne dagh affärdades och till Amiralen Mårten Thiesson den Galleoten, som Kongen i Danmark på kundskap uthskickat hade, och af wåre skepp upfångat blef; honom medh gaffz det bref som till be[te] Ammiral Thiesson d. 4 hujus skrifwit war.

Skreefz och till Lovis de Geere, Peter Trottzigh och Haraldh Appelbom om combattens förlopp som concepten uthwijsa. Skepparen på samme galleoth gaf een revers från sigh på ähra och redelighet, at han desse bref richtig framföra skulle. Deremot fick han een zedel till Petter Trotzigh, at enär han förewijsar ett recepiste ifrån Ammiral Thiesson, det brefwet är wäll öfuerlefuereradt, skall han gifua honom skepparen 100 fl.

Den 6 Julij affärdades skeppen Smålands Leijonet, Jägaren och gamble Fortunan åth Strahlsundh at hempta skepzöhl och elliest några andre ährender till förrätta, såsom dhe (sic!) öfuer giorde och uthfärdigade memorialer betee.

Skreefz och till Commendanten i Wissmar om ett gott partij skepzöhl för flottan at upbringa.

Samme dagh kallades tillhopa alle skepzcapitainerne, och församblades först i Cajutan:

Hs. Excell. Hr. Ammiralen.
Hr. Åke Hansson,
Hr. Bielkenstierna.
Majorer { Klerk,
Daniel Jönsson.

Hr. Ammiralen förmaante, at man skulle reparera alt huadh fehlar på skeppen, utj tagel (sic!) seegel och annat som sönderskutit ähr, huadh manquerar på kruut och loodh, måste man hjelpa huarannan af dhe skeppen som deruppå kunne hafua större förrådh.

Skall och sättias dhe kranke i landh, jempte dhe quetzte och gifuas penningar till at försörias uthaff.

Resolverades at Pappegöijen och Brandskeppet St. Jacob skole lembnes här quar, och sedan gå heele flottan på fienden.

Måste och tagas officerarne utj een skarp förmahning, at dhe sigh härefter bättre, än nu skedde, förhölle. Desse sade Hs. Exc., at hafua illa fächtat nembl.: Raphaël, Apollo, Leoparden, Stockholm, Tijgert, Fortuna, Mercurius, Jägaren, Wästerwijk, Achil-

lis, Wästgöte Leijonet. Inkallandes dermedh alle capitainer i Cajutan. Hans Excell. proponerade och frågade dem, at aldenstund man i senast bataile hade godh occasion emot fienden, och victorien allareda war så godt som i wåre händer, hwarföre de då icke rättskaffens hafuer antastadt fienden. kunne dhe seija, at dhe ähre icke wäll anförde; då will Hs. Exc. swara dertill. Götheborgh, Draken, Katten hafua giordt wäll, och blef gifuit capitainen på Katten Thönnis Späk till recompense 40 Rdl. för det han gick det danske skeppet Nättelblad an at entra.

Capitainen på Raphaël excuserade sigh, och säger at officerarne wille intet medh honom fort, Lieutenanten är orsaken, och satte sig upp emot honom. Hs. Excl. sadhe, at dhe skulle stå huarandre till swars.

Capitainen på Leoparden säger sigh hafua tree gånger följgt sin ammiral, och chargerad fienden, män om-sijder lopp Achillis honom på lijffuett.

Capitainen på Achillis säger at denne lopp på honom.

Mercurius hafuer och rändt på Regina. Lars Mattzson Capitainen på Mercurius tillspoordes, huarföre och icke han hade giordt sitt bästa? han sadhe sigh hafwa giordt sin devoir så wäll som een annan.

Frantz Holländer på Stockholm gaf och samme swar, at han hadhe giordt sitt bästa. Hs. Excell. sade. at han hadhe giordt som een gammal käring. Den som kommer een annan gång igen, skall uthan nåder hängias.

Capitainerne på Swärdet och Andromade, sadhe Hs. Excl. hadhe giordt som redelige karlar.

Capitainen på Wästgiöte Leijonet Gerdt Hinrichsson föregifuer sigh hafua följgdt sin Ammiral alle gångorne.

Förmahnes dem alle samptligen at giöra sigh klare. och medh förste gå på fienden igen, Ammiralerne skole gå föruth. Wele dhe andre intet föllia, skall det komma på deras hals an.

Michaël Cornelisson medh Brandskeppet säger at han war op i winden, och intet toordes läggia neder i flottan, på det han icke måtte giöra skada på wåre egne skepp.

Hs. Exc. frågade om då war tijdh liggia uppe i winden, enär man skulle giöra fienden skada, hade han warit i andre och tredie Chargen tillstädes, då nogsampt kunnat effectuera sitt wärk.

D. 7 do. om morgonen komme be[te] tree skepp tillbaka, och efter dem i hälarna, Kongen i Danmark med heele sin skepz flotta, huilken fälte ankar uthe på redden för Christianprijs.

Efter middagen wore församblade på Ammiralskeppet Sceptor:

Hs. Exc. Hr. Ammiralen,
Hr. Åke Ulfsparre,
Hr. Bielkenstierna,
Major Klerk,
Hr. Herman Flemming.

Då blef resolverat at Pappegöijen skall afläggias, såsom ett gammalt skepp, hwilket flottan mycket hafwer hindradt i seglatzen, och enär wij frambdeles skole segla igen, hafuer man intet annat deraf at förwänta, än at hon blifwer efter och kommer fienden i händer, och han deraf fåhr kunskap. Styckerne skole tagas deraf, och hjelpas dem skeppen dermedh, som styckerne ähre sprungne före, Tackel och tygh kan brukas på dhe andre skeppen. Hwar natt skall 12 espinger hålla wacht så länge fienden ligger här uthanföre. Hoos dem siuke på Adelshofwet (sic!) skall sättias 12 musqweterer, och desse taaga medh sigh kruut och loodh. Upsynes mannen för samme siuke och qwetzte, måste fordra uppå dhet hwar dagh barberen kommer och förbinder dem, samme barberare skall bekomma på handen 100 Rdl.

Bönan, Meerman och Jungfrun skole fordra sine soldater tillbaka igen.

Moste giöras i morgon alt klart på heele flottan, och så snart Hollanderne kombne förbij Ahlborg, får man derom kundskap, då wij alle i Herrans nampn wele gå emot fienden. Huar Ammiral skole see efter förslagh, huadh folk på huart skepp tilstädes ähr.

8 musqueterare måste wara i huar wacht-båt.

Mauritz Köck skall wara capitaine på Arken i Joen Jöenssons ställe.

Regert Staffert på Leoparden.

Wellam Jacobsson blifuer capitain på Grijpen.

Essbiörn Bengtsson skall wara lieutenant på Arken.

Alle skutor som ähre hemma i Kijhl, skohle sändas dijt tilbaka igen.

Dhe ifrån Femmern lägges in om Skantzen, Folket af begge deelarne sätties in på skepz flottan.

D. 8 og 9 Julij passerade ingen ting wijdare än at Hs. Exl. esom oftast war in i Skantzen Christianprijs och consulerade medh Feldtmarskens Excell. om flottans Exploiit.

Elliest skreefz desse twenne dagar både till commendanten i Wismar Erich Hansson Ulfsparre och den i Strahlsundh Arwed Fohrbus. Jembwäll och vice Gouverneuren Axel Lillia om åthskillige ährender, som ähr at see af concepten.

Den 10 Julii hade Hans Exc. tillsammans efterskrefne Ammiraler och Officerare, neml.:

Hr. Åke Ulfsparre,
Hr. Bielkenstierna,
Major Klerk,
Daniel Jönsson,
Hr. Herman Flemming.

Först discouerades, huadh man företaga skall? Hans Excell. meente, at om man skall töfua efter Blohm och hans folk, då siuknar mycket mehr bårt af det folk ånnu på flottan är, hölt fördenskull godt, at man strax skall taga in Smålandz knechterne på dhe stoore skeppen; Constapler wille Feldtmarskalken och bijspringa oss medh, och wele wij altså medh förste windh gå på fienden.

Det nya skeppet måste blifwa här quar, skall hafua fyra treepundiga stycker på sigh.

Slachtordningen måste således wara, at tolf skepp gå i bredden, blifuer altså 3 battalions och giöra till hopa 36 skepp, dhe störste blifua dhe förste, eller rätt i fronten, och skall ingen gå uthur sin ordre, uthan så snart han kommer an, wenne sijdan till fienden, och sedan läggian om bordh, Brandskeppen skole achta uppå, när något af wåre skepp lägger af, som hafwer warit om bordt och är uthmartladt.

Moste wäll uptecknas huart Pappegoijans seegel, tackel och tygh tager wägen.

St. Jacob skall sänkias neder wedh broen sammaledes Pappegoijan.

Jungfrun måste repareras, Meerwijf och Bönan sammaledes.

Alt folket skall tagas ifrån skutorne, och sättias till flottan.

Ordren eller slachtordningen approberades såsom den författad war, och härefter på andre sijdan afskrifwen står:

○ Mars, ⊙ Arken, ○ Svärdet, ○ Smål. Leijon, ○ Gjöteborg. ⊙ Sceptor, ○ Draken,
○ Jupiter, ○ Nyckeln, ⊙ Cronan, ○ Stokholm, ○ Samson.
○ Andromade, ○ N. Fortun, ○ Jägaren, ○ Eenhorn, ○ Raphaël, ○ Kattan,
○ Regina, ○ Månen, ○ Westerwijk, ○ Svanen, ○ Recompens, ○ Salvator.
○ Fortuna, ○ Falken, ○ Achilles, ○ Meerwijf, ○ Tijgert, ○ Leopard, ○ St. Michaël,
○ Vest. Leijon, ○ Bönan, ○ Apollo, ○ Mercur, ○ Jungfrun.
○ Meerman, ○ Grijpen, ○ Charitas[1].

Hundrade oxar skole emottagas af landet, huilke feldtmarskalken efterlåter flottan, och desse måste saltas in, 5 oxar tages emot på dhe störste skeppen, och 3 på huardera af de andre stoore.

Delibererades om man längre skall wänta efter Holländarne? R. Hans Exc. meente wara bäst, så snart wij blefue färdige, at gå i hoop medh fienden, och intet wänta efter dem.

I dag afgick bref till Legaten Hr. Johannes Oxenstierna, Item Hindrich Schute Postförwaltaren i Hamburg, af förmählande både om combattens förlopp och elliest flottans tillståndh.

D. 11 upbröt Hs. Excell. Hr. Feldtmarskalken ifrån Skantzen, och gick åth Ränssburg, at försambla sine troupper till sigh, eenkannerligen uhr Juhtlandh, som då wore förwäntandes, ärnandes sedermera avancera på de keijsserske.

D. 12. dito skrefz till wälbe^{te} Feldtmarskalk, och begiärtes i synnerheet, at han wille Ammiralen notificera, om han några tijdender sädan hans i går skedde upbrytande här ifrån hade förnummit af Ammiralen Mårten Thiesson. Kongen i Danmark löfte denne dagen ankar, och gick närmare åth inloppet.

D. 13. Julij war Hs. Excell. Ammiralen något opassligh och intogh medicamenter, doch om morgonen öfuersågh medh Ammiralen Hr. Åke Hansson sin instruction, och consulerades huadh som företagas skulle. Först fans gått till at gå på fienden, och der man emot honom, förmedelst Guds nådige hielp och bijståndh

[1] I Journalen staa alle Navnene paa Skibene, som her ere trykte i første og anden Linie, i en Linie, alle Navnene paa Skibene, som her ere trykte i tredie og fjerde Linie, i en Linie, alle Navnene paa Skibene, som her ere trykte i femte og sjete Linie, i en Linie.

erhölle victorien, skulle han fuller uthan tuifwel retirera sigh in i Bält till Nyburg, huarest han hafwer god hampn, dijt man intet kunne gå efter honom, hälst emedan Feldtmarskalken nu är occuperad (sic!) af dhe keijserske och intet kan wedh denne tidh tenteres in på Fyn eller andre ohrter; derföre måste man fuller medh flottan begifua sigh åth Stralsundh, och dhe orterne, på det man kunne der reparera huadh skada man bekommandes worde, och få ändtsättning af proviant och dricka, men skulle Gudh straffa så, at flottan blefue flychtig slagen, och mycket till skada kommen, måste man begifua sigh in åth Callmare sundh så länge man komme sigh före igen, skrifwandes i medler tijdh et bref landwägen och ett siöledes till Stockholm, uthwärkiandes Hs. Kongl. Maijt. ordre, huadh wijdare företagas skulle.

Den 14. fick Hs. Exc. Ammiralen bref ifrån Feldtmarskl. Hr. Lenardt Torstensson, deruthinnan han som tillförnde råder, at Hs. Exc. medh flottan skall här förblifua, till des den Hollandiske Ammiralen Marten Thiesson kommer. Hs. Exc. förordnade Ammiralen Hr. Åke Hansson och Bielkenstierna till sigh communicerandes dem samme bref, och blef godt funnit, at man ännu skulle något lijtet ansee tijden, fastän dhe danske deröfuer gloriera kunna, det man intet komme uth till dem.

D. 15. skrefs till Feldtmarskl. Hr. Lenardt Torstenson, och sändes honom sine adviser, som han hijt skickat hade, tillbaka. Item till Legaten Hr. Johan Oxenstierna och Hindrich Schute, som concepten uthwijser.

Skrefz och till Dirich Olofsson, Lieutenanten på Phoenix, at han skulle tända elden på dhe 2ne brandtskeppen han ifrån fienden bekommit hafuer. Men segel, takel tyg och annan reedskap taga först deraf, sedan begifwa sigh åth Wissmar.

Gafs och en memorial för Hr. Herman Flemming öfuer några ährender i Kijl at beställa, eenkannerligen om öhl och brödh för flottan, såsom är at see af conceptet.

Samme dagh gick af fiendens flotta några espingar i landh at hempta freskt wattn; fördenskull skickades een capitain medh 30 dragoner, som dem på landet möta skulle, män desse kom för seent, och finge ingen af dem till fånga.

D. 16. dito höltz rättegång emellan Skeppz och Landz capitainerne på Apollo, som af Acterne förnimmes.

Dito kom Feldtmarskalkens bref, deruthinnan han ännu rå-

dher, at Hs. Excell. medh flottan skall blifua quar, till des dhe Holländske komma, och blef derpå swar skrifwit tillbaka, som finnes i conceptet.

Samme dagh kastade sigh winden till söders, sedan han ifrån den 7. dito hade hollit i öster, doch warade detta strecket intet länge, uthan gick strax i sitt förre lagh igen.

Om afftonen kom een Major ifrån Marten Thiessons flotta, medhbringandes Feldtmarsk^s^ bref, och der inlagt det som honom af be^te^ Ammiral Thiesson tillskrifwit war.

Feldtmarsk. råder ännu at töfwa, till den i Holland frachtade flotta tillkommandes warder. Hs. Exc. skref om afftonen merb^te^ Ammiral till, rådandes och gifuandes honom anleedning till att fortsättia sin reesa.

Den 17. om morgonen bittida hade Hs. Exc. Ammiraler och Majorerne tillhopa communicerandes dem be^te^ bref, och blef beslutit ännu oppå be^te^ Holländers ankompst sex eller sin dagar at wänta. Skrefs och Feldtmarskalken derom till som conceptet uthwijser. Skickades och iempte Majoren een skepz capitain Tonnis Späck till Marten Thiesson, at giöra afskedh medh honom, efter den muntelige information som denne af Hs. Excl. Hr. Ammiralen bekommit hade, huru reesan fortsättias kunne. Denne dagh skrefz och till commendanten i Wissmar Erich Ulfsparre, sampt Vice Gouverneuren i Pommern Axel Lillia, at dhe wille hijt advisera om den swenske posten Matz Erichsson är åth Swerige fortkommen eller icke.

Dito gaffs skaffaren på Achillis Albrecht memorial, huru han dhe siuke som liggia i tegelladan skiöta och deras uppehålle gifua skulle.

Om afftonen kom een Dragone Lieutenant till flottan medhbringandes een Skepz Capitain ben^d^ Jacob Lericke, en Lieutenant Jönss Hansson och 7 gemeene af een dansk flögt St. Peter wedh nampn, huilke på den söder sijdan af redden wore gångne i landh, och deraf dragunerne ertappade; desse wiste till berätta at i senaste combatt war Kongen quetzt med splettror i ansichtet; een Uhlefeldt död, som war den förre Cantzlerens son i Danmark; Erik Ottesson quetzter bak i länderne, Riks Ammiralen sammaledes quetzt, och gången medh sitt skepp Patientia åth Kiöpenhambn.

D. 18 om morgonen skrefz Feldtmarskalken huadh relation desse fångarne hade giordt, och skickades den fångne Lieutenanten medh een af dem gemeene till honom, huilke han sjelf ytter-

ligare måtte hafua at examinera. Dito et bref till Vice Gouverneuren i Pommern Axell Lillia. Item et till Erich Hansson Ulfsparre om åthskillige ährender, som conceptet uthwijsar.

Item till Capit. i Nystadt, at han wille hijt advisera om Posten Matz Erichsson åt Wissmar fortkommen är. Skrefz och sammaledes til Capit. Cornelis Nawe uppå Lambet och Lieuten. Dijrich Olsson på Phoenix, at dhe skulle förfoga sigh medh begge desse skepp ifrån Nystadt till Wissmar. Item afgeck bref till Skeps Lieuten. Erich Månsson, som ähr hoos dhe siuke i Kijl den han skulle gjöra påminnelse hoos Ränteskrifwaren dersammastädes om öhl och brödh för flottan, och at han Erich Månsson på ett par tijmar till giörandes skall komma hijt till Hs. Exc. at gifua underrättelse, huru medh dhe siuke och qwetzte tillstår.

D. 19. kom Hr. General Majoren Carl Wrangel om bordh medhbringandes Feldtmarsk[s] breef och adviser om allehanda tillståndh.

D. 20. skreff Ammiralens Excell. Feldtmarskalken tillbaka, som är at se af conceptet. Item till Majoren Saxe som ligger i Kijl at han wille sända hijt tijo rijss Carduspapper af det som ifrån Lübeck kommit ähr. Hs. Excl. reeste efter middagen i skantzen till General Majoren Wrangell och kom om afftonen medh honom hijt tillbaka igen.

D. 21. bekom Hs. Excl. bref ifrån Assistens Rådet Eskin om den desseing Hs. Excl. Feldtmarskalken oppå fienderne igenom Märssländerne förehade.

Hs. Excl. Ammiralen skref honom tillbaka, som kan sees af conceptet. Och effter denne affton kumme tiender, at twenne Keijsarens partij skulle wara sedde emellan Kijl och Christianprijs, lät Hs. Excl. strax föra dhe siuke, som wore inlogerade i tegelladan, hijt in på flottan igen. Denne dagen emot afftonen wardt starkt rägnwäder, och gick fuller winden till söders och wästen, men förwandlade sigh om natten utj östan igen.

D. 22. Julij bekom Hs. Excl. Hr. Ammiralen åther bref ifrån Feldtmarskalken, huar uppå swarades medh een corporal för dragonerne.

Samme dagh infördes de som siukeste woro på flottan, och deels i tegelladun legat hafwer, in uti staden Kijl, der at förplägas.

Om afftonen komme tiender, at Gallas medh sin armée stodh twå mijler ifrån Kijl. Hs. Excl. öfuerlade, huru Flottan bäst

skulle sättias här i hampnen utj postur, både der dhe keijserske skulle wela oss cannonera ifrån landet medh sine stycker, som och kongen i Danmark, såsom icke mindre nu än alt ifrån sin hijtkompst hafuandes een östan windh wille tillijka löpa in på oss, och författades deröfuer utj Ammiralens Hr. Åke Hanssons, Hr. Bielkenstiernas och Major Klerkz närwahru een ordning, huru huart skepp liggia skulle, såsom härefter föllier:

Sm. Lejon	Jägaren
Sceptor	Swanen
Drakan	Giötheborg
Jupiter	Cronan
Swärdet	Nyckeln
Regina	Stokholm
Leopard	Arken
Kattan	Mars
Raphaël	Samson
Recompens	N. Fortuna
Andromade	Westerwijk
Apollo	Tijger
Månen	Salvator
Mercurius	Eenhornen
Fortuna	Falken

Achillis.

Meerwijff, St. Michaël, Bönan, Jungfrun, St. Jacob, Grijpen[1].

D. 23. Julij skreefz till Hindrich Schute i Hamburg, deruthinnan honom kungiordes om flottans tillståndh och at man nu ligger färdig at gå pä fienden, wäntandes allenast efter windh. Begiärtes och at han wille hijt advisera, om han några tiender hafuer uthur Swerige bekommit, såsom dhet wijdare ähr at see af conceptet.

D. 24. do. om morgonen inföll utj staden Kijl et partij af de keijserske, nederhuggandes några af wåre der inqwarteradhe siuke af flottan.

D. 25. reeste General Majoren Hr. Carl Wrangel i landh åth Nijnmühln wedh Kijl till at recognossera den platzen, då han blef af dem danskan, som den ohrten reda apprehenderat hade

[1] Vestg. Lejonet, Meerman og Charitas ere ikke nævnede.

hefftig attacquerat, så at han miste Öfwerste Lieutenanten öfwer dragonerne Hans Willhelm, medh en conducteur af skantzen Christianprijs, och några gemeene uti Sceptors jacht; därom skreefz Feldtmarskalken till, som conceptet uthwijser.

Samma affton stälte kongen i Danmark twenne sine stycker på landet här wedh hambnen och dermedh lät cannonera flottan till några skått om afftonen.

D. 26. do. utj dagningen skedde continuation, således at Smålands-Leijonet måste uptaga dhe förste skåtten, men sedan det warpade sigh något lijtet bättre in i hambnen, gick cannonerande an på Sceptor, och detta så illa, at som beklageligest ähr, Hs. Excl. stodh och twettade sine händer och sitt ansichte, fick een stycke kuhla achter in genom companen, som drabbade Hs. Excl. igenom tjockaste låhret, så at Hs. Excl. föll neder och wedh pass halfgången åtta gaf up sin anda, annammandes tillförnde det höghwärdige Sacramentet, förmahnandes alle som när wore at strijda manligen, så at Hennes Kongl. Maijests. skeps flotta wäll måtte komma in salvum hem i swänske skiähren igen. Hr. General Majoren Wrangell badh han i synnerheet, som Predicanten Hr. Mårten Hollm och Öfwerste Lieutenanten Alexander Jerfwing betyga, at han wille stijga på detta skeppet Scepter in och det föhra till Hennes Kongl. Maijts. tjänst wäll igenom, och sigh låta wårda om flottans conservation.

Wedh middags tijdh woro tillhopa wälbe^te^ Hr. General Major, Ammiralen Hr. Åke Hansson och Hr. Claes Bielkenstierna på Arken, och blef upläsen sahl. Ammiralens Hr. Claes Flemmings instruction, på det dhe samptligen måtte förnimma des inneholdh, och huadh eenkannerligen wedh denna reesa fornembligast är Hennes Kongl. Maijts meening at förrättas skulle.

Wedh pass kl. 5 församblades åther wälb^te^ Officerare tillhopa medh Majorerne Richardt Klerk och Daniel Jönsson, och delibererades öfwer reesan. Befans först godt, at alle skepz capitainerne, som och tillijka här wore tillstädes skulle giöra sigh provision af friskt wattn, och elliest laga all ting färdigt at i mårgon gå till segels, hälst winden nu är nord till wästan.

Doch emädan som Feldtmarskalken Lenardt Torstensson är adviserat både om fiendens planterade stycker på landet och elliest Hr. Ammiralens därigenom skedde dödelige afgång, skulle man och hafua deruppå et afseende, at swar måtte komma tillbaka,

på det icke hans rådh blefwe försummat, och elliest efter hans skiedde löfte soldaterne på flottan måtte förstärkias, och man altså wara fienden bastandt.

Moot afftonstunden gick winden i een östan igen, så at eij möijeligen wara komma uth.

D. 27. Julij höltz i skantzen Christianprijs emellan General Majoren Wrangell (som då af Feldtmarskalken deputerad och förordnat war at blifua på Sceptor) och dhe andre Ammiralerne sampt Majorerne krijgzrådh, och blef godt funnit, at der icke wädret will föga, moste man så snart mörkt blifwer giöra sin flit at warpa och baxera sigh utj. den flottan som liggia wedh skantzen, begynner först at röra sigh, och så den ene efter den andre. Skeppen måste icke gå för tiockt uppå huarandre, uthan tu och tu. Dhe skepp som först uth-komma skole töfua dhe andre uthe på rymbden emellan den ytterste huken. Brandtskeppen gå efter ammiralsskeppen till lowartz.

Der flottan kommer i slagh, skall han hålla sigh tillsammans, och om Gudh gifuer lyckan, at wij winna, skole wij när dagen blifuer förleeden, taga wår koos åth Swänske Skjären; Sammaledes och der wij (det Gudh förbiude) tappandes wordo, taga wij i lijka måtto wår koosa åth Swerige. Blifuer några skepp så illa tillrättade, at dhe icke kunne hålla siön, måste foga sigh till Wissmar, Strahlsundh, eller huar dhe bäst kunne i skiähren, doch måste huar och een giöra sin högsta flijt, at föllia flottan.

Huar och een skall wara obligeradt at secundera sin cammerath, eller huadh skepp, som i nödh kommer, och fienden sigh bemächtiga will.

Samma affton kom Feldtmarskalken till Kijl och lät avancera sine troupper i rytterij och draguner öfwer passet omtrent Nijmühlen emot kongens folk, som wore på söder sijdan om Christianprijs.

D. 28. Julij om morgonen bittijda gick flottan uthur hambnen wedh Christianprijs och blef häftigt cannonerad af det batterie Kongen i Danmark hade upkastat geent öfuer be^{te} Christianprijs, och efter som skeppet Achillis hade fåt skada till sin stoore mast, måste flottan så länge sättia uthe på redden, till dess be^{te} skada kunne repareras.

I medler tijd satte Feldtmarskalken an det danske folket, togh batteriet medh 6 stycker dem ifrån, eröfrade 4 fahnor, och

blef nederhuggit wedh pass fembton hundrade man af kongens folk som wore på landet. När det war skedt, kom Feldtmarskalken till flottan, och stegh uppå Sceptor, huarest uti alle Ammiralernes närwaru blef hållit krigs Rådh och beslutit, at man först som winden fogar, skulle attaquera den danska flottan (huilken wedh det han sågh wåre skepp wore under segell uhr hambnen, gick undan, dock lofwerade emot winden up i högden, på det han måtte winna lofwen) och skulle wara hufwuden Hr. General Major Wrangell på Sceptor, Hr. Åke Hansson på Rijkz Crohnan, och Hr. Bielkenstierna å Arken, om någon præeminence dem emellan, skall, som Hr. Åke Hansson berättade, intet wara talt; men att alle tillhopa måtte wara skyldige cooperera till cronans tjänst och giöra fienden afbräk.

D. 29. Julij om morgonen war heelt stilla wäder doch südwäst och för flottan favorable, lijkwäll mädan betänkeliget war at lyfta ankar wedh een slijk stillheet, wäntade man på en kiöhling, till des winden wedh Middagz tijdh emot wår willia gik till östers och oss emot, dermedh söchte fienden åther at läggia sigh på den östra sijdan af redden, på det han måtte behålla lofuen, om afftonen stiltes wädret heelt af.

D. 30. Julij om morgonen war winden südwäst, då lyfte flottan klockan 6 wedh pass ankar, och gick åth den danske, huilken seeglade undan sin koosa åth Femmern, några tijmar derefter wardt heelt stilla wäder, så at flottorne intet kunne komma tillhopa.

Emellan 12 och 1 begyntes een lijten östan-kiöling, och omsijder südost, då gick danske flottan och sökte lofwen at winna ifrån oss, avancerandes åth landet söder an; Wij ginge och sammaledes söder an at kämpas medh honom om bemälte loff, och giorde wår flotta ifrån middagen till afftonen några wänningar, utj det hopp at kunna arbeta sigh loffwen till, män förmåtte det icke. Den danske flottan, ehuruwäll han halfwe dagen gick lofwartz och hade godh kanss till at gå på oss, kom doch lijkwäll intet oss an eller så när, at man medh honom drabba kunne.

Om afftonen kl. 7 gick winden i südwäst, och wij altså finge lofwen; Män mädan mörkret inföll, kunde man intet avancera på fienden, wijdare än att han blef kiördh till at gå till sjös undan oss.

D. 31. Julij om morgonen, blef winden sammaledes südwäst, då war fienden så långt ifrån oss, at wij honom näpligen see

kunne, doch icke deste mindre gick flottan dijt åth, som han wistades. Winden stiltes mehr och mehr af, wedh klockan et efter middagen, förwandlade han sigh åther till östers igen wedh een lijten kiöling, då wår flotta avancerade något åth redden för Christianprijs till att få mehra proviant, eenkannerligen brödh och skeps öhl, som i Kijl, sampt skantzen bestält war, och då mycket feeltes i flottan. Men när danske flottan det sågh, gjorde han segel uth både stoore och små, och satte flux efter, så at han war oss på sidstonne fast nähra, då wände heele wår flotta om in på redden, förr än han fälte ankar och gick geraden in på den danska, huilken det seendes, ladhe öfwer stagh, och giorde sin flijt at komma till siös igen undan. Wår flotta som for nattens och mörkrets skuldh intet kunde gå efter fienden, wände tillbaka och fälte ankar in på redden wedh pass åtta om afftonen.

D. 1. Augusti sändes Galleoten Fortunan och Boijorten Postpärdt inn åth Kijl och skantzen Christianprijs, at hempta både öhl och brödh för flottan. Item espingerne i landh efter freskt wattn.

Effter middagen höltz på Sceptor krijgs Rådh utj General Majorens, Ammiralernes, Majorernes och en del af Capitainernes närwahru, och blef beslutit först, Mädan General Galles (sic!) är wedh Kijl och uthan tuifuel sigh den ohrten bemächtigar så at flottan intet dricka eller något proviant dädan efter hafuer meer till förwänta. 2⁰ Kan Galles cannoner oss här wij liggia på redden, och altså giöra någre skepp onyttige och fördärfuade, och Kongen i Danmark tillijka sättia in på oss. 3tio Ähr här nu mehr huarken dricka eller proviant i förrådh, och skulle flottan wedh et längre dwälliande eller förtöfwande på desse ohrter (huarest fienden wistas om oss på alle sijdor å landet, och uthanföre till siös medh heele den danske flottan) uthstå stoor piricul. Derföre fans godt, det man i tillkommande affton, så snart mörkt blefue, skall lyfta ankar, och gå den danske flottan något afsijdes förbij åth Femmern, och sedan till Swänske skiähren. Will fienden föllia efter, kan man wäll låta honom det fritt; får wår flotta contraire windh på wägen, och fienden föllier oss i hälarna, hafwe wij så mycket bättre kanss i det lofwen blifuer på wår sijda, så at wij kunne medh fördehl honom attaqvera. Deruppå gafs till alle capitainerne i flottan detta tecken, som dhe skulle om nattetijdh hafua at rätta sigh efter så frampt fienden föllier oss efter,

nembl. den som blifwer warse något skepp den förste natten, skall han roopa: van war to Schip? den andre swar: van Penemünde. Om den frågar igen? van waer v. Schip? R. van Ubsala. Utj andre natten skall man nembna Riga och Pillow. Tredie natten, Räfwel och Narfwen, deruppå kan man hafwa kännetecken om det wåre skepp ähre. Wedh pass Kl. 10 om afftonen gick flottan medh een södwäst windh och kiöling till siös.

D. 2. Augusti om morgonen bittida hade wij Fehmern på styrbols sijdan, och strax derefter achter uth, gåendes med een södwäst windh åth Bornholm. Och efter såsom een Strahlsundisk Boijort war medh i flottan, gaf Hr. Ammiralen Åke Hansson capitainen på Kattan ordre, at han skulle löpa till den samme och befalla skepparn däruppå, at han wedh sin ankompst till Strahlsundh skulle strax gå till vice Gouverneuren Axel Lillia, och honom förmähla, det flottan nu går åth swenske skiähren, där att försee sigh medh proviant; Begiärandes at så frampt några proviantskepp och fahrkoster wedh dhe Pommerske cousterne finnas kunne, som wore kombne ifrån Swerige, han dem wille (om säkerheeten det tillåter) skynda öfwer åth Calmaresundh, der de skole finna wijdare ordre för sigh.

D. 3. Dito om morgonen ginge wij Bornholm förbij, och klockan 2 eftermiddagen finge känning af uthklipporne. Klockan sex om afftonen hade wij söder udden på bakbols sijdan.

D. 4. om morgonen Kl. 8 qvitterade wij norre udden, då skickades skeppet Meerwijff åth Callmar, at intaga proviant, och det bringia till flottan i Dahlehambn, skrefz och Landzhöfdingen Conradt Falkenbergh till, at han wille medh hastigste skynda skeppet dermedh fort. Item sändes Bönan åth Wästerwijk efter plankar, och annat der för handen warande wärkie at bringas åth Stockholm, och gafs capitainen Larss Matzsson deröfwer et memorial.

Om afftonen kl. 6 hade wij känning af Häärsöön, dermedh togh flottan een annan koosa, gåendes österåth, på det man icke emellan mörkret och natten tillstundade motte råka in på klipporna.

D. 5 om morgonen kl. 7 wore wij in om Landsorth.

II.

Af Georg von Plettenbergs Depecher.

1.

Til Grev Trautmansdorf.

Kopenhagen $\frac{2.\ \text{Juli}}{22.\ \text{Juni}}$ 1644.

„— — — Die feyndtliche flotte so den 25. [15.] in gegenwartt diesser statt beij Dracköer auff Amag gelegen sich præsentiren thate, plieb dort ohne ancker werffen biss den 26. [16.] abendts; weilen aber so woll reutter alss fussvolck vnter Ihrer Durchlaucht. des Printsen persohnlichen anführung mitt gutter manier sich hin undt her sehen liessen, auch die hiesige flotta in gar vortheilhaffter postur sich gelagert vndt also noch ans landt zusetsen noch durchzutringen thunlich fandt, gienge sie zurück, vndt des 27. [17.] morgens versuchte sie bey Klinte, ist ein orth noch in seelandt eine meil wegs vnter Kögl, mitt booten etwa 200 Man ausubringen, weilen aber auch da alles in armis, nahme sie ihren lauff wider in die Ostsee, vndt wie jetzo nachricht kombt, solle die flotte gegen Kiel zugefahren seyn, doch inmittels etliche schiffe so da kreutzen vmb Tramünde hinterlassen haben. Man vermuthet Ihre jntention seye Torstensohnische völcker auffzuladen, vndt in Ihrer Königl. Mayt. abwesenheit, vndt da der Kayserl. Succurs noch vmb den Böhmerwaldt haussen solle auff diese jnseln einen hauptstreich zuuersuchen. Weilen aber diessen morgen vmb 3 vhr Ihre Kön. Mayt. mitt gutter vndt frischer gesundtheit widerumb anhero kommen, vndt keinem von den schiffen zu gehen erlauben, auch die gantze flotte in eyle mitt aller notthurfft versehen lassen, werden zweiffels ohne solche consilia dem feindte gebrochen, vnndt inner wenig zeytt ein anders angebotten werden, Gott gebe glück. — — — So viel man mitt dem Gesichte abnehmen können, seyndt zwar etliche grosse kostbahre schiffe vnter des feyndts flotta, es kommen aber in die zahl auch etliche so schlecht genug vndt gegen die Dänische nicht bestehen werden. Drey Admiralen siehet man, darunter soll Oberst Fleming das General Comando führen, dieser sol ein man von gros-

sem muth aber von schlechter fortuna sein, dan Ihme zu mehr mahlen ansehenliche schiffe, auff einmal 11 an der liffländischen Costa gestrandet vndt zu nichte worden. — —"

2.

Til Kejseren.

Kph. $\frac{9.\ \text{Juli}}{29.\ \text{Juni.}}$

„— — — Der König ging am 6. Juli [26. Juni] um 6 Uhr Abends" frisch vndt wolgemuth zu schiffe, dan seyndt sie, auss mangel windts, verplieben bis heut Morgens vmb 6, in welcher stundt liessen sie die segel auffziehen vndt giengen fort, vmb 11. uhr hab ich sie mitt guttem windt zu Drackoer sehen vorüber fahren. Gott geb Ihr glück. Ihrer Mayt. flotte bestehet in 40. kostlichen Kriegsschiffen, vndt 3. brennern. Der Reichs Admiral führet die auanguardi, dann folgt der Admiral Grube (?), diesem Ihre Mayt., vndt entlich der Admiral Prossmundt, Jeder mitt seiner Squadra hinter Ihne. Ihre Mayt. haben mitt allem die schiffe aufs beste versehen lassen, vndt in Ihr eigenes, die dreyfaltigkeit genant, vier gantse cartauuen auffs newe setzen lassen."

3.

Til Grev Trautmansdorf.

Kph. $\frac{10.\ \text{Juli}}{30.\ \text{Juni.}}$

„— — — hieri alle sei hore della matina si parti S. M[tà] con uento assai commodo. Jo le uidi in Dracköer una leghe e mezza di qui passare alle 10. et 11. hora in numero di 40. uascelli da guerra e tre incendiarie. S. M[tà] era del tutto allegro. — —"

4.

Til Kejseren.

Kph. $\frac{16}{6}$ Juli.

„— — — Weilen auch Ihre Mayt, am 11. huius vnter femern mitt dem feyndt in ein scharpffes treffen gerathen, vnd wir alhie alle stundt die total ruina dessen flotten zuuernemen hoffen. — —

— — — Obgedachtes incontro belangendt gibt sic nachricht, so man dato haben khönnen, dass die Schwedische Schiffe dapffer,

vnd mit gueter ordre gefochten, die Königl. aber nicht alle, so hab dennoch Ihrer Mayt. Persohn so vil vermögt, dass iene weichen müessen, deren schade, so vil man sehen khönnen, müesse gross sein, dann 2 Schiffe gesunckhen, 2 andere hetten auf eusserister noth vnnter Femeren (so der feyndt den tag zuuor vnter diser flotten fauor eingenommen) ans negste Landt gelegt, vnd andere weren mechtig durchlöchert. Dennischer seithen ist der Admiral 5 mahl wasser pass geschossen, dardurch Er auch drithalb Ellen tieff mit wasser erfüllet worden, Deme haben aber Ihre Maytt. so weit remediren lassen, dass Er noch anhero mit den Todten vnd verwundten khönnen khomen, Jezo wirdt Er ergenzet, vnd inner wenig tagen wider ausgeschickt werden. Von Todten hat man bey 40, darunter Hilarius Ullefeldt, so königl. Resident in Spanien gewest. Vnter den gequetschen, deren 140, ist der Reichs-Admiral Windt, vnd Canutus Ullefeldt Irer Mayt. Hoffmarschalch, vnd beide Vllefeldt dess Reichs-Hoffmeisster brueder, so bey richtung eines Stückhs vnd an Ihrer Mayt. seithen gestanden, vnd weilen Sie von einen schuss getroffen, seindt dauon zugleich Ihre Mayt. vnd noch 3 andere zu Boden gefallen, doch haben Ihre Mayt. sich geschwindt wieder auf, vnd in der arbeit gemacht, vnd ob Sie wol in gesicht vollen bluet, vnd ober den augbraunen, an den leffzen vnd einem Ohr gestreifft vnd wie scheinet durch holzsplitter (die feindtliche Kugl ist auf dass Stuck gangen, vnd zersprungen, dass also die Stückhlein dauon Hilarium, vnd 5 handtlanger getödtet, Ihre Mayt. vnd Canutum verwundet, vnd ohne solchen schuss ist khein einziger mehr durch des königs Schiff gangen) verwundet worden, dennoch ohne hindernuss Meniglich zum fechten angewiesen auch noch bestendig dabey verharren, dass Sie sterben oder völlig gewinnen wollen. Die fernere Successen folgen mit negstem. —"

Coppenhagen, id. Juli 1644.

5.

Til Kejseren.

Kph. $\frac{23}{13}$ Juli.

„— — — Die schwedische Flotte ist den auisen nach in grossem theile zertrennet, den 6 seindt bei Bornholm fürüber nach schweden, 12 nach der Wissmar, 21 vnter Christianprejs geloffen,

3 gestrandet, 3, so man gesehen oder wie man hoffet, gar 6 gesuncken. Die in Wissmar haben Ihre Kön. Maytt. durch 6 gute schiffe einsperren lassen, die vnter Christian Preyss halten sie selbst gleichsamb blocchirt. —

6.

Til Kejseren.

Kph. $\frac{30}{20}$ Juli.

„— — — Ihre Kön. Mayt. liggen noch vor dem haffen bei Christianpreyss, vndt warten auff gelegenheit die schwedische flotte auffs newe anzugreiffen. Zwey andere vom Adel, so in der Ullefelden statt auffwarten solten, haben Ihre Maytt. wider anhero geschickt mitt vermelden: sie konten bey der Hoff Compagnie, darzu sie gehoren, woll etwas, im schiff aber gar nichts nutzen, die berichten, das Ihre Maytt. mehr getroffen, als fürhin mihr bekant gewest, dan Ihr die brust vndt achsel von dem stoss des stucks so wegen der feindtlichen Kugel, so darauff gefallen, zuruckgangen, noch blaw vndt schwartz, auch noch ein Kornlein metal in Ihrer stirn steckte, so sie doch alles nichts achten, vnd darbey wollauf sein. Der Reichs-Admiral ist von accidentien so zum schuss kommen, dahie gestorben. Dessen Vice-Admiral ist wieder gesunt vndt mit den schiff in see. —“

7.

Til Grev Trautmansdorf.

Kph. $\frac{30}{20}$ Juli.

„— — — Ihre Kön. Maytt. schreiben, das sie woll auff seyn, vndt noch immerfort resoluirt nicht zu weichen, biss sie Ihren feyndt auff dem Christianpreysser haffen vndt zur bataglia gebracht, darbey Ihnen Gott glück gebe. Sonsten vernimbt man, das sie jüngst vnter Femeren mehrer getroffen worden, als biss dato man nicht gewust. Zwei Edelleutthe — — berichten — — das noch ein stücklein metal in Ihrer stirn stecke, ein anderes auss dem auge durch den barbier genommen, so seye auch das heublein, so sie auff dem Kopff getragen, oben durchschossen, das mehr den drei Finger in das loch gelegt werden könten, solchem aber vngeachtet, wollen sie nicht leben oder sich redlich an den schweden rechen. — — —“

8.

Til Kejseren.

Kph. $\frac{6.\ \text{August}}{27.\ \text{Juli.}}$

„— — — Auss Schweden hatt man nachricht das der orthen von den Cantzelen Gott offentlich danck gesagt worden vor die herliche Victori, so Ihre flotte bei Femeren gegen den König in Dennemarck erhalten, da doch weltkündig, das sie die schwedische die ruina getroffen, vndt noch in dieser stundt Ihren gentzlichen vntergang beforchten müssen. — — —“

9.

Til Kejseren.

Kph. $\frac{13}{3}$ August.

„— — — Ihre Kön. Maijt. sollen sehr woll auff sein, haben zwar eine schantze so zu beangstigung der feindtlichen flotte angesehen, verlohren, hoffen aber bey gegenwartt Ew. Kayssl. Maytt. völcker, vndt durch deren hülff solchen schaden baldt wider zu ersetzen.

Die schwedische vom Lois de Gera aussgerustete flotta halt sich noch zwischenJutland vndt dieser Insul, scheinet dorffen sich durch den Belt in Ihrer Kön. Maytt. angesicht, nicht wagen, zwey schiffe von derselben compagnie, so in listerdiex gegen Ihre Mayt. mittgefochten vnd biss 36 stuck eines geführt seindt im sund in arrest genommen, vndt der schiffman dahie in gefangnus gesetzt. dessen fürgeben ist zwar, er seye nicht zum Fechten, sondern als ein strasenfahrer von Kauffleutthen vracht auffzunemen ausgangen, wie er den diessmahl nur 6 stuck vndt nur Ballast darzu wenig leutthe auffhatt, so gibts gleichwoll augwohn, das er anders im sinne gehabt. —“

10.

Til Kejseren.

Kph. $\frac{20}{10}$ August.

„— — — Ihre Könl. Mayt. solln gar übel empfinden, das die schwedische flotte auss dem Kieler vöhr also vnangefochten, entwischet, Nun scheinet aber das Gott Ihr einen andern sieg bereittet habe. Gestern ist des Lois de Gera flotte mitt nider-

lassung Ihrer segel bedringlicher weisse, in gestalt etlicher Kaufmansschiffe durch den Sunt passiret, auch heute morgen dahie. bey den Pramen, vndt ettlichen Königlichen schiffen bey Dracköer so anhero gewollet, doch nicht ohne scharpfes cannoniren, vorüber gangen. Nun hatt man aber nachricht, das Ihre Kön. Mayt. mitt Ihrer Squadra albereitts biss auff etlich stunde herzugelanget, vndt also infallibiliter noch in der engen strasse diesen schwedischen Holländern begegnen mussen. Die Könl. schiffe, so bey Dracköer gefochten, seindt 9 vndt folgen dem Feyndt, wan nun Ihre Mayt. mitt andern 12 wie man sagt, von verne ansetzen wirdt verhoffentlich nicht anders, alss glücklich der succes seyn. Wir haben dahin gar distincte seehen können, welcher gestalt die Pramen vnd gedachten 9 schiffe dapfer feuer geben können. gleichwoll von dem schaden nichts sonderlichs judicirn, vermuthen woll das der gar gross seyn werde, auff den pramen seynd wenig, vndt nur ein stuckmeister döthlich verwundet, weilen auch nur drey schuss recht durchgetrungen haben sollen, alle stundt erwartet man des endts. — — —“

11.

Til Rigsvicekansleren Grev Kurz.

Kph. $\frac{20}{10}$ August.

„— — — Wir haben heut zwei merckliche actus pugnæ naualis dahie vor augen gehabt, indem des lois Degera flotta so gestern abendt durch den Sundt verstohlener weisse passirt, erstlich bei denn Königl. pramen, hernacher auch von etlichen Ihrer Mayt. schiffen, so anhero gewollet, furiose anstösse aushalten müssen. wir hatten nachricht, das etwa über drei oder vier stundt Ihrer Mayt. squadra dabey sie selbst auch diesen weeg von Moene her kommen vnd verhoffentlich Ihnen den rest geben werden. — — —“

12.

Til Kejseren.

Kph. $\frac{27}{17}$ August.

„— — — Die hollandische schwedische flotte, so vor 8 thagen in 26 schiffe starck hier vorbey passirte vndt von 9 Königl. schiffen, dabei Ihre Mayt. selbst wahren, hefftig ange-

fochten vndt verfolgt wurde, ist entwischet, vndt soll nunmehr. wie nachricht kompt neben etlich andern, in 40 starck, vmb Bornholm sich sehen lassen, dahero die hiesige flotta über 30 in der zahl fleissig ausgerüstet vndt zum ausslauff wider fertig gemacht wirdt. Die schwedische hauptflotte. so sich vom Kiel mitt der flucht saluirt, soll den 16 in Stockholm, aber gar miserabel vndt an der manschafft gantz abkommen angelangt seyn. — — —"

13.

Til Grev Trautmansdorf.

Kph. $\frac{\text{3 Septbr.}}{\text{24 August.}}$

„— — — Die Flotte ist nunmehr wider fertig, vndt soll ehester thagen auszlauffen; das schwedische holländer, oder andere feindtliche schiffe vmb Bornholm seyn. verfolgt nicht, sondern das alles gerades weeges den Scheeren zugeloffen.

Ihrer Kön. Mayt. inculpiren gar hefftig etliche vornehme schiffe, haben über einen Capitein so sonst in ansehn gewest. standrecht halten laszen, die klage selbst gethan, vndt auff die vrtheil starck getrungen, weilen aber der beklagter ein Dänischer Edelman, haben die Richter, so mehrentheils auch des standts, sich entschuldiget, mitt vorgeben das juxta leges Regni keiner über eines Edelmans leben oder ehr Richter seyn könne, alsz der König vndt die Reichs Räthe; was nun Ihre Mayt. dargegen replicirt, vndt instendig gewöllet, sie solten Ihrer profession nach vermoge des articulbrieff auszsagen, ob der beklagte sich redlich verhalten, oder wider seine schuldigkeit mangel begangen, so war doch alles vmbsonst, vndt müsten Ihre Mayt. mitt vngedult abziehn. Ob sie nun neben so priuilegijrten Capiteinen mehr in gefahr sich begeben werden, stehet zu erwarten. man hoffet Ihre Mayt. werden diesze übrige Zeyt dahie in loco verbleiben, vmb aller enden anzuordnen. Ich bin fast der meinung wie der Printz mir ein mahl sagte, das ohne Ihrer Mayt. persohnlicher gegenwarth nichts würde fürgangen seyn. — — —"

14.

Til Rigsvicekansler Grev Kurz.

Kph. $\frac{29}{19}$ October.

„— — — ist vergangenen Sontag den 23. die Königl. Dänische flotte von der Schwedischen überfallen, geschlagen, vndt

gantz vernichtet worden, dahero grosse Confusion vndt vnglück entstehen könte, auch die oben gehaffte friedenshandlungen in einen ellenden standt gebracht worden. Ihre Kön. Maytt. liggen mitt allen volckern in Schonen ohne genugsame Viures, wie in Seelandt, Fünen vndt anderen Insuln mitt Viures ohne Soldatesca, vndt weilen die übrige schiffe mehrentheils disarmirt seyn, kan der feyndt sich diesser orthe legen, vndt die communication mitt schonen gantz vndt zumahl verhindern, Ihre Mayt. solle auffgebrochen vndt resoluirt seyn in alle wege den General Horn anzugreiffen, vndt ihr heyl an dessen armee zuuersuchen, Gott geb glück, wie wir dan den Succes alle stundt erwarten. — — —"

15.

Til Grev Trautmansdorf.

Kph. $\frac{28}{18}$ Jan. 1645.

„— — — Ihre Kön. M. seyndt noch woll auff, beforchten sich aber, vndt laszen die medicos consilia stellen, warumb Ihr nachmittags ein vngewohnlicher schlaff zusetze. Ich verwundere mich nicht das ein siebentzig jähriger her vndt der von drey vhr morgent an steets in labore et motu sich befindet post duodecimam horam einen schlaff verlange, woll aber, das derselbiger noch auff das decorum achten will, vndt das ob die Negotia in Ihrer gegenwarth vmb eine stundt späther furkommen müsten, rem sine exemplo achtet, insonderheit weilen es offt zu thun ist *de re oeconomica aut lana caprina*[1]. — — —"

III.

Lægernes Betænkning om Christian den Fjerdes Befindende. 28. December 1644.

Anno MDC. XLIV. die 28. Decembr. ad Mandatum Ser. Reg. Maj. Nos infrascripti Medici in Consistorii Academiæ loco com-

[1] De med Kursiv trykte Ord ere skrevne med Chiffre.

parauimus, ut de affectu Ser^{mi} Regis, in literis ipsius proposito consuleremus, qui quidem, ut verba Regia præ se ferunt, ebrietati cuidam continuæ similis videtur, natus ex contusione prægressa primo syncipitis et auris dextræ quam cæcitas oculi dextri concomitatur. De soporoso præterea quodam et intempestivo affectu Ser^{mus} Rex conqueritur, qui circa 3 pomeridianam invadit, a quo non nisi post quadrantis somnum expedire sese posse iisdem in literis fatetur.

Communicatis itaque consiliis, unanimi suffragio itum est in hanc sententiam: Reg. M^{tem} primo quidem indigere Medicamento quodam universali benigne purgante. quale est Vinum cephalicum medicatum ex herbis cephalicis et purgantibus compositum.

A cujus usu maxime proderit apertio Venæ aut inferiorum partium aut Bracchii aut Manuum cephalicæ, non neglectis postea Cucurbitulis scarificatis, affigendis Inio, Cervici, Scapulis et Bracchiis.

Per vices quoque Clysteres Reg^{æ} Ma^{ti} consuluntur. ubi nimirum a Medicato vino interdum feriabitur.

Hinc ad Apophlegmatismos ut descendatur, consultum est.

Post hæc Cerebrum confortantia in usum revocanda sunt, sive Electuarii sive Morsellorum forma Reg. M^{ti} placuerint, quemadmodum et Aquæ cephalicæ temperatæ, interne et externe adhibitæ.

Reliqua exteriora quod attinet, in iis palmam obtinent Cucuphæ, Emplastra cephalica, Pulveres capillis inspergendi. Similiter et Lotiones capitis ex herbis cephalicis nonnunquam etiam Revulsionis gratia Lotiones pedum, uti et cerebri roborandi causa Pulveres pro fumo.

Victus proba ratio inprimis Reg^{æ} M^{ti} hoc tempore commendata sit. Aëris potissima habenda ratio, hyberno hoc maxime tempore, ne hypocausta ultra modum calore et vaporibus caput oppleant. Cibi quoque fumosi et qui caput vaporibus replere nati sunt vitandi. A cibo autem quæ coctionem juvare possint, qualis est Ill^{mi} Principis Pulvis Pepticus, utilia fuerint. Animi affectus etc. Reg^{a} M^{tas} hoc rerum statu ita moderabitur. ne humorum major fiat commotio.

Cæterum soporosum istum affectum quod attinet, judicamus, quandoquidem R^{æ} M^{ti} longius a cibo is ipse oboritur, non esse adeo præternaturalem, ideoque ratione ætatis, consuetudinis, curarum boni potius consulendum, nec ita noxium, ut Medici curam ad se trahere videatur.

Hæc quæ hactenus a nobis proposita sunt, judicio præsentis Medici, qui Regiæ Curæ præest, relinquuntur, nec dubitamus, quin, modo ne aliis medicamentis cura interturbetur, hæc ipsa Reg[æ] M[ti] profutura sint, id quod votis communibus unice omnes exoptamus.

Hafniæ, Anno, Die et Loco ut supra.

Thomas Finck. Jacobus Fabricius. Olaus Worm. Esbernus Nicolai. Nic Fossius. Otho Sperling. Simon Paulli. Christianus Stougardus. Nicolaus Wichman.

Alle Underskrifter ere manu propria. Se ovenfor Side 98—99.

IV.

Et Par Bidrag til Oplysning om Peder Galt.

1.

Brev fra Peder Galt til Jonas Charisius.

Temporis brevitas, qvam urgens mihi creat tabellarius, me brevius tecum agere cogit, vir clarissime. excuses igitur tumultuariam hanc meam scriptionem, qva ut te compellem, negotii cogit gravitas. Vt autem brevissime expediam, res ita habet. Nosti opinor ut mihi ex mandato meorum ante biennium fere in Gallias abituro addiscendæ lingvæ istius gratia, constitutum fuit emanendi tempus sesqviennium, qvod qvidem iam fere (laus Deo) paucis mensibus exceptis, sic ut potui feliciter transegi. Accelerat igitur discedendi hinc tempus, et de abitu indies mihi tinniunt aures. Cum autem perspectum habeam, qvantum distem ab illo, qvem de me forsan exspectant mei Gallici sermonis, leporem, qvem tamen brevi me conseqvuturum confido (nisi properus hinc nimis id remoretur discessus) non dubitavi ad te, velut ad sacram anchoram confugere, opis et operæ tuæ, apud Magnificos Dnos Cancellarios indigus, tuæ inquam intercessionis, qva apud utrumqve plurimum vales. Velis itaque, nam poteris si volueris, si qvæ apud utrumqve veteris criminis resident expiandæ reliqviæ, meo nomine qvam diligentissime litare: exhinc tempus qvam poteris longissimum heic commorandi impetrare, annum vel sesqvienniuin, ne

nimis matura revocatione studiorum qva jam fruor tranqvilla interrumpatur qvies, opera perdita et oleo. Polliceor sancte me operam daturum totis viribus, ne frustra hos in me collatos sumptus conqveri ullo modo possint, sed ut brevi maxime sibi de homine tam frugi gratulari possit, qvi si hæc impetraverit, omnia qvæ scire ingenuum æqvum est adolescentem, præstabit: Qvæ omnia latius persequi iam non vacat, nec opus est, cum de tua hoc in negotio benevolentia plane nihil dubitem, et qvæ certe non potest non esse maxima, cum non unicas ex me uno sed plurimas a tota nostra familia et omnibus qvibus mea cordi est salus gratias, merito tuo tibi vindicare potes, qvi tantæ meæ et illorum salutis autor fueris. Ego certe pro mea virili perpetuo tibi tuisqve ad qvævis officia præstanda memet obligo et obstringo. Orleans 25. Augusti A°. 1607.

T. ut suus

Petrus Galthius

M.pr.

Uden paa Brevet:

VIRO CLARISSIMO Consultissimoqve Dno D. Jonæ Carisio amico meo honorando.

Det originale Brev findes i Nye kongelige Samling, Folio, Nr. 1305, Nr. 54.

2.

Æredigt til Rektor Niels Jørgensen i Sorø.

Doctrina et Pietate Conspicuo Viro
Dno Magistro Nicolao Georgij Erylæo
Serenissimi Principis Christiani D. G.
V. Domini mei clementissimi Pædagogo Collegæ et amico officiose
colendo.

Ecce timor Domini, teneros feliciter annos
Principis: ut sacris imbuit auspiciis.
Ecce Patris pietas, viret ut juvenilibus annis
In nato: et sensim conspicienda venit.

Sic pietate Patrem Soboles licet æqvet. avosque
Reges: sincera relligione fide.
Sic REGNUM FIRMAT PIETAS: sic DANA coronat
Sceptra timor DOMINI. FAMA perennis erit.

A. Petrus Galthius.

Originalen findes i Gamle kongelige Samling, 4°, Nr. 2650, den udvalgte Christian den V.'s latinske og danske Stilebog fra Aaret 1612. Niels Jørgensen, som var Prinsens Lærer og Rektor i Sorø, blev senere Prælat i Lund (Laurids Jacobsens Ligprædiken over Prins Christian. Kbh. 1649, Bl. Eiij). Da Galt kalder ham Kollega, er det sandsynligt, at Digtet er skrevet efter 1617.

3.

Sørgedigt over Kansler Christian Friis til Kragerup.

IN OBITUM
ILLUSTRIS ET GENEROSI
DNI. CHRISTIANI
FRISII DE KRAGERUP,
Equitis aurati,
Serenissimæ Reg: Majestatis Daniæ Cancellarij magni &c. Patroni optime meriti:
ODA.

FRISI relinquis o PATER inclyte
Nos orbe tristi; sic PATRIÆ et tuis
Ereptus insperato Amicis:
Ad superas revocatus arces.

Nil te morentur aut lachrymæ aut preces?
Mortalium nil votaque millia?
Nil conjugis, nil liberorum
Innummeri gemitusque planctus?

Et Regius favor, genus, et locus
Summus: tuis quæsitaque gloria
Ausis, manus Parcarum avaras:
Vi poterunt cohibere nulla?

Ibis decet vocant tua quo Deus
Et fata. Transibis niveis polos
Alis remotos angelorum
Elysios habitare campos.

Pars attamen tui superest tuis
Corpus: licet more huic patrio sacra
Fiant, avitis nobilesque
Exuviæ, socientur umbris.

Poneris aureus medio foro
Divusne? Eques de marmore sculptili
Poneris in templis? olivæ aut
Fronde caput redimitus Heros?

Pingeris aureus celebri loco,
Inter tuæ gentis Proceres, novus
Atque alter Alcidesne? Mundi
Linque relinque breves honores.

Cœli beata mens habitet domus,
Corpus solum fama ast volet ocyus
Euro: tua Eoos ad ortus,
Solis et occidui cubile.

Cœli volabit ardua Cardines,
Ultra et super: Pennæ litus et tuba.
Per regna perque urbes, canora;
Dum geminum penetrabis orbem.

Laudes, honor tuus, tua gloria et
Nomen manebunt dum nive temperat
Noctes hyems longas et æstas
Fert tepido pluvias olympo.

Molli fruantur ossa tuo otio,
Donec ruant hæc æthere sydera
Fracto: beatus mox resurges
Vere novo melioris ævi.

Mitis probusque quæ modo secula
Talem dabunt, ast occidis omnibus;
Fato interim nobis amaro:
PRÆSIDIUM ET DECUS OMNE NOSTRUM.

PETRUS GALTHIUS.

Joh. Johannis Resenius, Oratio funebris de Dn Christiano Frisio, Dn. de Kragerup, &c. strenuo Equite aurato, Reg. Maj. Cancellario magno .... literatorum omnium fautore maximo, in Academia Hafniensi habita 24. Octobris a. 1639. Hafniæ 1640, 4. Bl. G 4.

4.

Æredigte til Niels Michelsen Aalborg, Sognepræst til Holmens Kirke i Kjøbenhavn.

Ad Libri Autorem.

Vt valeant homines, mi NICOLAE, labores
Suscipis innumeros.
Namqve animæ ut valeant, spargis collecta per hortos
Sacros Antidota.
Corpora qvo valeant, depromis pharmaca nota et
Nostro nata solo.
Nomine sic duplici merito Podalirius audis
Danorum fidus.

Amicitiæ ergo
scrib.

P. Galth.

For ej strax Pengene er i hand
Som Apoteckeren giffuis kand
Forfaris i siugdom mangen Mand

Som dog ret vel til at hielpe stod
Oc frisk igien at komme paa fod
Med en gemen Urt eller oc Rod.

Gud lader voxe i alle Land
Det den arme Siuge hielpe kand
Saa Naadig oc god er hand forsand.

Dog der aff sige ey huer Mand ved
Som det sig bør med beskedenhed:
Du som trenger, i denne Bog leed.

Bed Gud om Naade Retsindelig
Disse Raad her læris visselig
Haffuer mange hiulpet underlig.

Saadanne Raad i deris Siugdom
Vore Fædre simple oc From
Brugte for de fick Rhabarbarum.

I vor Marck oc udi vor Haffve
Er endnu Raad for en Dansk Mafve,
Viste, Vilde, mand det ret lafve.

Vild Lappen ved de rindende Vand
I Fielden græszet finder forsand
Som for Schørbug hannem hielpe kand.

Huo Ild feiler leder i Aske
Huo Guld nock hafver i sin Taske
Søge Apoteckerens Flaske.

P. Galth.

Niels Michelsen Aalborg, Medicin eller Læge-Bog. Kjøbenhavn 1633. Bl. a 8—b.

V.

Bidrag til Henrik Bjelkes Historie.

Til Oplysning om Henrik Bjelkes Virksomhed og Stilling i Aarene 1644—46 meddeles Følgende:

1.

I „Danske Post-Avis, Copia af en Skrivelse udaf Skanderborg fra 6. 27. Februar et 8. Marts 1644“ læses denne Efterretning: „Igaar ere for 5000 Mand Gevær og Ammunition komne

af Holland med Kong. Mayst. ny Orlogsskib Neptunus kaldet under Velbyrd. Oberst Henrik Bielke, med hvilken adskillige Officerer følger."

2.

Henrik Bjelke fik Brev at lade sig bruge for Oberst i Norge.

V. G. T. Eftersom du tilforn haver bekommet vores naad. Befaling at ligge i Slotsloven paa vort Slot Bahus, indtil Os Elsk. Hr. Oluf Parsberg til Jernit, vor Mand, Raad etc. tilbage kommendes vorder, saa ville vi naad., at du desforuden, naar Lejligheden tilsiger og Behov gjøres, udi Marken lader dig bruge for en Oberst paa hvad Steder Os Elsk. Hannibal Sehested, vor Mand, Raad etc. dig kommanderendes vorder, og ellers dig efter forrige vores Befaling forholder, hvorefter du dig kan have at rette. Hafniæ 24. Marts 1644.

3.

Hannibal Sehested fik Brev Henrik Bjelke anlang.

V. S. G. T. Eftersom at Vi naad. haver befalet Os Elsk. Henrik Bjelke til Ellinggaard, vor Mand, Tjener og Befalingsmand over Ide og Marker Lehn, at ligge i Slotsloven paa vort Slot Bahus, indtil Os Elsk. Hr. Oluf Parsberg til Jernit etc. tilbage kommendes vorder, og derforuden lade sig bruge i Marken for en Oberst paa hvad Steder I ham kommanderendes vorder, og han Os og Riget bedst Tjeneste bevise kunde, saa bede Vi Eder og naadigst ville, at I ham saaledes kommanderer og bruger, hvor I eragter ham Os og Riget nogen Tjeneste at kunne gjøre. Hafn. 24. Marts 1644.

4.

Henrik Bjelke at forføje sig til Hannibal Sehested.

V. G. T. Vid, at vi naad. ville have dig forløvet fra vor Befæstning Bahus, og for godt anset, at du dig til Os Elsk. Hannibal Sehested etc. strax skal begive og der at rette dig efter hans Ordre. Trefoldighed, 6. April 1644.

5.

Henrik Bjelke at kommandere paa Bahus.

V. G. T. Eftersom vi af vores Statholder er berettet om din underdanigst Flid og Troskab paa det sidste Tog udi Sverig og den gode Opsigt du hos dem af ham dig kommitterede Tropper haver havt, da haver vi naad. for godt anset, at du herefter skal kommandere paa Bahus Fæstning og udi Lehnet saa fuldkommelig som hvis Oluf Pasbierg var selv tilstede, at Alting kan holdes ved sin tilbørlige Skik og Rigtighed, udi Særdeleshed med idelige Partier at travaillere Fjenden udi hans Land, og ellers udi Alting følge de Ordrer af Os Elsk. Hannibal Sehested etc. dig givendes vorder, naar noget inden eller uden Fæstningen ved dig selv eller andre skal forrettes, hvorfor bem^te vores Statholder ogsaa skal forsyne Fæstningen med en anden qvalificeret Officer under dig at tage vare udi din Fraværelse, naar du af Statholderen nogensteds kommanderes af Grænsen. Vi ville igjen din Flittighed og Troskab med al kong. Naade vide at erkjende. Hafniæ, 11. April 1645.

Den 23. April 1646 skrev Christian den Fjerde til Hannibal Sehested: han erfarer af hans Beretning, at Henrik Bjelke har Lyst til at forsoge sig i fremmede Herrers Tjeneste, at gjøre sig kapabel til højere Charger med Tiden at betjene; der skal derfor gjøres Afregning med ham for hans Bekostning paa Officerer, som han til vore Riger Danmarks og Norges Tjeneste i Holland har hvervet og med sig overfort fra Holland, samt Afregning med ham for hvad der tilkommer ham efter Obersts Charge, med naadigst Forsikring, at bem^te Oberst, eftersom han gjør sig meriteret og capabel, og Vi daglig fornemmer hans gode Komportement og Intention for vore Riger, skal komme i Erindring. Bjelke forløves derhos.

Af et Brev fra Christian den Fjerde til Hannibal Sehested af 30. Maj 1646 erfares, at Henrik Bjelke ved Afregningen fik 3000 Rdl. tilgode for Officerer, som han havde indbragt i Rigerne i forleden Fejdetid; denne Sum skulde efterhaanden betales ham af de Midler, som i Norge vare deputerede til Landets Defension.

Den 31. August 1648 blev Henrik Bjelke til Ellinggaard, Oberst til Fods og Embedsmand paa Island, i Henseende til den

under hojsalig Kong Christian den Fjerde udviste Tjeneste, tillagt maanedlig Gage af 200 Rdl. imod at være rede til at tjene til Lands og Vands, naar hans Tjeneste behøvedes. Det er første Gang, at Henrik Bjelke er nævnet i Forhold til Tjeneste til Søs.

Alle her anforte Ordrer og Breve ere tagne fra Protokollen Norske Tegnelser i det kongelige Gehejmearchiv.

Flere Oplysninger om Henrik Bjelke ere meddelte i mit Skrift: Curt Sivertsen Adelaer. Kbh. 1871, S. 181—86.

Paa Stamtavler over Familjen Bjelke opfores en Henrik Bjelke, Søn af Otto Bjelke, der var Broder til Admiral Henrik Bjelkes Bedstefader Ove Bjelke. Om den Henrik Bjelke siges, at han døde 1645 paa en Rejse til Indien. Der vides Intet om, at han har været ombord paa Trefoldighed 1644; han er en ganske ubekjendt Mand.

Tilføjelser.

S. 8. Anm. 1. Til de anførte Digte kan føjes *O. C. Lunds*: „Paa Kolbergheide,“ i Klintekorset, Kbh. 1868. S. 79—85. Dette Digt dvæler navnlig ved Fortællingen om Matrosen, som blev sendt til Vejrs for at stryge Flaget. Forfatteren kalder ham Ejler Svane, og lader Kongen strax slaa ham til Ridder og optage ham i Adelsstanden.

—. Anm. 2. Beskrivelsen af Marstrands Maleri, forfattet af *Julius Lange*, er optagen i dennes Skrift: Nutids Kunst, Kbh. 1873, S. 113—118.

- 81. Her kan tilføjes et lille Stykke af Dedikationen til Christian den Fjerde, underskreven 4. Januar 1645, med hvilken *St. Joh. Stephanius* sendte Kongen sin Udgave af Saxo Grammaticus (Fol. 3). Dedikationen er skreven paa Latin; i den berømmes Kongen blandt andet ogsaa formedelst sin Tapperhed. Om Slaget paa Kolberger Heide siges Følgende:

„Da Fjendens Skibe havde vovet at indlade sig i Kamp, da viste Du paa det skjønneste din medfødte Tapperhed. Dit Admiralskib, som bar vor Frelse, var som helt omringet. mere end en Gang forsøgte Fjenden at angribe det. Men stolende paa din Guds Hjælp og paa din retfærdige Sag, stod Du under Kanonernes Torden og Lynild, under de flyvende Kugler, med roligt Sind og Aasyn, mere bekymret for Landets Frelse end for selv at gaa uskadt derfra. Ingen Farer, ingen Saar gyste Du tilbage for, jo højere dit Mod var, desto mindre brød Du dig om Legemet. og Du agtede ikke dette Liv Noget værdt. fordi Du saa, at Du ved Ære og Ros erhverver Dig et andet Liv, som Du vel ved er evigt. Da Du endelig ved Himlens Hjælp vandt en ærefuld Sejr, slog Du med Held de fjendlige Skibe. som havde dækket Østersøens Bølger, og jog dem paa vild Flugt. Det er denne tredobbelte Sejr, som Du opnaaede ved at splitte de Svenskes tre Flaader, og den ville vi tilligemed dine

andre utallige Fortjenester af Fædrelandet indvie til den uforgængelige Tid og til en Erindring, der aldrig vil tabe sig, og Skrifterne, som trofast bevare Bedrifterne, ville hellige den til Evigheden ved Historiens varige Mindesmærker."

S. 104. Til Oplysning om de Minder om Kongens Deltagelse i Slaget og hans Saar, som i det mindste strax synes at være blevne bevarede, kan følgende Notits tjene, hvilken Hr. Dr. *Troels Lund* har været saa venlig at meddele mig.

I Gehejme-Archivet bevares (i Danske Kancellis Archiv) en: „Registrerings Forretning over afgangne Fru Wibeke Kruses tilhorig Gods paa Frederiksborig Slot. 29. April 1648." Heri nævnes:

„En liden Guld haand gjort til en „Orreheng" med et Stykke Kobber i, som berettes at være udtagen af højbemeldte Hs. Maj.'s Hoved, efterat han i den Sø Slagt var bleven forvundt."

. . . . . .

„En liden Guld Haand til en „Ørreheng" med et Stykke Kobber udi, som og berettes at være udtaget af Hs. Maj.'s Hoved, efter at han i Østersøen havde havt Skade."

Da Wibeke Kruses Navn er nævnet her, kan meddeles, at i det i Danske Samlinger. 2. R., I. Bd., udgivne Udtog af en Franskmands Rejse til Danmark og Sverig 1644, fortælles S. 304. ved den 12. Juli, at: „I Rosenborg var kun „Frau Wibek."" Den 12. Juli ny Stil er 2. Juli gammel Stil; Kongens Maitresse har da ikke under Slaget paa Kolberger Heide gjort Brug af det Kammer, som hendes høje Herre havde ladet indrette til hende ombord paa Trefoldighed.

- 112, Anm. 1, Lin. 7 f. n. Citatet af Plettenbergs Brev er læst urigtig og derfor oversat galt. Der skal staa: „Fra Sverig har man Efterretning om, at der fra Prædikestolene offenlig er bragt Gud Tak for den herlige Viktorie etc."

- 129. I Eske Brocks Dagbog for 1622 nævnes Peder Galt nogle Gange i Anledning af nogle Arvesager. Danske Samlinger, 2. R., VI. S. 19, 26.

- 132. En Afskrift af Peder Galts Skrift: „De jure Danorum," findes i det store kongelige Bibliothek, i den Uldallske Samling, Folio, Nr. 2. Der findes i dette Bind en Slags Fortsættelse, som Uldall har antaget at skrive sig fra Galt. Dette kan dog ikke være Tilfælde, da *Stephanius's* „Notæ uberiores in Saxonem" citeres, hvilket Skrift udkom 1645.

Sammesteds findes en Afskrift af det S. 132, Anm. 2 nævnte Arbejde af Peder Galt: „Vaticinium de regno Svecico," rigtignok en meget daarlig Afskrift. Galt for-

tæller, at han engang i Stockholm skulde op paa Slottet for at konferere med Kansler Axel Oxenstierna, og da gik igjennem Nikolai Kirke. Her saa han paa Væggen tæt ved Døren paa den nordre Side tilhøjre, naar man gaar ud, en Trætavle med et Maleri, forestillende sex Sole, og med en Indskrift paa Svensk: Aar 1535 (i Afskriften staar 1635) den 1. April saa man i Stockholm fra Kl. 7 til Kl. 1/2 9 om Morgenen sex Sole, der viste sig i en Cirkel paa denne Maade. Galt spurgte, hvad dette havde at betyde, Ingen kunde give ham Svar. 1625 (i Afskriften staar 1635), da Pesten rasede i Stockholm, opholdt Galt sig paa Bielkernes Ejendom Kurö, og han fortolkede da Synet paa sin Vis: de 6 Sole betegnede de svenske Konger fra Gustav Vasa til Gustav Adolf. Stillede man Tallene i Klokkeslettene 7 og 9 sammen, fik man Tallet 79, hvilket er Tallet for Aarene fra 1535 til 1614, da Gustav Adolf besteg Thronen. Regnes Tallene 7 og 9 for Aar og ikke for Timer, og lægges de sammen, udkommer Tallet 16, hvilket betegner, at naar Gustav Adolf har været Konge i 16 Aar, da vil der enten indtræde et nyt Kongedømme eller en ny Regjeringsform. „Qvantum huic conjecturæ deferam, proferre me multa cogit necessitas. Invidiæ et temeritatis evitandæ causa omnipotentiæ divinæ et tempori committo.“ Derpaa følger et længere Digt om denne Sag.

Indhold.

SITUATIONSKORT OVER KIELER BUGT OG FJORD.

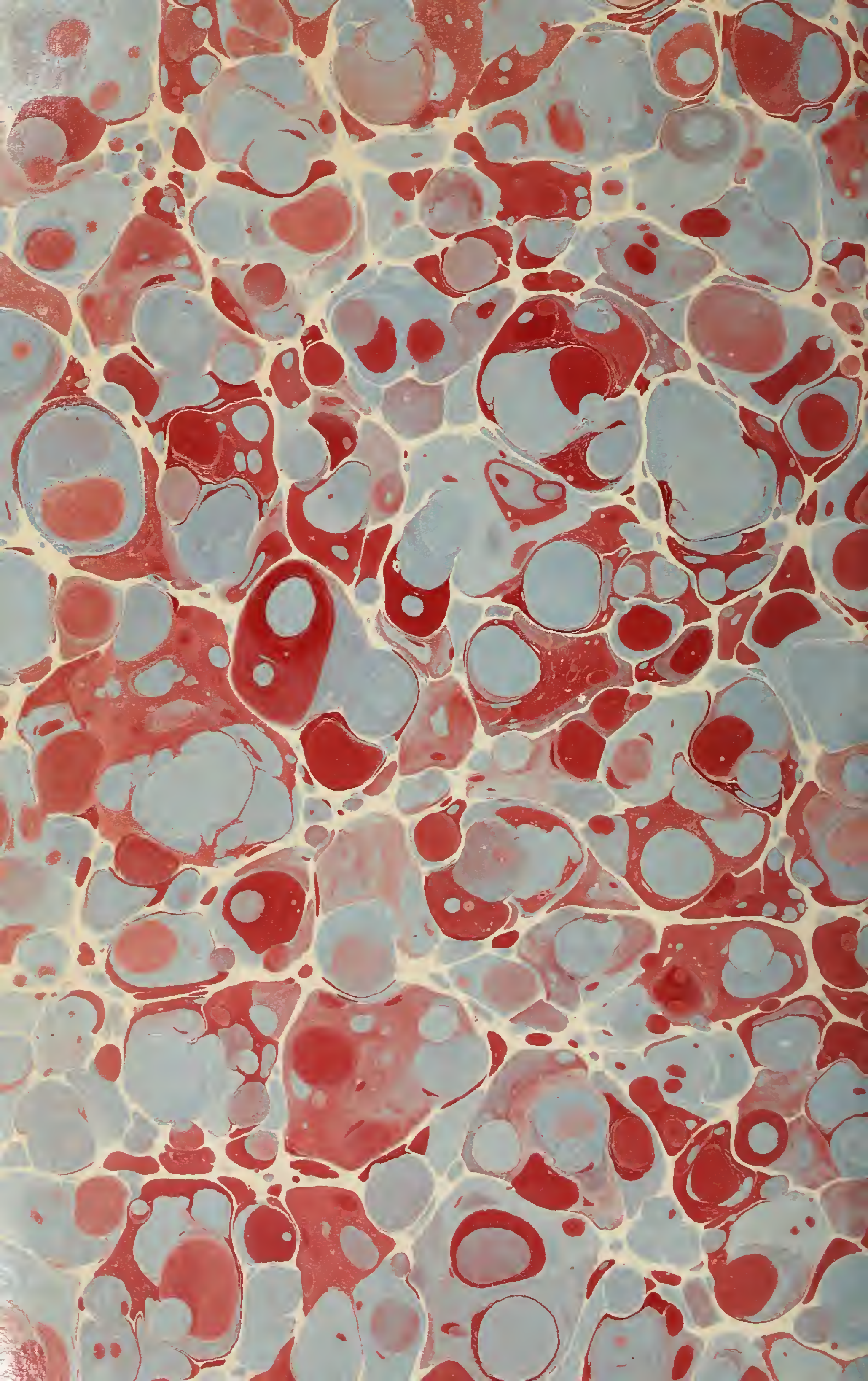

Chr Bruun. Slaget paa Kolberger Heide

Gyldendalske Boghandels Forlag.

Danske Flaade — Svenske Flaade

Ar. l. E. Aamodts lith. Etabl.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 13 11 09 016 2